

ANUARUL
S. T. R.

ANUL 1910

VOL. VIII.

Lacul Bâle[illegible]vul Negoiului.

ANUARUL

SOCIETĂȚII TURIȘTILOR DIN ROMÂNIA

VOL. VIII. — 1910

1911

DEPOZITUL LA SEDIUL S. T. R. FUNDAȚIUNEA CAROL I

BUCUREȘTI

COMITETUL S. T. R.

Preşedinte, A. S. R. PRINCIPELE FERDINAND AL ROMÂNIEI

Vice Preşedinţi: { **Vintilă Brătianu.** / **Gh. Flaişlen.** }

Secretar-General: **Dr. I. Costinescu.**

Casier: **B. Golescu.**

Membrii: *Balş G., Balş M., Berindey I. maior, Bogdan N., Mehedinţi S., Munteanu Murgoci G., Rădulescu C. Dr., Stănculeanu I.*

Secretar: **Popovici Hatzeg.**

O EXCURSIUNE PRIN RUSIA

I.

Preliminări.

De mult doream să văd sfânta Rusie, ţara pravoslavnică.

Odată mă şi hotărîsem ca din Berlin, unde mă aflam într'o vară, să mă reped la St. Petersburg şi la Moscova, pentru a aveà o mică ideà măcar despre aceste mari centre de cultură moscovită, cum mulţi dela noi, când vor să cunoască Franţa, merg deadreptul la Paris şi de acolo se întorc deadreptul în ţară, fiind convinşi că acum cunosc Franţa.

Dar atunci intenţiile mele cele bune fură paralizate prin holera ce isbucnise la Petersburg. Nu că mă tem de această epidemie, doar şi anul acesta erà holeră în Rusia, bântuind mai ales părţile de Sud, Odessa, Rostow, etc., fără ca aceasta să mă împiedece ca să mă duc şi să încep călătoria tocmai prin regiunile contaminate. Atunci însă, din cauza epidemiei, se înfiinţase la hotarul german o carantină de 10 zlle, şi să pierd zece zile de geaba numai pentru a vedeà acele două oraşe, erà prea mult. Ar fi costat, vorba aia, aţa mai mult decât faţa.

Amânasem deci executarea planurilor mele pentru un moment mai oportun.

A face un tur mai întins prin vastul imperiu rusesc, fie chiar numai prin partea lui europenească, prezintă mai

multe dificultăţi decât a călătorì în orice altă ţară din vechiul nostru continent.

In celelalte ţări, ori unde te duci, poţi să răsbaţi cu limba franceză, cu nemţeşte sau cu englezeşte. Toată Europa e cutreerată mereu în lung şi în larg de turişti aparţinând mai ales celor două din urmă naţionalităţi. Lumea s'a deprins cu ei, şi acei cari prin meseria lor vin mai des în contact cu dânşii, au prins, de bine de rău, câte cevà din limbile lor. Astfel în Italia, în Sviţera, în ţările scandinave, la Constantinopol şi chiar la Pireu [1]), ori unde, găseşti oameni din popor, hamali, birjari, portari, conductori etc., cu cari te poţi înţelege în unul din aceste idiome. Şi nu numai în oraşele mari, dar şi în regiuni mai lăturalnice.

In Rusia însă «niet». Acolo nu vin turiştii din Apus. Şi chiar de ar venì, mojicul rus e prea greoi ca să înveţe aşà cu una cu două câtecevà din limbile străinilor. N'ai deci cu cine, nici cum să te înţelegi. Chiar în clasele mai înalte cunoştinţele linguistice par în genere a fi destul de modeste.

In celelalte ţări, dacă nu dai de nimeni care să te pri-

---

1) Cu o altă ocazie am semnalat mania ce au unii la noi, de a pune mereu, s'ar potrivì ori nu s'ar potrivì, *y* în loc de *i*, de câteori un cuvânt străin conţine această nenorocită vocală. Scopul este de a face vază de o grozavă erudiţie, arătând doctul scriitor sermanei prostimi că ştie etimologia şi provenienţa grecească a cuvântului — chiar dacă cuvântul vine dintr'o altă limbă. Scopul este de a se pune în evidenţă, de a «epata», «to show off» cum zice aşà de bine Englezul. Dar de multeori prin aceasta se dă pe faţă tocmai ignoranţa, şi încă ignoranţa pretenţioasă a scriitorului.

Aşà, un mare ziar umoristic din capitală, de când cu afacerea vaporului «Impăratul Traian», scrieà cu o perseverenţă demnă de cevà mai bun, mereu Pyreu în loc de Pireu. Locul se numeşte pe greceşte Πειραιεύς; nici un *y*. Formaţiune Pyreu al acestui ziar aminteşte cuvântul francez purée, apropiere care mai bine se evità, şi care nici nu se puteà ivì, dacă autorul, scriind româneşte, îşi aminteà că în limba română cum nu există consoane duble, aşà nu există nici *y*, încât, dacă scrii *i*, ca în italieneşte, este totdeauna în regulă, chiar dacă cumva cuvântul ar provenì din greceşte, scriindu-se acolo cu *y*, şi.... nu risci să te faci de râs.

Este adevărat, că numele geografice se scriu, de regulă, după ortografia ţărei lor. N'o să puie nimenea Bordo în loc de Bordeaux. Dar şi acì sunt unele nume proprii cu cari ne-am familiarizat mai mult, şi cărora le-am dat o formă mai românească, aplicându-le atunci de bună seamă şi ortografia noastră. Aşà n'o să scrie nimenea Wiena în loc de Viena, sau Kolonia în loc de Colonia, ori Athena în loc de Atena. Din această categorie este şi portul Pireului, care, deşì grecesc, n'are loc pentru igrec.

Am mai citit iarăş prin jurnale de ale mari, şi prin afişe de cursele dela hypodromul sau chiar dela hyppodromul dela Băneasa, cu toate că cuvântul ipodrom n'are a face cu ὑπὸ, de desubt, ci cu ἵππος, cal.

Dar dacă nişte ziare importante greşesc aşà, la ce să ne mai aşteptăm dela Dei minorum gentium, şi dela profanum vulgus.

ceapă, tot poţi s'o scoţi la capăt, şi fără ca să cunoşti limba locului. Mai toate limbile europene se scriu cu literile latine. Astfel citeşti uşor, imediat. Şi după ce ai citit, cuvântul începe să-ţi arate un oarecare sens, îţi evocă cevà similar în propria ta limbă. Ghiceşti, şi de multe ori chiar pricepi. Aşà se întâmplă în special cu limbile latine. Dar altfel stă lucrul în Rusia. Caracterele şi literile ruseşti sunt cu totul diferite de ale noastre. Greu, foarte greu descifrezi câte un cuvânt. Şi după ce cu chiu cu vai l-ai descifrat, aceasta nu-ţi ajută la nimic, fiindcă nu-ţi evocă nici un cuvânt, nici un sunet similar din propria ta limbă. Chiar dacă reuşeşti a cetì, nu pricepi nimic.

O altă împrejurare agravantă, care contribueşte a îngreuià, şi deci a împedecà călătoriile de plăcere în Rusia, împingând grosul turiştilor internaţionali în spre alte direcţiuni, este ponosul cu paşpoartele.

Nu ajunge ca să ţi-l vizezi la o Legaţie sau la un Consulat rusesc. Nu ajunge ca să-l arăţi la fel de fel de autorităţi înainte de a puteà pune piciorul pe pământul moscovit. Eu unul, de pildă, am fost cercetat în această privinţă la agenţia vapoarelor ruseşti la Galaţi şi de căpitanul vaporului. Nu ajunge atât. După ce ai intrat în sfârşit în împărăţia Ţarilor şi ai tras la otel, îndată ţi-l cere dela otelier pentru a-l depune la poliţie, unde rămâne ca un fel de zălog până ce pleci de acolo, când atunci numai ţi-l dă înapoi, cu vizarea administraţiei locale. Şi aceasta se repetă în fiecare loc, unde te opreşti. Iar dacă pleci fără paşport, te trimite înapoi ca să-l iei, sau, dacă paşportul n'are viza unei autorităţi din ultima localitate, iarăşi te înapoiează, ca să o obţii. Ce plictiseală! Şi ce simţire neplăcută de nesiguranţă să te plimbi într'o ţară cu desăvârşire străină, fără ca să ai cu tine documentul principal de legitimare. Par'că cu asemenea măsuri vexatorii Ruşii o să împedece elementele rele să pătrunză în ţara lor. Doar tocmai criminalii au paşpoartele cele mai în regulă şi observă mai minuţios toate prescripţiile poliţiei.

Această continuă supraveghiare a poliţiei îţi aminteşte că, oriunde te afli în sfânta Rusie, eşti aproape de Siberia. Intr'o bună dimineaţă, oricând, par'că te poţi trezì pe drum,

— fără voia ta, — spre aceste ţinuturi ospitaliere [1]. Ţara noastră e mică. Nu se poate pune cu giganticul nostru vecin. Să zicem că în asemenea împrejurare o să se reclame pe calea diplomatică. Până a se face cercetări — dacă reclamaţia nu se pune simplu la dosar — şi până te ajung cercetările, trece vreme lungă şi ai înghiţit multe. Rusia e mare şi ţarul e departe, zice dictonul rusesc.

Toate aceste consideraţiuni la un loc mă făcuseră să-mi dau seamă că nu e bine a face excursiunea în Rusia singur, şi să amân lucrurile până ce s'ar ivì o ocazie favorabilă.

Această ocazie se prezentase acum.

Făcusem, pe vremuri, prin Spania, cunoştinţa unui domn, un german din Lipsca, care erà atunci, şi este şi azi, preşedintele unei asociaţiuni private, unui club care în fiecare an aranjează şi face mai multe călătorii în toate părţile Europei şi chiar mai departe. Anul acesta programa pentru vară cuprindeà o excursiune prin Rusia, cu vizitarea Crimeei, Caucazului, Armeniei, Moscovei şi St. Petersburgului. Expediţia erà să înceapă la Odessa, în ziua de 3/16 Iulie.

Iată ocazia aşà de mult aşteptată. Să mergi într'o companie mai mare, totdeauna însoţit de cineva care cunoaşte locurile şi care ştie nemţeşte şi ruseşte; să faci un itinerar dinainte studiat, elaborat, combinat şi pregătit; să călătoreşti cu concursul asigurat dinainte al administraţiei locurilor pe cari ai să le vizitezi, şi având şi concursul acordat dinnainte al reprezentanţilor diplomatici şi consulari germani — lista exactă a călătorilor ce compuneau societatea noastră

1) Un singur fapt drept ilustraţie. Eram la Tiflis. Mergeam mai mulţi în spre bazarul argintarilor, întovărăşiţi fiind în plimbarea noastră de comisionarul-tâlmaciu şi de un rus, sus pus, o Excelenţă, care erà prieten personal cu unul din noi. Intr'un moment dat, un domn dela noi se deslipì de grupul nostru, dându-se niţel la o parte, cu Kodakul în mână, ca să fotografieze un edificiu. Deodată survine un poliţist şi pune mâna pe el. Domnul nepricepând ce-i spune poliţistul şi acesta neînţelegând ce-i spune domnul, zelosul agent al siguranţei publice nici una nici două vreà să-l ducă la post. Alergând noi, comisionarul explică lucrurile. Dar bravul poliţist nu se sinchiseà de loc de aceste explicaţii, ci tot ţineà de umăr pe victima sa, şi tot voià să o ducă la post. A trebuit intervenţia energică şi autoritară a Excelenţei noastre ruseşti, pentru ca arestatul în fine să fie lăsat liber. Dar dacă bietul nenorocit erà singur, de capul lui! Câte n'ar fi păţit! E drept că atunci oraşul Tiflis erà declarat în stare de răsboiu. Dar prin aceasta de sigur că nu a devenit delictuoasă dorinţa inofensivă de a face un clişeu pe uliţă.

fiind comunicată, înainte de plecare, guvernului imperial din St. Petersburg, ambasadei germane de acolo şi guvernatorului din Tiflis —, toate aceste condiţiuni excepţionale îţi dau siguranţa că ai să vezi tot ce e demn de a fi văzut şi se poate vedeà, şi aceasta în condiţiile cele mai bune. Călătorind în asemenea împrejurări, îţi deschizi ochii, urechile şi mintea în plin, fără nici o restricţie tulburătoare, şi astfel primeşti impresiile mai vii şi mai adevărate.

Mă hotărîi dar să cer amicului permisiunea de a merge şi eu cu dânşii, şi fui acceptat.

Nu e vorba. Aş fi dorit să văd încă, pe lângă acele două capitale ale Rusiei, Kievul, oraşul sfânt, şi Varşovia cea elegantă. Dar în schimb era să văd Caucazul, Armenia, muntele Ararat şi mânăstirea Etşmiadzin, unde patriarhul armenesc îşi are reşedinţa. Erà deci compensaţie cu belşug.

II.

Dela Bucureşti la Odessa.

Călătoria începând la Odessa, trebuià să fiu acolo în ziua hotărîtă. Decisei să mă duc la locul de întrunire prin Galaţi, şi de acolo cu vaporul. Aveam astfel ocazia să revăd prietenii de pe malul Dunării şi pe însuşi bătrânul Ister. Vapoarele plecând din Galaţi la Odessa în fiecare Luni, Mercuri, Vineri şi Sâmbătă, eram silit să plec din Galaţi cu vaporul de Mercuri 30 Iulie st. v., căci nu erà prudent să plec cu cel din urmă, Vineri, putându-se, cu măsurile contra holerei, întâmplà multe incidente cari să întârzie sosirea la Odessa până după plecarea clubului din acea localitate. Erà şi de dorit să am vreo două zile pentru oraşul Odessa.

Aşà dar, graţie amabilităţii şefilor şi a colegilor, în dimineaţa zilei de Duminecă, 28 Iulie st. v., am plecat din gara de Nord.

La Galaţi am profitat de ocazie spre a vedeà vaporul «Carolus Primus», frumosul şi elegantul iaht al Comisiunii Europene al Dunării, precum şi monitorul «Lascar Catargi», un vas puternic şi impunător, cu care ne putem mândri. In treacăt am auzit la biserica Sf. Neculai un cor într'adevăr

bun, cu un bun material vocal şi bine condus, care ar puteà să-şi ţină rangul chiar lângă corurile din biserica Kreţulescu sau Domniţa Bălaşa din capitală.

Vaporul «Rus» trebuià să plece la $8^1/_2$ dimineaţa. La 8 am fost la debarcader. Dar, deşì vasul sosise de cu seară în port, nu erà acostat încă la agenţia rusească. Erà reţinut la carantină pentru aplicarea măsurilor prescrise de serviciul nostru sanitar. In sfârşit, la $9^1/_2$ trase la pontonul rusesc şi la $11^1/_4$ plecarăm din Galaţi.

Erà un vas frumos şi spaţios, cu saloane elegante şi cabine bune; şi masa a fost la înălţimea generală.

Oprirăm la Reni, unde mulţi pasageri s'au dat jos spre a merge de acolo cu trenul la Odessa.

Acì s'a făcut revizuirea paşpoartelor şi a bagagielor, considerându-se că în acest punct vaporul a intrat în apele ruseşti. Toţi am trebuit să părăsim vasul şi să ne adunăm într'o şandrama de lemn construită pe pontonul debarcaderului. Acolo s'au adus şi toate lucrurile, şi acolo a urmat cercetarea vamală şi inspectarea paşpoartelor. Procedările respective purtau marca vădită a unei oare-care bunevoinţe, şi chiar de urbanitate. Am stat astfel două ceasuri la Reni. Dar în schimb la Odessa am fost imediat după acostare liberi să intrăm în oraş, fără nici o altă formalitate. Am mai făcut apoi halte la Ismail, Chilia şi Vâlcov, localităţi pe cari cetitorii Anuarului S. T. R. le vor cunoaşte din descrierea expediţiei de canotagiu de la Galaţi la Sulina prin braţul rusesc al Dunării. La 12 noaptea am intrat în mare. Am stat pe punte până la orele unu şi jumătate, apoi, cam cu regret, m'am dus de m'am culcat. A doua zi de dimineaţa la 6 ore am fost la Odessa, sau Adiessa, după cum pronunţă Ruşii.

III.

Odessa.

N'am să descriu aci acest oraş. Mulţi de la noi au şi fost acolo, mai ales din părţile de dincolo de Milcov, şi în special din Iaşi, pentru cari regiuni băile de mare şi de nă-

mol au fost pe vremuri, înainte de Constanţa şi Techir-Ghiol, vilegiatura de predilecţie. Eu unul, cum am mai spus-o altă dată, n'am nici pretenţia, nici vocaţiunea să scriu un «guide» pentru cei ce după mine ar voi să călătorească prin Rusia. Voiesc numai să povestesc simplu şi pe şleau observaţiile, impresiile şi, eventual, păţaniile mele personale. D'altmintrelea, cei doritori de informaţiuni mai precise, n'au decât să consulte vr'un manual de geografie, vr'o enciclopedie sau pe Bädeker.

Privit din mare, cum soseşti cu vapor, aspectul Odessei e foarte frumos. Oraşul se află pe o înălţime de vreo 50 metri deasupra nivelului apei. Costişa care duce de la oraş la port e acoperită de verdeaţă, fiind utilizată pentru o grădină publică. Astfel, venind din mare, vezi deasupra clădirilor portului o zonă verde şi deasupra ei, în zarea luminei, palaturile somptuoase cari se înşiră dealungul bulevardului Nicolae, marginea platoului pe care e aşezat oraşul. Comunicaţia directă între port şi oraş se face în această parte prin o scară largă, monumentală, care în vreo 200 trepte şi vreo 9 terase duce de la bulevard drept la cheiu. Mai este, lângă scară, şi un drum de fer «en crémaillère», de dată, negreşit, mai recentă.

Oraşul e nou. Datează din timpul marei Ecaterina şi a lui Potemkin. Fundatorii au fost ducele de Richelieu, pe atunci guvernator al locului, şi amiralul de Ribas, ambii Francezi. De aceea planul general e bine conceput şi toate stradele sunt largi şi drepte.

Marea împărăteasă are un măreţ monument în centrul oraşului. Şi colaboratorii ei au fost onoraţi în acest mod.

Am tras la Hotel d'Europe ce-mi fusese recomandat. Ziduri enorme, camere şi coridoare foarte spaţioase; o profuziune de spaţiu cu care nu suntem deprinşi la noi in Bucureşti. Curăţenie perfectă, masă bună. Sobele mari din camere 'ţi arată că te găseşti în împărăţia ernei. Obloanele însă de făcut foc sunt afară, în coridor, astfel că diferitele manipulaţiuni ale încălzitului nu supără pe călător. Acelaş obiceiu l'am regăsit în toate celelalte oteluri, afară de oraşele mari, unde otelurile mai de seamă sunt înzestrate cu încălzire centrală.

Plecarea din Odessa fiind fixată pentru ziua de 3/16 Iulie, aveam la dispoziţie două zile şi mai bine. Am profitat de acest timp spre a cutreerà oraşul în toate direcţiile. Am şi făcut băi de mare, de două ori la Langeron şi odată în apa extrasărată dela Kuyalnik Liman. Sărătura acestui iaz e aşa de tare încât aproape te poartă apa, şi numai cu greu te cufunzi. Apa fiind, înaintea erei actuale, în comunicaţie cu marea, în urmă, când comunicaţia s'a întrerupt şi limanul a rămas un lac izolat, apa încetul cu încetul s'a diminuat, iar sarea s'a concentrat. E acelaş fenomen ce se observă la noi la Techir-Ghiol. Ca şi la noi fundul limanului, o mocirlă neagră, serveşte pentru băi de nomol, tot aşa de căutate în Rusia ca la noi acele de lângă Constanţa şi Brăila. Mai este, în cealaltă direcţie, un alt iaz, Tşadşibeiski Liman, dar n'am fost acolo. Nu mai ajungeà timpul.

Printre edificiile oraşului se disting teatrul, catedrala, palatul poştal, cu o sală centrală uriaşă, înaltă de trei caturi, halele, cari aci se cheamă bazar şi cari într'un colţ poartă la părete icoane şi candele; apoi bursa. Aceasta din urmă e construită într'un stil mauresc, cu o sală imensă ţinută în acelaş stil, de o eleganţă bizară.

A mai fost la Odessa şi o expoziţie agricolă şi industrială. Par'că e un ce făcut cu tot dinadinsul, să nu pot călătorì în străinătate fără să dau de o expoziţie. Mi-am făcut datoria şi m'am dus s'o văd. Nu se poate comparà cu a noastră din 1906.

Vehiculele publice cele mai uzitate în Odessa sunt nişte trăsurele, nişte gabriolete mici, fără coş, foarte joase, foarte înguste, înhămate cu câte un cal. Vizitiii poartă un caftan de postav albastru, de dril alb în timp de vară, şi o pălărie de pâslă tare, lată, joasă, cu marginile încovoiate, de par'că e un joben turtit. Drept biciu, nagaica, adică cnutul scurt rusesc. Câteodată cnutul n'are coadă, ci este legat deadreptul de capătul hăţurilor, cari atunci servesc drept coadă. Există asemenea «droşki» şi cu coş, dar atunci tariful e niţel mai ridicat. Birjuţe fără coş am văzut numai la Odessa. In toate celelalte oraşe «droşki» erau cu coş.

Mai există un alt mijloc de locomoţiune cu tracţiune cavalină — motorul de ovăz se chiamă calul în limbajul automobiliştilor—acest vehicul e «lineica». E foarte răspândit în toată Rusia. Lineica este în principiu o scândură pusă pe patru roţi, pasagerii aşezându-se pe scândură dos la dos. Seamănă cu «fly» din Scoţia. Sunt unele lineici mai primitive, altele mai complicate, mai dichisite, dar sistemul e acelaş.

La Odessa am văzut la unele dame nişte pălării încă mai apelpisite, mai monumentale, mai arhitecturale, mai piramidale[1]) chiar decât acele ce ne este dat să admirăm (?) pe stradele Bucureştilor. Am văzut şi madame cu rochia împiedecată, «entravée». Toate ca toate. Pricep că ţăranul să-şi lege vitele la picioare ca să nu fugă pe câmp. Dar că femeile să-şi lege ele însăşi picioarele de nu pot umblà ca lumea, ne cum să se urce într'o trăsură,—precum de pălărie nu pot intrà în vagon sau tramvaiu;—că ele însăşi să-şi aplice tratamentul epelor şi al vacilor, asta nu pricep. Moda e o tirană, după cum a zis un scriitor de spirit, care dictează chiar sexului frumos, făcându-l să se urâţească şi să se facă ridicol. Mai departe, în călătoria mea, n'am mai dat de astfel de caricaturi. La Alupca, Livadia şi Yalta, cari sunt, pentru a mă servì de o românească de ziarism modern, «plajele faşionabile» ale Imperiului, cucoanele şi fetele îşi pun pe cap nişte pălărioare cari nici nu sunt pălării, ci un simplu rondel de materie moale, albe, confecţionate în Caucaz. Cu câte o floare, câte o fundă ori panglicuţă, toată găteala e gata. Sau pun pe cap un simplu văl ori «fichu»; îl înoadă la urechi şi lasă capetele să fluture libere, ori le fixează pe bust sau talie. E modest şi graţios. Tot simplicitatea de bun gust e eleganţa cea mai mare.

Cerşetoria este acì înfloritoare. La fiecare colţ de stradă

---

1) Venind vorba de pălăriile enorme ale damelor, îmi vine în minte stratagema ingenioasă a unui american Deschideà un teatru şi nu îndrăznea să prescrie cucoanelor să vie fară pălărie în stal. Ce a facut ca să obţie cu toate astea acest rezultat? A împărţit stalul în două jumătăţi, una, acea din stânga, numai pentru gentlemen, domni, cealaltă, dreapta, numai pentru ladies. Vezi d'aci tabloul. A doua seară nu se mai vedeà urmă de pălarii nici in partea dreaptă. Această demonstraţie ad oculos a inconvenientului palăriilor la teatru, avuse efectul dorit. Le tour était joué.

ţi se întind mâini. La intrarea bisericilor şi înăuntrul lor te asaltează în masse compacte. Dacă 'ţi iei masa pe o terasă lângă uliţă, nu poţi mâncà în linişte. O nostimadă de notat este că unii din nobila breaslă a cerşetorilor se aşează frumuşel pe un scaun pentru a-şi exercità meseria. Alţii sună un clopoţel spre a forţà atenţia trecătorilor. Pe vaporul care ne-a dus la Sevastopol, o femeie, nu prea bătrână, şi nici prea rău îmbrăcată, dar umblând cu cârja — în aparenţă — cerşeà printre pasageri, călătorind cu noi; sau, mai bine, călătoreà spre a cerşì, cum artiştii călătoresc spre a dà reprezentaţii, fac turneuri. Trebue să recunosc că cerşetoria e mai bine organizată în Rusia decât la noi. Poate că există şi sindicate.

Ori unde te duci, dai de cevà nou. Am băgat de seamă aci un mod original de a pune stâlpii telegrafici. Stâlpul nu se înfige în pământ, pentru ca să nu putrezească, ci în pământ se bat câteva capete de şine vechi, de cale ferată, şi între acestea, la o distanţă oarecare deasupra solului, se fixează stâlpul de lemn. Lucrul e inteligent şi practic. Am mai văzut astfel şine întregi, stând în pământ, şi purtând sus numai un capăt de stâlp de lemn cu sârmele telegrafului. Acest sistem pare a fi dominant în Rusia pe toate liniile de drum de fer mai secundare.

IV.

Dela Odessa la Sevastopol.

In ziua de 3/16 Iulie, la amiazi, au sosit cu trenul ceilalţi membri ai clubului, cari, cu toate veştile de holeră, nu s'au temut de a face excursiunea proiectată. La orele cinci ne-am dus de ne-am instalat pe vapor. Purtà numele împăratului Nicolae. Lume enorm de multă şi munţi de bagaje. Vaporul erà aşà de ticsit, încât abia puteai să te mişti şi trebuià să pândeşti ca un loc pe bănci să devină liber pentru ca să poţi şedeà jos. Am şi plecat cu o întârziere de peste o oră, şi poate jumătatea pasagerilor de clasa întâiu nu mai aveau cabine, ci petreceau noaptea cari pe canapele, cari pe bănci, cari pe fotoliuri sau scaune.

Mi-am adus aminte de trenurile noastre în sezonul vacanţelor, şi mai cu seamă de trenurile spre capitală în ultima zi a vacanţelor şcolare. Aceeaşi îmbulzeală extraordinară şi aceeaşi periodicitate a afluenţei anormale, căci din tot sudul Rusiei lumea pleacă în Crimeea spre a petrece şi a face băi de mare — doar e Riviera rusească. — Deci, când vine sezonul, publicul călător deodată se înmulţeşte, debordează. Lucrul se ştie, şi, ca la noi, nu se iau măsuri în consecinţă.

Direcţia clubului se îngrijise la timp. Câteva din cabinele cele mai mari erau rezervate pentru noi, şi aveam fiecare patul nostru.

Vaporul erà de altmintrelea mare şi elegant. La clasa I păreţii salonului de mâncare erau îmbrăcaţi cu marmură, O asemenea decorare pare deplasată, căci o corabie nu e un edificiu de piatră.

La început marea a fost cam agitată. Efectele legănării vaporului asupra pasagerilor, mai ales din partea cea frumoasă, fură dezastroase. Chiar pe scara, care conduceà la cabine, se vedeau urmele. Cabina unde erà să dorm eu, fiind situată jos, lângă apă, fereastra trebuià ţinută închisă toată noaptea din cauza valurilor. Aerul erà, graţie şi concursului bolnavilor din cabinele de prin prejur, infect, amintindu-ţi sălile noastre de şedinţă în timp de post. M'am culcat târziu şi m'am sculat des de dimineaţă.

A doua zi, Duminică în 4/17 Iulie, pe la orele 6 a. m., am stopat puţin la Eupatoria. La 11 am luat un dejun excelent pe bord şi la amiază am ajuns la Sevastopol.

V.

Sevastopol.

Acì toate îţi vorbesc de răsboiul din 1854—56, şi, în parte, de un eveniment mai recent, de răsvrătirea în marina rusească din Marea Neagră, în cap cu echipagiul cuirasatului «Kneaz Potemkin».

La marginea oraşului se ridică dealul Malacov, de glorioasă dar sângeroasă memorie. Apoi mai departe vezi satul

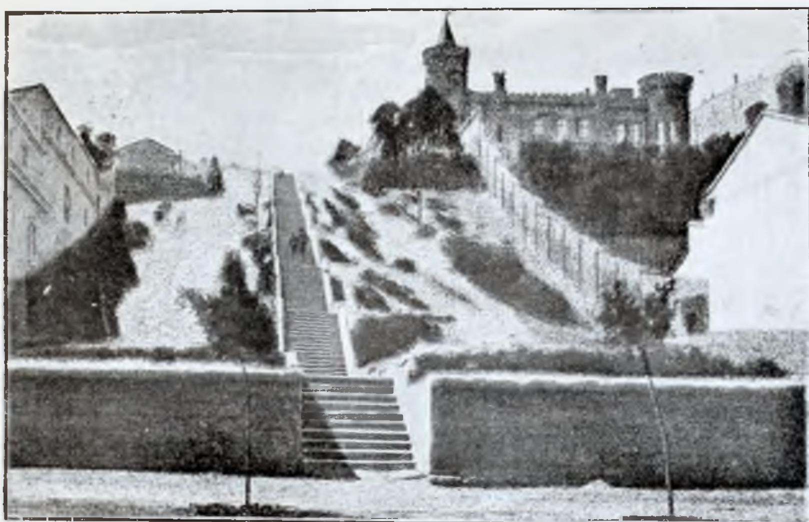
Inkerman şi colinele dela Alma, faimoase prin măcel şi groază. Mai departe încă se zăresc dealurile dela Balaclava, iarăşi amintind un episod crunt din acel cumplit răsboiu. Ori în cotro priveşti dai de monumente comemorative, de pietre mortuare, de morminte. Au căzut acì de ambele părţi nu mai puţin de două sute de mii de oameni. Câte morminte comune, unde rezultatul hecatombelor a fost îngropat cu grămada, morţii asvârliţi în groapa colectivă, unii peste alţii, fără distincţie de naţionalitate, fără nici un discernământ, fără ca să se mai ştie cine zace în acel colţ de pământ. Mormane de carne omenească, putrezind la o laltă. Aşa, într'un loc în împrejurimile Malacovului, împresurat de o mică bucată de zid şi însemnat prin o simplă cruce la mijloc, zac patru mii de morţi, Ruşi şi Francezi, împilaţi acolo buluc, amici şi inamici unii cu alţii, toţi la un loc, aşà cum căzuseră, împăcaţi prin moarte. Pretutindinea cimitire. E o imensă necropolă.

Deşì învinşi la urmă în această încăerare gigantică, Ruşii au rezistat mult timp cu energie şi vitejie, graţie geniului generalului Totleben şi curagiului neabătut mai ales al amiralului Nachimov şi al amiralului Kornilov care, rănit mortal, a strigat cu ultima sa suflare «apăraţi Sevastopolul». Rusia, în recunoştinţa sa către aceşti eroi, le-a ridicat acolo, la Sevastopol, fiecăruia câte un superb monument.

Spre a păstrà mai bine amintirea acestor timpuri de grea cumpănă, s'au conservat şi se conservă şi azi neschimbate unele din fortificaţii, aşa cum au fost atunci.

Ca o amintire mai aproape de timpul actual şi de un interes mai direct pentru noi, vezi cazarmele unde se ţineau marinarii răsvrătiţi, tot intacte în starea lor de atunci—au fost scoase din serviciu—şi se arată locul de unde s'a tras cu tunuri asupra lor.

După ce vizitaserăm tot ce este de văzut la Sevastopol, am făcut o excursiune la Baktşi-Sarai Aceasta este fosta reşedinţă a Khanilor tătari. Este şi acuma centrul populaţiei tătare, cu trăsăturile ei caracteristice de mongoli, foarte numeroasă încă în Crimea. E situat la vreo 30 kilometri de Sevastopol şi este astăzi staţie de drum de fer pe linia

ODESSA. — Scara cea mare.

YALTA. — Vedere generală.

YALTA. — Vila imperială Massandra.

TIFLIS. — Vedere generală.

TIFLIS. — O altă vedere generală.

TIFLIS. — Altă vedere generală.

TIFLIS. — Mahalaua lângă grădina botanică.

TIFLIS. — Biserica garnizoanei cu calea ferată funiculară și Mânăstirea Sf. Gheorghe.

KAUKAZ. — Un punct interesant al
șoselei Tiflis-Wladikawkas.

ȘOSEAUA GRUZIANA. — Serpentinele dela Mlety la Gudaur.

KAUKAZ. — Galeria lângă Gudaur pentru apărarea șoselei contra Lavinelor.

KAUKAZ. — Scenerie de pe șoseaua Tiflis-Wladikawkas.

Șoseaua gruziană. Punctul de culminare. In fund muntele Kasbek.

Șoseaua gruziană. Schit lângă stația Kasbek.

KAUKAZ. — Vederea muntelui Kasbek dela stația poștală cu acelaș nume.

KAUKAZ. — Sat lângă șosea.

St.-Petersburg-Sevastopol. Prima staţie este Inkerman, teatrul celebrei bătălii. Lângă staţie o biserică tăiată în stânca dealului, şi multe vizuini scobite în păretele de piatră a dealului, servind, pe vremuri, de locuinţe călugărilor şi altor feţe de oameni.

Mai există la Baktşi-Sarai palatul Khanilor, pe care Ruşii îl conservă în starea sa de odinioară. Chiar mobilierul este original; aminteşte prin simplitatea sa mobilierul vechilor noastre curţi boereşti, până şi în felul şi stilul lui. De unul din ultimii Khani suverani dela Baktşi-Sarai se leagă istoria frumoasei sclave care în urmă a devenit contesa Potocki, a cărei frumuseţe extraordinară a fost eternizată printr'un cunoscut portret. O mică fântână de marmură, unde apa curge în multe stropuri subţiri, e pusă de legendă în legătură cu frumoasa deţinută şi poartă numele de «lacrămile contesei Potocki». Se arată pe cimitirul Khanilor şi mormântul aceluia care în zadar căută să câştige iubirea ei.

In palat se află şi o sală de justiţie, o încăpere destul de mică, cu o estradă unde şedeau judecătorii, şi o lojă cu grilagiu, de unde puteau asistà sultanele şi, când aveà poftă, insuşi Khanul, fără să fie văzuţi, nici observaţi. Alături de această «sală» e o încăpere încă mai mică, jumătate sub pământ, unde, la caz, inculpaţii fură «cercetaţi». Atâta erà, în acele timpuri, palatul de justiţie din reşedinţa Khanilor.

Incolo tot palatul e de un stil oriental cam primitiv, cu săli mici şi joase, cu balcoane, fereşti grilate, grădini şi fântâni.

Oraşul, şi el foarte primitiv şi murdar, are numai două hanuri, situate în faţă unul de altul. In unul din ele am luat masa la amiază şi seara. Ambele mese se compuneau din bucate ruseşti, ca borşul, şi bucate tătăreşti, ca faimosul «saşlic», — un fel de frigărui de berbec, cu ceapă, — ca biftecul tătăresc, tot de carne de berbec bătută şi sfâşiată, şi un fel de plăcintă-omeletă, toate gătite cu grăsime de provenienţă ovină. Eu unul m'am ţinut de borş, gustând numai cu oarecare sfială de celelalte bunătăţi. De! Dacă cineva e tătar, sau e flămând tare, poate că se poate.

După dejun am mers cu trăsuri la Tşufu-Kaleh, o vechie

cetate, situată în apropiere, pe platoul unui deal de stâncă. Acì era, în vechime, centrul Caraimilor, o sectă a evreilor. Intr'un timp dat acești caraimi erau așa de influenți, încât un Khan al tătarilor s'a convertit la religia lor, şi multă vreme judaismul caraimic a fost acolo, în Crimeea tătară, religia de Stat, cetatea Tşufu-Kaleh fiind centrul acestei religiuni. Ruşii au gonit pe toţi caraimii şi astăzi locul e pustiu, absolut lipsit de orice populaţie. Pretutindinea numai ruine. Ruine de turnuri şi de fortificații; ruine de case; ruine de ziduri; un labirint[1]) de ruine. Ești într'un mare oraş prefăcut deodată în ruine. Și în mijlocul acestui pustiu sinistru huzureşte singur, singurel, într'o casă mai modernă, singura casă întreagă în această îngrămădire de ruine, un rabin caraimic cu ai lui. Are permisia guvernului rusesc să steà acolo, să slujească în sinagogă și să păstreze amintirea trecutului neamului său.

Sunt două sinagogi, din cari cea vechie ar aveà, după spusa rabinului, două mii de ani de existenţă, cel puţin zidurile ei. Negreşit că trebue să te înarmezi cu multă bunăvoință când auzi asemenea afirmări. Crede, nu cercetà, spune dogma catolică.

Mai este acolo, la o extremitate a oraşului în ruină, un mausoleu rotund, cu un singur sarcofag de piatră, având pe el frumoase săpături. Sub el se află îngropată, precum ni s'a spus, o prinţesă care, din amor, s'a asvârlit de pe stâncă.

La întoarcerea dela Tşufu-Kaleh am vizitat mânăstirea Uspenski, situată pe o coastă de deal, nu departe de Baktşi-Sarai. Mânăstirea se compune din vre-o cinci biserici, dintre cari cele mai mari sunt tăiate în stâncă. Tot tăiate în stâncă sunt și chiliile călugărilor. In biserica principală, tăiată și ea în stâncă, se ţineà tocmai slujba. M'am dus să asist. Accesul erà prin stânca, pe scări de piatră, într'un tunel ascendent. Cântarea călugărilor erà foarte frumoasă; vocile pure şi clare. Răsunarea în grota bisericii, sub bolta de stâncă, erà stranià.

1) In limba greacă, din care vine acest cuvânt, el se scrie cu *y* şi cu *θ*, deci *th*. Dar fiindcă nici *y*, nici *th* nu există în limba noastră, scriu cu *i* şi cu *t* simplu. E mai modest, mai corect, mai puţin pretenţios şi mai prudent. De aceea Primăria Capitalei a avut mare dreptate când pe uliţa respectivă a scris numele de «Strada Labirint».

Afară, într'o şandrama de lemn, lipită sub stâncă, un călugăr vindeà cărţi poştale cu vederea mânăstirii.

VI.

Dela Sevastopol la Yalta.

A doua zi, Marţi, în 6/19 Iulie, la 8 ore de dimineaţă, am plecat din Sevastopol spre Yalta.

Această parte a itinerarului se poate face sau pe mare, dealungul coastei, sau pe uscat, prin partea de sud-vest a Crimeei. O parte din noi a preferit primul mod de călătorit, care te duce dealungul Rivierei ruseşti. Cei mai mulţi însă, printre cari şi eu, s'au hotărât pentru drumul pe uscat. Consideraţiunea decizivă erà că numai astfel vom trece prin faimoasa poartă de la Baidar, de unde vom aveà de odată panorama întregei Riviere întinsă sub noi în toată splendoarea ei.

Eram trei automobile; eu în cel din urmă. Distanţa între ele se ţineà mare din cauza prafului abundent. Prima haltă erà mânăstirea Sf. Gheorghe. O biserică destul de măreaţă. Slujea tocmai un arhimandrit; şi o evreică, care se convertise la ortodoxism, erà să primească sfânta cuminecătură. Alături de biserica principală o mică bisericuţă tăiată în stâncă, despre care ni s'a afirmat că are 2000 de ani. Iarăşi aceste două milenii ca la sinagoga din Tşufu-Kaleh. Se vede că cifra asta e stereotipă prin aceste locuri; că e o jurisprudenţă constantă, formată în secţiuni unite. Dar ceace distinge mânăstirea de celelalte şi ne făcuse să ne abatem din drumul nostru ca să-o vizităm, este vederea ce ai de acolo asupra mărei, la marginea căreia ea se află, vreo sută de metri deasupra nivelului apei. Marea, apoi, este acolo de o limpeziciune extraordinară, şi din înălţimea mânăstirei, privirea pătrunde până la fund, la o mare distanţă.

Dejunul 'l luarăm la Balaclava, într'un chioşc lângă apă, căci marea pătrunde aci într'un golf îngust, dar adânc. Inainte de a mă pune la masă, trăsei, ca aperitiv, o bună bae în mare; era cam rece. Şi aci aceeaşi străvezime a apei ca la Sf. Gheorghe.

De aicea şoseaua, foarte bună altmintrelea, duce prin văi frumoase situate între coline îmbrăcate cu pădure, şi se sue încet până la 498 metri înălţime. Până acolo dealurile de ambele părţi se strâng din ce în ce mai aproape până ce, la punctul culminant, se întâlnesc chiar la şosea. In acest punct, numit Baidar, dai de o poartă monumentală, în stilul Propileelor [1]), sub care trece drumul. Indată ce ai trecut dincolo de poartă, nu mai vezi nimic din drumul sau din peisagiul de unde ai venit, poarta alipită de dealurile ce se ridică din ambele părţi ascunzând totul. In schimb se deschide o privelişte încântătoare pe costişa verde ce se întinde sub picioarele tale, cu vegetaţia sa aproape sub tropicală, cu albeaţa caselor, ivindu-se pretutindini prin bogata verdeaţă, cu bisericile ale căror turnuri sclipesc la soare, cu oraşele înşirându-se lângă apă, şi pe marea albastră în toată imensitatea sa. Panorama e covârşitoare. N'are pereche în lumea întreagă. Doar să combini în imaginaţie priveliştea lacului Leman când, viind dinspre nord, eşì din tunel deasupra Lausanei, cu impresia ce-ţi face la Airolo subita înfăţişare a peisagiului italian dupăce ai eşit din tunelul St. Gotthard. Schimbarea aceasta nemijlocită şi desăvârşită a împrejurimii, a aerului, a tabloului întreg, te uimeşte, te zăpăceşte. E ca un «coup de théâtre».

Dacă te urci sus pe poartă, ai aceiaşi panoramă; dar mai vezi îndărăt şi regiunea prin care ai venit.

Un negustor întreprinzător, calculând foarte bine că, pentru a sorbì atâta minunăţii, 'ţi trebue un timp de reculegere, a instalat chiar acolo lângă poartă un pavilion unde vinde ceai, pe un preţ cam în proporţie directă cu frumuseţea locului. Ne-am aşezat cu toţiiî şi cu ochii rătăcind în toate părţile asupra spectacolului sublim, am sorbit băutura naţională rusească.

Dela Baidar şoseaua merge mereu şerpuind, când scoborînd, când iarăşi urcând deasupra coastei până la Yalta şi mai departe. Seamănă cu «Corniche» din Riviera italiană şi din Marsilia. Privelişıea e dumnezeiască. Verdeaţă bogată, deasă, în jos până la mare, în sus până la picioarele zidului de stâncă, ce, deasupra dealurilor verzi, se urcă

1) Vezi sus nota No. 1.

drept sutimi de metri în spre cer, şi aceasta pe o lungime de kilometri şi kilometri până dincolo de Yalta, ca masivul Bucegilor dela Sinaia la Azuga. Numai că munţii noştri sunt mult mai înalţi, şi că acì lipseşte brădetul care dă Carpaţilor neasemuitul lor colorit special. In schimb direcţia munţilor Yaïla dela apus la răsărit formează pentru toată coasta dela picioarele lor minunatul zid de apărare contra vânturilor de nord, càruia acest încântător colţ de pământ 'i datoreşte toată splendoarea sa. Acì mai este apoi şi marea care, jos de tot, îşi întinde văpaia sa azurie.

Drumul merge deasupra staţiunilor balneare asupra plajelor, cari se ţin lanţ aci, ca pe litoralul canalului Mânecei. Cele mai mari şi mai high-life sunt Alupca, Oreanda, Livadia şi Yalta. Trecând prin Livadia, care formează aproape un singur oraş cu Yalta, văzurăm de departe vila imperială, relativ mică şi simplă, înconjurată jur împrejur de un parc imens.

La 8 ore seara am fost la Yalta, centrul eleganţei crimeane.

Dar cât pe ce erà să nu-l vedem de loc, să nici nu mai ajungem acolo.

Lăsând şoseaua cea mare, care, la o înălţime destul de considerabilă, merge dealungul coastei până la extremitatea munţilor, şi descinzând pe o altă şosea spre litoral, în special spre Alupca, câte trei automobilele mergeau mai aproape unul de altul, căci plouase acì de cu seară şi nu mai erà nici un praf. Eu eram în cel din urmă. Drumul scoborà în cotituri scurte şi brusce. Din tràsura noastră se vedeà mereu trăsura a doua înaintea noastră. Deodată, la o întorsătură ascuţită a şoselei, maşina noastră, care, ca şi celelalte, mergea cu viteză mare, părăseşte şoseaua, şi în loc să urmeze cotitura drumului, o apucă drept în jos, unde pe capătul de şosea sub noi veneà maşina a doua ; trece ca o săgeată lângă aceasta la o distanţă de nicì măcar un metru, şi o iea tot razna înainte, drept în jos pe panta repede, spre abis. Erà inevitabil să facă tumba şi să se rostogolească în prăpastie. Dupăce însă trecurăm din fericire la spatele trăsurei a doua, maşina noastră sare peste şanţul şoselei şi acolo deodată se opreşte în cursa ei nebună. Ce erà? Indată după rădicătura determinată prin şanţ, terenul se co-

borà în pantă aproape perpendiculară vreo șease metri până la o altă cotitură a șoselei. Coșul automobilului se isbise de ridicătura șanțului, lată numai de o jumătate metru, și astfel, coșul apăsând pe pământ, roțile dinapoi, prinse în șanț, nu mai puteau funcționà, sau cel puțin nu mai puteau comunicà acțiunea lor coșului imobilizat. Scăparăm ca prin minune. Dar nu numai noi, ci și cei din automobilul dinaintea noastră. Căci, fiind dată viteza și panta, dacă ne ciocneam, ambele mașini se făceau praf, și noi toți cu ele. Iar, după ce trecuse primejdia catastrofei cu trăsura a doua, dacă nu erà șanțul cu umărul providențial, automobilul nostru se rostogoleà în vale, și atunci ce s'ar fi întâmplat, nu vreau să mai întreb. Tot așà, dacă, cu toată existența umărului șanțului, automobilul nostru, din goana sa nebunească ar fi păstrat încă destul avânt pentru ca, față de imobilizarea subită, să fie făcut tumba peste acea mică ridicătură! Noroc, că, înainte de a ajunge la șanț, traversasem șoseaua în curmeziș, deci în linie orizontală, reducând astfel avântul vehiculului, se vede tocmai de ajuns. Oricum, scăparăm ca prin minune, adevărat ca prin urechia acului. Cauza accidentului, ni s'a explicat, ar fi fost, că în momentul critic o țeavă de conduct a mașineriei s'ar fi dislocat în așà mod, încât împedecă acțiunea frânei și a cârmei, și imprimând mașinei viteza maximală. (Nu sunt automobilist, nu pot controlà, relata refero). Iar șoferul, față de catastrofa ce păreà inevitabilă, își perduse capul. Totul s'a petrecut în câteva secunde.

Dupăce trăsura noastră se oprise, se opriră și automobilele de dinainte. Punându-ne cu toții, am reușit să scoatem mașina noastră din șanț și s'o urcăm pe șosea. Nu suferise stricăciuni serioase și mașinăria rămăsese altmintrelea intactă. Cu toate astea noi, cei din automobilul cu chestia, ne-am scos bagajele din el punându-le în celalt. Unii s'au înghesuit în celelalte trăsuri — venise și cel dintâiu la fața locului, — pe când ceilalți au luat-o pe jos înainte; iar primul automobil ce sosì la Yalta s'a întors imediat înapoi pentru a-i luà. Astfel pe la orele opt seara am fost cu toții la locul destinației, conform programei.

VII.

Yalta.

La «Grand Hôtel de Russie», cel mai frumos otel din toată Crimeea, unde ni se pregătise gazda, o masă întinsă și frumos aranjată ne aștepta. Cu ce sensațiuni de gratitudine către cel de Sus și cu ce dispozițiuni am mâncat și băut, când după atâtea emoțiuni ne-am văzut toți la un loc sănătoși și teferi, își poate închipui oricine.

După un somn zdravăn, merserăm a doua zi dimineața, în niște trăsuri împodobite cu verdeață, la pivnițele împăratului.

Ele sunt situate la vreo sută de metri deasupra mărei, pe coasta unui deal, și se întind orizontal în stâncă. Pentru cine se interesează de ale pivnițelor, voiu spune că planul acelor dela Yalta constă dintr'un tunel care, par'că nu se mai isprăvește, și care e traversat rectangular de alte șeapte la fel. Toate aceste galerii sunt pline de butoaie puse în rânduri de-a lungul păreților. Acì se strânge în fiecare an vinul de pe toate moșiile împărătești. Este loc pentru 35,000 vedre de câte 16 sticle, și mai este o secțiune specială pentru un milion și jumătate de sticle. S'au plantat în special pe moșiile din Crimeea vițe de toate soiurile mai alese și mai renumite. Ni s'a dat să gustăm din cele mai de seamă, ca Tokai, Sherry, Porto, Madeira etc. Erau minunate, și, pe cât mă pricep, aveau întocmai gustul original. Numai un vin de Rhin nu aveà buchetul special al vinurilor de acolo; erà însă, în afară de aceasta, excelent și semănà cu vinul nostru dela Drăgășani. Inutil a spune că tot acest oraș subteran este de-o curățenie scrupuloasă, că este iluminat cu electricitate, și că întreaga instalațiune, aparate, unelte etc., este tot ce se poate mai rafinat și mai modern. Administrația vinde din vinuri cu sticla, după niște prețuri fixe, nu tocmai ridicate. O întrebare indiscretă: din acest ocean de vin ce se aduce acolo în fiecare an, cât o fi trecând prin gâtul Țarului?

In urmă am trecut la silvicultorul împărătesc. Curtea lui e situată mai sus, la deal. De acolo ai o priveliște minunată asupra Yaltei, asupra împrejurimilor și asupra mărei.

In genere trebue spus că oraşul Yalta fiind aşezat la extremitatea unei văi dintre nişte dealuri ce se urcă până la masivul de stâncă ce formează creasta muntelui, ori de unde, mai sus, vederea, unde nu e împedecată prin pădure sau altele, îmbrăţişează valea, oraşul, litoratul în întindere mai strâmtă sau mai largă, şi marea.

Apoi am trecut încă niţel mai sus la palatul împărătesc Massandra. E un Tusculum clădit de Alexandru III, pentru a puteà scăpà câteodată de oficialitatea vieţei din Livadia. Insă n'a apucat a se bucurà de acest palat, care, construit în stil italian, e mai mult o vilă. Nu e încă mobilat. Camerele sunt modeste, de un gust sobru, dar distins. Am ţinut să vedem această locuinţă imperială cu atât mai mult, cu cât vila din Livadia se dărâmă pentru a se ridicà în locul ei un palat nou. Sus, pe munte, e o măsuţă, sub un mare pom, în mijlocul pădurei. Măsuţa, ţarul Alexandru III şi-o aranjase singur, pentru ca să mănânce acolo numai cu familia.

In seara acea clubul nostru a fost poftit la Skating-Ring, unde Krimski-Club — o societate analoagă cu S. T. R. — ne invitase. Multă lume elegantă, mulţi patinori pe rulete, lumină electrică cu profuziune, o orchestră rusească. Intr'o parte se întinsese o masă mare pentru noi şi acei din Krimski-Club. Pe o mică scenă, tablouri vivante, danţuri ruse etc., executate de persoane din societate. Era frumos.

Intr'o altă zi făcurăm o excursiune cu vaporul la Gurzun, o staţie de băi de mare «very select», situată în spre răsărit. Parc frumos, hoteluri, case şi vile tot aşa. In parc o orchestră militară foarte bună. Pe terasa unui hotel din parc luarăm o masă excelentă.

Am arătat mai sus, că toată Crimeea de Sud se compune din dealuri cari dela mare se întind până la un zid de stâncă ce se ridică deasupra lor şi formează creasta munţilor Yaïla, pe o lungime de multe poşte. Ei bine! Pe acest părete de stâncă Ruşii au reuşit a face o şosea care în serpentine strâmte şi ascuţite escaladează acest zid aproape vertical. Nevoia de a aveà o comunicaţiune directă cu interiorul

Crimeei. Am mers cu trăsura până la culme, la 1186 metri deasupra mărei. Acolo se află o cabină-restaurant şi un observator meteorologic. Dejunul, comandat înainte, ne aşteptà, şi, de şi erà gătit într'o bucătărie simplă de tot, a fost foarte bun. Se compuneà între altele, din ştşi, supa naţionala a Ruşilor, cu varză, verdeţuri şi carne; un fel de borş, fără acreala acestuia. După dejun ne-am suit pe jos pe piscul cel mai nalt, Ai Petri, de 1233 m. Panorama de acolo sus e grandioasă. Sub picioarele tale, la o adâncime ce te îngrozeşte, se desfăşură pădurile şi viile dealurilor, şi întregul litoral cu oraşele, clădirile şi grădinile sale. Iar marea o dominezi până la o depărtare aşà de neguroasă, încât literalmente nu mai poţi distinge unde se sfârşeşte apa şi începe văzduhul; linia orizontului nu mai există.

Sus, în apropierea vârfului, am avut plăcută surpriză de a găsì, în câteva exemplare, floarea Reginei, incomparabilul Edelweiss.

Am mai fost poftiţi într'o zi la ceai într'o vilă particulară. Gustarea erà pregătită în grădină sub nişte pomi mari. Băurăm cu toţii câte două şi trei pahare, ca nişte adevăraţi Ruşi.

Se zice de multe ori, şi Ruşii ţi-o spun cu o oarecare mândrie naţională, că sudul Crimeei este o a doua Riviera.

Aerul într'adevăr e dulce şi desmerdător, ca pe malurile golfului Liguric. Dar temperatura mijlocie tot e mai caldă acolo decât pe coasta cimerică. De aceea şi vegetaţia crimeană, deşì afectează o notă mai de ţări calde, tot nu se poate comparà cu caracterul vegetaţiei din Riviera italiană. Aci, la Yalta şi împrejurimi, vezi într'adevăr magnolie înflorind sub cerul liber; vezi numeroase mimoze, lauri, chiparoase, tuya, ciprese, formând chiar mici desişuri, vezi şi portocale şi lămâi crescute şi coapte pe loc, vezi chiar palmieri prin grădini. Dar sunt sporadici aceşti palmieri, şi mici; nu pot rivalizà cu splendoarea dela Bordighera, San Remo ori Nizza; nu vezi acolo păduri întregi de migdali, castani, portocali, lămâi, ca la Riviera italiană; iar florile cari acolo, pe Mediterana, prin profusiunea lor parfumează întreaga regiune, lipsesc acì aproape cu totul.

Cu toate astea, rămâi minunat faţă de atmosfera şi de peisagiul din sudul Tauridei; rămâi plăcut surprins de această tonalitate mai caldă, mai australă, când îţi dai seama că eşti în Rusia, în împărăţia ernei, şi la aceeaşi înălţime geografică ca ţara noastră, şi anume ca Ploeştii.

VIII.

Dela Yalta la Tiflis.

In seara de Vineri, 9/22 Iulie, am mers pe bordul vaporului «Ţarevici Gheorghe», care timp de trei nopţi şi trei zile până la Batum, erà să fie casa noastră. Vaporul erà cu totul nou, spaţios şi elegant. Saloanele aveau şi aci pereţii îmbrăcaţi cu marmură, în sala de mâncare chiar cu porfir. Cabinele de clasa întâia nu erau însă, cum sunt de obiceiu, pentru câte două persoane, ci pentru câte 4—8 inşi. Se pare că acest sistem de cazarmă le convine Ruşilor.

La orele zece am plecat. Marea erà liniştită de tot şi luna plină strălucea pe un cer fără nici un nor. Era de un farmec şi de o poezie de negrăit. M'am culcat foarte târziu.

In drumul nostru spre Batum ne-am oprit la multe porturi; între altele la Feodosia, la Kertsch, la Noworossisk, Poti, Suchum-Kaleh, etc.

La Feodosia există un muzău, conţinând opere de ale lui Aiwasowski, care spre sfârşitul vieţii se stabilise acolo [1]). Vaporul nostru însă neoprindu-se acolo decât puţin timp, nu erà chip să mă duc să văd această colecţie.

Portul Noworossisk, o creaţiune modernă, cum e Constanţa dela noi, se distinge prin diguri uriaşe, făcute de mână de om, prin silosurile şi magaziile sale încăpătoare, prin elevatoarele sale perfecţionate şi prin sistematizarea lui excelentă.

Foarte multă lume pe vapor. Erà şi natural. Erà se

1) Aiwasowski este, precum se ştie, cel mai mare pictor de marină al Rusiei, şi poate al lumei întregi.

Regina noastră posedă un tablou al acestui artist. Reprezintă un colţ de mare în furie. E o compoziţie simplă, dar puternică, emoţionantă şi de o execuţie maestră.

zonul băilor, şi, în afară de aceasta, marea oferă cea mai bună comunicaţiune între sudul Rusiei şi sudul Caucazului, Transcaucazia.

Bucătăria, ca pe toate vapoarele ruseşti, bună, copioasă, substanţială. Intr'o zi a apărut la dejun pe masă, pilaf cu prepeliţe. Deşi nu erà încă sezonul, şi deşi am onoarea de a face parte din Cercul intim de vânători din Bucureşti, totuşi, delictul fiind săvârşit afară din România, am mâncat şi eu din el, şi trebue să mărturisesc că prepeliţele erau excelente, iar pilaful prima întâi.

Cursul vaporului mergeà mereu lângă coastă, când mai aproape, când mai departe. Malul se vedeà mai tot timpul. Erau, în cea mai mare parte, dealuri păduroase. In fund se zăreau câteodată munţii stâncoşi acoperiţi de zăpadă şi gheţari din şirul central al Caucazului. Printre ei se înălţau acele două piscuri ale lui Elbrus, înzăpedite până în jos, de semănau în depărtare cu nişte enorme căpăţâne de zahăr. Inălţimea lor este de 5631 şi 5219 metri. Excuzez du peu! Mai la oparte însă, şi apărând numai scurt timp, se iveà, învăpăiat în ceaţa depărtării, conul alb al lui Kasbek, de 5043 metri.

Şi pe bord se simte că ne apropiăm de regiunile caucaziene. Vaporul se umple tot mai mult cu tipuri din ce în ce mai amestecate: tătari, armeni, persani; apoi figuri străine, cu caftane lungi, cu pumnalul la brâu, cu cartuşele pe pept şi cu nişte căciuli de proporţiuni fantastice, aşà de abnorme, încât întrec chiar podoaba celor mai căciulaţi dintre mocanii noştri. Mai sunt, pe lângă aceşti cerkezi ori gruzini, şi alte tipuri multe, de expresie sălbatică, cu costume ciudate, neclasificabile pentru un neexperimentat ca mine. Toată lumea asta se îngrămădeà, petreceà, cântà, jucà pe partea punţii destinată lor. Cântările erau mai mult melancolice, jocul aveà o oarecare asemănare cu hora noastră.

In ziua de Luni 12/25 Iulie, seara la orele 8 am ajuns la Batum, punctul extrem, spre răsărit, al Mărei Negre. Oraşul e fără mare importanţă; murdar, călduros şi ţânţăros. Ţânţarii dela Batum sunt mai sălbateci ca la noi, căci muşcă-

tura lor provoacă o umflătură groasă care ţine. Cu toţii am făcut această experienţă dureroasă pe noi înşişi. Totul pare mai elementar, mai sălbatic în aceste regiuni caucaziene, atât în natura moartă cât şi în natura vieţuitoare, dela om până la ţânţar.

Batum este punctul-terminus al unei mari pipe-line ce merge dela Baku, centrul exploatării petroliere de pe Marea Caspică, direct până la Marea Neagră.

De otelurile din Batum, cari încă se întitulează «Grand Hôtel», nu voiu zice nimic. Erau demne de oraşul lor şi am fost mulţumiţi că aveam de stat acolo numai o noapte.

A doua zi dimineaţă am plecat cu trenul spre Tiflis. Mergi o zi întreagă. E mare distanţă între ambele oraşe. Pare mică pe hartă, dar suntem în Asia, ale cărei hărţi geografice sunt făcute pe o scară mai redusă, decât acele ale ţărilor europene, şi de aceea ne înşelăm asupra distanţelor extraeuropene. Nu e vorba. Şi trenurile merg încet în Rusia. 30—40 kilometri pe oră, şi acì, pe linia asta, nu există tren accelerat; te opreşti la fiecare staţie. Dar tot e cale destul de lungă până la Tiflis: 327 verste = 349 kilometri [1].

Drumul e, în mare parte, frumos şi romantic. Dealuri, munţi, văi, prăpăstii, ape, torente. Din vagon vezi, de a lungul liniei, o mulţime de ruine de casteluri, de cetăţi, ba de oraşe întregi. Traseul liniei se ridică dela mare până la o înălţime de 756 m., unde trece printr'un tunel lung de trei verste şi jumătate, sau cam tot atâţi kilometri. Apoi se scoboară încet până la nivelul Tiflisului, care se află la 454 m. deasupra mărei.

La orele opt şi jum. am ajuns în capitala Caucazului.

IX.

Tiflis.

Acest interesant oraş nu prea este cunoscut pe la noi. Prea puţini din ai noştri vor fi fost acolo, şi mulţi poate că până acum nici n'au auzit de el. Aşi puteà dar să dau aci

1) Versta rusească = 1067 metri.

câteva notiţe în privinţa lui. Dar nu sunt nici geograf, nici lexicograf, ci un simplu turist, membru al S. T. R. Aşà dar nu mă voiu apucà de lucruri pe cari nu le pricep. Voiu spune numai ce am văzut sau auzit eu însu-mi.

Se cam ştie că Tiflisul este punctul cel mai important din Rusia transcaucasiană. E situat într'o lungă vale adâncă, în fundul unei strâmtori formată de dealuri stâncoase, destul de drepte, goale şi arse. Aşà fiind, topografia oraşului e foarte accidentată şi pitorească. Populaţia numără, după Baedeker, 160.000 suflete. E o amestecătură de o sumedenie de naţionalităţi şi triburi: Ruşi, Tătari, Turci, Kalmuci, Persani, Armeni, Evrei, Gruzini, Cerkezi, Georgieni, Başkiri, Osseţi, Iremeţi, Mingreli, Tşetşenţi, Kurzi, etc. Cei mai numeroşi sunt Armenii, Persanii şi Tătarii, cari ocupă câte o parte a oraşului, un fel de Ghetto. Toate aceste rase se mişcă pe uliţele Tiflisului şi prezintă aspecturi, tipuri şi costume de o varietate extraordinară.

Deasupra oraşului, dominându-l din înălţimea lor, şi oferind priviri minunate asupra lui şi a împrejurimilor, se ridică un deal, pe flancul căruia Ruşii au creiat o vastă grădină botanică şi pe creasta căruia se află ruinele vechei cetăţi. De acolo duce un drum comod în şerpuituri cu pantă dulce până în oraş. De pe acest drum ochiul îmbrăţişează întregul Tiflis, şi în fund tabloul se încheiă prin majestosul şir al munţilor, printre cari se ridică singuratec, cu o nespusă, solemnă majestate, piramida[1]) obtusă a Kasbekului, în imaculata ei albeaţă.

Intr'o altă parte a oraşului se înalţă, aproape drept, un deal mai înalt încă, de 763 m., ridicându-se cu vr'o trei sute de metri deasupra târgului, ca turnul Eiffel la Paris. Un drum de fer funicular duce pe vârful acestui deal. La mijlocul funicularului se află mânăstirea St. David, care David însă n'are a face cu regele biblic, ci este un sfânt rusesc. Sus, pe vârf, o mare platformă, dominând întreaga panoramă; apoi mai multe ceainerii-restaurante. Luarăm ceaiul afară. Un taraf de lăutari tătari cântă. Aveau o vioară, un tamburin, un fel de cobză, şi un instrument care ţineà şi

1) Vezi nota 1.

de cobză şi de vioară. Cântările erau cam monotone. Unul din ei cântà şi din gură.

Vederea de acolo sus e grandioasă; mult mai largă, mai complectă de cât de pe dealul grădinei botanice şi a ruinelor cetăţii. De aci priveşti tot oraşul «à vol d'oiseau». Deosebeşti cuartierele noi, cu case moderne, cu străzi largi şi drepte, de părţile vechi cari se disting prin o întortochiere cât se poate de antiigienică[1]), de uliţi strâmte, de case păcătoase, şi de maidane infecte. Casele indigenilor sunt de preferinţă de piatră sau de lut, fără înveliş nici pod. Deasupra odăei sau odăilor vine un plan orizontal, formând de desubut plafonul camerilor, bătut cu pământ şi pietriş. Aci în timp de vară toată familia petrece, şi doarme în timpul nopţei. Privit de sus aspectul e curios şi evocă locuinţele troglodite[2]), tăiate deadreptul în stâncile munţilor, mai ales când, ca la Tiflis, le vezi unele deasupra altora, agăţându-se de coasta stâncei, de care nu se deosebesc, în ce priveşte culoarea, astfel că distingi numai negrul uşilor deschise.

Modernizarea oraşului, începută mai ales de fostul guvernator principe Worontzov-Daşkov, merge cam încet. Sunt clădiri remarcabile în partea modernă: palate ale guvernului, biserici, — ca masiva biserică a garnizoanei — şcoale, oteluri etc., dar vechile cartiere păstrează încă până azi caracterul lor ultraoriental, deşi trece tramvaiul electric prin ele.

La sosirea noastră toată gara erà plină de militari, şi chiar pe strade se vedeau soldaţi. Se declarase starea de asediu fiindcă se făcuseră o serie lungă de asasinate, ale căror victime erau mai totdeauna poliţiştii. In noaptea în care ne-am întors dela Etşmiadzin, un medic local a fost chiemat de un domn şi o doamnă, aşà zicând la un bolnav, şi acolo i s'a tăiat gâtul. Chestiune de răzbunare. Noroc că făptuitorii astădată au fost prinşi. Ce sălbătăcie! Ce bine că o naţiune civilizată, tare şi hotărîtă, domineazà acolo!

Fala Tiflisienilor este în primul loc galeria de glorie şi muzeul caucazian. In cea dintâi se găsesc fel de fel de suveniruri, obiecte, tablouri, etc., relative la cucerirea Caucazului

---

1) şi 2) Vezi Nota I.

de către Ruşi. Am găsit acolo, într'o vitrină cu decoraţii, şi crucea noastră pentru trecerea Dunării.

In muzeu se află aşezate o mulţime de lucruri interesante relative la Caucazul de azi şi de odinioară, până la epocile cele mai îndepărtate. Vezi acolo colecţiuni de animale, de arme, de mineralogie, de cranii, de costume, de găteli, de obiecte găsite în morminte, în peşteri, pe fundul lacurilor; inscripţii vechi până la slovele cuneiforme, etc. E de o enormă bogăţie.

Când am venit la Tiflis, murise tocmai primarul. Am văzut înmormântarea lui. Mult alai. Coroane cu grămada. Lume enormă. Trăsuri puţine. Corpul fu purtat pe umeri într'un sicriu deschis. Ca la noi înainte de vreme.

Am stat două zile în acest oraş aşà de interesant, una înainte de a merge la Etşmiadzin şi una la întoarcere. Aş fi dorit să rămân mai mult, cu atât mai mult cu cât «Hôtel de Londres» erà foarte bun. Dar programa itinerarului ne zoreà mai departe.

X.

Etşmiadzin.

Această mare mânăstire are pentru Armeni aceeaşi importanţă ca Sf. Petru din Roma pentru catolici sau Mekka pentru musulmani, căci este centrul religiei lor. Ca să ajungi acolo, trebue să mergi, numai până la staţia respectivă a căei ferate, 16 ore, şi dela staţie mai ai cu trăsura ca o oră. Tot atâta pentru întoarcere. Iarăşi vorba de distanţe extraeuropene. Pe hartă crezi că e aproape. In realitate însă sunt peste patru sute chilometri, şi linia, ca să ajungă acolo, trebue să treacă peste platoul armenesc, la o înălţime de 1714 metri, pe când Tiflisul e situat la 465 metri deasupra mărei şi mânăstirea la 865 metri. De sigur că trenul nu poate merge cu mare iuţeală.

Prin căldura ce domină în sudul Caucazului, variând între 30—40° C la umbră, şi prin praful supărăcios care pătrundeà pretutindeni, ca zăpada la noi în timp de viscol, lucrul cereà o hotărîre cam eroică. Dar cu toţii ne-am dus.

Am plecat la miezul nopţei. Aveam vagonul nostru special. A doua zi temperatura s'a suit în vagon până la 39° C după termometrul [1]) unui domn din compania noastră. Vai de noi, cât am suferit.

Drumul la început e frumos. Ne-am sculat la 4, odată cu soarele, ca să nu pierdem nimic. Dealuri păduroase, verdeaţă, linii pitoreşti, râuri şi pârae grăbind zgomotoşi la vale. Incetul cu încetul, cum ne urcarăm în spre platoul armenesc, verdeaţa dispare. Stânca goală şi imense straturi de lavă vechie, cu reflex sulfuric, îi iau locul. Se presupune că vârful cel mai 'nalt al acestei regiuni, muntele Alaghios, de 4098 metri, a fost odată un gigantic vulcan. De departe am văzut acest munte, şi, linia făcând pe acolo o mulţime de cotituri, îl aveam mult timp înaintea noastră, sub diferite aspecte. Erà acoperit cu zăpadă : prin căldura ambiantă o vedere binefăcătoare. Arşiţa devenise aşà de dogoritoare, aşà de plumburie, încât pe câmp lumea, mergând călare, ţineà în mână câte o umbrelă întinsă. Erà cuptor, nu glumă.

Multe ruine de ambele părţi ale liniei, ca pe drumul de la Batum la Tiflis. Printre ele acele ale oraşului Ani, în vechime capitala regatului armenesc.

Spre sfârşitul drumului, deasupra atmosferei acesteia greoaie, înflăcărate, năbuşitoare, prăfuite, se arată deodată, ca o vedenie dintr'o altă lume, domul alb al muntelui Ararat, la picioarele căruia e aşezat Etşmiadzinul.

La orele 5 sosim în sfârşit la staţia Etşmiadzin. Acolo ne aşteptau trăsurile ce trebuiau să ne conducă la mânăstire. Ne aşteptà şi pristavul în persoană, un bărbat destul de tânăr, amabil, şi vorbind puţin nemţeşte. A mers cu noi la mânăstire, luând cu el şi mai mulţi geandarmi.

La 7 am fost la ţinta excursiunei noastre. Furăm găzduiţi toţi domnii într'un imens dormitor şi toate doamnele într'o altă casă. Sfinţia Sa Katholikos-ul Matei II Izmirlian nu erà acolo, dar erà aşteptat pentru a doua zi dimineaţa.

Ni se pregătise ceaiul pe o terasă umbroasă, în faţa

1) Pentru acei cu predilecţie pentru ortografia etimologică vom spune că, după etimologie ar trebuì şi acì la începutul cuvântului *th* în loc de simplul *t*, dacă aşà ceva ar existà în limba noastră.

KAUKAZ. — Muntele Kasbek.

KAUKAZ. — Valea Terekului.

KAUKAZ. — Tipuri.

MOSCOVA.—Poarta sfântă și Mânăstirea Sf. Inălțări.

MOSCOVA. — Mănăstirea Tşudow din Kreml.

MOSCOVA. — Biserica Sf. Vasile Blajenoi.

MOSCOVA — Catedrala Incoronărilor.

MOSCOVA. — Turnul Ivan Weliki și clopotul
țarilor din Kreml.

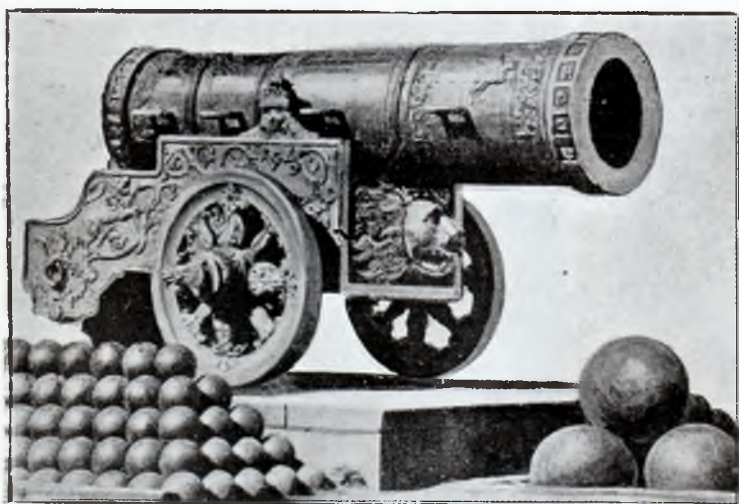
MOSCOVA.—Kreml. Piața imperială; la mijloc turnulețul lui Ivan Teribilul; la dreapta, în fund, biserica Sf. Vasile Blajenoi.

MOSCOVA. — Capela Maicii Domnului din Iberia.

MOSCOVA. — Clopotul cel mare
din Kreml.

MOSCOVA. — Tunul cel mare.

MOSCOVA. — Catedrala Mântuirei.

MOSCOVA.— Biserica Naşterei Maicii Domnului.

MOSCOVA. — Intrarea noului bazar.

ST. PETERSBURG. — Catedrala Sf. Isac.

ST. PETERSBURG. — Catedrala de Kazan.

lui Ararat, care e la o distanţă de vreo 50 kilometri, dar, din cauza purităţii atmosferei în care se scaldă vârful său înalt (de 5160 m.), pare mult mai aproape. E de o nespusă majestuositate cum acest munte se ridică singuratic deadreptul dintr'un şes, cu capul său masiv, strălucind pururea sub diadema sa de zăpadă şi ghiaţă. Iţi vine în minte faimoasa «splendid isolation» a Englezilor.

Lângă el mai este micul Ararat, un vârf mai ascuţit, mai mic, cu puţină zăpadă pe el. Dispare înaintea lui ca sluga înaintea stăpânului. Mai la o parte se văd şiruri de munţi, destul de înalţi, deşi fără zăpadă, munţii Erivanului. Dar par'că toţi se dau în lături, închinându-se cu umilinţă înaintea măreţiei suverane a marelui Ararat, înaintea Lui, în mantia Sa regească de ermină.

După apunerea soarelui, zăpada de pe vârf luă nişte culori trandafirii de o delicateţă şi fineţă de nedescris, întocmai ca «Alpenglühen» din Sviţera. Mai târziu, după ce lumina zilei dispăruse cu totul, s'a încins sus, pe firmament, o glorie de stele cum numai în regiunile de sud se poate vedeà. Iar colo, din direcţia Lui, o lucire argintie persistă a licărì tainic prin răcoreala nopţii.

Şi să şezi la adierea serei în mijlocul unei astfel de panorame! Zău! făceà atâta trudă. Făceà să vii aşà de departe ca să vezi una ca asta.

Lângă mânăstire se află, ca la cele mai multe din mânăstirile noastre, un mare sat, cu garnizonă, cu târg regulat etc. Imprejur sunt întinse plantaţiuni, culturi şi grădinării. E un raiu verde în gălbeneala arsă a Armeniei de sus.

Mânăstirea are o mare întindere. Biserica e prea frumoasă, de dimensiuni importante. Lângă ea un mare seminar cu un stat-major întreg de profesori, eclesiastici şi laici, din cari mulţi au făcut studiile lor pe la universităţile germane. Mai mulţi vorbeau încă bine nemţeşte, şi ne făceau pe cicerone, pe interpret şi pe gazdă cu o amabilitate perfectă.

Am vizitat biserica şi tezaurul bisericii. Acesta conţine o mulţime de obiecte de ale cultului făcute de aur şi argint şi bătute cu pietre scumpe; apoi veştminte cu mii şi mii de mărgăritari; decoraţiile predecesorilor actualului Katholikos,

printre cari insigniile ordinului Sf. Andrei, cea mai înaltă decoraţie a Ruşilor, toate în brilante; un patrahir brodat cu o iscusinţă deosebită şi pe care Sfinţia Sa îl îmbracă numai odată pe an, la o anumită ceremonie etc. Biblioteca conţine o colecţiune unică de manuscrise, mai ales a Bibliei, urcând până în secolul al zecelea, legată în fildeş, cu ilustraţiuni şi figuri artistice şi bogate.

In apropierea mânastirii şi a satului se fac nişte săpături sistematice, sub direcţia unui arhimandrit armenesc.

Toată regiunea asta este de cel mai mare interes istoric. Aci s'au succedat atâtea rase, atâtea naţiuni, atâtea popoare, atâtea împărăţii! Calci pe urma atâtor evoluţiuni! Nu se poate ştì până la ce adâncimi îndepărtate ale timpurilor ne-ar duce nişte săpături ştiinţifice, făcute în mod sistematic şi cu fonduri îndestulătoare. In cazul nostru mânăstirea dă banii necesari. Fireşte, nu poate cheltuì sume prea mari pentru asemenea scopuri. Are de întâmpinat alte nevoi mai urgente.

Pe locul acestor săpături, făcute în astfel de împrejurări precare, s'a descoperit cu toate astea şi s'a scos la lumină, graţie zelului şi inteligenţei arhimandritului, pasionat pentru opera sa, o mare bazilică creştină cu mozaicuri, sculpturi şi fresce, precum şi un templu străvechiu al Parsilor cari adorau focul. Printre mozaicuri e o placă cu două braţe ale unei cruci lucrată în pietricele albastre. Are forma şi culoarea crucei lui Sf. Andrei. Cine ştie de când datează. Arhimandritul ne spuneà că are o deosebită valoare pentru istoria artei. S'au mai găsit şi inscripţiuni, printre cari un edict al unui rege de pe acolo care domneà pe la 800 înaintea lui Christos.

Armenii sunt ca Polonii. Şi ei formau odată o monarhie puternică. Dar în urmă au pierdut independenţa lor şi teritoriul lor s'a împărţit între Rusia, Turcia şi Persia. De atunci plâng pierduta lor mărire. Sunt Poloniii Orientului. Singura mângâiere ce le-a mai rămas, este că şefia eclesiastică peste toată suflarea armenească de credinţa creştină le-a fost respectată, ca Papei dela Roma pentru lumea catolică. De aceea, cum Vaticanul este centrul catolicismului, tot aşà întreaga

mărire armenească, cât a mai rămas, se leagă astăzi de acest locaş, de această mănăstire la picioarele muntelui Ararat.

Un detaliu într'adevăr picant, care aruncă o lumină destul de vie asupra unora din condiţiile sub cari se fac acì săpăturile. Ni s'a înfăţişat într'o sticluţă un scorpion negru ce tocmai fusese prins. E mai veninos decât scorpionul galben care, ni s'a spus, se găseşte foarte des în Transcaucazia. Ghimpele periculos dela extremitatea coadei erà ridicat ameninţător în sus. Urâtă gânganie.!

La întoarcere dela locul săpăturilor am mai vizitat şi biserica catolică, care se află la un capăt al satului Etşmiadzin. E o mare şi puternică zidire de piatră masivă, înconjurată de un zid gros ca de cetate. E închinată Sfintei Ripsina, o sfântă pe care nu ştiu dacă o cunoaşte şi calendarul nostru ortodox. Legenda o pune în legătură cu împăratul Diocleţian, de al cărui amor ar fi fugit, ascunzându-se acì. E îngropată în chiar biserică, într'o boltă subterană. Se arată sarcofagul [1]. Biserica, pretinde preotul catolic care ne conduceà, ar datà din secolul al şeaptelea. Bine că nu are iarăşi vechimea stereotipă [2] de două mii de ani.

Am asistat a doua zi la intrarea solemnă în mânăstire a Sfinţiei Sale Katholikosul. Soseà cu doui arhimandriţi şi cu o excortă de geandarmi. La poartă-l aşteptà tot clerul şi toţi călugării în mare ţinută. Când se dădù jos din trăsură, îmbrăcă o mantie albă — albul este şi culoarea Papei, — şi sub un baldachin ţinut deasupra lui şi în sunetul clopotelor s'a dus în biserică, de unde, după o scurtă slujbă, s'a retras în apartamentul său.

Societatea noastră a fost primită de Sfinţia Sa în audienţă colectivă. Inaltul Prelat stăteà în picioare, la biuroul său. Aveà o figură de bătrân inteligent şi energic, cu ochi vii şi pătrunzători [3]. Imbrăcat în negru, purtà ca semn distinctiv numai o mică cruce de brilante în frunte pe vălul său călugăresc. Ne făcù o mică alocuţiune în limba arme-

1) Fanaticii etimologiei ar pune *ph* în loc de *f*.
2) Vezi nota I.
3) De atunci a murit.

nească, pe care un profesor dela seminar ne-o tălmăcì înnemţeşte, traducând apoi în armeneşte răspunsul preşedintelui clubului nostru. Când ne făcù semn că audienţa e terminată, am defilat cu toţii înaintea Sfinţiei Sale. Ne-a dat mâna la toţi, dar nu ne-a lăsat să i-o sărutăm.

A treia zi după sosirea noastră am plecat dela Etşmiadzin cu inima plină de impresiuni înălţătoare şi de neuitat.

La staţie am regăsit vagonul nostru special care se lăsase acolo pe o linie de garagiu spre a ne aşteptà. A patra zi, Duminecă în 18/31 Iulie, la 6 ore dimineaţa, am sosit din nou la Tiflis.

Ne plângeam de căldura şi de ţânţarii de la Batum. Nu fusesem încă la Etşmiadzin. Acolo ne aşteptà o căldură tropicală, o dogoreală, o zăpuşeală care te moleşeşte, te istoveşte, te dă gata. Toată ziua arşiţa e covârşitoare. Numai dimineaţa şi seara un vânt plăcut mai răcoreşte atmosfera. E provocat de gheţarii Araratului şi face vieaţa mai tolerabilă.

Dar ţânţarii Etşmiadzinului. Ce ai dracului sunt. Erau, se vede, bucuroşi, afurisiţii, că, dupăce atâta timp masa lor se compunea numai de carne armenească şi tătară, — toujours perdrix — au dat odată de Europeni, un nou fel de mâncare, că li s'a mai schimbat menu-ul. Şi s'au înfruptat d'a binele. Sfinte Pafnutie! Ce pişcături şi ce împunsături! Pătrundeau şi prin mânuşile de piele. Toţi eram umflaţi la obraz şi la mâini. Şi mult mai ţineà umflătura. Nici un salmiac nu erà de folos. Se vede că nu e pentru ţânţarii asiatici.

XI.

Dela Tiflis la Wladikawkas.

In sfârşit sosì ceasul să facem un alt pas important din itinerarul nostru, să vedem un alt «grand clou» al turului proiectat, să trecem prin inima Caucazului, pe vestita şosea dela Tiflis la Wladikawkas.

Lungimea acestei şoseli este exact de două sute verste şi jumătate, cam 214 kilometri. Distanţa directă e negreşit mult mai mică. Dar din cauza conformaţiunii topografice şi a înălţimilor mari cari, dela 454 metri, nivelul Tiflisului, se urcă până la 2379 metri pentru a puteà trece dincolo în valea Terekului pe care e situat Wladikawkasul la 705 metri, se impun de bună seamă foarte multe şi lungi ocoluri, cari lungesc şoseaua până la cifra indicată.

Tot drumul e împărţit în poşte, variând dela 14 la 21 verste. Ca la noi în vremea vechiă. La acele staţii se schimbă caii şi se găseşte ceai cu un bufet simplu. Mai este şi câte o odaie cu câte două canapele la dispoziţia drumeţilor pentru noapte. La punctele principale, staţiile Mlety şi Kasbek, s'au clădit edificii poştale mai mari, unde poate stà noaptea un număr mai mare de călători. La Mlety sunt chiar odăi de pasageri, un hotel în toată forma, pe când la Kasbek există numai un mare dormitor pentru sexul urât, cu câte un pat de căciulă, dacă nu sunt prea mulţi drumeţi, pe când cucoanele se îngrămădesc într'o altă sală mai mică.

Intreaga distanţă se poate parcurge într'o zi cu automobilul. Sunt omnibusuri-automobile cari fac această cursă în mod regulat. Mai mulţi dintre noi au şi ales această soluţiune, pe când majoritatea s'a hotărît pentru trăsura cu cai. Eu unul, şi cu mine mulţi alţii, luaserăm groaza automobilului, cel puţin la munte, de când cu accidentul nostru din Crimea, între Baïdar şi Yalta. Apoi cu automobilul treci prea iute şi mintea nu mai poate bine primì, necum conservà şi clasificà mulţimea impresiunilor ce ne aşteptau pe acest drum, pe care, probabil, nu-l mai voiu revedeà toată vieaţa. Ori, după împărţirea staţielor de poştă, o societate mai numeroasă ca a noastră nu poate stà la noapte decât la Mlety sau la Kasbek. Dela Tiflis până la Mlety sunt 108 verste. De acolo la staţia Kasbek 47 şi mai departe până la Wladikawkas $53^1/_2$ verste. Prima noastră etapă erà deci musai la Mlety. Restul drumului poţi să-l faci într'o singură zi sau în două. Ca să-l faci într'una, trebue să pleci din Mlety foarte de dimineaţă pentru ca să ajungi foarte târziu, ceace, după osteneala primei zile, erà cam greu. Ne-am hotărît dar, să facem trei zile. Urma a dovedit că bine am făcut.

Plecarea fu fixată pentru Luni, 19 Iulie, la orele 5 dimineaţa. Insă cafeaua şi ceaiul, deşì comandate anume pentru această oră matinală, nu erau gata aşà de vreme. Am plecat cu o întârziere de o oră.

Drumul până la Mlety se suie pe un prim şir de munţi pentru a ajunge în valea râului Aragwa. Aragwa cea albă îi zic localnicii, şi într'adevăr apa ei este de un alb lăptos, ca multe ape provenind din gheţari. Râul se şi trage din înălţimile lui Kasbek.

După socoteala celor din Tiflis, puteam să ajungem la Mlety seara între orele opt şi nouă. Insă vorba aia: socoteala de acasă şi socoteala din târg.

Se luaseră toate dispoziţiile necesare pentru ca la toate staţiile de poştă să ni se schimbe imediat caii. Se telegrafiase de mai multe ori, că în ziua cutare, cam pe la ora cutare, vom trece, şi să ni se rezerve câte patru cai buni pentru trăsurile noastre. După intervenţia unor prieteni de acolo se dăduse chiar ordin în acest sens din partea Ministerului. Dar vorba ţiganului: tiuria nu e praftica. Când călătoreşti în ţară străină şi încă cu poşta, trebue să te aştepţi la tot felul de incidente neprevăzute. La mai multe staţii n'am găsit îndată numărul necesar de cai. Sau că trecuse înaintea noastră vr'un funcţionar al guvernului, care are precădere faţă de prostimea neoficială; sau venise o altă companie de călători cari, afirmând că ei sunt acei pentru cari se luaseră toate aceste măsuri, au luat caii rezervaţi pentru noi şi ne-au lăsat cu buzele umflate. Pentru cine se pregăteşte şi pentru cine se nemereşte! Când se desluşeau lucrurile, ni se mai găseau cai; dar cu perdere de timp, şi nu din cei mai buni. Aşa s'a făcut că în spre seară, la orele prevăzute pentru intrarea noastră la Mlety, trecusem de-abia de staţia Ananur, de unde mai sunt două poşte mari până acolo. Iar în drum, până la staţia următoare, se făcuse noapte, ceeace făcù pe vizitii să modereze încă mai mult viteza, şi aşà nu tocmai exagerată, a cailor. Rezultatul a fost că ceasurile erau zece trecute fix când am ajuns la staţia Passanaur, ultima înaintea Mletyului.

Acì iar istoria cu caii. Nu erau cai, sau cel puţin aşà ni se spuneà. In afară însă de această chestie, care, la nevoe, se puteà rezolvì în sensul necesar, dilema în care ne aflam

erà grea și din alt punct de vedere. Nu erau decât două posibilități: ori să rămânem noaptea acolo, cum vom puteà, ori să plecăm înainte. Să rămânem? Dar, în afară că se deranjau toate dispozițiile programei, cu odăile și masa etc., comandate telegrafic, așà ceva erà materialmente imposibil pentru simplul motiv că nu erà loc în stație pentru atâta lume. Cele două canapele și câteva scaune nu ajungeau. Să mergem înainte? Afară erà întuneric beznă. Luna aproape de a se premenì, deci nici o nădejde din partea ei. Cerul înnourat amenințà a ploaie. Să călătorești în asemenea condițiuni în țară străină, noaptea, pe un drum unde posturile militare 'ți arată că siguranța trebue menținută cu armele, nu e tocmai plăcut. Dar n'aveam încotro. Față cu imposibilitatea pozitivă a primei soluțiuni, a trebuit să ne hotărîm pentru a doua. Rusul, ne ziceam, călătorește noaptea cu trăsura. Nu-i pasă. Să facem și noi ca dânsul. La urma-urmelor vizitiul trebue să-și cunoască drumul, sau, dacă nu el, cel puțin caii. Și dacă postașul ne dă cai, își expune adică averea, o să fie chip să ajungem cu bine la țelul dorit.

Ne-am hotărît dar și am plecat.

Intunerecul, și așà destul de gros, se făceà din ce în ce mai tare, mai negru, mai impenetrabil. Ne-au apucat două ploi zdravene, cu fulgere și tunete. Din această cauză șoseaua, care la început se cunoșteà ca o dungă de culoare mai deschisă, nu se mai distingeà de loc, dispărând în negreala obștească. Deschideam ochii, nu în patru, ci în șease și în opt; dar nu mai puteam zărì chiar nimic. Pentru a pune vârf plăcerii noastre, niște ploi torențiale ce căzuseră cu câteva zile înainte, stricaseră șoseaua în unele locuri. Sub asemenea «circumstanțe agravante» am mers foarte încet. Am mers așà, mai mult pe dibuite, timp aproape de patru ore, până ce în fine, la ceasurile două și un sfert de dimineață, trăsurile au tras la scara otelului-poștă dela Mlety. Uf! ce mulțumire că ne văzurăm ajunși la destinație!

Lumea dela poștă ne așteptà cu masa gata. Unii din noi s'au și pus să ospăteze. Eu unul însă care, sculat dela orele patru dimineața, petrecusem toată ziua pe capră, locul meu favorit, făcând o zi de peste 22 de ore, m'am suit îndată în camera mea și m'am culcat.

A douazi erà să facem, ca distanţă, nici măcar jumătatea drumului de până aici. Dar erà un drum foarte greu. In vederea acestei greutăţi porunca fu dată ca să plecăm iarăşi des de dimineaţă. La orele şeapte furăm în trăsură.

Intre Mlety şi staţia Kasbek, ţinta noastră pentru această zi, se ridică un munte înalt, divizia apelor între nord şi sud. Acest munte, un masiv de stâncă, se sue aproape vertical în văzduh. Acolo unde e şeaua lui accesibilă, la punctul lui cel mai jos, unde 'l trece şoseaua, încă măsoară 2379 metri înălţime, cum s'a mai spus. Dela Mlety suişul efectiv e de vreo 1700 metri. O asemenea altitudine, în asemenea condiţiuni trebuie să escaladeze şoseaua, şi pe dânsa caii cu trăsura! Arta inginerilor a triumfat de toate aceste dificultăţi, ducând drumul chiar pe coasta aproape dreaptă a muntelui, în cotituri continue, superpuse, în cele mai multe părţi creând locul trebuincios cu dinamită, cu zidărie şi cu lucrări de piatră. E o capod'operă a tecnicei. Mai de pe toate punctele şoselei vezi în sus drumul ce te aşteaptă încă, şi în jos, sub tine, calea parcursă. Şi cu cât înaintezi, ai zice că cerul se apropie şi valea se lasă mai în jos, până ce devine o prăpastie întunecată, în fundul căreia, departe, departe, spumegă Aragwa albă, groasă cât un fir de argint.

Panta şoselei e foarte dulce. Totuşi trăsurile ordinare nu o pot suì decât în pasul cailor. Am făcut dela Mlety patru ore şi jumătate până la prima staţiă: Gudaur.

Acolo încep a se vedeà munţi mai înalţi, de 3000 până la 3500 metri, în parte acoperiţi cu zăpadă. Dar peste întreaga regiune se întinseră nişte nori groşi, negri, ameninţători, cari fierbeau în jurul capetelor mai ridicate ale munţilor. Nu mult şi, pe când eram la dejun în sala bufetului poştei, începe a fulgerà, a tunà şi a turnà cu găleata. Erà o ploaie rece, friguroasă. Dupăce trecuse vijelia, vârfurile şi coastele de prin prejur erau albe, ca înzăpedite, iar temperatura scăzuse la 7^0 R. Ploaia dela noi fusese grindină mai în sus.

Dela Gudaur înainte drumul se urcă încă distanţă de cinci kilometri, până ce ajunge la înălţimea maximală. De acolo se scoboară în valea râului Terek care, isvorând tot dela Kasbek, curge spre nord, spre Wladikawkas, pe când

râul Aragwa merge spre sud, şi se aruncă în Kura, care, trecând prin Tiflis, se varsă în Marea Caspică.

La $7\frac{1}{2}$ ore seara, pe la aprinsul lumânărilor, am ajuns la staţia Kasbek. In faţa ei, între două dealuri negre, se înalţă, de o albeaţă majestoasă, vârful muntelui Kasbek. E un aspect măreţ şi impozant, ca Jungfrau la Interlaken.

A douazi am plecat iarăşi la 7 de dimineaţă, şi la $11\frac{1}{2}$ am ajuns fără accident la Wladikawkas.

Şoseaua dela Tiflis la Wladikawkas, drumul georgian, sau gruzian, după cum i se mai zice, e o capod'operă nu numai din punctul de vedere al dificultăţilor topografice ce erau de învins la construcţia ei, dar şi din cauza lucrărilor de conservare şi de apărare prin care ea este menţinută totdeauna în stare practicabilă.

In vale râurile de lângă ea s'au îmblânzit, regulându-se cursul lor prin diguri lungi de piatră; repeziciunea lor e îndulcită prin lucrări idraulice şi curentul s'a deviat în multe locuri, unde erà prea ameninţător pentru siguranţa drumului. Iar în sus s'au făcut o mulţime de lucrări pentru a asigurà funcţionarea şoselei şi prin timpul cel mai greu de iarnă. S'au construit tuneluri şi galerii pentru a o ferì de lavine şi pietre. S'au captat torente, s'au făcut apărări speciale contra zăpezilor prea mari, etc.

Şi cu toate astea, câteodată, când elementele se înfurieează, nici acele lucrări savante şi ingenioase ale omului nu mai rezistă. Apele rup toate în calea lor, spală toate, ori acoperă toate cu nisip, pietriş şi mâl, ca o avalanşă de pământ. Dar îndată după o asemenea catastrofă, omul se pune la lucru pentru a restabilì şi întărì mai bine drumul său. Căci importanţa strategică, administrativă şi economică a acestei şoseli este capitală, şi nu se poate admite sub nici un chip, să se întrerupă vr'o dată comunicaţia. Căci, trecând prin inima Caucazului, ea e legătura de vieaţă între Rusia ciscaucaziană şi provinciile transcaucaziene. Altă arteră de comunicare aşà de directă între acele două părţi ale imperiului, nu este. Există încă o şosea între Wladikawkas şi Kutais, drumul dela Mamisson, sau al Oseţilor cum se mai zice, dar e situat prea la oparte, spre apus şi

se urcă până la 2825 metri. Iar drumul de fer ocoleşte Caucazul lângă coasta mărei, pe la Noworosissk şi Baku.

Frumuseţea peisagistă a drumului grusian e extraordinară. Nu tocmai în prima parte dela Tiflis la Mlety, cu care se găsesc asemănări şi la noi prin părţile mai nalte ale Carpaţilor, ci dela Mlety înainte, şi în special dela staţia Kasbek până la ultima staţie înainte de Wladikawkas, valea Terekului.

Dela Mlety până la staţia Kasbek eşti într'o regiune alpină de caracterul cel mai pitoresc şi mai plăcut. Munţi înalţi, cu zăpadă pe vârf şi pe flancuri, dar nu prea aproape, mai în depărtare. Drumul însuşi merge prin costişe şi imaşuri de un verde vioiu, prin cari şerpuesc murmurând râuleţe şi pârae. Aerul e pur şi chiar niţel rarefiat, dar nu îndestul ca să te incomodeze. Din contra. Respiri cu uşurinţă şi simţi plăcere. Te-ai crede undeva în Elveţia. Acolo sus se găseşte şi rosa alpină, rhododendrum alpinum, în pajişte întinse. De floarea Reginei însă n'am dat, deşi înălţimea este de două ori mai mare de cât vârful Ai Petri in Crimea. Poate că se găseşte şi aci Edelweiss; e chiar probabil; dar n'am avut timp să caut.

Dela staţia Kasbek înainte începe frumuseţea caracteristică a Caucazului, caracterul de sălbăticie romantică. Acì, în cursul superior al Terekului, în valea Daria, te înconjoară din toate părţile munţi înalţi, stâncoşi, drepţi, ascuţiţi, în parte înzăpeziţi, munţi mândri şi inaccesibili. Iar piatra, de o speţă mai puţin consistentă, prelinsă, prelucrată, roasă, frământată, sfredelită mereu de intemperiile timpului, de nenumărate secole, arată nişte forme şi formaţiuni extravagante, sălbatice, deşuchiate, fantastice: turnuri, turnuleţe, săgeţi, lăncii, coloane, pilastre, de o varietate infinită. E o orgie de făpturi neverosimile, imposibile, contorsionate, schingiuite, căznite, demnă de imaginaţia unui «Höellen-Breughel». Unde rămân, faţă de un asemenea pandemonium de piatră, Babele şi Omul depe Bucegii noştri.

Aci, în Caucaz, totul este sălbatic, violent, primordial; munţii, stâncile, apele, intemperiile, fenomenele atmosferice, oamenii, animalele. Toate au un caracter de o impetuozi-

tate şi de o violenţă sălbatică, brutală, rebelă. Dar tocmai asta este farmecul locului.

Mai departe drumul se lasă în vale, printre zidurile drepte ale acestor stânci bizare cari se apropie aşà de tare şi strâng şoseaua aşà de bine, că abia mai vezi câte un mic colţişor de cer; iar imediat lângă şosea, Terekul îşi rostogoleşte spumegând şi sgomotos valurile sale cenuşii, aşà de curat cenuşii, de ai crede că s'a turnat o povară uriaşă de cenuşă în apă. Şi pretutindeni, pe vârfurile păreţilor de stâncă câte o ruină de turn ori de castel. Una din aceste din urmă se zice că ar fi fost reşedinţa reginei legendare Tamara. Multe din aceste ruine sunt azi ocupate de indigeni cari îşi lipesc acolo de zidăria castelului micile lor cocioabe, a căror material îl scot tot din ruină.

Ceace e mai interesant, este că în acele regiuni şi bisericile au fost, pe vremuri, fortificate. Aşà există încă la Ananur, staţia poştală dejà pomenită între Tiflis şi Mlety, o mică biserică pe un deal. Un zid gros şi turnuri mari înconjură nu numai biserica, ci şi un mic cimitir, cu un mausoleu boltit. In acesta se află sarcofagul unui sfânt sub un baldachin de piatră, la tavanul căruia se văd nişte picturi religioase foarte bine conservate. Tradiţia spune că această biserică datează din veacul al şeaptelea (?)

Apoi, prin părţile cevà mai înclinate ale muntelui, vezi câte un sat georgian, gruzian ori circasian (aşà le zice aicea), acăţat de stâncă şi părând, cu căsuţele sale de piatră, fără acoperiş, o bizarerie a stâncei mai de grabă decât o locuinţă făcută de mână de om pentru sălăşluirea sa.

Mai târziu, cu cât se apropie şoseaua de Wladikawkas, valea se deschide, se lărgeşte; dealurile se retrag mai la o parte, arată linii mai dulci, se acoperă cu verdeaţă. Terekul devine mai mare şi peisagiul începe a semăna întru câtvà. — toutes proportions gardées — cu valea Bistriţei dela Hangu la Piatra-Neamţ. Numai Terekul nu se poate pune cu neasămuitul verde de smarald al Bistriţei noastre.

XII.

Dela Wladikawkas la Moscova.

La Wladikawkas am stat până a doua zi dimineaţa. De cu seară sosiseră şi automobiliştii. Oraşul e, ca toate oraşele de provincie din Rusia, foarte întins, cu uliţi largi şi pieţe imense, cari îţi suggerează ideia că terenul nu prea are valoare.

Parcul municipal public e foarte frumos, bine aranjat şi bine îngrijit. E situat lângă Terek, care acì se prezintă dejà ca rîu mare, dat tot cenuşiu. Seara cântă muzica militară acolo şi se adună lumea elegantă. De acolo, ca din tot oraşul, ca şi din ferestrele otelului nostru, se vede şirul munţilor, dominat de Kasbek şi de Adai Choch, un alt vârf, cevà mai mic (4632 m.), care şi el poartă pururea podoaba de ermină.

După o noapte petrecută de mulţi dintre noi în luptă cu păduchii de lemn, am plecat a doua zi, Joi, în 22 Iulie (4 August s. n.), dimineaţa la 10.48 spre Moscova. Se rezervase iarăşi un vagon special pentru noi.

La Velsan, unde scurta linie înfundată dela Wladikawkas întâlneşte linia mare Baku-Rostow pe Don, vagonul nostru fù ataşat la trenul accelerat cu care aveam coincidenţa, şi aşà am plecat spre oraşul holerei.

Când se făcuse noapte şi ne pregăteam de culcare, iată că vine conductorul-şef şi ne declară că pe linia asta se fură, povăţuindu-ne să ne păzim lucrurile noastre. Bine înţeles, ne-am conformat şi nu s'a întâmplat nimic desagreabil. Dar prevenirea asta oficială ne-a făcut o impresie ciudată.

A doua zi, dimineaţa pe la 8 ore, am ajuns la Rostow. Acolo ne aşteptà în gară consulul german spre a aplanà dificultăţile ce s'ar puteà ridicà din cauza epidemiei. Am şi trecut înainte fără nici un incident. Insă sprijinul acesta oficial nu putu obţine ca vagonul nostru să fie ataşat la expresul coincident Rostow-Moscova, ci numai la trenul de persoane care plecà puţin după accelerat. Aşà am călătorit de acì la Moscova încă două zile şi două nopţi, ceeace face

trei zile şi trei nopţi în şir dela Wladikawkas la Moscova. Distanţa e de 1747 verste sau 1864 kilometri. S'o parcurgi dintr'o bucată, nu e lucru de nimic. Iţi dă o ideie despre distanţele în genere, din imperiul rusesc.

Noroc că vagoanele ruseşti sunt foarte comode, fiecare compartiment, până şi la clasa a treia, având câte patru paturi, ca vagoanele noastre speciale de clasa întâiu. Vagonul nostru însă erà şi de nişte dimensiuni foarte mari, şi aveam loc mai mult decât ne trebuià. Caracterul lui privat fu strict observat în tot timpul parcursului. Aveam în totdeauna şi un conductor special pentru el.

Neşansa dela Rostow a avut şi partea ei bună, că ne permiteà a vedeà mai bine şi mai pe îndelete câmpia rusească. Seamănă foarte mult cu a noastră. De n'ar fi formele caracteristice ale bisericilor ruseşti, te-ai crede în ţara noastră, când în deluroasa Moldovă, când pe nemăsuratul şes al Bărăganului.

Rusul nu prea voiajază cu expres. El are timp. Nu e de loc grăbit. Nu-l importă să ajungă mai de vreme sau mai târziu. Pentru dânsul o călătorie de câteva zile în continuu nu înseamnă nimic. El suprimă enormele distanţe din ţara sa, nu prin iuţeala locomotivei, ci prin nesocotirea timpului de călătorie. Gândul că time is money nu intră în capul unui moscovit normal. Căci, pe lângă confortul în vagoane, mai găseşte bufeturi şi restaurante bune la toate gările cevà mai importante. Apoi iea şi el merinde cu dânsul, şi se instalează în vagon ca acasă la el. Face chiar propriul său ceai acolo, luând apa fierbinte dela bufetul gărei, şi aşà nu-i pasă cât timp el va fi pe drum.

Am făcut şi noi ca Ruşii. Numai nu ne făceam ceai în vagon, nici nu luam merinde, de oarece dejunul şi masa, comandate telegrafic, ne aşteptau de-a gata la staţiile potrivite. Dar erau în tren oameni speculatori cari făceau ceaiu şi-l vindeau la ceilalţi pasageri, cu paharul, ca la cafenea, respectiv la ceainărie. Profitam pe larg cu toţii de aceste ocaziuni.

Pe lunga distanţă de la Wladikawkas la Moscova şi natura se schimbă în mod simţitor. La Wladikawkas şi Rostow

căldură mare, şi pe câmp cârduri de cămile. Mai în spre Moscova temperatura se răcoreşte. O ploaie măruntă, pătrunzătoare, acopere întregul peisagiu şi atmosfera ambiantă începe a aveà un ce mai septentrional, mai nordic. Pe ici, pe colo se arată conifere amestecate cu mesteacăni; în urmă devin mai numeroşi, până ce spre sfârşit predominează. Incep a se ivì casele de lemn, aşà de răspândite în Rusia de sus. Mai întâiu numai căsuţe ţărăneşti, pe urmă case boereşti, şi în fine chiar gările cu toate magazinele lor sunt de lemn, cel puţin pe la staţiile de mai puţină importanţă.

Duminecă, la 25 Iulie dimineaţa, am trecut prin Borki unde a avut loc atentatul contra trenului imperial în care călătoreà Alexandru III. Nu s'a ridicat în acel loc nici un semn comemorativ. Dar la Moscova o superbă capelă de marmoră neagră aminteşte miraculoasa scăpare a Ţarului şi a familiei imperiale.

XIII.

Moscova.

In sfârşit, după ce petrecuserăm atâta timp în comodul nostru vagon şi ne deprinseserăm cu acest domiciliu rusesc, am ajuns Duminecă, în 25 Iulie (7 August st. n.) la Moscova [1]). Erau orele $10^1/_2$. Am tras la otel «Alpenrose», unde ne şi aşteptà un excelent dejun.

Pe urmă am mers la galeria Tretiakov. Ea se datoreşte fraţilor cu acelaş nume, foarte bogaţi, cari au colecţionat tablouri mai mult de pictori ruseşti şi le-au aşezat într'un mare muzău, clădit anume. Galeria dă o bună orientare asupra picturei ruseşti. Podoaba muzăului este o colecţie bogată de tablouri ale lui Vereştşagin, mai ales acele inspirate de războiul ruso-româno-turc. Ştiut este că în ele artistul arată, cu un realizm cam brutal, toată grozăvia războiului. Aceste tablouri, cari au fost arătate şi în străină-

1) Pentru deslușiri topografice, sociologice, statistice, etc., vezi Elysée Reclus, vol. cutare, pagina cutare, sau vr'un dicţionar geografic ori vr'o enciclopedie, sau chiar în Badeker.

tate, — eu unul le văzusem mai înainte la Berlin — au întemeiat faima marelui pictor rus şi peste hotarele imperiului.

De acolo m'am dus la biserica Mântuirei, Spasitelia. E construită spre a serbà memoria scăpării Rusiei de invazia franceză dela 1812. Tot această scăpare o comemorează, tot la Moscova, un mare arc de triumf înaintea grădinei publice; iar la St.-Petersburg, în faţa palatului de iarnă, se ridică o măreaţă coloană pentru a glorificà acelaşi eveniment. Şi acum avem alianţa franco-rusă. Aşà merge istoria.

Biserica Mântuirii e ţinută în nişte proporţiuni gigantice. Inălţimea internă a cupolei centrale este de 71 metri, acea externă de 105 metri. Lungimea clădirii e de 78 metri, şi aşà mai departe. Dar proporţiunile sunt aşà de bine armonizate încât, ca la St.-Petru din Roma, nici nu-ţi dai seamă de mărimea lor, afară numai dacă se prezintă vr'un obiect de comparaţie. Invălişurile cupolelor sunt aurite. Această operaţie a reclamat 350 kilograme de aur. Tot materialul întrebuinţat la această biserică e de provenienţă rusească. Numai arhitecţi şi muncitori ruşi au lucrat la dânsa. E un monument curat naţional. A costat sume fabuloase. Unii vorbesc de 15 milioane de ruble, alţii de mai mult încă. A fost inaugurată de către Alexandru II în 1881, anul în care a fost omorît, sau, după cum se zice pe aicea, «a murit».

Inăuntru o profuziune de marmură, de malahit, de lapis lazuli, de bronz, de argint; o mulţime de icoane, toate îmbrăcate în argint şi aur şi acoperite cu pietre scumpe. Baptisteriul, de argint solid, e o donaţie anonimă.

Fiind Duminecă, toate prăvăliile au fost închise. Dar literalmente toate, până şi frizeriele şi chiar tutungeriile. Repaus duminical. Mă credeam în Anglia.

La Moscova am găsit o temperatură răcoroasă, de 12—15^0 C. numai. Mai târziu, la St.-Petersburg erà chiar rece, termometrul arătând dela 7—19^0 C. Ce diferenţă faţă de căldurile dela Tiflis, dela Etşmiazin! Ce vastă e Rusia! Cuprinde regiunea arctică, regiunea temperată şi regiunea subtropică. E un imperiu-colos.

A doua zi de dimineaţă am mers cu toţii la Kremb,

întovărăşiţi de un comisionar care cunoşteà bine locurile şi vorbeà bine nemţeşte.

In sfârşit, iată-mă deci în inima cea mai adâncă, cea mai sfântă a Moscovitismului.

Pe poarta Woskresenski, prin care am intrat în incinta Kremlinului, e aşezată o icoană a Maicei Domnului, zisă Zbiriană. E adusă prin evul mediu de un călugăr dela Sfântul Munte Athos. Icoana fiind făcătoare de minuni, e mereu pe drum, călătoreşte, fiind solicitată de lumea din imperiul întreg pentru a-şi arătà puterea în fel de fel de nevoi. In timpul absenţei sale din Moscova, se expune acì adoraţiunei credincioşilor o copie fidelă.

Prima vizită în Kreml a fost la biserica mânăstirii Tşudov. Earăşi plină de bronz, de argint, de aur. Se făceà tocmai slujbă. Preotul oficiant aveà o voce extraordinar de puternică, sonoră şi pură. Ar puteà să facă o strălucită carieră de artist.

Kremlul sau Kremlinul e un complex de palate, de biserici, de mânăstiri şi cazărmi, totul fiind înconjurat de un zid înalt şi gros, cu cinci porţi de intrare, fiecare intrare trecând sub câte un turn mare. Una din acele porţi e poarta sfântă, Spaskiborta. Sub ea nimeni nu trece fără a'şi descoperì capul. Pe acì intră şi ţarul, când iea reşedinţă în palatul său din Kreml.

Inainte dn vreme, până ce Petru I cel Mare strămută reşedinţa sa la St. Petersburg, acì erà locuinţa ţarilor, şi nu numai locuinţa, ci şi cetatea lor. Azi Kremlinul nu vede pe ţari în zidurile sale decât când ei vin să viziteze vechia capitală a Rusiei.

Există încă palatul de odinioară. A fost construit în evul mediu. A locuit în el şi teribilul Ivan; apoi Mihai şi Alexis, bunicul şi tatăl lui Petru I, şi, la începutul glorioasei sale domnii, însuşi marele ţar.

Palatul acesta a fost conservat, cu toate mobilele şi chiar cu scândurile nevopsite ale podelei, întocmai aşà cum erà pe atunci. Camerile sunt mici şi joase. Nici un lux. Numai sobele sunt monumentale. Sunt şi rotunzi, de porţelan, şi artistic lucrate.

Palatul nemai convenind generaţiilor moderne, s'a construit lângă el şi în jurul lui un edificiu somptuos în care stau

ST. PETERSBURG. — Biserica în amintirea lui Alexandru II, lângă canalul Newei.

ST. PETERSBURG.—Palatul de iarnă; piața Dworzowy, monumentul Mântuirei și, în fund, turnul Amiralității.

ST. PETERSBRUG. — Monumentul lui Petru cel Mare.

ST. PETERSBURG. — Alexandru Newski Prospect.

ţarii de azi în timpul şederii lor în Moscova. Apartamentele ocupate de ei pentru locuinţa lor personală, nu se arată unor ochi de profani. Publicul e admis numai în sălile de gală.

Aşâ am trecut prin sala Sf. Gheorghe, unde numele fiecărui cavaler al acestui vestit ordin se află săpat, în litere de aur, pe marmura păreţilor. Dimensiunile acestei săli sunt de 61 m. lungime pe 19 m. lărgime şi 17 m. înălţime. E imensă; ar încăpeà în ea aproape tot palatul cel vechiu. Apoi e sala Sf. Andrei, unde ţarul primeşte, după încoronare, deputaţiile de felicitare; sala Alexandru Nevski şi încă altele multe. Toate sunt de o mărime imposantă şi de un fast într'adevăr împărătesc. Mai departe vine sala Sf. Ecaterina, mai mică, unde ţarina adună pe purtătoarele acestei decoraţii pentru femei. Mai sunt încă multe săli prin cari am trecut, dar imposibil să le ţii minte pe toate.

Tot mai interesant, în special în sensul istoric, e vechiul palat, cu toată modestia lui. Acolo se şi păstrează încă, într'o cutie de aur, documentele relative la alegerea ca ţar al Ruşilor, a primului Romanov, Mihai, bunicul lui Petru I. Acolo e şi scara roşie, numită aşà de popor, fiindcă acolo a curs atâta sânge, vărsat de teribilul Ivan, de Sofia, sora lui Petru, şi de către însuşi acesta în lupta sa cu orgolioasa-i soră şi cu streliţi.

In toate locaşurile unde a locuit timp mai îndelungat o dinastie domnitoare, păreţii, înfăţişarea locului, aerul ambiant, totul par'că evocă numai decât unul sau mai multe personagii mai principale cari au dat epocei lor o întipăritură mai adâncă. Aşà, la Berlin şi la Potsdam toate îţi vorbesc de Frederic cel Mare şi de Wilhelm I; la Paris, la Versailles sau Fontainebleau vezi pretutindinea pe «Roi Soleil» ori pe Napoleon; la Edinburgh dai de Maria Stuart, la Viena-Schönbrunn de Maria-Theresia şi Iosif II; la Madrid şi la Escurial întâlneşti umbrele lui Carol V şi lui Philipp II; la Londra, dincolo de «era Victoriană», zăreşti chipurile lui Cromwell şi a atâtor regi morţi de moarte violentă. Aşà, acì, în Kreml dela Moscova, se ridică înaintea spiritului tău figurile lui Ivan Groaznicul, a lui Petru şi, în unele privinţe, şi a Caterinei II. Mereu ele ocupă ocul cel mai proeminent

în tot ce vezi în jurul tău; mereu la memoria lor se referă lucrurile ce atrag ochiul spectatorului.

Astfel, în camerile tezaurului sunt aşezate nişte arnaşamente de călărie, dăruite marei împărătese, Semiramidei Nordului, de Sultanul turcesc de pe atunci. Sunt fenomenale prin bogăţia lor delirantă. Totul e de aur, sau cusut cu fir de aur, şi acoperit cu mii şi mii de diamante, briliante, smaralde, rubine şi alte pietre scumpe. O avere de om bogat. Tot astfel coroana ei împărătească e de o strălucire orbitoare de pietre preţioase. Coroana lui Ivan e cevà mai modestă, şi acea a lui Petru e — relativ — chiar de tot modestă.

Pe Petru îl aminteşte mai caracteristic o pereche de cisme, făcute de el însuşi, dar nu purtate de el, precum şi patul lui de campanie, faţă de care un pat de cazarmă sau de spital din timpurile noastre arată luxos.

Pe Ivan îl vezi mereu lângă scara roşie. Camerile mici şi scările înguste din vechiul palat, vederea acestor trepte de piatră, ce trec drept înaintea ferestilor camerilor unde se ţineà fiorosul autocrat, aspectul lugubru al acestei localităţi, toate 'ţi spun că acì e adevăratul decor pentru sinistra figură a acestui ţar care, în mania sa, a ucis pe propriul său fiu, dar care, ca Louis XI al Franciei, sau ca Vlad Ţepeş dela noi, are şi marile sale merite. Doar dânsul a aşternut temelia pe care succesorii săi au clădit Rusia de astăzi.

De acest Ivan mai vorbeşte înfundătura din păretele interior al bisericii Arhangelsk, de unde asistà la sfânta slujbă, şi tot pe el 'l arată un turnuleţ de pe zidul inconjurător al Kremlinului, din care asistà la executările capitale ordonate de el. Spre sfârşitul vieţei sale s'a făcut călugăr şi a murit ca atare.

Am vizitat şi catedrala Uspenski, unde toţi ţarii fără excepţiune, se încoronează. E simplă dealtmintrelea. Numai iarăşi nişte icoane de o bogăţie de care nu poţi să-ţi faci o ideie.

Curioasă mai este biserica Vasile Blajenoi, care este afară din incinta Kremlinului, dar aproape lângă el. Are douăsprezece turnuri, fiecare de formă deosebită; sub fiecare o capelă independentă, cu iconostas şi toate cele cerute de cult. Nu se mai ştie cu siguranţă numele arhitectului. Dar legenda merge că după ce isprăvise această capo-d'operă de

gust dubios, i s'ar fi răpit vederea pentru ca să nu mai poată face altă biserică la fel. Despre constructorul unei alte biserici — am uitat care, şi nu importă — legenda mai spune, că, după terminarea ei, ţarul— legenda aminteşte iarăşi pe Ivan— l'ar fi întrebat dacă ar puteà face cevà şi mai frumos, şi nenorocitul, în orgoliul său da artist, răspunzând cǝ da, ţarul ar fi poruncit să-l omoare, drept pedeapsă că n'a atins culmea puterii sale de artist pentru lucrarea comandată de el.

Lângă vechiul palat şi în legătură cu acesta, se află şi faimoasa Granowitaia Palata, o sală mare, boltită, cu un stâlp de piatră la mijloc, care sprijineşte bolta. Aci se întinde, după încoronarea ţarului, masa pentru delegaţiile străine. Mai mulţi din ai noştri, cari au avut cinstea şi norocul de a fi trimişi să asiste la încoronarea lui Alexandru III sau a lui Nicolae II, îşi vor reamintì cu o deosebită plăcere de această sală istorică. Duşumeaua toată este acoperită de un singur imens covor, conţinând culorile tutulor regimentelor armatei ruseşti.

In trezor sunt împodobiţi păreţii cu vr'o două sute şi şeapte-zeci şi ceva talere de argint pentru pâine şi sare, lucrate artistic, ce guberniile şi corporaţiile au oferit ţarului actual la încoronarea sa. Talerul dat de clubul nobilimei din Moscova e de aur masiv şi cântăreşte vreo 12 kilograme. Tot in tezaur e aşezată o colecţie de argintărie care e unică de tot prin enorma ei bogăţie în ce priveşte cantitatea şi calitatea.

Afară, în curtea palatului, se vede montat printre tunurile luate dela Francezi la 1812, un tun enorm de bronz, cu o gură cam de 70 c.m. dar de o grosime parietală de numai vreo 20 c.m. E de fabricaţie rusească, din secolul al optsprezecelea. Jos, înaintea lui, s'au aşezat uriaşele pietroaie ce tunul trebuià să le svârlă. Nu a fost încercat niciodată. Noroc, căci fără doar şi poate plesneà la prima lovitură şi omorà pe neconsideraţii artilerişti.

Tot în curtea Kremlinului, la picioarele clopotniţei Ivan Weliki, s'a pus pe un postament masiv de zidărie vestitul clopot, aşà zisul clopot al ţarilor, cel mai mare din toată lumea, sau cel puţin din toată Europa. Are aproape opt metri înălţime şi cântăreşte bagatela de 201.924 kilograme. N'a fost sunat niciodată. Dupăce fusese terminat, a stat

locului aproape doui ani, când la 1737 un mare incendiu a isbucnit, din a cărui căldură a plesnit, desprinzându-se din el o mare bucată. Bucata aceasta e aşezată astăzi lângă clopot. Cântăreşte unsprezece tone, numai!

Peste drum de clopot se ridică monumentul grandios al lui Alexandru II. Figura ţarului stă sub un baldachin înalt, de piatră, purtat de stâlpi eleganţi, iar împrejurul acestui centru se întinde pe trei laturi o lungă şi frumoasă galerie de colonade. Monumentul aminteşte întru câtva pe acel al lui Wilhelm I de pe piaţa castelului regal din Berlin.

In diferitele biserici ale Kremlinului vezi pereţi întregi de argint aurit la iconostase. Intr'una, catedrala Blagowestşensk, e fixată de un perete o icoană, dăruită de un negustor fruntaş din localitate. Reprezintă Sfânta Treime. E cât un perete de cameră mărişoară. Pentru îmbrăcarea ei s'au întrebuinţat şeasezeci chilograme de argint şi zece chilograme de aur. In alte icoane feţele sfinţilor aproape dispar sub povara pietrelor scumpe, ca la aceea a Maicei Domnului din biserica Uspenski — unde au loc încoronările, — pe care legenda o atribue evanghelistului Luca.

E cevà de neînchipuit, ce bogăţii fabuloase sunt îngrămădite în aceste biserici. Şi nu numai în bisericoasa Moscova. Dar încă la St. Petersburg, la Kiew, la Nijni-Nowgorod, şi în toate celelalte oraşe, mânăstiri şi chiar sate din sfânta Rusie! Ce avere enormă! Miliarde şi răsmiliarde zac închise inutil între pereţii bisericelor ruseşti. Ce mână moartă!

In biserica Arhangelsk sunt îngropaţi toţi ţarii cari au domnit înaintea lui Petru cel Mare. Intre alte morminte vezi şi pe acel al lui Ivan. Fiorosul ţar se odihneşte lângă fiul pe care l'a răpus.

Intr'o altă biserică, Wosnesenski, sunt înmormântate ţarinele şi prinţesele. In ambele locaşuri toate pietrele mortuare sunt la fel.

Un lucru curios am remarcat la cele mai multe din aceste biserici mai vechi: podeala nu e de piatră, ci de fer sau aramă.

Kremlinul constitue în sine un oraş întreg. Ca să-l cunoşti de aproape, îţi trebue mult timp, şi un studiu special îndelungat; chiar noi, nişte turişti profani, cu intenţie de observaţie mai mult superficială, am fost de mai multe ori acolo, pentru ca să ne putem face o idee mai justă despre el.

Se conservă la Moscova cu sfinţenie casa boerului Matvei Romanov, al cărui fiu Mihail, după stingerea casei Rurik, a fost ales ţar al Rusiei. Multă vreme casa fusese, deşì lăsată intactă, încorporată în mânăstirea învecinată Snamenski, şi utilizată pentru trebuinţele mânăstireşti; iar mobilierul, iarăşi fără a-l vătămà, îngrămădit într'o încăpere a bisericii. Alexandru II a dispus separarea casei străbunului său şi reaşezarea mobilierului. Aşà s'a făcut că vezi astăzi această casă de boer vechiu rus în starea ei de odinioară, cu mobilele, obiectele de casă, bibeloturile, perdelele, tapetele ei, etc. exact cum erà pe atunci. Un anachronism viu în mijlocul modernismului actual. Camerile mici, joase, întunecoase; chiar camera copiilor este o mică chichineaţă, însă boltită; iar leagănul din mijlocul ei de o masivitate greoaie, de trebuià o doică zdravănă pentru a legănà pruncul. Scările ridicol de înguste, foarte drepte şi cu trepte înalte, nişte adevărate scări de cotineţe de păsări. Bucătăria mai mare, dar fără multe scule culinare. Se vede încă patul boierului, foarte mic şi sărăcăcios.

După alegerea fiului său ca ţar, boierul Matvei Romanov a fost făcut patriarh, sub numele de Filaret, şi pentru a silì pe oricine, până la cel mai trufaş, a se închinà înaintea sa, dânsul a făcut uşa cabinetului său de primire jos de tot, aşà că nimeni nu puteà trece prin ea fără a se plecà.

Muzeul Rumiantzov e interesant în deosebi pentru colecţia etnografică reprezentând costumele, armele, uneltele, locuinţele, traiul etc., a tuturor triburilor ce trăesc pe teritoriul sfintei Rusii şi compun poporul rusesc. Mai conţine o bibliotecă publică de peste un milion de volume şi o colecţie de tablouri ruseşti, olandeze şi italiene. Această galerie însă e de puţină valoare, căci arta rusească nu e reprezentată prin pictori de mâna întâia, şi din tablourile străine multe sunt imitaţii ori còpii, pe cari contele Rumiantzov, întemeiatorul muzeului, le cumpărase drept originale.

Intr'o mică vitrină a muzeului sunt expuse măscile mortuare a mai multor celebrităţi. Vezi acolo chipul lui Petru cel Mare, cu un cap masiv, şi, lângă el, adversarul său principal, Carol al XII al Suediei, cu un cap ridicol de mic, mai ales lângă acel a lui Petru. Masca lui Napoleon I se află lângă aceea a lui Krilov, un mare fabulist rus, cu un cap extraordinar de voluminos, ambele chipuri formând iarăşi un mare contrast dimensional, poate intenţionat.

Moscova este oraşul unde se concentrează întreg comerţul Rusiei, mai ales cel interior. De aceea atâta bogăţie. De aceea acele bazare imense ca Slavianski-Bazar sau Nowoie Riade, în care ar încape de multeori Pasagiul nostru român din Capitală, ori Pasagiul Vilacros-Poliţiei, ba întreaga Lipscănie cu piaţa Sf. Gheorghe şi cu tot cartierul comercial. Acum nu prea erà animaţie. Cauza erà că toată lumea şi toată marfa erà dusă la marele bâlciu dela Nijnii-Nowgorod.

Am vizitat o băcănie-monstră care plăteşte 50,000 ruble chirie pe an. Aceste prăvălii enorme sunt o specialitate a Moscovei. Unde rămân faţă cu astfel de antreprize, excelentul nostru «Mercur», Delateişani, «Consum», Ciobanu, şi celelalte băcănii cu cari se laudă capitala noastră.

Cum aci băcăniile prezintă nişte proporţiuni fantastice, tot astfel şi farmaciile. Am fost în una din ele. Săli peste săli, laboratoare, dispensarii, etc., à perte de vue. Pivniţele au întinderea unui oraş. Pentru a dà o idee mai bună despre piciorul pe care e pus acest stabiliment, voiu spune numai că farmacia are, cu drogheria alăturată, în serviciul ei un personal de peste patru sute de amploiaţi şi muncitori, şi că efectuează pe an în termen de mijloc peste 700.000 ordonanțe medicale. Farmaciştii noştri s'ar mulţumì cu numai câte un punct ori două, trei la sută.

Acì în Moscova adunându-se tot comerţul şi tot bănetul, aceste bogăţii cer la rândul lor debuşeuri de muncă şi de petrecere spre a se scurge mai departe. Aceasta explică tendinţa de a operà în condiţiuni şi pe baze aşà de largi, aceasta explică şi mulţimea localurilor de plăcere.

Ca oraş bogat, Moscova are negreşit locuri alese de petrecere şi grădini frumoase. Marea grădină publică, Petrovski-Parc, este bine îngrijit şi legat cu oraş printr'o splen-

didă aleă, împodobită cu arcul de triumf pomenit mai sus. Sunt acolo, pe lângă alte localuri, două restaurante mari, elegante, renumite, scumpe. Unul se chiamă «Kawkas», şi celalt «Mauretania». De unde aci acest nume, habar n'am. Mare lux la amândouă, grădini superbe şi pavilioane pentru societăţi mai mici şi mese mai întinse. «Villa Regală» ori «Flora» dela noi; dar mult mai elegante, mai cuprinzătoare şi mai rafinate.

In oraş grădina-restaurant high-life este «Ermitage». Acolo se adună seara lumea elegantă. Frumoase plantaţiuni şi florărie, saloane mari, iluminate cu profuziune, consumaţiuni foarte bune şi variate, o orchestră à la Ciolac, o droaie de chelneri în costum naţional etc. Frumos, agreabil, select, dar cam scump; ca toate cele în Rusia, unde rubla nu prea are valoare, deşì la noi trebuie să plătim câte doi lei 60—70 bani pentru una.

Teatre, cafés-variétés, cafés-chantants etc. găseşti cu duiumul. Sunt şi o sumedenie de restaurante, de cafenele şi ceainării cari de cari mai elegante. Printre restaurante merită o menţiune specială acel din Slavianski-Bazar. O sală enormă în galeria cu acelaş nume. Acolo dejunează negustorimea, după moda rusească, cu «zakuski», adică cu mezeluri şi vutcă. Am încercat şi noi într'o zi acest sistem care, in proporţiuni mai îndulcite, ne este familiar şi nouă, celor din România.

Intr'o dimineaţă am asistat la o mare procesiune religioasă.

Icoana Maicei Domnului dela Smolensk, care, de când cu unirea principatelor de Smolensk şi de Moscova, a fost aşezată într'o biserică din Kreml, e plimbată în fiecare an la aniversarul acestei uniri cu mare pompă prin uliţele oraşului.

Se scoseseră toate prapurele, drapelele şi felinarele din toate bisericile Kremlinului. Erau peste două sute. Toate de argint, sau măcar de bronz aurit. Toate foarte grele. Erau purtate fiecare de câte trei oameni voinici, din care unul balanţă prapurul în sus, iar ceilalţi doui îl menţineau în poziţie verticală prin nişte drugi ataşaţi de parul prapurului. Deşì susţinut astfel, şi deşì de lemn gros şi solid, parul se încovoià sub sfânta povară ca o nuia de trestie. Purtătorii se schimbau mereu, şi sudoarea curgeà şiroaie de pe obrazul lor.

Pe calea, unde erà să treacă procesiunea, erau aşternute iarbă şi flori. Toate clopotele, a tuturor bisericilor, sunau, şi în vibraţiunea lor solemnă, acest puhoiu compact de credincioşi se mişcă încet înainte, cântând şi rugându-se. Popi erau o mulţime aproape nesfârşită, cu doui arhierei în cap. Toţi cântăreţii corurilor bisericeşti, în veştmintele lor de slujbă, însoţeau procesiunea, mişcându-se cu pas cadenţat şi psalmodiând mereu. Lumea profană care mergeà cu procesiune, şi ea cântând mereu, erà enormă, o mare de capete. Tot aşà lumea care aşteptà pe trotuare trecerea cortegiului. La urmă veneà însăşi icoana purtată sus de către mai multe femei, cari şi ele se schimbau mereu. Erà o vedere impunătoare această mare imensă de oameni, unită, înfrăţită prin comu nitatea credinţei.

Moscova, ca inima Rusiei pravoslavnice, posedă un număr extraordinar de biserici : cam 360, plus vr'o 22 de mânăstiri. Mai la fiecare pas dai de o biserică, sau măcar de o icoană, fixată în zid, cu candelă şi cu lumânări şi cu lume care se închină, făcând, în timpul slujbei bisericeşti, coadă până în mijlocul stradei. Moscova e Roma ortodoxismului.

Mai la fiecare biserică cupolele dela turnuri, sau măcar dela turnul principal, sunt aurite. Privite de mai departe, ca de pe înălţimea dealurilor numite a vrăbielor, acestea oferă un aspect minunat. Stai pe o ridicătură a pământului, de vreo 40—45 metri. La picioarele tale curge râul Moscova, destul de larg, care trece şi la zidurile Kremlinului; iar dincolo se arată oraşul în toată întinderea sa. Atunci, printre verdeaţa vegetaţiei, printre verdeaţa învelişurilor şi printre albeaţa mai mult sau mai puţin colorată a caselor, vezi în toate direcţiile sclipind la soare aurul de pe vr'o biserică, ca nişte stele mari împrăştiate peste întregul oraş. De acì, de pe această înălţime a dealurilor vrăbielor (worobiewy gory) Napoleon I a privit intrarea fatală a armatei sale în Moscova.

Fiind atâtea lucruri interesante de văzut, iute, prea iute au trecut acele patru zile alocate în itinerar pentru Moscova. Mult aş fi dat să mai pot stà încă în acest sanctuar al Moscovitismului; dar iarăşi programa fu inexorabilă.

In seara zilei a patra a şederii noastre, Mercuri în 28 Iulie (10 August), am mers la gară şi am plecat mai departe.

XV.

St.=Petersburg.

A doua zi, la $8^1/_2$ dimineaţa, am sosit la St.-Petersburg[16]). Credeam că, odată ce părăsisem Moscova, călătoria mea n'o să mai aibă mult interes, şi n'o să mai am multe de povestit. A fost o eroare profundă. Am mai văzut o mulţime de lucruri, prea interesante ca să nu vorbesc de ele. Cer dar ertare pentru continuarea carnetului meu de turist.

Drumul dela Moscova la St.-Petersburg, cam de 620 chilometri, se face cu expresul de noapte în 13 ore. Pleci seara, în ambele direcţii, şi a doua zi eşti la destinaţie. Un ceas după plecare şi un ceas înainte de sosire, trenul se opreşte la câte o staţie — le-am uitat numele — câte 15 minute pentru ceai. Am avut iarăşi un vagon special pentru noi.

Am luat gazda la Grand Hôtel, în mica Morskaia, lângă catedrala Sf. Isac, în apropierea Nevei şi al prospectului Alexandru Newski.

Pe când Moscova e incarnaţia tipică a vechei Rusii, chintesenţa Moscovitismului, St. Petersburg prezintă un caracter mai modern, mai internaţional, mai «europenesc».

Ruşii însă nu zic Petersburg, ci Peterburg, fără *s*, şi aşà şi scriu.

Capitala politică a imperiului rusesc e, precum se ştie, creaţiunea lui Petru cel Mare. A fost un «tour de force» de a fundà în această regiune joasă, bătută de vânturi, mlăştinoasă, nesănătoasă, un oraş de o asemenea importanţă, şi de a-i asigurà propăşirea. Pentru a duce la bun sfârşit realizarea planului său, Petru a desfăşurat tot geniul său, toată energia sa, mergând de multe ori până la arbitrarietate, până chiar la brutalitate. Qui veut la fin, veut les moyens. El şi-a construit acolo, cu mâinile sale proprii, o căsuţă de lemn

16) Vezi nota 15.

— prima casă a Petersburgului — şi de acolo a dirijat ridicarea oraşului.

Căsuţa aceasta se conservă cu religiozitate. E înconjurată şi acoperită azi de o construcţie solidă spre a o ferì de influenţele intemperiilor. Acolo se vede încă scaunul lui făcut de el, patul lui, un plan al oraşului, conceput şi desenat de el, o mulţime de obiecte confecţionate de el pentru trebuinţele de toate zilele, precum şi barca, construită tot de el, cu care pe lacul Lagoda, a scăpat pe doi pescari din furia apelor.

Când te gândeşti că monarhul unei ţări, dejà destul de mari pe atunci, alege locul capitalei sale, se instalează singur în pustietate, îşi face singur tot ce-i trebue pentru traiul său zilnic, şi acolo urmăreşte statornic realizarea proiectului său, şi când vezi în ce proporţiuni s'a realizat visul lui, rămâi uimit de prevederea pătrunzătoare, de voinţa extraordinară, de geniul covârşitor al acestui om. E o figură de o măreţie supraumană, un spirit a cărui suflare nu numai că transfigurează epoca sa, dar se simte şi în timpurile subsecuente, şi până în ziua de astăzi. El e creatorul Rusiei actuale. Toată imensa ei putere dela el purcede. Colosul de azi, el l'a făurit.

Marea Impărăteasă Caterina II, în propria ei ingeniositate pricepând şi apreciând mai bine geniul covârşitor al lui Petru, i-a ridicat în faţa catedralei Sf. Isac, cu vederea spre Neva, un monument măreţ. Ţarul e reprezentat călare, în costumul de imperator roman, cu mâna întinsă spre fluviu şi privirea pierdută în depărtare, stând pe un enorm bloc de granit. Pe acest soclu sui generis se află inscripţia «Petro primo Catherina secunda». Monumentul e demn de amândoi, de acel onorat şi de acea care l'a slăvit. Adevărat un mândru dualism.

Azi Petersburgul are o populaţie de aproape două milioane de locuitori. E un oraş superb, cu clădiri somptuoase, cu monumente celebre, cu străzi largi şi drepte, cu bulevarduri cari, ca d. p. prospectul Alexandru Newski, întrec prin eleganţa lor măreaţă chiar multe bulevarde din cele mai vestite ale Parisului sau ale Vienei. E o capitală care 'şi ţine rangul faţă de toate capitalele cele mai lăudate din lume.

Ca oraş rusesc St.-Peterburg are multe biserici, deşì nu atâtea ca Moscova.

Când vorbeşti de bisericile din Petersburg, cea d'ântâiu care 'ţi vine în minte este catedrala Sfântului Isac din Dalmaţia. O clădire majestoasă, în stilul lui St.-Petru din Roma, cu patru faţade, formate prin câte un portal precedat de câte două rânduri de coloane monolite de granit, de 16 metri înălţime. Fiecare poartă de intrare e de bronz masiv, lucrat artistic, cu chipuri de sfinţi cât omul. Turnul care deasupra corpului bisericei suportă cupola centrală, e înconjurat şi el de coloane monolite de aceiaşi talie, cari însă, la acea înălţime, par mult mai mici. Cupola e aurită; se ridică sus în văzduh, şi, ca un far uriaş, luceşte departe peste oraş şi peste ţară la desmierdarea soarelui. Stând înaintea bisericii, nu-ţi dai seama de marile ei proporţiuni, cari nu ţi se par aşà de extraordinare, fiind, ca la St.-Petru, aşà de bine potrivite între ele.

Iconostasul e acoperit cu icoane mari, lucrate in mozaic, cu o fineţă şi o artă cu totul deosebite. Nu-ţi vine a crede că sfinţii reprezentaţi nu sunt pictaţi, şi trebue să te dai de tot aproape ca să te convingi că e în realitate o lucrare de mozaic. Şi lucrarea e făcută, în întregimea ei, în Rusia.

Zece coloane mari de malahit verde şi două mai mici de lapis lazuli mai împodobesc iconostasul acestui sfânt locaş. Iar într'un colţ al bisericii stă un sarcofag de argint, o imitaţie fidelă al acelui ce stă la Betleem pe locul de naştere a Mântuitorului.

Nu departe de Sf. Isac, pe prospectul Alexandru Newski, se înalţă o altă biserică demnă de a fi vizitată. E catedrala de Kazan, Kazanski sobor. Imitează şi ea stilul lui Sf. Petru din Roma, deşì în nişte dimensiuni mai modeste decât Sf. Isac. In schimb însă imitarea modelului merge până a pune înaintea bisericii, ca la Roma, un peristil de coloane în formă de semicerc. Pe squarul înainte şi între această colonadă, se află monumentele generalilor Kutusov şi Barclay de Tolly, învingătorii lui Napoleon la 1812. Cel d'întâiu, care este şi cel mai celebru, este chiar înmormântat înlăuntrul catedralei, şi mormântul lui e una din atracţiunile acesteia. In

genere Kazanski catedrala e un fel de Panteon pentru comemorarea acestei epoci, așà de importantă pentru istoria Rusiei și pentru istoria universală. Acì se află atârnate de un perete cheile fortărețelor luate de Ruși în cursul campaniei dela 1813—15, precum și bastonul de mareșal al lui Davoust.

In afară de aceste amintiri istorice, interiorul bisericii mai oferă interes din cauza enormei sale bogății. Icoane, pline de pietre scumpe, cu profuziune. Intregul iconostas de argint pur. Balustrada care'l separă de public, iarăși de argint.

Insă deasupra tutulor acestor trofee și bogății lumești credința venerează un cui, un simplu cui de fier, ce se află sub un geam de sticlă, într'o mică excavațiune, la picioarele unui crucifix de perete, și care cui se zice că ar fi servit la răstignirea lui Isus Hristos, că ar fi străpuns corpul fiului lui Dumnezeu.

O altă biserică de mare interes este catedrala Voskresenski, a Invierii.

E ridicată în amintirea asasinării lui Alexandru II, pe chiar locul unde s'a întâmplat groaznicul atentat. Teatrul acestei crime monstruoase a fost pe o stradă laterală care merge de-alungul unui canal al Nevei. Spre a căpătă terenul necesar pentru construirea bisericii, s'a acoperit, si în parte astupat canalul, cuprinzându-se o parte din matca lui în fundamentele zidirii. Numai astfel s'a putut ridicà acolo acest sfânt monument.

E ținut în stilul catedralei Vasile Blajenoi dela Moscova, cu multe turnuri și turnulețe, fiecare într'un stil deosebit.

Inăuntru s'a conservat și îngrădit locul atentatului întocmai. Vezi pavagiul prost de pe atunci, al acestei stradele, și vezi locul unde a căzut bomba mortală, care prin puterea exploziei a retezat și scobit pietrele unde a explodat. Se știe că în acel atentat s'au asvârlit două bombe. Prima a căzut sub cupeaua împăratului, sfărâmând-o, dar neatingând în mod serios persoana suveranului. Alexandru a sărit din trăsură, și atunci a venit a doua bombă care a zdrobit pe nenorocitul monarh. Locul crimei este marcat în biserică printr'un

baldachin de marmură neagră. Pe plafonul baldachinului se află o cruce formată de topaze cât oul de găină.

Interiorul bisericei e foarte bogat. Uşa iconostasului este de argint masiv, lucrată cu multă artă. E un dar oferit de negustorimea din St.-Petersburg. Multe icoane scumpe. Printre ele una dăruită de actualul ţar, Nicolae II, unde Maica Domnului poartă o gloriolă compusă de briliante cât alunele. Tot dărniciei pioase a acestui suveran se datoresc păreţii laterali ai iconostasului, confecţionaţi dintr'o marmură de culoare roşu-închisă, unică în felul ei, şi care marmură se găseşte numai prin munţii Urali, unde şi acolo e rară.

Mai se cuvine o menţionare specială bisericii din fortăreaţa Sf. Petre şi St. Pavel.

Aci sunt mormintele tutulor ţarilor şi mari duci dela Petru I încoace. Toate pietrele mortuare sunt de cea mai mare simplicitate, şi la fel. Numai acele a lui Alexandru II şi soţiei sale fac excepţie, cea dintâiu fiind de marmură verde, iar a ţarinei de marmură trandafirie.

Decorarea internă a bisericii e simplă de tot. Numai că pe pereţi sunt atârnate sute de coroane de argint dela înmormântarea lui Alexandru III.

Un lucru trebue notat : nu sunt nici bănci, nici scaune. In timpul ceremoniei funebre toată lumea, chiar însuşi ţarul, stă în picioare.

Cavoul fiind plin, s'a construit o altă biserică, alături de cea vechie, şi pusă în comunicaţie cu ea printr'un larg coridor. In biserica nouă se vor depune de acum înainte rămăşiţele pământeşti ale membrilor casei Romanov.

Dela fortăreaţa Petru şi Pavel un tun anunţă în fiecare zi momentul exact când sunt orele 12 de amiază.

In afară de biserici, lucrurile mai de interes sunt muzeul trăsurilor, şi, mai presus de toate, palatul de iarnă cu Ermitage.

In muzeul trăsurilor vezi vechiculele, trăsuri ori sănii, ce au servit la diferite ceremonii, mai cu seamă la încoronări. Sunt de un fast şi de un lux uimitor. Unele carose poartă monograme în briliante. Pe lângă ele o mică sanie, simplă de tot, dar confecţionată în întregimea ei de către

Petru cel Mare, cu mâinile lui. Ce geniu universal! Apoi trăsura, în parte sfărâmată, în care se află Alexandru II, în momentul atentatului fatal: o simplă cupea, fără nicio distincţie, şi, lângă ea, o păcătoasă de săniuţă de piaţă, în care, după atentat, nefericitul monarh fu dus, în starea muribundă, la palatul de iarnă.

«Ermitage» este un măreţ palat, alipit de palatul de iarnă, care conţine un şir de colecţiuni de artă, unice în felul lor, şi de o valoare incalculabilă.

Galeria de tablouri are un renume mondial. E de o bogăţie artistică imensă. Toate şcoalele clasice sunt reprezentate prin multiple piese alese. Aşà, printre pictorii italieni, sunt tablouri ale lui Rafael — Sf. Gheorghe, la Madonna Connestabile, etc., — ale lui Tizian, Paolo Veronese, Leonardo da Vinci, Correggio, Dolci, etc. Şcoala spaniolă e reprezentată prin Velasquez, Murillo, Ribera şi alţii. Flamanzii se prezintă prin câte o colecţie întreagă de tablouri ale lui Rubens şi ale lui Rembrandt. Sunt acì şi câteva tablouri de Paul Potter, ceeace e cam rar. Acest Paul Potter a fost un pictor olandez, care a trăit numai 29 ani, dela 1625—1654. A fost un geniu cumplit, «hors ligne», mai ales ca pictor de animale. In galeria dela Haga, în toată această pletoră de capod'opere, cel mai preţuit tablou e unul datorit lui Potter, reprezentând nişte vite şi oi lângă un gard. E lucrat cu atâta măestrie, încât îţi vine să pipăi pânza cu degetul pentru a te asigurà că părul vitelor şi lâna oilor nu sunt veritabile, ci numai pictate. Tot aşà acì, în «Ermitage» e, între alte opere ale acestui artist, un tablou înfăţişând un simplu câine, fără rasă, un dulău ordinar, stând înaintea căsuţei sale. Ei bine! Aşà de natural, de viu şi de plastic e acest dulău, de 'ţi vine să-l chiemi ca să-l desmerzi. Tot aşà de «vivant» este un cârd întreg de capre şi de oi, şi alte tablouri ale lui Potter, aşezate acolo, cu subiecte de aceeaşi simplicitate.

Dar «Ermitage» nu conţine numai o galerie de pictură cu care se pot pune în concurenţă numai galeriile cele mai vestite, ca cele din Florenţa, din Vatican, din Louvre, sau din Dresda, şi pentru al cărei studiu, cevà, cevà mai amă-

nunţit, îţi trebue săptămâni şi luni. Nu! Mai are încă alte multe şi nesfârşite bogăţii.

In fruntea lor vom pomenì galeria de sculpturi cu capo-d'opere celebre ca «cele trei Graţii» «Amor şi Psyche», «Hebe», dansatoarea, toate de Canova; «Diana» de Houdon, statua lui Voltaire de acelaş, şi altele. Apoi este o secţiune egipteană, ce-i drept nu tocmai faimoasă. Mai departe, în catul de jos, o secţiune de porţelanuri, foarte mare, cu mai multe serviciuri de Sèvres, unice în felul lor, de oarece după fabricarea lor modelul a fost distrus după ordin superior. Sunt cadouri făcute de Napoleon I lui Alexandru I «pe timpul când erau prieteni», după cum ne explică conducătorul.

Mai este aşezată acolo o mare colecţiune de armure şi de arme. Dintre ele cele mai de interes sunt paloşul lui Petru cel Mare, o lamă largă, solidă, cu o teacă ordinară de piele; apoi o sabie făurită dintr'un meteorit, şi o sabie dăruită unui ţar de un şah al Persiei, şi care e plină de briliante, atât pe mânerul de aur cât şi pe teaca de catifea. Valoarea ei este de câteva sute de mii de ruble.

Tot în catul de jos mai este o secţie de lucruri găsite la desgropările din Pompei, cu vestita urnă dela Cumae.

Dar lucrul cel mai de preţ, unic în felul lui, în acest etagiu de jos, este o colecţie imens de cuprinzătoare şi de bogată a lucrurilor găsite în săpăturile sistematice ce se fac în Chersonesul Tauridei, în apropierea oraşului Kertş. Nu voiu vorbì de mulţimea de urne, vase, amfore, ustensile, mobile — printre cari un pat întreg de bronz, — căci sunt prea profan pentru a aprecia valoarea lor. Voiu relevà însă enorma cantitate de pietre scumpe, gravate cu o artă desăvârşită, de inele, de verigi, şi mai cu seamă de găteli feminine, cele mai multe de aur pur. Acestea sunt de o fineţă de lucru, de o artă, de un gust absolut, incomparabile. Fiecare din aceste mii şi mii de obiecte este o capo-d'operă. Unde rămâne, pe lângă ele, iscusinţa argintarilor şi giuvaergiilor noştri moderni! Chiar un Benvenuto Cellini ese micşorat în comparaţie cu o asemenea exuberaţiune artistică. Şi sunt sute şi sute de vitrine umplute de sus până jos cu asemenea comori. Ce extraordinar de înfloritoare trebue să fi fost colonia sau coloniile, ce existau

atunci acolo, departe, în ţara Sciţilor, [1]) pe ţărmurile mării cimerice.

Palatul de iarnă se află pe cheiul Nevei şi se întinde până în piaţa Dworzowy, unde se ridică monumentul pomenit mai sus, pentru comemorarea anului 1812. Monumentul acesta consistă într'o singură coloană, o singură piatră de granit, de 4 metri grosime și de 30 metri înălțime. E cel mai mare monolit cunoscut. Deasupra lui se află un înger de bronz, ţinând o cruce.

Palatul de iarnă serveşte de reşedinţă tutulor ţarilor, dela Petru I încoace. E o clădire maiestoasă şi impunătoare.

Am enunţat mai sus ideia că fiecare capitală evocă câteva figuri marcante din trecut. Acì, la St.-Petersburg, spectrul fioros al teribilului Ivan dispare, căci pe vremea lui acest oraş nici nu există. In locul lui vin, alături de marele lor străbun Petru I, nobilele figuri ale ţarilor mai recenți, în prima linie umbra generosului şi nenorocitului Alexandru II.

In etajul de sus al palatului de iarnă sunt apartamentele locuite de ţari. Nu se arată străinilor decât acel ce a fost ocupat de mult regretatul Alexandru II şi de augusta lui soţie.

A fost lăsat întocmai cum a fost în momentul din urmă al vieţii lor. In odăile ţarinei, care a decedat înaintea lui Alexandru, se vede încă patul, pe care ea a expirat și, după ordinul formal al împăratului văduvit, nu s'a mai mişcat de atunci nimic în apartamentul ei. Acelaş sentiment de pietate a intervenit la moartea aşà de tragică a acestuia.

Camerile lui Alexandru II sunt de o simplicitate extremă, chiar burgheză. Oricare alt om mai cu dare de mână par'că ar cere mai mult confort, mai mult lux. Singurul lucru mai de împărat este grădina de iarnă, plină de palmieri înalţi, de bambu şi de alte plante exotice. Inchipueşte-ţi pe afară un ger de crapă pietrele, și să te plimbi într'o temperatură caldă, sub o vegetaţie tropicală, separat de frigul exterior numai printr'un geam, două, de sticlă! Nu e lucru banal.

---

1) Vezi mai sus nota 4.

Camera cea mai de interes în acest apartament este cabinetul de lucru al împăratului. In mijloc un mare biurou, acoperit de toate lucrurile şi ustensilele de cari dânsul se serveà zilnic: condeie, hârtie, presse-papier, briceag, etc. In centrul, drept înaintea simplului fotoliu, o mică etageră cu ţigări de tutun, făcute cu hârtie castanie. Intr'un colţ al odăei un aparat telegrafic prin care Alexandru II erà în comunicaţie directă cu Wilhelm I al Prusiei, cu care erà legat de o prietenie intimă. Mai la o parte o canapea, arhisimplă, îmbrăcată cu piele, pe care monarchul a fost depus după atentat, şi pe care şi-a dat ultima sa suflare. Se mai arată ţigara ce fumà în momentul atentatului; e la fel cu cele aflate pe biurou. Tot pe biurou se conservă şi banii ce nefericitul ţar aveà asupra sa în momentul fatal: trei piese de argint de câte 20 copeici = 1 leu 60 bani la un loc. Când te gândeşti: ţarul tuturor Ruşilor, cel mai puternic şi mai bogat potentat în lume, cu un leu şi 60 bani în buzunar! Ce elocventă e această mică împrejurare, şi în ce lumină o pune pe nobila victimă!

S'a mai comis, la 1866, un alt atentat contra vieţei lui Alexandru II. Un individ a tras asupra lui cu un pistol. Un tânăr ţăran, de fel din Kostroma, care erà tocmai pe acolo, din întâmplare observase mişcarea atentatorului, şi lovindu-l peste braţ, făcù să devieze projectilul, scăpând astfel vieaţa împăratului. Ţăranul fericit fu ridicat la rangul de boier şi primì în dar o moşie de a împăratului. Ni s'a arătat, tot în cabinetul de lucru, arma cu care se comisese acest atentat. E un pistol cu capse, cu două ţevi. Când am pomenit numele salvatorului, Osip Komisarov, care 'mi rămăsese în minte, lacheul care ne însoţeà, se lumină la faţă. Mă luă de braţ, mă duse la o fereastră şi-mi arătă acolo mai multe portrete de ale lui Komisarov, povestindu-mi pe ruseşte o mulţime de lucruri interesante, din care, din nefericire, n'am înţeles nimic.

Ni s'a mai pus sub ochi pana cu care Alexandru II a iscălit celebrul său ukaz pentru desrobirea ţăranilor; o ordinară pană de gâscă. Un suflet aşà de generos, şi două atentate! Faptul vorbeşte de sine. Recunoştinţa popoarelor e rară.

Tot în cabinetul de lucru se mai aflà o mică cutie de lemn, cu geam de sticlă, unde se păstrează un mic bulgăr de aur pur, şi altul de platin pur, ambele formate din metale provenind din munţii Ural.

Saloanele de aparat ale palatului de iarnă sunt, fireşte, de o splendoare şi de o magnificenţă demnă de ţarii Rusiei. In unele din ele toţi păreţii sunt plini de talere de încoronare de argint, cu nişte emailuri de o fineţă şi delicateţă extremă. Cinci talere sunt chiar de aur masiv, lucrate artistic şi cizelate.

In capela Palatului — e prea mare ca să-i zici paraclis, — unde se celebrează toate ceremoniile religioase ale familiei imperiale, se păstrează, pe lângă o mulţime de icoane pline de pietre preţioase, o cutie conţinând nişte moaşte scumpe, ca mâna lui Sf. Ioan Botezătorul, mâna Mariei Magdalene, o părticică din Sf. Cruce, şi o mică iconiţă cu chipul Maicei Domnului, atribuită iarăşi evanghelistului Luca.

De Alexandru III vorbeşte în primul loc statua lui equestră în faţa gărei de Moscova. După sentimentul meu, lucrarea e prea masivă, prea greoaie ca să fie frumoasă. Mai bine 'l pomeneşte pe acest ţar un alt monumnnt pe care care el singur 'şi l-a pus. Acest monument este muzeul Alexandru III, un palat superb, în care dânsul a întrunit capod'opere ale pictorilor ruşi moderni, ca Vereştşaghin, Aiwasowski, Şişkin, Lebedev, Riepin, Siemiradzki şi alţii. Sunt de remarcat, înainte de toate, tablourile lui Vereştşaghin cu subiecte din călătoriile sale în Japonia şi în Egipt, nişte pânze pline de lumină, de culoare, de vieaţă şi de vervă.

Sezonul de vară, familia imperială 'l petrece, dacă nu se duce în străinătate ori la Livadia, în unele din vilegiaturile din împrejurimile capitalei, la Ţarskoie-Selo, Gatşina sau Peterhof. Reşedinţa de preferinţă e la Peterhof din cauză că această localitate e lângă mare şi posedă un vast şi prea frumos parc. Pentru public acest parc mai capătă o atracţiune deosebită prin minunatele lucrări de apă ce s'au instalat acolo, în imitarea celebrelor ape dela Versailles. In anumite zile se dă drumul apelor, şi atunci o mulţime de lume vine să se bucure de rarul spectacol.

Fiindcă în ziua de 30 Iulie (12 August st. n.) tocmai erau să joace apele în onoarea aniversării naşterii micului ţarevici Alexis, ne-am dus şi noi acolo. Pretutindenea, în mijlocul verdeţei parcului, fântâni, cascade, cataracte, is

voare, de tot felul şi de nesfârşite combinaţiuni. Mai ales dela terasa castelului vederea erà impunătoare. Te uitai printre două rânduri lungi de pomi mari pe o sumedenie de fântâni din cele mai variate, lungind zidurile de verdeaţă până în fund, unde, lângă cheiu, erà ancorat iahtul imperial, împodobit cu sute şi sute de pavilioane şi drapele — gala navală —; iar dincolo de iaht se întindeà, în liniştita sa majestuositate, marea neţărmurită. Erà o privelişte unică în felul ei.

Am vizitat şi castelul. Foarte simplu, dar de un gust distins şi de un confort, pe atât de elegant, pe cât de comod. Te simţeai îndemână în asemenea încăperi.

Negreşit, am putut vedeà numai castelul destinat pentru musafiri, nu apartamentul ce serveşte de locuinţă chiar familiei imperiale. Acesta este inaccesibil pentru public, ca şi la palatul de iarnă.

Oraşul St.-Petersburg e situat pe malul stâng, sau sudic, al Nevei. Mai multe braţe mici ale fluviului 'l traversează, mai mult sau mai puţin paralel cu curentul principal. Canalul lângă care se ridică catedrala Woskresenski, în amintirea asasinării lui Alexandru II, e un asemenea braţ. Fluviul, cu apa sa limpede şi rece, e larg, adânc, şi plin de vieaţă. Vapoare mari, cari deservesc porturile mărei baltice, acostează acì la cheiu. Vaporaşe elegante şi sprintene se reped în toate direcţiile traficului local. Bastimente cu pânză, şlepuri greoaie, încărcate cu mărfuri, bărci de toate felurile, iahturi elegante şi uşoare de plăcere, toate acestea animează mereu luciul apei. E într'adevăr un port de mare importanţă: debuşeul maritim principal al imperiului în spre apus. Mai multe poduri largi şi mari leagă oraşul propriu zis cu partea de dincolo de fluviu, pe malul drept, nordic, al Nevei. Acolo mai sunt încă câteva cartiere, făcând parte din capitală; iar mai departe se întinde un labirint de insule — ostroave — formate prin nenumărate braţe secundare ale Nevei. Toate aceste insule, acoperite cu pădure, formează un mare parc, împestriţat de o mulţime de vile — dace le zic Ruşii — palate şi case, cu grădini şi florării, cari de cari mai elegante. Printre altele, am văzut acolo şi vila-palat a lui Stolypine, primul ministru al Rusiei, situată pe o peluză verde descinzând până la apă. Şosele excelente duc prin toate părţile acestui Eden, până la vestita «Pointe»

(Strielna), punctul extrem în spre vest al acestui arhipel. De acì ochiul îmbrăţişează golful finic până la Kronstadt, care se arată în depărtare pe zarea apei.

Artera principală a capitalei este Alexandru Newski Prospect, care merge dela gara de Moscova până aproape de Neva. Acì se termină înaintea grădinei Admiralităţei, de asupra căreia se ridică săgeata elegantă a turnului, care împodobeşte clădirea acestui minister. In acea grădină, nu tocmai întinsă, sunt statuele lui Przewalski, cunoscutul explorator rus, a lui Glinka, compozitorul naţional, şi a lui Krilov, fabulistul, a căruia mască mortuară o văzusem la Moscova, în muzeul Ruminatzov. Lângă Admiralitate se află pe de-oparte squarul cu statuia lui Petru I şi catedrala Sf. Isac, iar pe de altă parte, palatul de iarnă.

Mai toate palatele şi edificiile publice sunt vopsite cu culoare roşiatică; numai Admiralitatea este galbenă. Pentruce, nu ştiu.

Pe superbul bulevard Alexandru Newski se concentrează toate. Acì este catedrala de Kazan. Acì Palatul Anitşkov, palatul Marelui Duce Sergiu Alexandrovici şi palatul Stroganov. Acì catedrala armenească Sft. Caterina; acì statuia împărătesei Caterina II; acì teatrul Alexandra; acì Gostinni Dvor, imensul bazar, un fel de Palais Royal din Paris. Acì sunt casele cele mai frumoase, magazinele, restaurantele şi cafenelele-ceainării cele mai luxoase. Acì se plimbă lumea frumoasă, high-life; acì vezi echipagiile cele mai elegante. E Calea Victoriei a Petersburgului.

Automobile însă nu se prea văd. Rusia este o ţară renumită pentru rasele sale de cai. Rusul are iubirea, pasiunea de cai. Drumurile, afară de oraşele mari, nu sunt faimoase, aşà că automobilul numai cu anevoe s'ar puteà întrebuinţà, şi Rusul n'are pricepere pentru viteza mecanică. Pentru el cai frumoşi fac mai mult decât o maşină lustruită. De aceea, în Rusia, pe terenul locomoţiunii private, tot în frumuseţea cailor şi eleganţa trăsurilor, iar nu în automobile, se manifestează întrecerea bogaţilor. Insă birjile noastre muscăleşti cu mândrii lor trotori negri şi cu hamurile lor arătătoare, pot susţine comparaţia cu cele mai elegante echipage, chiar din St. Peters-

burg. Căci, înfăţişarea birjarilor noştri, cu caftanul de catifea or pluş, şi cu brâul de mătase de culoare e superioară caftanului de postav al confraţilor lor din Rusia. Birjele noastre de pe piaţa teatrului, aşà zişii muscali, sunt cele mai frumoase vehicule din toată lumea. Aceasta este specialitatea necontestabilă, şi îmi place a crede, necontestată, a Bucureştılor. Am umblat mult. Am văzut toate capitalele Europei. Dar nicăiri birje, ba nici trăsuri private, ca ale muscalilor noştri.

Un lucru acì însă e ciudat în Rusia. Cu cât acolo echipajele sunt mai elegante, cu atâta vizitii devin mai voluminoşi. Raportul proporţiunii e direct. Rusul simandicos se pare că nu se simte bine în trăsura sa, dacă automedonul nu-i umple toată capra cu majestuosul său şezut. Se văd uneori figuri monstruoase dindărătul cailor, adevărate baloane. Şi cu cât balonul e mai umflat, cu atâta întregul vehicol e mai şic. Fiind însă că natura acordă numai arareori o tumefiare aşà de pronunţată a părţii centrale, mai ales la sexul urât, arta vine în ajutorul şi chiar în locul naturei. La mulţi din aceşti vizitii high-life se cunoaşte de departe că protuberanţa nu e naturală. Să-ţi umfli centrul persoanei tale, şi încă centrul posterior! Ce gust fistichiu! E moda cucoanelor de odinioară cu «cul de Paris» şi cu «tournure», aplicată la bărbaţi.

XVI.

Dela St. Petersburg acasă.

Dar toate se isprăvesc odată. După ce programa noastră pentru capitala Rusiei erà epuisată, a sunat ceasul plecării şi a trebuit, vrând nevrând, să ne smulgem din deliciile dela Capua.

In ziua de Sâmbătă, 31 Iulie, seara la 10 ore 15 minute, am părăsit malurile Nevei.

Nu ni se mai acordà un vagon special, dar eram toţi împreună în o serie de compartimente din acelaş vagon. Toate uşile compartimentelor înspre coridor erau înzestrate înăuntru cu lanţuri de siguranţă, cari permiteau pasagerilor de a lăsà uşa crăpată, şi totodată făceau imposibilă nu numai intrarea unui străin, fie cu intenţiile cele mai bune, dar chiar strecu-

rarea mânei, şi prin urmare sfeterisirea efectelor. Lucrul e practic, dar dă de gândit. 'Mi amintea declaraţia conductorului de pe linia dela Wladikawkas la Rostow pe Don.

In vederea călătoriei în străinătate, proiectată de ţar şi de familia sa, întreaga linie a căei ferate dela St. Petersburg până la graniţa prusească, erà păzită milităreşte. Când te gândeşti la Borki, precauţiunea aceasta, oricât de enormă ar fi, nu ţi se mai pare inutilă. Tot astfel dificultatea de a fi admis a vizità palatele imperiale nu mai pare exagerată faţă cu explozia întâmplată mai de mult în sufrageria din palatul de iarnă, şi cu acea mai recentă din vila lui Stolypine.

A doua zi, Duminecă, după amiază, pe la $4^1/_2$, am ajuns la Wirballen, ultima staţie rusească. Paşapoartele ni se luaseră cu o staţie înainte, şi la Wirballen, după o şedere de mai bine de o oră, ele ni s'au dat înapoi, în tren. Amploiatul poliţienesc respectiv mergeà din vagon în vagon, ţinând într'o mare condică toate paşpoartele aranjate după alfabet. In modul acesta restituirea lor se făcù foarte repede. După aceasta trenul se puse din nou în mişcare, şi cinci minute mai târziu ajunserăm la Eydtkuhnen, prima staţie prusiană.

Acolo ne-am suit într'un alt tren spre a merge la Berlin. Vagoane directe între Rusia şi restul Europei sunt imposibile, pentru că distanţa şinelor în Rusia este mai mare decât acea adoptată în toate celelalte State.

Restul călătoriei dela Eydtkuhnen la Berlin, şi dela Berlin la Bucureşti, nu mai prezintă interes, deci nu voiu spune nimic despre aceasta.

Se ştie că prin vara anului trecut isbucnise holera în Rusia, în special în regiunile de amiazi. Intensitatea epidemiei a fost tendenţios exagerată de mai multe ziare europene, în frunte cu «Daily Mail», care publică rapoarte înspăimântătoare despre grozăviile ce s'ar petrece acolo din cauza flagelului.

Nu m'am înfricoşat de aceste reportage şi am plecat. Am mai trecut prin holeră, şi mi-am zis că, dacă trăeşti cumpătat, dacă te fereşti de apă nefiartă şi de fructe necoapte nu eşti în primejdie. Ori, Rusia fiind par excellence ţara ceaiului, erà şi aşà indicat să bei mereu ceai în loc de apă, şi fructele

sunt de multeori chiar mai gustoase făcute compot decât crude. La compote, c'est la manière la plus intelligente de manger des fruits. Am plecat liniştit şi bine mi-a fost. Am văzut astfel o ţară frumoasă, am făcut cunoştinţă cu un popor interesant şi am cules o mulţime de impresiuni noui. Merită Rusia ca turiştii să-şi îndrepte paşii într'acolo.

Cât am fost în Rusia, nici n'am văzut semne exterioare ale epidemiei. Numai indirect, prin măsurile luate contra ei, îţi dădeai seamă că te afli într'o regiune periculoasă. Aşà în toate gările, în toate otelurile şi pe toate vapoarele, se dădeà numai apă fieartă, acest mod de operaţiune fiind relevat prin inscripţiuni şi pancarte. In oraşele mari se şi împărţeà, din iniţiativă particulară, pe pieţele publice, apă fiartă şi ceai gratis. Dar atâta totul. Incolo lucrurile aveau aspectul lor ordinar al vieţei obicinuite. Caracterul epidemiei nici n'a fost de o natură prea gravă. In întreaga Rusie n'au murit, după nişte statistici ruseşti, de cât vro 83,000 oameni. Aceasta n'ar fi mare lucru faţă cu populaţia totală. N'ar venì niciun mort întreg la o mie de inşi. Dar chiar punând la carantină — vorba vine aşà — aceste date, şi admiţând că numărul victimelor a fost mai mare, totuşi trebue să convenim că, în genere, mortalitatea n'a luat proporţiuni prea mari, şi, în fapt, oraşele contaminate nu-şi alteraseră fizionomia, şi nici frecuentarea sau comerciul lor n'au suferit vreo micşorare.

In timpul cât am cutreerat ţara Ruşilor, n'am putut învăţà mult din limba lor. Nici nu eram pus în poziţie să caut să mă descurc cu ajutorul ei. Aveam mereu un interpret cu noi, aşa că înţelegerea se făceà uşor şi fără ca să-mi dau osteneala să prind cevà din ruseşte. Dacă intenţia mea ar fi fost să învăţ această limbă, de sigur nu o lună, ci mai mulţi ani mi-ar fi trebuit. Căci idiomul rusesc, ca toate limbele slave, este ca structură, ca expresiune, ca geniu etc., cu totul deosebit de limbele latine, germane, anglo-saxone ori scandinave.

Totuşi am prins câtecevà în cursul peregrinării mele. Aşà, de pildă, am văzut cu mirare că, precum noi am luat multe cuvinte din alte limbi pentru lucruri şi idei cari înainte nu existau la noi, ca zeţar, creiţar, chelner, ţal, nit, ghevint etc., tot astfel bărbierul, sau frizerul se chiamă în Rusia «Parikmaher». Pe prăvăliile cele mai simandicoase al celor mai

pretenţioşi «artişti capilari» vezi ciudata asta de inscripţie, un mixtum-compositum de franţuzeşte şi de nemţeşte. Recepţiunea acestui cuvânt arată că, înainte, Ruşii lăsau podoaba păroasă a capului lor să se desvolte în voia întâmplării.

Otelul, acest cuvânt internaţional, nu are curs oficial în Rusia. Acele de rangul întâiu, sau cari se pretind atari, sunt «gostiniţe», iar celelalte «tractiruri».

Terminologia căilor ferate, care şi ea este aproape identică în toate ţările, a suferit şi ea, pe cât mi-am putut dà seamă, câteva modificări. Conductorul, care se numeşte pretutindenea aşà, afară de Germania, unde a devenit «Schaffner», şi de Anglia, unde îi zici «guard», a rămas întreg, numai accentul s'a deplasat pe u. Staţia a devenit «stanţa», — fără să aibă cevà comun cu poezie, — iar gara a devenit «vagsal». Nu mă voiu întinde mai departe cu aceste studii filologice, unde îmi lipseşte orice competinţă. Am vrut să dau numai nişte observaţiuni pasagere, cum le poate face orice călător mai atent, chiar dacă nu cunoaşte limba ţării.

Rusia e ţara ceaiului, a şepcilor şi a iuftului.

Cât pentru ceai, lucrul e cunoscut în deobşte. Dar ceace ciitorii nu vor şti, este că bacşişul se chiamă «na ceai», adică «pentru ceai». Până într'atâta ceaiul a intrat în obiceiurile şi necesităţile ruseşti. Până într'atâta a devenit băutura naţională.

In ce priveşte şepcile, n'ai decât să ieşi pe stradă ca să te convingi de adevărul acestei afirmări. Ai să vezi că mai toată lumea poartă şapca tipică rusească. Talerul larg, rotund, moale; cozorocul scurt de piele; pe bandou, în frunte, deasupra cozorocului, cocarda rusească. Toţi şcolarii o poartă. Toţi funcţionarii o poartă, toţi militarii fireşte o poartă, şi cei mai mulţi civili, cari nu sunt nici unul nici altul, tot o poartă. Precum România e ţara căciulelor, aşà Rusia e ţara şepcilor.

Tot astfel se poate zice că Rusia e ţara iuftului. Mirosul acesta, tare şi sănătos, care mie, unul, nu'mi displace de loc, te loveşte la primul pas ce faci dela frontieră. Cizmele soldaţilor cari păzesc graniţa, a funcţionarilor cu cari vii în contact la trecerea hotarului, cizmele marinarilor de pe vapor şi al conductorilor dela drumul de fier, cizmele birjarului în a cărui «droşki» te sui, hamurile calului, cizmele militarilor pe stradă,

toate exală acest parfum. Poţi să spui fără exagerare că acest miros e caracteristic pentru Rusia.

Centrul cel mare pentru fabricarea şi vânzarea pielei de iuft, renumită peste tot locul ca cea mai bună piele pentru încălţăminte, este Moscova. Aicea, pe timpul iernei, toată populaţia rurală de prin prejur, până la mari distanţe, se îndeletniceşte numai cu prepararea acestui preţios material.

Sunt oraşe, cari au un miros special. In Veneţia predominează mirosul lagunelor, la Neapoli simţi sulful Vezuviului, München miroase a malţ şi bere, Paris a bitum, Dresden a lignit, Berlin şi Londra a cărbuni; la Moscova atmosfera ambiantă conţine mireasma iuftului.

Precum oraşul Graz, din cauza mulţimii pensionarilor ce se stabilesc acolo, e poreclit Pensionopolis, şi Chicago, ca centrul industriei de şuncăriii şi cărnăţării, Porcopolis, tot astfel Moscova e Iuftopolis.

Aş mai aveà multe de povestit. Dar mă tem că am abuzat şi aşà prea mult de răbdarea cititorilor. Quo usque tandem! Incheiu dar aceste rânduri şi rog să se ierte cusururile.

EXCURSIUNEA IN MACEDONIA

1—17 Aprilie 1911

Pe timpul vacanţei Paştelui, dela 1—17 Aprilie, se alcătueşte o excursiune ştiinţifică şi distractivă în Macedonia, sub conducerea d-lui Murgoci, directorul revistei române de ştiinţe aplicate «Revue du Pétrole».

*

Va trebuì să cunoaştem odată *acasă la ei* pe acei Aromâni harnici, culţi şi morali, despre cari toţi cercetătorii scriu numai laude. Aceşti fraţi îndepărtaţi îşi au limba şi datinele din aceeaşi origină şi s'au plămădit în acelaş aluat etnografic ca şi noi; e dar o datorie frăţească să vedem cu ochii noştri ţările pitoreşti în cari trăesc, şi să ne dăm seama de circumstanţele în care-şi desfăşură vieaţa lor, foarte grea dar demnă.

In afară de asta *Turcia* este astăzi o ţară ce a pornit serios spre cultură şi civilizaţie. Multe interese politice şi mai ales economice ne leagă de pământul şi alcătuirea ei; trebue să venim în atingere prietenoasă, intimă, cu această putere din Peninsula Balcanică căci numai cunoscându-ne ne vom stimà şi preţuì cum trebue; dintr'o cunoaştere mai de aproape a poporului şi ţărei de sub stăpânirea Semilunei va eşì încă multe învăţăminte şi foloase practice pentru noi.

Puternicii şi pricepuţii ei conducători ne-au arătat în timpul din urmă în repetate rânduri prietenia şi consideraţiunea lor; e momentul de a merge şi noi să vedem cu ochii noştri progresul ce l-au făcut şi-l fac continuu, să vedem

locurile unde cultura a stat în ființă mii de ani, să cutreerăm pământul cercetat din timpurile rele mai vechi de sute de noroade, să ne găsim frații cari în nume, limbă și obiceiuri au păstrat semnele cele mai mari împărății din anticitate.

Natura ne va prezentà nenumărate fenomene și probleme în solul, clima, vegetația și manifestările elementelor pe acest petec de pământ, unul dintre cele mai interesante în Europa; iar poporul ce-l locuește contribue cu variația portului, a limbei și obiceiurile la mărirea interesului ce-l prezintă vieața în acest colț de lume mult turburată. Umblând 15 zile prin Macedonia, avem ce vedeà și vom găsì multe la care nu ne așteptam. Utilul și plăcutul nu se vor despărțì în decursul acestei excursiuni.

Din partea noastră, numai voie bună!

*

Iată itinerarul acestei interesante excursiuni:

Vineri	1 Aprilie.	București; plecarea prin Gara de Nord la 5.55 p. m.
Sâmbătă	2 Aprilie.	Vârciorova sos. 2.27 noaptea.
»	»	Orșova, plecarea cu vaporul la 6 dim. traversând Cazanele și clisurile Dunării între Orșova și Baziaș.
»	»	Sosirea la Belgrad la 9.30 seara.
Duminică	3 Aprilie.	Vizitarea orașului Belgrad și plecarea dela Topcider la 3.05 p. m.
»	»	Niș; sosirea în gară 9.57 seara; noaptea în Niș.
Luni	4 Aprilie.	Plecarea din Niș la 5.58 dim.
»	4 »	Sosim în gară la Usküb 12.34. Dela 3—6 p. m. cu trăsuri se vizitează castelul Bardowțe.
Marți	5 Aprilie.	Plecarea din gara Usküb 12.49. Sosirea în Köprülü la 2.15 p. m. Trecerea pe la Ghevgheli la 5.30 p. m.; Sosirea în Salonic la 7.39 seara.
Mercuri	6 Aprilie.	Vizitarea Salonicului și împrejurimilor.
Joi	7 Aprilie.	Plecarea la 7.25 din Salonic spre Karaferia; sosirea la 9.56; vizitarea satului Doliani.
Vineri	8 Aprilie.	Plecarea din Karaferia la 7 dim. cu trăsuri; vizitarea Vodenei; luarea trenului la 12.14 și sosirea la Monastir la 5.20 seara.
Sâmbătă	9 Aprilie.	Plecarea din Monastir spre Perlepe; de la Perlepe la 3 în trăsuri spre Krușova; (sosirea la 7 seara).
Duminică	10 Aprilie.	Krușova—Trestenic 2—5 p. m.; sau plecarea din Krușova la 1 cu trăsuri și sosirea la Monastir la 8 seara.

Luni	11 Aprilie	1) Din Monastir plecarea la 8 dim. cu trăsuri pe șosea la Ohrida; trecem pe la Resna (plec. 2 p. m.) și sosirea la 8 seara; sau 2) din Krușova plecarea peste munți la 5 dim. călări, și sosirea la Ohrida la 8 seara.
Marți	12 »	Plimbare cu bărci pe lacul Ohrida și la Struga 8—2 p. m. etc.
Mercuri	13 »	Plecarea din Ohrida la 3 p. m. cu trăsuri și sosirea la Resna. Plecarea la 8 din Resna; vizitarea orășelelor aromânești Târnova și Magarova, iar seara la Monastir.
Joi	14 »	Plecarea din gara Monastir, 8.15 dim. prin Vodena, Karaferia și la Salonic sosirea la 6 seara.
Vineri	15 »	Plecarea din gara Salonic la 12 m.
Sâmbătă	16 »	Sosirea la Constantinopol la 1.28 p. m. Din Constantinopol plecarea cu vaporul la 3 p. m. și
Duminică	17 »	Sosirea în Constanța la 5 dim., iar în București la 12.05.

Pentru cei ce pot prelungì excursiunea se recomandă următoarea variantă: Cu vaporul des Messageriers Maritimes (curse facultative) Sâmbătă 16 Aprilie, plecarea din Salonic; Luni 18 Aprilie, sosirea la Constantinopol. Plecarea din Constantinopol Marți 19 Aprilie 3 p. m., sosirea la Constanța Mercuri 20 Aprilie dim. 5 h. etc.

In acest caz se va prelungì șederea la Monastir cu o zi.

S'au luat toate măsurile ca excursiunea să se desfășure foarte bine și să fie cât de plăcută și ușoară. Amatorii de locuri sălbatice, de regiuni frumoase mediteraneane și de popoare cu mult pitoresc, dacă au pierdut ocaziunea acestei excursiuni, unică în felul ei, să caute să o facă altădată; timpul cel mai priincios este luna lui Iunie.

Desfășurarea Excursiunei [1])

(A se urmărì pe hărțile și planurile alăturate).

Plecarea din **București** este socotită cu trenul accelerat de *Vineri 1 Aprilie la 5.55 p. m.,* vagon special. *Cina se servește în vagon restaurant (table d'hôte).* Sosim la **Vârciorova** la 2.27 noaptea; nederanjați continuăm drumul până la **Orșova** 2.50, unde descindem și cu trăsuri mergem deadreptul în port și luăm locuri pe vapor (cabine angajate pentru cei cari doresc și pentru doamne).

1) Descrierea aceasta este făcută pe canevasul lui Baedeker (Constantinopel und Kleinasien 1905), complectată însă după multe izvoare. (Vezi lista cărților la fine).

Răsăritul soarelui pe la 5^0, ora Europei centrale, care va fi de regulă în tot timpul excursiunii prin Serbia și Turcia.

La 6 dim. vaporul pleacă în susul Dunării și după o jumătate de oră intră în *Cisurile Dunării* și trece prin *Cazanele* dela Dubova și dela Plavisevița. In Clisuri Dunărea este lată numai de 200 $^{m.}$ apr. și într'un loc chiar numai de 113 $^{m.}$; în schimb este foarte adâncă peste 50 $^{m.}$. Priveliște splendidă, fără pereche în Europa!

Pe stânga (cum mergem) înainte de a intrà în Clisură se vede în păretele de piatră «*Tabula Traiana*», iar deasupra Dunării la vre-o 2—3 $^{m.}$ se arată, în tot lungul Dunării când și când, drumul lui Traian (lat 1.5—2 $^{m.}$) săpat în stânca de calcar la 103. Când păretele erà prea abrupt, drumul erà făcut pe pod de lemn; găurile de sprijin a grinzilor se văd și acum. Pe dreapta șoseaua lui Szecheny (1834—7) șerpuește pe sub stânci în lungul Dunării. In pereții de calcar se deschid multe guri de Peșteri dintre care peștera lui *Veterani*, (pe dreapta la deal de Dubowa sub Sucaru) are și o însemnătate istorică, căci aci generalul Veterani la 1692 a ținut piept numai cu 400 soldați unui corp turcesc.

In fața satului *Golubinie* pe stânga, cu ruine romane, avem pe dreapta portul de încărcarea cărbunilor dela minele Ujbania.

In acest parcurs se va servì cafeaua cu lapte.

In sus pe stâncile de pe malul bănățean se văd după cot ruinele de la *Tricule* (trei turnuri romane pătrate).

La 9^0 după ce trecem anafoarele și cotul Dunării de la Iuț, ajungem la **Milanovaț**, orășel sârbesc cu 1.500 loc. în mare parte români. De acì în sus după cot la *Greben* lucrări mari tehnice pentru regularea Dunării. In mijlocul Dunării avem insule stâncoase *Tachtalia* (porțile de fer cele mici), *Izlaz*, a *Bivolilor*, *Doica* și *Kozla* ce dau un farmec deosibit cursului Dunării (unele au fost în parte distruse la canalizare 1893). Apoi trecem prin fața minelor Kozla și *Drencova* (dreaptă), și Dobra (stângă), prin fața orășelului românesc *Bârsasca*, și a basinului larg dela Liebcova.

Mai sus zărim pe malul sârbesc ruinele Castrului roman dela *Bârnița*. In această parte Dunărea trece peste un dâmb, «Stânca» lung de 800 $^{m.}$, iar aproape de satul *Golubaci* se văd pe stânci ruinele castelului de pază al Prințului Bran-

VALEA DUNAREI

(TURNU-SEVERIN — TEMIŞOARA — BELGRAD — KRAGUEVAŢ)

Scara 1 : 1.000.000 (1 cm.... 10 km.)

covici pe urmele unui castru roman; în faţă pe malul bănăţean ruinele castelului *Laslovar.* In pereţi de calcar multe peşteri; legenda populară spune că din una cu apă ese musca golubacică rea pentru vitele din Banat, Serbia şi Oltenia. Tot acì în Dunăre ese din pânza apei stânca *Babacai* şi apoi eşim la largul din faţa orăşelului Moldova (2.000 loc. români), unde sosim la 12.40. De acì în sus numai Malul bănăţean se prezintă stâncos până la Baziaş; pe malul sârbesc la gura rîului aurifer Peck e satul *Grădiştea* (veche localitate romană).

Intre Moldova şi Baziaş se serveşte dejunul (table d'hôte).

Baziaş, port mic şi staţiune terminală a căilor ferate ungureşti; acì într'un hotel încă existent, la 1866 Mai 7 a petrecut M. S. Regele Carol cu oarecare grije, ultima noapte înainte de a intrà în România.

Dela *Baziaş* în sus Dunărea îşi are malurile tăiate în câmpiile nisipoase ale Banatului şi ale Serbiei. Trecem prin faţa orăşelului *Palanka* (pe dreapta între gura Nerei şi Karasu), pe când în faţă se văd ruinele dela *Ramă* în apropiere ruine romane. O insulă lungă, Ostrovu, se interpune în cursul Dunării până la Dubroviţa în jos, de gura Moravei. La gura Moravei a fost oraşul roman *Margum.*

In sus de gura Moravei este vechia cetate **Semendria** (pe malul sârbesc), frumoasa cetate ale cărei ziduri şi cazărmi se văd încă azi, întâia capitală a Serbiei medievale construită de Giurgie Brancovici 1429, dărâmată însă de turci.

Vaporul opreşte întâiu la staţiunea *Rubin* pe o insulă (pe malul bănăţean) (ora 5.45, 6.15 p. m.). Apusul soarelui pe la 6, ora Europei centrale.

După ce trecem prin faţa Groţchei (pe stânga) ajungem la 8.35, seara la **Panciova,** oraş cu 30.000 loc. aşezat la gura rîului Temeş.

Cina se serveşte pe vapor între Semendria şi Panciova la 9.30.

Dela Pancioava în sus peste o oră suntem la Belgrad, şi debarcăm dupăce ne angajăm pe un braţ al Dunării între insula mare Kriegsinsel şi fortăreaţa Belgradului. Privelişte frumoasă dincolo de insulă la NW, este oraşul slavonesc **Semlin.**

Descinderea la hotel «Serbische Krone» apr. 500 $^{m.}$ departe de debarcader. Se vorbeşte nemţeşte.

BELGRAD

Beograd (sârbeşte) cu peste 90.000 de locuitori, situat într'o poziţiune pitorească pe o limbă de pământ formată de Dunăre (acì lată de 750 m.) şi Sava (lată de 400 m.) la piciorul de sud-est al dealului cetăţii, o stâncă calcaroasă uşor înclinată către nord şi abruptă de 47 m. către vest, la îmbucătura râului Sava.

Istoric. *Belgradul* ocupă locul lagărului roman *Singidunum* punctul final al valului dunărean din Moesia și a drumurilor importante spre Bizanț, Dacia și Panonia. In timpul evului-mediu localitatea a fost alternativ în posesiunea Avarilor (dela 582), a Serbilor cari dela secolul VII au populat teritoriul pustiu al Savei dând cetății numele de «Castel-Alb», Beli-Grad, latinește Alba Graeca pe turcește «orașul răsboiului sfânt». Al Bulgarilor, al Ungurilor, Bizantinilor, dela veacul XIV iar al Serbilor; după 1427 cedat Ungariei de către principii serbi. Cetatea a avut o importanță mai ales în răsboaiele împotriva Turcilor. A fost apărată cu succes de către Huniade la 1456 împotriva lui Mahomed II, cucerită la 1521 de Suleiman II, la 1688 coprinsă de Max Emanuel de Bavaria, la 1789 de către Laudon, la 1806 de către Serbi; cu toate acestea Turcia o redobândì la 1813 dupăce se încheiase pacea. La 1841 administrația centrală a Serbiei fu strămutată la Belgrad, la 1842 și școlile superioare; cetatea a rămas însă turcească până la 1867.

Regatul Serbiei (48.003 klm. p. cu 3 milioane loc.), o țară muntoasă, dar roditoare, cu bogate păduri și clima ca în Europa centrală; corespunde cam provinciei romane Moesia superior. Vechii locuitori au fost respinși de emigranți slavi, cu cari s'au unit în luptă împotriva Bulgarilor, mai târziu împotriva Bizantinilor și formând pe la anul 1200 un regat serb, cari în veacul XIV sub țarul Ștefan Dușan cel puternic, se întinse pentru scurta vreme peste Macedonia, Tesalia, Acarnania. Epirul și Albania; părțile sale au fost însă apoi cucerite până pe la jumătatea veacului XV, de către Turci. Despre încercările de a smulge Belgradul din mâinile Turcilor s'a pomenit mai sus. La 1718—36 cea mai mare parte a teritoriului sârbesc erà în mâinile Austriei ce luase și Oltenia; a trebuit să le cedeze însă din nou.

Răscoala din 1804—12, sprijinită de Ruși, sub *George Petrovici* numit *Carageorge)* aduse Serbiei autonomia internă; alte răscoale și negociațiuni (1830) o autonomie mai largă sub o dinastie națională *(Miloş Obrenovici)*, iar pacea dela Paris 1856, dă, în locul protectoratului rusesc, garanția puterilor semnatare. Belgradul a fost bombardat de garnizoana cetății Belgrad care a adus lucrurile acolo că la 1862 și 1867 puterile au silit pe Turcia să retragă garnizoanele turcești din cetăți; la 1876 sârbii au purtat un răsboiu nenorocit, la 1877 unul mai norocos împotriva Turcilor, care la 1878 au fost nevoiți să le recunoască neatârnarea și să le cedeze Serbia

BELGRAD
(BEOGRAD)
DONAU (DUNAW)
SAVE (SAWA)
Altes Steinthor
UNTERE FESTUNG
OBERE
Krankenhaus
Alter Friedhof
Kaserne
Waisenhaus
Reservoir
Schützenhaus
1:225000

meridională de azi (Tractatul de Berlin). La 1882, Serbia fu proclamată de regat; primul rege *Milan Obrenovici* abdică la 1889; fiul și urmașul său Alexandru fu ucis la 1903; de atunci domnește *Petru I Caragheorghevici* chemat la tron de către adunarea națională.

Fortăreața (pl. A 1, 2), care acoperă dealul din N.V. orașului, coprinde în partea superioară un puț roman (rimski bunar) adânc, cu două accese în elice, *muzeul armatei* deschis la 1904, închisori și comandamentul, (în fața lui tunuri și mortiere), în partea de jos, cazărmi, magazine și lângă Dunăre turnul *Neboișa* (fără frică) precum și poarta împăratului Carol, construită sub prințul Eugen la 1719.

La sud de fortăreață se află *parcul Kalemegdan* (pl. B 2), cu busturi de bronz al poeților și învățaților sârbi: Ghiura Iacșici, Voislav Ilici, către seară locul de preumblare al beligrădenilor; priveliște măreață dela promenada Fikir-Bair («Dealul gândirii»). O scară mare duce devale la Sava.

La est de fortăreață, lângă Dunăre, vechiul oraș turc sau *Dortciol* (4 colțuri), odinioară partea principală a orașului, cu o *moschee* (pl. B, 2) restaurată și întreținută de Stat, Giamia *Bariaktar*, clădită de Soliman Magnificul (1520—66), și urmele palatului Pirinciana al prințului Eugen (pl. R E R B 2). In locul ulițelor turcești sunt acum străzi largi și drepte. S'au pus bazele unui cuartier nou.

La sud de fortăreață lângă Sava, este fosta mahala sârbească Sava cu străzi povârnite, cari duc la orașul de sus.

La sud-est de Kalemegdan (Pl. B 2, 3) strada Uzun-Mirkova duce la piață — la capătul străzii, care se desface la dreapta, se află *catedrala ortodoxă* zidită la 1845 cu patronul Arhanghelul Mihail, cu mormintele principilor Milos († 1860) și Mihail († 1868) Obrenovici.

Lângă piață *(Kraliev Trg) Universitatea* (Pl. B 3) cu facultățile de drept, tehnică, științe naturale și filosofică, în clădire proprie, — donația Căp. Mișa Anastasievici (mort aproape de București la moșia sa Clejani; vechiu comerciant de sare între România și Serbia) — care coprinde și *Biblioteca națională*. Alături *Muzeul* cu antichități sârbe, între altele un cap de bronz al lui Constantin cel Mare din Niș și capul lui Traian în bronz (ce a fost expus la București), și *Prefectura*.

La partea de N. V. a pieței este statua de bronz a

naturalistului sârb *M. P. Pancici*. (Pl. P. D.) 1814—1888 de Iovanovici.

La Sud-Vest e *piaţa teatrului* cu *Teatrul Naţional* şi cu statua ecuestră de bronz a *principelui Mihail* de Pazzi. (Pl. C. 3).

La sudul pieţii teatrului începe *strada regelui Milan*. In strada regelui Milan e *ministerul justiţiei*, *ministerul instrucţiei şi cultelor*. (Pl. C. 4), apoi la stânga *Noul Conac*, reşedinţa regelui Petre. Lângă conac e un parc frumos; la est e vechiul cimitir cu vechia biserică *Sf. Marcu* în care sunt îngropaţi mai mulţi membrii din familia Obrenovici. Acì se construeşte palatul nou al Scupştinei; în apropiere staţiunea sismografică, una din cele mai moderne şi sensibile, aşezată pe stâncă. Mai departe în strada Milan, marele hotel Rossia, *Ministerele de interne, de externe şi al comerţului*, mai departe, la dreapta *Cazinul militar* (Pl. D. E. 5).

Din strada Milan se desprinde la dreapta *strada Prinţul Miloş*, în care se află la dreapta, (Pl. C. D. 5) localul foarte simplu al adunării naţionale, apoi palatul *consiliului de stat*, *ministerul lucrărilor publice*, *ministerul de răsboiu*, *Academia militară*, *muzeul etnografic*, şi *muzeul pământului sârbesc*, şi *ministerul de finanţe*, (în parc la dreapta) *Curtea de Compturi*. A treia stradă transversală la dreapta duce la *gară*.

La 5 klm. spre vest dela Belgrad se află *Topcider* (cale ferată, electrică şi trăsuri), cu o veche vilă în care a locuit prinţul Miloş Obrenovici, şi un parc mare, (două restaurante şi muzică); 5 minute mai departe la staţiunea Topcider (calea ferată, spre Niş), parcul *Koşutniac* unde a fost asasinat principele Mihail Obrenovici în 1868.

La *Ripanie*, staţiune a liniei Niş, te urci pe *Avala* (privelişte frumoasă) — cu ruinele unei fortăreţe turceşti din secolul XV, cunoscut sub numele de cetatea lui Porcia de Avala; în două ceasuri cu trăsuri pe şoseaua bună a Kraguevăţului şi se suie până sus cu trăsuri.

Program pentru Belgrad:

2 Aprilie. Sâmbătă seara, după aşezarea în hotel «La Coroana Sârbească», rendez-vous la Grand Hôtel (în apropierea hotelului).

3 Aprilie. Toate bagajele gata făcute grămadă la hotel. 7 dim. cafeaua la hotel; 8 dim. Kalemegdan şi fortăreaţa; 9 Catedrala; 9 1/2 Universitatea şi Muzeul de antichităţi etc.; 11—1 Muzeul etnografic şi al pământului sârbesc; Observatorul astronomic şi st.

sismografică. 1 Plecarea la Topcider. 1 1/2 Dejunul la Topcider. 3 Plecarea la gara din Topcidere.

Serbia este străbătută prin mijlocul ei de Morava ce adună prin Nişava apele din Balcanii vestici, iar prin Morava de apus apele din Rudnic şi Coponicgora. In afară de această vale largă, tot terenul Serbiei este o înlănţuire şi împletitură complexă de şiruri de munţi. Râul Timoc adună o parte din apele Balcanilor vestici şi Carpaţii sârbeşti, pentru a le duce la Dunăre; el face în cursul inferior graniţa de Bulgaria de unde nu primeşte nici un afluent, şi în tot lungul lui se individualizează o depresiune largă, la nivel ridicat.

Linia ferată a Serbiei plecând dela Belgrad trece şi urmăreşte Morava până la graniţă spre Salonic, iar de la Niş urmează valea în sus a Nişavei, trecând în Bulgaria spre Sofia. O cale ferată e acum în construcţie pe valea Timocului, Niş—Prahova ce se va unì probabil cu căile române (după cum a mai fost vorba) şi se va continuà spre Adriatica. Această linie se leagă peste Carpaţi dela Zăieciar la Paracin cu linia principală.

Linia dela Belgrag la Usküb. — La 5 km. *Topcider* (vezi mai sus) — la 14 km. *Resnik* cu frumoase vile — la 21 km. *Ripanie*, (vezi mai sus) turnul vechiu se vede din tren. Apoi mai multe tuneluri şi viaducte. Dincolo de *Palanca*, (77 km.) în valea râului Iaseniţa, calea ferată intră într'o câmpie foarte populată şi bogată pe care o străbate *Morava*. — La 91 km. *Velica Plana* la gura râului Iaseniţei în Morava; mari abatorii (mai mari ca cele dela T.-Severin). La 107 km. *Lapovo* 110 km. satul mare *Lapovo*.

Prin strâmtoarea dela *Bagrdan* (120 km.) spre *Iagodina* cu o moschee părăsită frumoasă, apoi peste Morava la (149 km.) *Ciupriia*, orăşel cu 6.000 loc. pe locul *Horreum Margi* al Romanilor cu urme de stâlpi de pod roman. La 155 km. *Paracin* cu o sticlărie, abatorii noi și fabrică de stofe; la 176 km. *Stalaci* cu ruinele unui turn al lui Tudor de Stalaci din evul mediu (se vede din tren) la confluenţa ambelor braţe ale Moravei; valea Moravei sudice (binacika) este tăiată foarte strâns în masive gneisice.

Calea ferată urmează cursul Moravei sudice, trece apoi pe malul stâng. Dincolo de *Giunis*, (195 km.) valea se lăr-

geşte. La 206 km. *Korman* apoi (214 km.) *Alexinaţ* orăşel cu 5.800 loc. pe malul celălalt al Moravei a fost până la 1876 graniţa către Turcia şi a fost pustiită la 1876 de către armata turcă. Dincolo de *Greiaci* (225 km.) trenul trece pe malul drept al Moravei şi peste Nişava la gara Niş.

Niş, *Naissus* roman, punctul de încrucişare al drumurilor dela Marea Adriatică şi Marea de Marmara la Dunăre. Aci a învins împăratul Claudiu pe Goţi (268); oraşul a fost mărit şi fortificat de către Constantin, care s'a născut aci, de către Justinian şi de către Bizantini. Din toate acestea au rămas numai urme foarte slabe. Pentru Turci a fost o staţiune foarte importantă pe drumul spre Dunăre. După ce o luară dela Sârbi la 1366, l'au păstrat, cu toată ocupaţiunea trecătoare a Ungurilor (1443—44) şi a Austriacilor (1689—90 şi 1737) până la asaltul Sârbilor la 1877.

Niş, a doua capitală a Serbiei, cu 30.000 locuitori, şi cu garnizoana cea mai puternică în Serbia, este situat într'un şes triunghiular la sfârşitul văiei Nişava 15 km. mai sus de gura râului. Are un liceu şi mai multe şcoli.

Aromâni nu lipsesc în Niş dar şcoală românească nu este; de altfel în toată Serbia (deşi sunt vreo 200.000 români) nu-i nici o şcoală românească.

Malul drept e ocupat de fortăreaţa şi de oraşul turcesc, pe malul drept se află oraşul mai mare sârbesc. Aci e la mal *Conacul* turcesc înconjurat de grădini, altădată ocupat vremelnic de rege; alături, pornind dela podul care duce la fortăreaţă, strada Bazarului; la sud, pe partea cealaltă a străzii principale, *catedrala* cea nouă. In apropiere de Niş 45 km. *Cameniţa*, turnul Căpăţânelor (Chelekula), numit după căpăţânele sârbilor răsculaţi sub Ştefan Singhelici la 1809, ce fuseseră zidite de turci încă sângerânde în pereţii culei.

Sosirea la Niş la 9.57. Bagajele cele mari rămân la gară. Descindem la Hotel Orient şi Europa (instrucţiuni se vor dà în gară). *Cina se ia imediat la Hotel Orient.* (Vinul de Niş e renumit).

Plecarea din Niş Luni dim. 5.58.

La Niş calea ferată se ramifică. *Linia spre Salonic* merge spre sud prin valea Moravei dincolo de *Belotinţe* trece peste Morava. La 44 km. *Lescovaţ* (Manchesterul Serbiei) orăşel de 15.000 loc. foarte industrial, întreprinzător; cultură mare de

VALEA MORAVEI

(Niș — Lescovaț — Vrania)

Scara 1 : 1.000.000

cânepă. (Mititei celebri la gara restaurantului). El e adumbrit de o culme cu o ruină de cetăţuie Curvingrad. La 76 km. *Gep*, incepe defileul Moravei, cu mai multe tuneluri. După eşirea din tunelul de lângă Gep pe dreapta Moravei (la stânga noastră) Mominkamen (Piatra fetei) după legendă o fată pietrificată prin blestemul mamei sale; la 111 km. *Vrania* orăşel, încântătoare staţiune balneară, cu 12.000 loc. cu monumentul militarilor căzuţi în răsboiu.

Ristovaţ 123 km. local de vamă şi revizia paşapoartelor călătorilor venind din Turcia 123 km. *Zibefce* (Jbevaţ) prima staţie turcească, local de vamă şi revizia paşapoartelor la intrarea în Turcia. Incep căile ferate turceşti, care pentru reţeaua de vest (Salonic) au introdus orariul Europei centrale.

La Vest Cara-Dagul negru şi pleşuv ne însoţeşte de acum încontinuu. Eşind dela Jbevatz calea ferată trece prin ţarine aride, trece staţiile Buianovţe, Bukarovţe şi în fine Preşevo 470$^{m.}$ separarea apelor Moravei de Vardar, Tabanovţe la 173 km.

Cumanovo cu o biserică sârbească; are şi o şcoală românească; export de cereale. De aci trenul se coboară apoi în valea roditoare a Vardarului şi peste râu la gara Agjarlar cu o cazarmă turcă la satul Biliaci, intră în câmpia Uskübului, gara (la 210 km.) la 12.34.

Iuskiub (sârbeşte *Skoplie*, arom. *Scopia*) se întinde într'o poziţie frumoasă pe malurile Vardarului la poalele unui deal; pe dreapta Vardarului gara şi oraşul nou. Bazinul cu câmpii fertile (între 224 şi 260$^{m.}$) în care zace Iuskiubul e înconjurat de catene înalte de munţi: Karadag în N, Şardag cu vârful Liubotin 2740$^{m.}$ în spre apus, Karagiţa planina (1850$^{m.}$) în spre S.

Din sus de Scopia la 3 km apele râului Lepenaţ (ce-şi adună isvoarele din clina de N a Şardagului) se unesc cu Vardarul ce-şi adună isvoarele din clina Sudică. Pe Lepenaţ în sus merge o cale ferată la Mitroviţa, traversând câmpia Kossovei unde la 1389 Murat I şi apoi Baiazid (după omorîrea lui Murat) a învins pe ţarul Serbiei şi aliaţii săi între care şi Mircea cel Bătrân; iar la 1448 Murat II bătù pe Ion de Huniade (Sibinianin Ianco în cântecele populare sârbeşti). Scopia a fost în vechime *Scupi* şi centrul provinciilor dardanice ale Romanilor; a aparţinut cu regiunea sa dela

sec. VII slavilor, apoi Bulgarilor, dela 1019 Bizantinilor, de la 1205 imperiului româno-bulgar şi a fost în sec. XIV capitala marelui regat sârb sub ţarul Ştefan Duşan cel puternic şi a căzut apoi după moartea lui Duşan şi fiul său Uroş sub turci. Azi este capitala vilaetului turcesc Kossovo, şi are aproape 30.000 loc., dintre cari $^1/_3$ Sârbi, apoi Bulgari, Albanezi şi Aromâni (în parte grecizaţi) cari au o comunitate sub preşedinţia d-lui Papa Teodosu şi o şcoală românească. Consuli: austriac, francez, sârb, rus, grec, italian, englez, bulgar (român *nu);* episcopul ortodox-sârb, bulgar etc., îşi au reşedinţele lor acì. O garnizoană puternică şi reşedinţa guvernatorului general comandantul corpului de armată. Industrie născândă în pielărie, metalurgie şi lânărie; înfloreşte însă cultura fructelor şi a cerealelor.

Gimnaziu sârbesc, şcoala normală sârbească, gimnaziu bulgar, liceu turcesc, şcoală de meserii turcească, şcoală primară românească. Scopia are 32.000 loc. din care peste 2.000 aromâni.

In apropiere *Markova kruşka* (perii lui Marcu) cu ruini de cetate.

Programul la Scopia:

Luni 4 Aprilie. La 1 dejunul la Hotel Sloboda. 3^0 vizita la Guvernorul general, ceilalţi în moschea Gazi Isabeg. 3.15 plecarea la Bardowţe până la $5^1/_2$ La înapoere trecerea pe la apeductele romane. Intre 6 şi 8 se vor face viziteîn oraş.

5 Aprilie Marţi dim. zi de târg la Scopia. $6^1/_2$—7 h. cafeaua la Hotel. Bagajele gata de plecare, toate la un loc. 8—$11^1/_2$h. promenadă în oraş, biserica sârbească Sf. Spas şi Kurşumlihan (închisoare) şi Burmaligiamia aproape de pod. Liceul sârbesc, Şcoala română. Idadié, liceul şi Şcoala de meserii. Magazinul Papa Teodosu şi alţi români. Fortăreaţa dela Scopia. Intre 9 şi 10^0. târgul este în toiul său.

La $11^1/_2$ dejunul la Hotel. Plecarea la 12 $^1/_2$.

Dela Iuskiub plecăm Marţi la 12.49 cu trenul. Soseaua merge pe partea stângă a Vardarului, iar linia ferată apucă pe dreapta pe Vardar în jos, spre Salonic. Ea alungeşte marginea de Sud-vest a câmpiei Iuskiubului, adumbrită de dealurile ce se lasă din Karagiţa şi Goleşniţa peste care în depărtare se zăresc piramidele lanţului Liubotin.

In partea de sud a câmpiei, pe stânga Vardarului se întinde pânza unui lac, Kaplan, care servă de bazin de regulare râului Pcinea şi Vardar în timpul ploilor mari. Lângă satul Kaplan sunt isvoare de ape minerale sulfuroase.

Dela Zelenicovo la vale trenul intră într'un defileu foarte îngust dar frumos al Vardarului. După trei tunele ajungem la Köprülü (259 km.) la 3.15 h.

Keopriuliu, slav. şi arom. *Veles*, vechiul *Bylazius*, este aşezat pe ambele cline ale văei Vardarului cari şi acì sunt destul de repezi aşà că trenul trece pe străzile oraşului, iar gara e afară din oraş. Şoseaua care vine dela Scopia peste dealurile din partea stângă a Vardarului trece acì peste un pod pe partea dreaptă şi sue peste dealuri spre Perleap şi Monastir pe Babuna. In Veles din aproape 18000 loc. vreo 2500 sunt aromâni; au o şcoală românească.

La vale pe Vardar avem staţiunea *Veniciano-Gradsco* (287 km.) în apropierea vechiului *Stobi*. Mai la vale (329 km.) staţiunea *Demircapu* (restaurant) de unde trenul se angajează pe vreo 4 km. iar într'un defileu stâncos. Demirkapu, Poarta de fer a Macedoniei, strâmtoarea numită în vechime a lui Axios, unde Vardarul îşi reduce patul la 50 m. Calea ferată merge apoi pe stânga, dar după aceea trece iar pe dreapta într'o vale mai largă şi ajunge la *Ghievgheli* (374 km.).

La apus până în creasta munţilor este Vlaho Meglenia, ai cărei locuitori, vreo 25000, de un tip diferit de al aromânilor, vorbesc un dialect foarte apropiat de limba română dunăreană. După d-l P. Papahagi, ei sunt o colonie de «Pacinaţi» români dela Dunăre în sec. XII. Dupăce la S. de Ghievgheli trece *Cingane Derbent* strâmtoarea Ţiganilor Vardarul se întinde într'un colţ nordic al Campaniei ce merge până la malul mării. (Vezi pag. 90). In stânga două lacuri mari, Argian şi Amatovo cu scurgeri subterane în Vardar. Inainte de a ajunge la staţia Topcin (431 km.) peste Vardar la apus 18 km. lângă satul Alakilise sunt ruinele vechei cetăţi Pela capitala Macedoniei, din timpul lui Filip şi Alexandru.

La Salonic ajungem Marţi la 7.39 seara la gara din Pl. B. 2. Descindem probabil la Hotel Olimpios Palace.

Rămânem şi Mercuri toată ziua în Salonic, de unde plecăm Joi dimineaţa. Programul amănunţit pentru Salonic, se va comunicà la timp.

SALONICUL

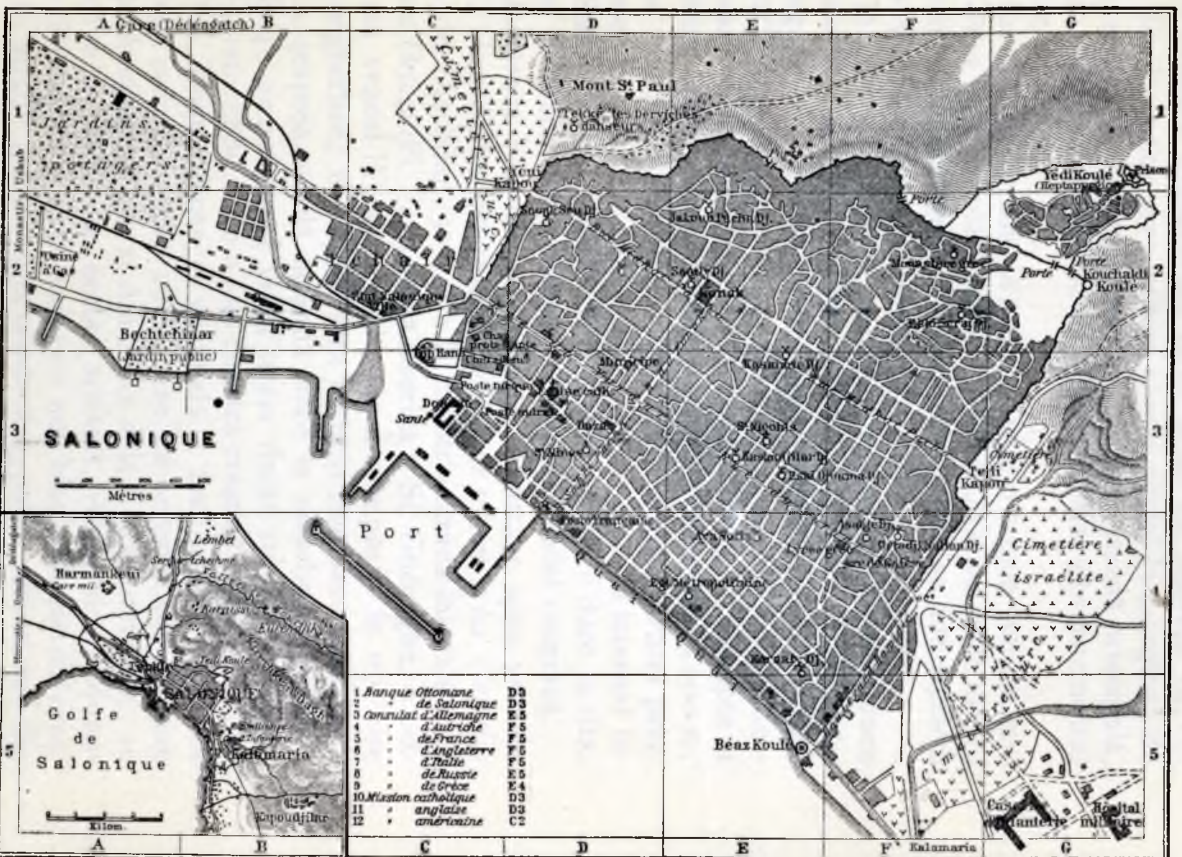
Salonic (turceşte *Selanic,* rom. *Săruna*), capitala Vilaietului reşedinţa unui mitropolit grec; are vreo 130.000 loc., din cari mai mult de jumătate evrei (numiţi Sefardini sau Spanioli veniţi prin sec. XV din Spania şi şi-au păstrat limba şi portul; cei ce au trecut la islamism se numesc Dönme), şi o zecime greci. Oraşul are un port mare şi este după Constantinopole oraşul comercial cel mai important al Turciei. Pentru turişti oraşul presintă puţin interes. In oraşul vechiu (vieaţă curat orientală), care în parte încă înconjurat de ziduri şi turnuri de pe vremea Bizantinilor, se află un arc de templu roman cu sculpturi bogate şi biserici grandioase împodobite cu mosaicuri din evul mediu, cele mai multe transformate în moschee, care se pot însă vedeà în schimbul unui bacşis de câţivà piaştri. De asemenea urmele distrugerilor din 1903 vor amintì încă câtvà timp de contrastele naţionale în acest vilaet.

Istoric. Salonicul este urmașul coloniei grecești (probabil ionice) *Terme* de lângă satul Sedes, 12 klm. la S. V., dela care și-a luat numele și golful. Regele Casandros al Macedoniei și-o alese ca reședinţă și o transferă la locul unde se află astăzi, numind-o *Tesaloniki*, după numele soţiei sale, sora lui Alexandru cel Mare.

Insă abia sub Romani deveni adevărata capitală a provinciei și prin poziţiunea sa avantagioasă la mare și la drumul Via Egnatia, (continuarea drumului Via Appia dela Dyrrhachium la Bizanţ) a devenit ca oraș principal al Greciei europene. Cicerone a trăit acì în exil. Sf. Paul fondă acì prima comunitate creștină pe teritoriul european, (vezi epistolele către Tesalonicieni).

Sub Bizantini Salonicul rămase mereu unul din primele orașe ale imperiului. In veacul VII a avut de suportat mai multe asedii din partea Bulgarilor; în secolul X fù cucerit de Arabi în sec. XII de către Normanzi; la începutul secolului următor, după coprinderea Constantinopolului de către Latini (1204), margraful Bonifaciu de Montferat fondă acì un imperiu, care căzù însă în curând în puterea despotului din Epir; la 1430 pe scurt timp în puterea Turcilor, la 1405 în a Bizantinilor, la 1423, Salonicul a fost coprins de către Turci, cari lăsară creștinilor patru biserici.

Oraşul vechiu e mărginit către mare de un cheu superb cu case noui, cu restaurante şi cafenele, la marginea de vest este localul vămei şi vechiul fort *Top Hane,* la ca-

SALONIQUE
Mètres
Mont St Paul
Jardins potagers
Bechtchinar (Jardin public)
Port
Porte
Porte Kouchakli Koule
Yedi Koulé (Heptapyrgion)
Cimetière israélite
Béaz Koulé
Kalamaria
Golfe de Salonique
Harmankeui
Lembet
Kalamaria
Kapoudjilar
Kilom.
1 Banque Ottomane D3
2 » de Salonique D3
3 Consulat d'Allemagne E5
4 » d'Autriche F5
5 » de France F5
6 » d'Angleterre F5
7 » d'Italie F5
8 » de Russie E5
9 » de Grèce E4
10 Mission catholique D3
11 » anglaise D3
12 » américaine C2

pătul de est *Turnul alb* (Beas Kule) probabil din vremurile Veneţienilor. Alăturea parcul şi sala «Uniune şi progres».

Paralel merge $^1/_2$ km. către nord strada *Wardar*, principală a oraşului (considerată până acum pe nedrept ca vechia Via Egnatia, care atinge numai oraşul la marginea de N.V.) şi încă $^1/_2$ km. mai departe, o a doua stradă principală, strada *Midhat-Paşa*, în care se află noul palat guvernamental (Conac. Pl. E 2).

La sud de strada Wardar merge o stradă numită str. *Sabri-Paşa* şi o stradă transversală, str. *Conacului* duce înapoi la cheu; la încrucişarea ei cu strada Wardar se află Bazarul *Ciarşi* şi vechiul Caravanserai. (Prăvălii cu antichităţi).

In partea de răsărit a oraşului bulevardul *Hamidie* duce de vale la cheu. Mai departe la S.E. se întinde *Quartier des Compagnes*, cu o stradă principală (tramvai electric) frumos plantată şi numeroase vile în stil modern şi confort occidental (mai toate consulatele pe această stradă). In dreapta şi in stânga străzi paralele sue la muntele Hortiaci (1200 m. vulcan stins) sau scoboară la mare. La capătul străzei principale e *Vila Allatini* (de l'Armée) unde se găseşte internat fostul Sultan Abdul Hamid. Mai departe drumul duce la Staţiunea balneară *Sedes* unde e şi o fermă model otomană.

In strada Wardar la 4 minute depărtare spre vest de bulev. Hamidie se află resturile *porţii de triumf a lui Galerius* zidită de Diocliţian (311). La N.E. într'o stradă laterală este *moschea Ortagi* (Pl. F. 4), fostă biserică a Sf. Gheorghe, o clădire din veacul IV, al cărei zid intern e împărţit în opt nişe dreptunghiulare; în cupolă sunt vechi şi frumoase mozaicuri.

A şeaptea stradă laterală duce la moscheia *Aia Sofia* (Pl. E 4), nu se poate vizită acum decât cu învoirea specială a autorităţii), care a fost biserică creştină până în veacul al XVII. Dispoziţiunea ei originală a fost scoasă la iveală in urma incendiului din 1894. Are un portic şi opt coloane şi plan fundamental ca şi Aia Sofia dela Constantinopole; se zice că e şi clădită de acelaş arhitect (Anthemios). Mozaicurile din cupolă şi aspis sunt cele mai bine păstrate din oraş.

In strada transversală următoare, patru minute mai departe spre cheu, este *biserica mitropolitană*, reconstruită după focul din 1894. Salonicul are 28 moschee, unele foste biserici.

In aceeaşi stradă, 100 de paşi spre N.E. de strada Var-

dar, moscheea *Eschi-Giuma* (Pl. E 3) fostă Aia Paraskeva grecească, o basilică (probabil cea dintâiu, pe locul templului Venus) cu trei cafasuri de dimensiuni mari, fără mozaicuri.

Dela Eschi-Giuma în sus spre strada *Midhat-Paşa*, cu aceasta 200 paşi spre N.V. *moscheea Casimie* (Pl. E 3), odinioară închinată Sf. Dumitru şi fostă biserică principală a oraşului, o basilică la început cu trei, azi cu cinci cafasuri din veacul al V. In partea veche a bisericii e mormântul Sf. Dumitru, pe locul unde a suferit martirajul.

Mai departe spre vest în dosul conacului (palatul guvernamental) e moscheea *Saatly* (Pl. E 2) fondată la 1012, atunci biserica Sf. Ilie; nu prezintă nici un interes.

Ultima stradă laterală merge dela capătul de Vest al str. Midhat-Paşa la moschea *Souk-Su* (Pl. D 2) odinioară biserica Sf. Apostoli, o clădire în formă de cruce grecească, din secolul XI.

Face să ieşi pe poartă (Pl. D 1, 2) *Ieni-Kapu* şi să mergi o bucată dealungul zidului (gros de 3, înalt de 12 m.) care este superb în acest loc spre cimitire (aci e şi cel românesc).

Citadela cu *Iedi-Cule* (7 turnuri) (Pl. G 1, 2) din vremea Veneţienilor, pe locul vechei Acropolis, e locuită acum de turci; partea ei superioară servă de închisoare.

Toate naţiunile au şcoli primare, secundare şi comerciale în Salonic; o facultate de drept otomană. Din 150 mii loc., aromâni sunt ca la 15.000. Pe lângă şcoli primare avem şi o şcoală de comerţ română.

SALONIC-MONASTIR

Plecarea din Salonic tot prin centrală gara Pl. B. 2 în care am sosit Joi dim. la 7.25, ora europeană Cafeaua în Hotel. Toate bagajele mari la un loc; bagajele mici se iau în mână.

Calea ferată se îndreaptă spre V, deacurmezişul *Campaniei* joase şi mocirloase pe mari şi costisitoare rambleuri şi viaducte. Pentru a se abate gurile Vărdarului şi Galicoului ce se revărsau până în Salonic s'a cheltuit aproape 2.5 milioane lei, de către Societatea căilor ferate orientale şi guvernul turcesc. Pe câmp se văd albind casele de apă, puţuri pentru alimentarea oraşului; stratul de apă subteran este aşa de puternic că alte puţuri proectate în N. şi W. nu s'au mai făcut.

Calea ferată trece mai întâiu (9 km.), peste caprițiosul râu *Galico* în vechime *Echeidorus)* peste care trece trenul pe un pod de 161 $^{m.}$; mai la N, se vede podul căiei ferate spre Scopia, lung de 205 $^{m.}$, care a suferit adesea de viiturile năpraznice ale Galicoului în urma ploilor repezi. Pe malurile lui au poposit la 480 a. Ch. armata lui Xerxes după o luptă norocoasă în care și apele tocmai crescute au jucat un rol.

După ce trecem Vardarul pe un pod de 350 $^{m.}$ lung ne îndreptăm spre Apus în Campania plină de sărături și mocirle și trecem mai multe brațe moarte ale Vardarului, trecem apa *Caraasmac*, (vechiul *Ludias*), scursura lacului *Ienige;* apoi spre S. E. în lungul Campaniei fertile, pe la N. și aproape de *Bistrița* (Ingecarasu, în vechime *Haliacmon*) singurul râu cu apa clară, ajungem la *Karaferia* (67 km. unde probabil ne vom oprì).

Bistrița vine din SV, pe o vale scobită între M. Ciapca (Vf. Flampuron 1.878 $^{m.}$ și mai la S. Olimpos 2.985 $^{m.}$) și între M. Vermion sau Agostos. Prin munții aceștia trăesc mulți aromâni păstori.

In Olimpos se văd zănoage frumoase, urmele foștilor ghețari, cei mai sudici cari au fost pe vârfurile munților din Europa.

Campania (50$^{m.}$) e o bucată de țară parte câștigată în timpurile istorice din mare. In secolul V-lea a. Ch., marea se întindea ca un golf până la poalele munților ce se văd în N. și apus.

Prin aluviunile Vardarului deoparte și ale Bistriței de alta s'a potmolit mereu și în sec. II a. Ch. *lacul Ludias* era aproape complect separat de mare. In secolul V-lea d. C. *Beroia* (Karaferia) era unită deja printr'o șosea pe la *Aloros* pe la S. de lac cu Tesaloniche. Acum lacul are numai vreo 6—7 km. lungime NV—SE și e adânc de 6 m.; creșterea uscatului se continuă mereu și e temere ca și golful Salonic să fie odată obturat. De jur împrejurul acestui golf, apoi lac, se întindea mănoasa câmpie Bothia și acì s'au fondat cetăți ca *Pella* capitala Macedoniei în splendoarea ei, Aigaia, Beroia, și altele cum se va vedeà mai jos.

Azi Campania se cultivă cu tabac, grâu, orez, bumbac, opiu chiar etc., iar pe timpul de iarnă se populează cu nu-

meroase turme de oi ale Albanezilor şi Fârşeroţilor ce scoboară pe la St. Dumitru dela munte.

Karaferia (arom. *Veria*, slav. *Ber*, în vechime *Beroia*) se desfăşoară într'o poziţiune pitorească la poalele munţilor *Vermion* (vârful Turla 1809 m.) brăzdaţi de multe văi şi acoperiţi de păduri cele mai frumoase în Macedonia.

Pădurea este formată de tei, castani, aluni, platani mai sus fag şi pini, iar mai sus molifţi şi brazi; în afară de animalele de pădure sunt acì încă şacali, cerbi şi căprioare; urşii ţiganilor din toată Macedonia provin din aceste păduri. Lista pasărilor este foarte bogată, între cari şi fazani. Vânatul se exportează în toată Turcia, iar muntenii (cei mai mulţi aromâni) poartă de obiceiu opinci de piele de porc mistreţ. Probabil vom întreprinde o escursiune la satul aromânesc *Doliani*, în sus pe valea Ana, cu care ocaziune vom admirà această pădure frumoasă şi bogată a Macedoniei.

Oraşul e aşezat pe terase (80—180$^{m.}$) la poalele munţilor, şi din târg (terasa superioară) se vede toată Campania până la mare; e străbătut de 3 râuri Ilige, *Ana* şi Juftico, ce sar în multe cascade, se împrăştie în şanţuri şi văgaşuri, dând mult caracter oraşului.

Istoric. — *Karaferia.* (Beroia) e amintită întâiu la 432 a. c.; Pyrrhos a avut-o în stăpânire, Pompei la 49 a. c. a avut acì cuartierul principal înaintea luptei cu Cesar. Oraş cu oarecare autonomie, sub împăraţii (August) chiar capitala provinciei. Vizitat de Ostrogoţi în 474 d. C. La 812 căzù sub bulgari până la 1001 când o cucerì Bazile II bulgaroctonul. In XII secol aparţinù regatului Tesalonic. La 1347 căzù în mâna Sârbilor sub Duşan cel puternic, dar numai până la 1349, apoi iar la 1359 sub Sârbi, şi în fine la 1373—74 căzù sub Turci.

Veria are 15000 loc. dintre cari 3000 aromâni, Fiecare naţionalitate (turci, greci, aromâni, slavi şi evrei) îşi au mahalalele lor caracteristice. Deşì populaţia este mică, totuşi oraşul numără 78 biserici (din cari 19 au ars în 1862, iar 3 au fost transformate în moschei) plus 6 mânăstiri.

Biserica Exo Panaia a fost dată Aromânilor. In biserica Sf. Antoniu este mormântul S-tului Antoniu, fondatorul ordinului călugăresc dela Mt. Atos, şi care a trăit ca pusnic in o peşteră din Vermion. La 54 Sft. Paul a venit acì şi a convertit pe ovrei şi greci, aşà că s'a înfiinţat de vreme

şi un episcopat. Oraşul Beroia a fost renumit în vechime prin trandafirii săi sălbatici cu 60 foi şi cu miros neîntrecut.

Pe timpul ocupaţiunii sârbeşti sub Duşan cel puternic (1347—49) s'a început ziduri de 3 m. grosime şi turnuri de 14 m. înălţime) de apărare, (rămase neisprăvite) din care se mai vede şi azi unul înconjurat cu ziduri (3 m. înalte). După Salonic, Veria este oraşul în care se găsesc cele mai multe urme de antichităţi.

Demn de văzut (şi cumpărat) în târg sunt lucrăturile de casă: şervete, batiste, prosoape, marame, ciorapi etc. In oraş sunt şi 2 fabrici de ţesut etc.

In munţii Vermion constituiţi din şisturi şi roce eruptive se găsesc marmore frumoase, ce au fost exploatate şi în anticitate, minereuri de crom şi mangan (exploatabile mai ales în Valea Vistriţa).

Program. — Sosirea pe la 10 dim. Incuartirarea, vizitarea oraşului şi masa până la 2.

La 2 plecarea pe valea Ana spre Doliani, unde se va vedeà gospodării de aromâni păstori şi agricultori. Seara reînturnarea în oraş şi Vineri la ora 6 dim. plecarea în trăsuri spre Vodena.

Bagajele se iau de fiecare cu sine.

Dela Veria plecăm Vineri dimineaţa cu trăsuri pe o şosea însoţită de grădini şi şiruri de platani şi plopi ce se întind până sub Vermion. După ce trecem mai multe sate sărăcăcioase (la *Horopan* este o peşteră cu pereţii pictaţi), ajungem la *Niausta* (330 m.) aşezat pe valea Arabiţa în apropierea vechiului Paleohori, în mijlocul viilor şi grădinilor în care se cresc multe albine. Vinul de Niausta renumit. Oraşul are 6000 locuitori dintre cari 700 aromâni.

Trecând mai multe sate fără importanţă ajungem printr'o vale strimtă şi grea de suit la Vodena unde vom luà dejunul.

Vodena (110 km.) «oraşul apelor» renumit prin pitorescul său; locul de petrecere al regilor Macedoniei; acì a fost omorât Philip II tatăl lui Alexandru Macedon. Aşezat pe râul Nisia la aruncarea lui în cascade foarte frumoase, pe o pantă de 200 m. (310—116). cu puternice depozite de tuf calcaros. Are 15000 locuitori; Aromâni puţini, turci şi greci marea majoritate, slavi vreo 2.000. In vechime Aigai şi Edessa;

aci a fost episcopatul de «Edessa»; acum are 12 biserici, 6 moschee şi şcoală turcească, grecească, bulgărească şi sârbească; «lipseşte numai cea românească pentru a fi tot corul macedonean complect» (A. Struck), lacună complectată acum!

In munţii vecini multe avuţii (fer, cupru, crom, pietre de construcţii). In împrejurimi şi mai ales în Meglenia bulgărească cultură de *ardei* în primul rând, porumb, orez, bumbac. Mare cultură de gândaci de mătase şi însemnate fabrici de mătăsuri, covoare şi ceramică.

Multe resturi arheologice (Templul zeiţei Ma, Teatrul în care intră peste 20000 persoane la a cărui intrare a fost omorât Philip II, apeducte, sarcofage, biserica mitropolitană, etc.).

Trenul pleacă din gara Vodena la 12,14' se angajează prin curbe mari într'un defileu, vechiul curs al lacului *Ostrovu*, trece pe la cascadele *Vladova* (dela 119 km.) ese în câmpia din jurul acestui lac care odată a fost toată acoperită de apele lacului. Acum e iar în creştere. La N. albeşte de zăpadă vârful Caimaccialan 2517 m.

In stânga se zăreşte satul de fârşeroţi *Paticina* cu şcoală şi biserică românească; apoi 8 tuneluri şi 3 viaducte şi dealungul lacului *Ostrovu*. Nivelul lacului Ostrovu este la 528 m., adânc de 61 m. în apropierea coastei vestice, iar nivelul lui Petârsco este de 574 m.

După ce trecem (km. 137; niv. 595 m.) orăşelul *Ostrovu*, (cu ruine în apropiere pe malul lacului, la stânga căiei ferate), trenul ocoleşte lacul pe la N., merge dealungul malului stâncos al lacului până la *Pateli*, unde s'a găsit 70 de morminte preistorice (tipul Hallstadt) din ep. de bronz şi fer; de aci c. f. trece peste deal (595 m.) în depresiunea *Sarighiol*, ocupată odată de un mare lac în care a rămas lacul Ostrovo, Petârsco, (la N. de calea ferată) Rudnic şi Ţaţerţi, unde e orăşelul *Ekşisu*, slav. Vârbeni.

La SV, de calea ferată, peste dealurile ce inconjoară lacul Rudnic, (şoseaua merge pe lângă lac) e orăşelul aromânesc *Vlaboclisura* aşezat într'o strâmtoare de munţi (la 1231 m.) cu chei frumoase între stânci de calcar.

Petârsco primeşte apele din Ţaţerţi şi Rudnic (Vrapnico), dar altfel e fără scurgere în afară. Pe marginea câm-

piei Sarighiolului se văd terase; bazinul e de depozite terţiare pliocene şi deluviale; încă în diluviu erà un lac mare.

Petârsco şi Ostrovo au scurgeri subterane spre Nissia.

Dela Ekşisu, slav. Vărbeni, trecem spre N., prin strâmtoarea (şi tunel) *Kirliderbent;* dela *Baniţa* (769 m.) după un cot spre apus, spre *Florina* (187 km.), ne îndreptăm spre N. V. in şesul dela Monastir. Staţiune 218 km.

Monastir (grec. Vitolia, arom. şi slav. *Bitule*, în anticitate *Herakleia*) pe drumul Egnatia; oraş bogat, cu 60000 locuitori, capitala vilaetului, într'o poziţiune frumoasă, la picioarele (618 m.) unor munţi înalţi Baba (Vf. Peristeri, 2532 m.) pe ambele maluri ale râului Dragor.

Monastirul este centrul cultural al Macedoniei, mai ales de când s'a făcut calea ferată şi s'a intrat în era nouă.

Numeroase şcoli greceşti şi turceşti, cazărmi, băi, etc.

România a fondat de mult acì un liceu.

Acì e reşedinţa guvernatorului vilaetului Monastir, şi consuli a tuturor puterilor europene şi ţărilor interesante în viaţa politică şi economică a Turciei. Oraşul este şi un centru comercial şi industrial şi o piaţă foarte importantă a Turciei.

Câmpia Pelagoniei e ca multe din Câmpiele Turciei, (Usküb, Seres, etc.), vechi basenuri de scufundare între catene vechi de munţi, o depresiune umplută cu formaţiuni terţiare şi cuaternare. Ea este însă cea mai importantă depresiune tracică, lungă (împreună cu a Perlepei) de 80 km. largă de 15—25 km. Pe timpul cuaternarului ea a fost ocupată de un lac, şi nici acum nu e uscată complect în răsăritul oraşului Bitule. E străbătută în lung dela N la Sud de râul Ţârna unit cu Blato la N de pragul Topilciani; din Sud primeşte pe Saculeva şi apoi la S.E. de Monastir se angajează într'o vale foarte prăpăstioasă deacurmezişul, şi apoi spre N în lungul şirului de munţi Selecica planină. Formarea acestei văi transversale a Ţărnirechei este o interesantă problemă geologică. Din apus se strâng în câmpia Pelagoniei însemnate râuri: Şemniţa, Dragor, pe cari le vom vedeà in călătoriile noastre.

(In Monastir vom sta mai mult timp aşa că programul se va face conform cu timpul disponibil).

PERLEPE-KRUŞEVO

Dela Monastir plecăm probabil Duminică pe la 10 spre Cruşevo. Soseaua ià în lung câmpia Pelagoniei pe partea de apus. Trece prin multe sate slave, (femeile au port curios, încingându-se cu un brâu foarte lung şi punând paftale pe piept); trecem peste dealurile ce împarte câmpia în două deacurmezişul şi eşim în câmpia Perlepului.

Orăşelul **Perlepe** (pe aromâneşte *Perleap*, pe slavoneşte *Prilip*) este aşezat la + 605 m. în partea de N.-E. a câmpiei Pelagonia la poalele M. Zlatovrh (1427 m.) care trimete spre S. o creastă pe al cărui pisc sudic este ruina *Marcov-grad*. In răsărit se ridică lanţul de munţi Varila şi Treska planina ce separă câmpia Pelagoniei de Valea Vardarului. Are peste 10000 loc. majoritatea slavi, aromâni peste 1000, cu o şcoală românească.

Clădiri frumuşele cu ornamente de marmură scoasă din muntele Pletvar (din est) peste care trece calea la *Gradsco* (azi părăsită). Acì se găsesc ciorapi aromâneşti foarte frumoşi.

In apropiere de Perleap spre N.V. este satul *Varoş* cu multe resturi şi ruine vechi, din timpul veneţianilor şi mai de mult. Deasupra pe vârf de munte este ruinele cetăţei lui *Marcu Cralea*. (Marcove Cule sau grad), iar sus de tot sub Vf. Zlato M-tirea sârbească Trescavaţ, în poziţiune foarte frumoasă.

Dela Perleap drumul mare apucă spre apus deacurmezişul câmpiei (600—620 m.) locuită mai ales de slavi şi arnăuţi. După ce trecem apa Blato şi mergem câtva dealungul râului Staridol începem să suim coasta muntelui spre Cruşova sucindu-ne în numeroase serpentine. In dreapta văei se vede resturile satului *Trestenic* acum în decădere. Mai sus e M-tirea Spas. Inainte de intrare în Cruşova dăm de izvoarele «Apa roşie», apoi «Apa de Mercuri» şi în fine mai sus «Apa de Vineri» de unde Cruşovencele vin de iau apă (apelor li se dă şi proprietăţi terapeutice).

Cruşova, cel mai frumos oraş al Macedoniei, chiar al Turciei, i s'a zis «Veneţia de uscat». Aşezată într'o căldare (la + 1178 m.) deschisă spre răsărit, înconjurată de munţi până

MACEDONIA

(SALONIC — MONASTIR — USCUB — OHRIDA)

Scara 1 : 1.000.000 (1 cm.... 10 km.).

la 1424 m., şi adumbrită de păduri de fag e în adevăr o podoabă a Macedoniei. Oraşul este în multe privinţe europenesc (ca construcţie, ca ornamente şi mobilier). Numărul locuitorilor 16000 din cari vreo 4000 slavi *Miaci*, iar restul toţi aromâni împărţi în cele 2 tabere. Oraşul este fondat de curând după distrugerea Moscopolei şi alte centre aromâneşti. Multe clădiri şi biserici frumoase (în special de vizitat culele episc. Antim); în biserica Sf. Niculae catapeteazma sculptată în lemn e o lucrare aromânească foarte artistică. Şcoli primare frumoase româneşti şi un început de gimnaziu.

(La Cruşevo stăm a doua zi de Paşti vizitând oraşul şi împrejurimile după un program ce se va comunică la timp).

Dela Cruşevo plecăm Marţi dim.; la 5 ore pe catâri; scoborâm prin o pădure în valea Ţârnareca la *Pribilţi* (670 m.) suim în sus pe vale (pe stânga) până la *Dolenţi* (702 m.) unde dejunăm. Regiunea foarte frumoasă! La cotul văei pe dreapta *Mănăstirea Topliţa* la gura văei *Bojiştă*. Dela Dolenţi trecem valea şi suim pe Iliuşca planină până la Plake pe culme (1200 m.). De aci şcoborîm în valea Openiţa unde la Caraulă (933 m.) ne aşteaptă trăsurile să ne ducă la Ohrida (vezi pag. 99).

O parte din escursionişti probabil vor face drumul înapoi la Monastir şi de aci să ia vechea şosea spre *Ohrida*.

MONASTIR-OHRIDA

Şoseaua urmează în sus valea Dragor trecând când pe o parte când pe alta a râului. Pe poalele Peristeri (Porumbiţa) sunt frumoasele orăşele aromâneşti *Nijopole* (la 1040 m.) cu vreo 2000 loc. aproape toţi aromâni (şi câţiva fârşeroţi), pe valea Dragor ce se lasă din lacurile Peristeri drept spre NE; *Târnova* (953 m.) cu 4000 loc. mulţi aromâni şi grecomani, unde s'a deschis de către *Apostol Mărgărit* prima şcoală românească la 1864; şi *Magarova* (1037 m.) cu peste 3000 loc. aromâni in 2 partide, de o curăţenie şi pitoresc neobişnuit în alte părţi şi ţări.

Dela *Prevalej* (912 m.) scoborâm într'o depresiune largă cu mai multe sate pe de margini: Rahotin, Sârbţi (cu ruine vechi), Ramna, Lera, Dolenţi, Ţapari şi Cajani cam deasupra Nivelului de 750—850 m. Pe valea ce vine din spre

NV din M. Bigla într'o poziţie de munte foarte pitorească ; la 1100 m. e satul *Gopeş* cu 4000 loc. aromâni în 2 tabere ; o frumoasă şcoală românească. Pe valea ce se scoboară din Baba planină se află sus în munte (la 1700 m.) satul aromânesc *Maloviştea* cu aproape 4000 loc. aromâni în 2 tabere.

In toate aceste orăşele sunt şcoli româneşti.

Şoseaua trece din câmpie aceasta la Cajani ; începe să suie, şi ajunge la picioarele muntelui Diavato, de 1.163 de metri deasupra nivelului mărei, prin care se uneşte puternicul masiv Suhagora sau Nerecica cu muntele Bigla. Ajungând sus pe Diavato, dăm de un han şi de un post militar, aşezat într'o întăritură de ziduri ; aci ne urcăm pe un pisc în apropiere de trecătoare, de unde se deschide o minunată privelişte peste *Presba* şi spre o mulţime de creste de munţi. La sud-est se vede o parte din masivul Petrina sau Galiciţa, care împedică vederea minunatului lac al Ohridei, iar la sud se deschide mănoasa câmpie de deasupra lacului Presba şi se zăreşte şi acest lac. De pe Diavato drumul se scoboară pe câmpia dela nordul lacului Presba şi se îndreaptă mai întâiu, adecă după ce ajungem în această câmpie, spre sud-vest.

Ajungând la satul Coziac, drumul se bifurcă : unul apucă la nord-vest spre comunele armâneşti *Resna* sau Reseani sau Areseani, spre *Iancoveţ* (pe arm. Iancovesli) şi spre Ohrida, despre care se va vorbì mai jos ; iar altul apucă la sud-vest spre oraşele şi comunele Gheorgea, Pleasa, Moscopole, Şipşca, Castoria, etc., unele curat armâneşti, iar altele amestecate, după ce mai întâiu trece prin masivul Petrina, care rămâne la dreapta, şi printre lacul Presba, care rămâne la stânga, adecă la răsărit. Lacul acesta numit de armâni *Presba* sau *Preasba*, este foarte bogat în peşti căutaţi, iar laturea lui răsăriteană, mărginită de poalele apusene ale masivului Suhagora, sunt pline de vânat, mai ales de căprioare şi de ţapi negri de munte. Lacul e la nivelul de 857 metri.

Lacurile par a fi fără scurgere dar se scurg pe sub pământ, cel mare în l. Ohrida, şi deci în Drin, cel mic pe unde curgeà odată chiar la suprafaţă prin doline cunoscute în apus în Devol. Adâncimea e în partea sudică a Presbei mari de 54 m., iar în răsărit de 30 m.; în cel mic nu trece de 10 m.

Noi apucăm al doilea drum spre nord-vest şi, după ce trecem peste râul Ljumi-Mat, un afluent al lacului Preasba, trecem prin **Resna** cu 6.000 loc. (la 862 m.), locul de naştere al lui Niazim bey, eroul revoluţiei 1908 (unde vom luà dejunul). Acì avem o şcoală românească. Spre Ohrida, suim peste o coamă a masivului Petrina, la înălţime de 1.309 m. deasupra nivelului mărei. Pe aici e trecătoarea numită Bucovei, prin care duce drumul spre Ohrida şi spre marea Adriatică, la *Duraţo*. Incă din trecătoarea Diavato, se vede în zare trecătoarea Bucovei; sălbatică este cu prisosinţă dar şi frumoasă. Calea aceasta, care este rămasă încă dela Romani, şi ducea tot aşà: din luncele Ţârnei, adecă din vechia Pelagonie, unde astăzi se află Bitule şi alte oraşe, peste Diavato, apoi peste şeaua Bucovei şi la Mare, se numea «via Egnatia» şi erà de mare însemnătate. Capătul acestei căi erà Duraţiu, de unde pornea şi un al doilea drum, ce conducea până la Farsala şi mai departe. La poalele muntelui Petrina, înainte de a suì spre Bucovei, se lasă la dreapta satele Crivenii şi Cruşa, aici se găseşte un han. De aici încolo se văd tot mai mulţi şi mai mulţi Albaneji, carii mânând carele lor, duse de boi frumoşi, le strigă ca şi sătenii noştri din România: *băis-ţa* sau *băis-cea*. Dela Cruşa se începe suirea spre şeaua Bucovei. Sus pe o parte a trecătoarei se află un cimitir turcesc, nu prea mare, şi pe lângă morminte, se văd înfipţi nişte pari, pe ici pe colea, în vârful cărora sunt atârnate de toartă oale pline cu apă, pentru ca însetoşatele suflete ale morţilor să-şi astâmpere setea.

După ce drumul trece prin strimtoarea Bucovei, începe a scoborî cu încetul, dă de o vale îngustă, aşezată la nordul lacului Ohrida şi udată de Ariul-Strâmb, lasă deoparte satul Openiţa şi, după ce trece încă odată peste Ariul-Strâmb şi pe lângă satul Cosel, se îndoae şi apucă drept la sud spre Ohrida. In apropiere de satul Cosel aerul este impestat de un nesuferit miros de gazuri sulfuroase, emanaţiuni post-vulcanice dealungul unei crăpături în scoarţa pământului (se va vizità!).

Intrarea în **Ohrida**, splendidă pe un deal, este printre nişte vii de toată frumuseţea ce dau minunăţii struguri dulci şi aromaţi, unii ca chihlibarul, iar alţii de un roş violet. In oraş se intră prin cuartierul Vlah-Mahale zis şi Mehmet-Bey.

In timpul împăraţilor Romani, *Ohrida* erà cunoscută sub denumirea de *Lychnidus* şi aparţineà provinciei *Epirus-nova*. Erà staţiune ostăşească de mare însemnătate, de oarece erà, ca şi şi acum, aşazată cam la jumătatea căei *Egnatia*, ce legà Peninsula Balcanică pe la Duraţiu cu Adriatica, şi prin mare cu Italia. In timpurile încă mai vechi, Ohrida erà capitala tribului trac al Dessareţilor din Illyria. In veacul de mijloc purtà numirile de Achris, de Achridus şi de Achrida. Intre anii 890 şi 1019 aparţinea Românо-Bulgarilor, iar dela 1019 până la 1204 împăraţilor bizantini. pe când se afla aici o mitropolie independentă, cu însemnătatea unei patriarhii. Câtva timp ea fu stăpânită de Ioniţă împăratul, iar după moartea acestuia venì în partea Albaniei libere. In secolul al 15-lea Ohrida căzù în mânile Turcilor, cari o stăpânesc până astăzi. Ohrida deacuma, prin faptul că este aşezată ca şi în vechime într'un nod de drumuri, are aceeaşi importanţă strategică şi comercială, deşi lipsesc capitaluri însemnate. Poziţia acestui oraş este surprinzător de frumoasă. Sus pe colina de pe promontoriul ce înaintează în lac, înconjurat de munţi stâncoşi şi posomorîţi, oglindit în apele totdeauna limpezi şi albastre ale lacului, el pare un jiuvaer lucrat cu gust şi cu artă, ce ar fi aşezat pe o tipsie şi oferit: iar masivul albanez despre apus parcă îşi întinde braţele spre a-l primì.

Locuitorii (10.000) sunt Slavi, Armâni şi Albaneji. Armânii cari sunt în număr de vreo mie de suflete, fac parte din trunchiul Moscopolean şi nu e grecoman nici unul din ei. Grecomanii de aici sunt Slavii. Albanejii sunt puţini, restul creştini şi musulmani. Slavii se găsesc maimult în partea de sus a oraşului şi au aproape 1000 case.

Se află în apropierea oraşului multe ruine de cetăţi de origină romană. Cu vechia patriarhie de aici erà în strânse relaţiuni biserica Moldovei, în timpul lui Alexandru-cel-Bun, şi se pare că şi Mircea-cel-Bătrân prefera relaţiile cu patriarhia ohrideană celor cu patriarhia din Constantinopol. In Biserica Sf. Clement, vechia reşedinţă a Patriarhului (până la 1767) multe obiecte sfinte demne de văzut.

Armânii au aici şcoli şi biserici, încă cele d'ântâiu două biserici în care s'a început a se cânta de mult şi citi pe armâneşte.

(La Ohrida stăm o zi ce o vom petrece după un program anumit).

Lacul Ohrida ca şi Presba este un bazin de scufundare mărginit la E. de o linie de dislocaţie prin care s'a ridicat lave eruptive şi se exală acum gazele dela Cosel din mici cratere şi crăpături. Nivelul lacului e la 690 m.

Fundul lacului merge foarte repede dela ţărm, ca un castron fiind mult sub 200 m. Adâncimea atinge 286 m. Lacul primeşte multe izvoare unele vauclusiane (la M-tirea Naum de ex. peste 100) şi altele chiar sub pânza lacului, ce vin din Presba. Din acest lac ese Drinul la *Struga* (localitate frumoasă «fără pereche» («Caco Struga nema druga», zice un proverb sârbesc, probabil dinainte de a fi Cruşova).

Temperatura apei la fund e de 5.5^0, la suprafaţă in

August 21.5; păstrăvi mari şi ţipari renumiţi populează suprafaţa după anotimpuri. Limpiditatea lacului Ohrida e colosală, se vede prin ea până la adâncimea de 16 m., pe când în Prespa numai 7 m. iar în Ostrov 6 m.

SALONIC-CONSTANTINOPOL CU TRENUL

Calea ferată apucă prin valea Galicoului, peste pod (100 m.); la 61 km. *Kilindir.* Linia laterală spre Karasuli pe linia Nişului; la 70 km. *Doiran* pe lacul cu acelaş nume; La *Poroiu* 97 km. de sus şi de jos centre aromâneşti cu şcoli la 162 km. **Seres** capitala unui sangiac, cu 30.000 locuitori, în antichitate *Sirrhae*, în evul-mediu mare depozit de arme, apoi multă vreme oraş industrial înfloritor şi piaţă comercială principală în interiorul Macedoniei. Şi azi încă important ca comună mare la marginea unui şes bine udat, în care se află multe sate în mijlocul plantaţiunilor de duzi. Multe sate aromâneşti în câmpia Seresului precum şi în cea dela (231 km.) *Drama* lângă şoseaua foarte bună la S. E. (care trece prin şesul, plantat cu tutun, spre portul Kavala) pe lângă locul, unde se află Filipi, (lângă colibele cătunului turcesc *Filibegic).*

Depresiunea Seres-Drama a fost odată un lac continuu; prin aluvionare s'a separat Doiran de Butcovo şi apoi acesta de Tachinos. Doiran are adâncimea încă de 20 m., dar Tachinos şi Butcovo deabia 2 m.; aluvionarea le-a transformat în bălţi şi turbării. Acelaş lucru s'a întâmplat cu lacurile din N. Calcidichei.

Pe calea ferată mai departe la 433 km. *Bodaia*, de unde se desface o ramura spre Feregik; 442 km. *Dedeagaci;* 471 km. *Feregik*, 558 km. *Kuleli Burgas* (Cetatea cu turnuri) şi de acì spre Constantinopole pe linia principală.

Dela Adrianopol şi Kuleliburgas calea ferată trece Mariţa, tae nişte dealuri, urmează malul drept al râului Ergene (vechiul Ergines) şi trece prin mai multe staţiuni fără însemnătate. Dela (881 km.) *Muradli-Köpekli* pe părâul Ciorlu (vechiul Argus) în sus, la (931 km.) *Cercheskioi* şi prin cotituri sue prin păduri de fagi pe platoul ce servă de separaţia apelor între M. Neagră şi M. Marmara. Pătrunde linia de întăritură ridicată de Impăratul Anastasius de Bizanţ (507-512) contra Bulgarilor, se întindea pe 45 km. între cele

două mări; resturi de ziduri se văd, chiar din tren, la 5 km. de *Sinecli* (591 km.), pe dreapta, apoi după 4 km. la *Curfali* unde sunt ziduri de 3_{30}—3.75 m. groase şi 4—5 m. înalte cu turnuri rotunde, pe dinafară îmbrăcate cu piatră pe muche acoperite cu castele. Mai departe (la Ciatalgea 988 km.), calea ferată străbate noile fortiflcaţii ale Constantinopolui (1867—1879) ce se întinde pe 30 km. dela lacul Derkos (M. Neagră) la lacul Buiuk Cecmege (M. Marmara). la 1022 km. *Spata Kule* pe capul nordic, iar la 15 km. spre sud *Küciuk-Cecmege* pe capul sudic al acestul lac. Calea ferată urmează malul lacului. La 2 km. E. de staţie (1093 km.) lângă mal la cătunul *Floria* monumentul rusesc pentru cei căzuţi în războiul 1877—8 care constă din o capelă cu turnul aurit şi o mănăstire.

La 1043 km. *San Stefano* locul păcei dela 1878.

De acum se vede Constantinopolul, M. de Marmara cu *Insula Principilor* şi Fanaraki, Kadikioi, Skutari pe ţărmul asiatic. La 1098 km. *Makrikioi*, locuit de mulţi europeni, pe vechiul *Hebdomon* castelul împăraţilor bizantini. Prin faţa *Iedikule* trenul pătrunde prin o spărtură zidurile vechi ale oraşului în dreapta castelului cu 7 Turnuri, în Constantinopol, pe malul mărei ocupat de case mici de lemn, ruine de ziduri vechi, prin grădinile vechiului Serai, pe coline spre gura Cornului de aur, şi în fine ajungem în staţiunea principală Sirkegi Iskelesi.

Sosim în Constantinopol la (1. p. m.) Sâmbătă 16 April. Vaporul pleacă dela Galata dela cheiul nou de vis-à-vis la 3 p. m. Pentru cei grăbiţi tranversarea prin Gura Cornului de aur se poate face cu bărci.

SALONIC-CONSTANTINOPOL CU VAPORUL

Vaporul părăsind Salonicul (spre SV) are la stânga pen. Calcidică, iar drept în faţă masivul *Olimp* (2985 m.) locaşul zeilor vechilor Greci. Mai la S este *Ossa*, iar între ei valea *Tempe*. Dealungul ţărmului mărei încântătoare sate şi orăşele. La stânga pe peninsula Kassandra, orăşelul *Kassandreia* pe locul vechiului Potidaea şi mai vechiului Olynth distrus de Filip. Peste vârful Paliuri se vede terminaţia peninsulei Longos, şi după câtva timp masivul de marmură Athos ce ne rămâne mereu în faţă.

Muntele Athos (Hagion Oros, Sfântul Munte) e pe o peninsulă de şişturi cristaline de 45 km. lungă şi 10 lată, cu splendide păduri de stejari, castani şi platini. Sf. Munte se ridică până la 1935 m. şi poartă 20 mânăstiri cu întărituri medievale (contra atacurilor piraţilor, Sarazinilor şi Arnăuţilor), apoi 12 schituri şi multe chilii (250), în total cu peste 7500 călugări ce se ocupă în afară de cele sfinte şi cu agricultura, grădinăria şi lucru manual.

Istoric. — Cunoscut din vechime; se vedeà dela Troia; de pe el Eschilos (în Agamemnon) a aprins faclele prin care anunţă Michenilor căderea Troii. La 491 a. C. s'a oprit acì flota lui Dariu sub Mardonius; Xerxes (483—491) a vrut să-i tae istmul (se văd urmele şi azi). Arhitectul Democrates, făcù propunerea lui Alexandru Machedon să deà muntelui o formă omenească, punând într'o mână un oraş, în alta un bazin în care să se adune apele Athosului înainte de a se aruncà în mare. Câţiva asceţi au început de vreme să-l locuiască, dar de prin sec. X încep să se ridice mânăstiri: Lavra, începută de Sf. Atanasiu 963, Watopede etc. în XI sec. erau 8 în al XIV dejà 16. Mânăstirile (20) sunt pe clina de răsărit Impăraţii bizantini şi slavi le-au îmbogăţit cu moşii, până şi prinţii şi boerii noştrii. Cu venirea Turcilor cad splendoarea lor, îşi pierd bogăţiile, bibliotecile etc. Dela războiul independenţei greceşti li s'a luat armele. Ruşii au rezidit M-tirea *Rossikon* pe clina de apus; Românii au o chinovie *Prodromul* (288 căl.), Grecii 17 mânăstiri (32.000 căl.), Sârbii (18), Bulgarii (340); Ruşii (3600 căl.), Georgieni (35 căl.). Pe vârf e capela Schimbarea la faţă. Vizitarea Sf. Munte ia cel puţin o zi. Probabil ne vom oprì 2—3 ore.

Vaporul din dreptul Sf. Munte o apucă direct spre răsărit, trece pe lângă *Lemnos* (la S) şi *Imbros* (la N) cu multe ruine şi se opreşte la Dardanele.

Stâmtoarea *Dardanele* este o vale veche luată în stăpânire de mare; merge aproape în linie dreaptă, de 60 km. lungă şi $7^1/_2$ km. largă, adâncă de 50—90 m. Din S. primeşte pe *Granikos* (azi Cianciai) la care Alexandru c. M. a câştigat renumita luptă la 334 a. Ch.

La intrarea în str. *Dardanele* sau *Helespont* avem pe stânga pe un promontoriu stâncos al peninsulei Galipoli *Eidel-Bahr*, iar pe dreapta fortul *Kumkale* (fort pe nisip).

La S. pe ţărmul mărei sunt mormintele lui *Achileu* şi *Patroclu* (în adevăr însă sunt mormintele coloniei ateniane Sigeion, azi Jenişe, unde s'a refugiat şi Hippias din Atena). Aci se varsă în mare râul Skamandros (Menderes) iar pe un deal în răsăritul văei la 5 km. dela mare, ruinele des-

gropate (se vede din vapor) ale *Troiei* celebre, unde prin desgropări sistematice s'au constatat aşezăminte începând cu 3000 a. Ch. şi până la 500 d. Ch., din nouă epoce. Mai în faţă lângă mare pe dealul Intepe la Sud-Vest de Rhoiteron este mormântul lui *Aias*. Intre acest deal şi m. lui Achil la V. a poposit flota grecească în războiul Troii terenul de aluviuni e posterior acestui eveniment.

Pe malul Asiatic se înşiră localităţi renumite în vechime, Ophrynion, Dardanos, şi în fine *Dardanelele*, turc. *Ciauac Kalesi* în faţa pitorescului *Kilid-ül-Bahr* (cheia mărei) de pe coasta europeană, ambele cu întărituri vechi şi forturi moderne. Cetatea Dardanelelor (turc. *Kale-i Sultanie*) a fost construită de Mahomed II 1470.

Mai sus strâmtoare se strânge la 1950 m., apoi se lărgeşte şi apoi iar se strânge numai la 1350 m. Pe stânga erà *Sertos* pe dreapta *Abydos* unde azi este satul *Nagara*.

Acì s'a petrecut povestea lui Hero şi Leandru, acì a înotat Lord Byron dela un mal la altul: pe acì trecu Xerxes (480), Alexandru (334) şi Turcii (1356) sub Suleiman.

Mai înainte la *Karakova Dere* câştigă Spartanii sub Lysandru 405 lupta dela «Aegospotamos» asupra flotei Atenei.

La eşirea din Dardanele în M. Marmara (vechiul *Propontis*, înaintea Pontului) pe stânga *Galipoli* «oraş frumos» (11.000 loc.) după care s'a numit peninsula (în vechime Chersonul tracic sau Helespont).

Mai departe trecem pe lângă insulele Afsia şi Kutaliu şi *Marmara* (din carierele ei s'a adus marmura palatelor din Constantinopol), apoi pe lângă *Rodosto*, port mic, şi ne apropiem de Constantinopol trecând între frumoasa şi renumitul grup al Insulelor *Prinkipo* şi coasta europeană pe care străluce monumentul rusesc dela St. Stefano (vezi pag. 102.).

Marea de Marmara (adâncă de 1356 m.), este un bazin de scufundare în decursul terţiarului târziu. In jurul ei sunt depozite de ape dulci, din timpul când erà încă un lac dulce.

La S. se zăreşte vârful înzepezit al *Olimpului* bitinian (2.500 m.) iar spre est înaintează Golful dela Gemlic spre Brusa, şi G. Ismid spre Ismid (vechea Nicomedie) pe unde M. de Marmara a mai fost unită cu M. Neagră prin strâmtori, în care a rămas azi lacul *Sabangi*, între golf şi valea Sakarii.

STÂMTOAREA DARDANELELOR
1 : 500.000

IZVOARELE CONSULTATE

pentru alcătuirea ghidului acesta:

Baedeker. Constantinopel und Kleinasien, 1905.
Meyer's Reisebuch: Turkei, Rumänien, Serbien, und Bulgarien, 1908.
I. Nenițescu. La Românii din Turcia Europeană, Bucureşti, 1905.
A. Struck. I. u. II. Makedonische Fahrten Sarayewo, 1908, 1910.
Pericle Papahagi. Megleno-Românii. Academia Română Bucureşti, 1902.
I. Cvijici. Die Makedonische Seen (Bul. Soc. Géogr. Hongroise, 1902).
Etc. etc.

Aduc acì mulțumirile mele călduroase Exc. S. D-lui M. Ristici, Ministrul Regatului Serbiei la Bucureşti, pentru informaţiunile şi sfaturile preţioase ce mi-a dat la alcătuirea acestui ghid şi în genere pentru organizarea excursiunei întregi.

G. MURGOCI.

DIN CARNETUL UNUI TURIST

Ascensiunea muntelui Coştile

Intr'una din zilele frumoase ale lunei August, pe un timp minunat de frumos, dar foarte rece, pe la orele 5 şi jumătate a. m., plecarăm din Sinaia cu trăsura spre Buşteni, doui turişti încercaţi. Bruma ce căzuse în timpul nopţii senine, acopereà cu un strat destul de gros vegetaţiunea luxuriantă de prin pajiştele întinse ce mărginesc ambele maluri ale râului Prahova, iar micile lăculeţe, formate pe ici şi pe colea de revărsarea acestei gârle sau din ploile torenţiale ce cad adeseaori în localitate, străluceau la resfrângerea aurorei asupra lor. Deşi bine echipaţi, pot zice, chiar ca în timpul iernei, totuşi frigul erà atât pe simţitor, încât ne îngheţaseră şi mâinile şi picioarele, poate că unde eram în trăsură şi nefăcând nici o mişcare, răceala se simţeà şi mai mult. Un soare splendid ridicându-se majestos pe un orizont senin, fără nici o umbră de nori, arătă că în tot timpul zilei nu aveam a ne teme de vreo intemperie a naturei. In depărtare, de pe albia Prahovei, se înălţau ca un fel de fum aburii reci din apa râului, care cu cât se ridicau mai mult, se pierdeau în atmosferă. Culmea Bucegilor, ce mărgineşte tot drumul în stânga noastră, se vede luminată în roşu, ca şi cum ar fi fost incendiată în tot lungul său de razele căldicele, ce se trimeteau în toate direcţiunile dela soare şi care, cu cât se ridicau mai sus, cu atât pierdeau mai mult

din roşeaţa lor şi încetul cu încetul, îşi reluau lumina lor naturală, iar căldura deveneà din ce în ce mai simţitoare.

O linişte extraordinară domină toată valea şi mai cu seamă în timpul dimineţei, când ar trebuì să se observe o mare activitate pe tot drumul dela Sinaia la Buşteni, nu am întâlnit în drum decât câteva căsuţe şi prea puţini trecători mergând după treburile lor.

Nu cred să fie o oră mai propice şi mai plăcută de plimbare sau de călătorie, ca aceea de dimineaţă, şi cu cât ar fi mai înainte de răsăritul soarelui, cu atât e mai frumoasă şi mai agreabilă. Un cer albastru senin, aer curat, o răcoare plăcută, chiar un friguleţ, care te mişcă şi-ţi pune în mişcare tot corpul, ne înviorează, ne mişcă şi ne dă puteri mai mari atât la o muncă mai înverşunată, cât şi la un umblet mai anevoios.

La orele 6 exact, eram în Buşteni înaintea frumoasei şi drăguţei locuinţe a prietenului Nicolae Butmăloiu, cel mai vestit vânător şi cunoscător al tuturor stâncilor, colţilor şi colţişorilor de prin toate înălţimile şi văile învecinate. Casa este situată în strada Valea Cerbului, într'o poziţiune admirabilă, având în faţă-i întreaga culme a Bucegilor.

Indată şi pornirăm, luând drumul cel mare şi străbătut chiar de care, numit «Valea Cerbului» şi udat de apa cu acelaş nume. Această vale acì este destul de largă, mărginită, cum mergem pe stânga de munţii: Coştile şi Morarul, iar pe dreapta de plaiul Sasului, ce se lasă din muntele Dihanul. Urcuşul este foarte uşor, de abia se simte, însă în schimb trebue să trecem pârâul de mai multe ori şi prin unele locuri lipsind punţile, suntem nevoiţi să trecem prin apă.

Continuând drumul înainte, valea se întinde până la muntele «Căpăţâna Porcului», trecând pe dedesubtul muntelui Morar, cotind puţin spre stânga. Mergând însă drept înainte, se dă de o potecă foarte bine întreţinută, care continuată, prezintă un fel de alee foarte frumoasă şi uşor de parcurs. In tot mersul pe această potecă, se întâlneşte la fiecare pas câte un izvoraş cu apă limpede şi curată şi între atâtea izvoare se dă de un şipot, unde curge apa pe un jghiab cu totul rudimentar, însă rece ca ghiaţa.

Astfel urcând uşurel, ajungem la muntele «Dihanul» pe coasta căruia este frontiera ţărei. Aci, la gol, se găseşte şi

In Bucegi.

In Bucegi.

Negoiu.

o stână de mânzări, cum şi poteca cea bună construită de grăniceri. In partea din spre Predeal, poteca ocoleşte puţin coasta Dihanului. Pe acest drum, d. Mack, administratorul moşiilor regale, a captat un izvor cu o apă atât de bună, cum rar se găseşte prin munţi şi aceasta este de un mare folos, căci multă lume de prin Sinaia şi Buşteni vine prin aceste locuri plăcute şi uşoare.

Urmând poteca mai departe, ajungem în baiul Sasului şi la dreapta în vale se face o mică potecuță de picior, până la un izvoraş. Şi acì ca şi dincolo, o mulţime de lume de prin vecinătate vine în fiecare zi spre a petrece, fiind un loc mult mai deschis, ca la izvoraşul Mack, dar cu apa mult mai inferioară. In dreptul acestei potecuțe pe stânga, se face o altă pe teritoriul unguresc, care mai departe se numeşte drumul grănicerilor. Această potecă e de preferat pentru acei ce voesc să meargă spre Predeal, fiindcă mai scurteză din drum şi nu urcă aşà greu ca pe aceea a grănicerilor.

După un mers de trei sferturi de oră, se intră într'o pădure frumoasă, dar foarte noroioasă, de anini, fagi şi aluni, şi peste puţin se ajunge la localitatea numită «Râşnoava». Distanța din Baiul Sasului până acì e de o oră şi un sfert, făcută cu un pas regulat.

Din Râşnoava se poate merge la Predeal prin două drumuri: sau pe valea Râşnoavei, eşind la sanatoriul din fața bisericii, sau urmând culmea puţin cam grea, ţinând mereu frontiera şi tot urcând şi coborând când mai greu, când mai uşor; după o distanţă între 1 şi un sfert până la o oră şi jumătate, se coboară de a dreptul în Predeal, tocmai la barieră. Tot drumul acesta. după mine, este foarte frumos şi foarte plăcut. Frumos, fiindcă în tot timpul avem îndărătul nostru şi se distinge foarte bine culmea întreagă a Bucegilor, împreună cu colosul şi măreţul munte Bucşoiul; Morarul cu diferiţii săi colţi şi creste dinţate; apoi Omul, Coştile, etc. Plăcut, pentrucă nu mai avem aşà mari înălţimi de urcat, nici văi aşà grele de coborât.

Insă din tot drumul acesta, cel mai bun de vizitat şi de văzut este culmea Dihanului care începe dela poalele Căpăţinei Porcului, cam o jumătate de oră şi ţine până în valea Baiul Sasului. O panoramă splendidă se prezintă privirilor noastre, căci pe lângă culmea munţilor Bucegi, se

vede şi o mare parte din Transilvania cu satele sale; iar in vale, de o parte şi de alta, păduri seculare, cu ape torenţiale al căror zgomot se aude din depărtări, pajişte întregi smălţate cu mii şi milioane de flori frumoase, apoi vrejuri întinse de afine, de fragi şi smeură, acoperă tot locul, încât par'că ţi-e milă să calci peste ele. Turme numeroase de oi străbat aceste culmi şi locurile învecinate. Pădurile acestei regiuni sunt culcuşuri a numeroase turme de mistreţi, şi ca probă despre aceasta este că locurile goale sunt aşà de râmate, încât par'că ar fi nişte ogoare făcute de plug. Niciodată însă în multele mele excursiuni nu am întâlnit un mistreţ, de oarece, după cum mi s'a spus, ei nu umblă decât noaptea.

Partea înaltă, cu care se începe muntele Dihanul, se numeşte «Căpăţâna Porcului». Ea se numeşte astfel, căci văzută din depărtare, se aseamănă întocmai cu căpăţâna porcului, de unde, poate, i-a venit chiar numele. Urcuşul său este foarte anevoios, şi tocmai în vârf se uneşte cu culmea Dihanului. Pe la mijlocul său este şanţul frontierei, aşà că jumătate este a României iar jumătate a Ungariei.

Vederea de acì din vârf este splendidă, este minunată! Intocmai ca de pe culmea Dihanului avem aceeaşi vedere. Insă toţi câţi merg acì, se mulţumesc a o privì de jos, fără a-şi dà puţină osteneală de a se urcà în vârful ei, căci până acolo sus, trebue multe sudori, multă trudă, de oarece panta este foarte înclinată şi astfel urcuşul foarte greoiu; în schimb însă ajungând în vârf, nimeni nu regretă osteneala făcută.

La Căpăţâna Porcului, Baiul Sasului şi Râşnoava, acum câţiva ani erau stabilite în nişte căsuţe drăguţe posturi de grăniceri, însărcinaţi cu paza frontierei; astăzi însă nu mai există decât pichetul din Căpăţâna Porcului; celelalte două au ars şi nu se mai cunosc nici urmele lor. Oare nu erà bine să fie păzite? Căci rămâneau case de adăpost pentru drumeţi la vremuri rele. Şi este de mirare, cum cel dintâiu mai există, deşì într'o stare aproape ruinată, aşà că nu te poţi servì de el la nimic, decât la un mic adăpost de ploaie sau de timpuri rele.

Dela Căpăţâna Porcului, de lângă pichet, drumul se bifurcă: o mică potecuţă, numită «Poteca Take Ionescu», ocoleşte muntele Bucşoiul, formând brâul lui în toată întinderea

sa, trece frontiera în Transilvania şi se termină la cabana din Mălăeşti, unde se uneşte cu drumul unguresc în sus spre Omul, iar în jos spre satul Râşnov. Altă potecă este aceea a grănicerilor noştri, care trece pe sub muntele Morarul şi urcă spre valea Cerbului spre Omul.

Se numeşte «Poteca Take Ionescu», pentrucă a fost făcută cu cheltuiala D-lui Take Ionescu, fost ministru, şi asupra căreia voiu revenì cu o altă ocaziune.

Noi însă, având în fruntea noastră pe prietenul Butmăloiu, nu urmăm nici unul din drumurile până acì descrise, ci numai o mică parte din Valea Cerbului, luăm la stânga un drum cam greu şi plicticos, plin de noroiu şi fără nici o vedere. La orele 7 şi un sfert, ajungem în frumoasa şi încântătoarea Poiana Coştilei, despre care am mai pomenit în alte descrieri.

Acì, iarba peste tot erà acoperită de un strat atât de gros de brumă, încât părea că ninsese în timpul nopţei, iar din pământ aburi deşi şi alburii se înălţau în sus, şi îndată ce dau de razele căldicele ale soarelui, piereau ca prin farmec. Munţii gigantici ce aveam să-i urcăm, se arătară în toată splendoarea lor, iar noi, entuziasmaţi la gândul că peste câteva momente aveam să fim în vârful lor, tresăltam de bucurie.

Făcurăm un mic popas, spre a ne mai odihnì, a admirà în deplină libertate şi linişte tabloul majestos ce ne prezintà culmile Caraimanului, Coştilei şi Morarului în acest loc şi mai cu seamă în timpul dimineţei. Amicul meu nedespărţit de excursiune, îşi prepară aparatul fotografic şi ia mai multe fotografii minunate. Răcoarea sau mai bine zis frigul era destul de bine pronunţat, căci mâinele şi picioarele ne îngheţaseră, mai cu seamă că umblam prin bruma groasă.

Această poiană a Coştilei este foarte mult vizitată în timpul verei de o mulţime de lume atât din Buşteni, cât şi din Sinaia, şi în adevăr merită a fi vizitată, fiind aşezată în una din poziţiunile cele mai pitoreşti şi în acelaş timp apropiată de Buşteni şi uşor de ajuns până aci, atât călare cât şi pe jos, o distanţă de o oră şi ceva.

O livadă cu o iarbă abundentă acoperă toată întinderea sa, iar de jur împrejur are numai păduri seculare de brazi,

unde de câţiva ani a început să lucreze cu multă energie toporul pentru diferitele trebuinţe ale locuitorilor.

In această livadă, spre marginea ei, se află instalată o stână a bunului nostru prieten Zărnescu, un român neaoş din Transilvania.

Pe coasta Coştilei din văile ce străbat acest munte, se rostogolesc în jos spre poiană, bolovani colosali, desfăcuţi de ploi sau de zăpezi, în timpul primăverei, mai cu seamă, şi acoperă părţi mari dintr'însa. Apa lipseşte cu desăvârşire aci, totuşi, dacă urci puţin mica culme care mărgineşte această poiană şi cobori în poiana văiei Cerbului, cotind puţin spre vale, dai de un izvoraş cu o apă minunată, care, cu cât se coboară la vale, cu atât mai mult se măreşte. Lângă această apă adesea ori ne-am odihnit şi ne-am potolit setea, ba unii din noi luau şi câte o bae rece la picioare.

Dintre toate poenile şi poeniţele de prin munţi, nici una nu prezintă înlesniri mai mari amatorilor de mici excursiuni ca aceasta şi ca Dihanul, despre care s'a scris în destul mai sus. Mai întâi, că este în apropiere de o oră şi un sfert de Buşteni şi se poate cu multă înlesnire urcà şi călare şi pe jos, apoi este şi frumos.

Ca să urci din Buşteni la Poiana Coştilei sunt trei drumuri. Unul pe care l'am urcat noi prin pădurea numită a lui Manuc Bey, puţin mai greoiu şi nu tocmai plăcut, al doilea, mult mai agreabil, mai uşor, dar ceva mai lung, se face înaintând ceva mai mult pe vale; se urmează cursul apei până când se ajunge în Poiana Văei Cerbului şi de aci în aceea a Coştilei, iar al treilea se ia din Buşteni, strada Văiei Cerbului, se trece în pădure printr'o potecă, se lasă în stânga, aceea care conduce la Valea Albă, se apucă spre dreapta, se urcă şi se coboară două dealuri şi văi adânci şi peste o oră şi ceva, se ajunge la poiană. Prin acest din urmă drum nu se poate merge decât pe jos, caii neputând trece prin cele două văi, fiind poteca astupată cu copaci trântiţi şi bolovani colosali. S'ar puteà face acì, cu puţină bunăvoinţă, un drum mai practicabil, cel puţin pentru numeroşii excursionişti.

Masivul Negoiului.

Masivul Negoiului

Masivul Negoiului.

Această potecă este drumul nostru favorit, pentru că este mult mai scurt ca celelalte două, apoi şi mai plăcut. Poziţiunea locului, unde este situată această poiană, a Coştilei, merită a fi vizitată şi cunoscută de toată lumea amatoare de excursiuni, căci este impozantă, splendidă! Munţi înalţi, formaţi din mii de stânci cu colţuri ascuţite, de diferite forme şi dimensiuni, se înalţă majestos deasupra noastră. Sunt unele din aceste stânci şi mai cu seamă în Coştile de o înălţime colosală şi de formă conică, al căror vârf de abia îl zăreşti în învălmăşeala norilor. Văi profunde şi strâmte despart în toate direcţiunile şi sensurile aceste stânci, unele de altele. Păduri seculare acoperă până la o distanţă oarecare aceste înălţimi, iar în apropierea vârfurilor celor mai înalte, se zăresc arbuşti şi jnepeni par'că ar fi un fel de iarbă, de coloare neagră. Adesea ori se mai vede şi câte un brad înalt, crescut în stânca de piatră sau câte unul uscat din diferite împrejurări.

Tolănit în această poiană, şi mai cu seamă pe mica culme ce desparte poiana de valea Cerbului, înfundat în iarba înaltă ce creşte în abondenţă aci şi cu ochii aţintiţi spre înălţimile pietroase ale acestor munţi, adeseaori am stat ore întregi contemplând şi admirând puterea nemărginită a celui Atotputernic, care cu atâta măestrie le-a creiat şi le-a dat o aşà splendoare, o aşà frumuseţe, încât mintea omului se rătăceşte, gândindu-se cum s'au putut formà şi cum li s'a putut dà atâtea forme bizare, atâtă majestate. Cu multă greutate poate cineva să se despartă de aceste locuri încântătoare, căci nu se poate în destul sătura admirându-le.

Mă mir, cum nimeni, până acum, nu a luat iniţiativa de a construì aci vreo căsuţă de adăpost, vreun pavilion, unde să se înfiinţeze un mic restaurant, prevăzut cu cele necesare pentru înlesnirea numeroşilor excursionişti şi vizitatori, cari zilnic se întâlnesc pe aci şi mai cu seamă că aci este locul de popas, aşà că s'ar puteà realizà un bun câştig pentru înfiinţătorii unui asemenea mic bufet.

La orele 7 şi jumătate a. m., pornirăm in sus, pe vâlceaua numită «Vâlceaua Coştilei», care dă în «Valea Mălin». Suim pe partea stângă, ţinând un hăţaş (potecă făcută de oi) şi in zig-zag. Urcuşul este destul de penibil pe o pantă de 50—60, apoi crăcile brazilor, in cele mai

multe locuri, acoperă şi micul semn de drum ce avem, astfel că suntem nevoiţi să trecem pe brânci pe sub aceste ramuri. Nu vedem nimic, înconjuraţi de păduri cu arbori înalţi şi stufoşi ce ne fac ca de abia să zărim drumul greu şi anevoios. Cu cât înaintăm mai mult, cu atât suişul devine şi mai dificil şi când în linie dreaptă, când în zig-zag, ne sileşte a merge sau în picioare sau pe brânci, vârându-ne şi zvârcolindu-ne printre copaci şi copăcei, călcând acì crăci moarte, dincolo depărtând cu mâinile din drum pe acelea ce ne împiedică înaintarea şi cu multă trudă la orele 8, după un chilometru de drum din Poiana Coştilei, puturăm schimba şi trece pe partea dreaptă a văei, urcând la urmă de tot o pantă cam de 70 m. înclinaţie.

Acì avem o vedere admirabilă, minunată! In jos se arată Poiana Coştilei de unde plecaserăm, iar în depărtare peste hotare în Transilvania munţii: Piatra-Mare şi Postovarul. In sus, stânci colosale, ale căror vârfuri de abia se zăresc, aşà că privite de jos, ni se par imposibil de atacat. Pe această parte a văiei urcăm în sus cam 150 m. Coasta devine din ce în ce mai grea şi mai înclinată, cam vreo 60—80, şi urcăm în zig-zag tot pe stânga văiei şi la orele 8 şi un sfert, după ce am suit pe aceată pantă înclinată. aproape, dacă nu şi mai bine 1 kilometru şi jumătate din Poiana Coştilei, ajungem în vârful unei creste, iarăşi cu o vedere splendidă.

Oprindu-ne puţin spre a ne mai odihni, îmi place a arunca o privire în toate direcţiunile şi a-mi dà mai bine seama de tot ceeace mă înconjoară. La picioarele noastre se arată renumita şi prea puţin frecuentată valea Mălinului, iar dincolo se ridică colţii şi coastele ascuţite ale Coştilei. Spre Nord vedem foarte bine şi foarte distinct muntele Dihanul cu Căpăţâna Porcului, frontiera şi drumul pe sub Dihanul care duce la Predeal, şi de care s'a amintit mai sus, iar spre sud şi est se arată Azuga, Buştenii, Poiana Ţapului, etc., deasupra cărora se întind dela nord spre est culmile munţilor: Urechia-Mare, Urechia-Mică, Zamora, Cumpătul şi mai mulţi alţii, al căror nume îmi scapă din memorie.

Această creastă, pe care ne-am odihnit, formează ca

un fel de hotar între muntele Coştile şi valea Cerbului; distanţa e cam de 1.700 mm.

De acì pornim la opt ore şi 45 minute tot în sus, mai urcăm puţin, apoi cu cât înaintăm dăm de o pantă teribilă pe malul văiei Mălin şi ajungem la un horn, care trebuia coborât.

Prin horn se înţelege un fel de stâncă înaltă, cuprinsă între două ziduri ascuţite de stânci strâmte. Locul de trecere erà destul de greu şi chiar periculos, totuşi, noi, deprinşi cu asemenea treceri, nu aveam nici o teamă.

Cu mullă băgare de seamă şi prudenţă, sprijinindu-ne în picioare acolo, unde vedeam câte o mică pietricică eşită din stâncă; iar cu mâinile cât se poate de încet pe spate, ajungem teferi, alegându-ne numai cu câteva zgârieturi pe mâini, sub horn, şi astfei furăm scăpaţi de primul loc periculos.

Dacă s'ar uità cineva de sus în jos la acest horn, ar crede că este peste putinţă ca cineva să treacă pe aici, însă încet şi cu atenţiune, se poate face şi aceasta, fără nici un pericol.

Ca probă despre trecerea noastră prin acest loc periculos, sunt fotografiile ce s'au luat.

Nu-şi poate cineva închipuì bucuria ce simţim când vedem în urma noastră locul greu, prin care am trecut şi cât suntem de satisfăcuţi, că s'a făcut fără nici un accident.

Stăm aproape un sfert de oră privind în toate părţile şi dându-ne bine seama de localităţile prin cari am trecut.

Acum suntem în fundul văei Mălin. Traversăm foarte uşor acest fund, plin cu bolovani colosali de piatră, trecem prin creasta din dreapta, acoperită cu o mulţime de jnepeni, pe cari îi străbatem, făcându-ne drum printre ei cu multă greutate, fiind foarte deşi şi foarte rămuroşi, ba în unele locuri deşi ca peria, încât nici nu poţi trece.

Acì însă, crescând cevà mai mici ca în alte locuri, atât cu mâinele cât şi cu picioarele îi dăm la o parte, sau îi călcăm deadreptul şi astfel trecem înainte.

In aceste locuri periculoase, jnepenii adeseori sunt ajutoarele cele mai puternice, fiindcă, apucând bine în mâini crăcile lor, cari sunt foarte solide din cauza flexibilităţii lor, poţi fără nici o frică escaladà pantele cele mai repezi, căci

orcât ai întinde, și orcât le-ai sucì, ele nu se rup, și astfel poţi foarte bine să te încredinţezi solidităţii lor, însă în acelaş timp sunt şi duşmani ai hainelor, căci rar poţi eşì din ei fără a lăsà urme printre crăcile lor.

Nouă însă, în tot drumul, aceşti jnepeni ni-au fost de cel mai mare folos posibil, atât la urcuş, cât şi la pogorîş.

De pe această coastă coborím tot prin jnepeni în ramura cea mai principală a văiei Mălin, şi la un urcuş de vreo 50 m., dăm de o binefăcătoare fântâniţă cu apă rece și limpede, cu care ne potolim puțin setea, ce începuse a ne cam frământà; dar apa fiind prea puţină şi noi cum eram de însetaţi, o cam isprăvirăm.

La o mică distanţă, ceva mai sus, se vede o cantitate enormă de zăpadă îngheţată, de o grosime aproape de un metru, grămădită în această vale din timpul ernei şi încă netopită, care, cred, că rămâne în tot cursul anului, valea fiind adâncă și razele soarelui străluciau prea puţin acì, și apoi chiar ajungând la zăpadă fiind reci, nu o pot topì cu totul.

Acest fenomen se observă mai prin toate văile de pe acì, chiar şi în Valea Albă, unde zăpada se întinde pe o întindere și mai mare.

Alergăm și urcăm tocmai sus pe zăpadă spre a se luà fotografii din împrejurimi, însă nu puteam stà mult, căci pe de o parte temperatura rece din împrejurimi, iar pe de alta adăogată cu acea provenită din munţii de zăpadă, producea un frig aşà de intens, încât ne îngheţase picioarele întocmai ca în timpul ernei şi furăm astfel nevoiţi a coborî mai la vale spre a ne odihnì puţin.

Pe la orele 9 jum. pornim și de acì și peste 6—10 minute ajungem sus pe creastă în așà numita «Poiana Mălinului».

Privim puţin în toate părţile şi coborînd dăm din nou de o scobitură, suim iarăşi un mic urcuş şi peste puţin, ajungem în «Valea Poenei Mălinului» care dă treptat, dacă mergem în jos, în valea Cerbului. Acum începem a urcà mereu, cam vreo 150 m., şi ajungem pe o șea-creastă.

Această creastă are o direcţiune nord-estică, având și la dreapta și la stânga stânci gigantice cu înălţimi extraordinare, ale căror vârfuri începuseră a intrà în luptă

A. S. R. Principele Carol.

cu norii alburii, ce se ridicau de prin văile profunde şi cari, cu cât se ridicau în sus, cu atâta se pierdeau, până când în cele din urmă dispăreau cu desăvârşire.

Valea Mălinului, fiind una din cele mai frumoase şi mai grele din culmea Bucegilor şi pe care am făcut-o în anii trecuţi de mai multe ori, dela începutul şi până la sfârşitul ei, socotesc că ar fi bine să fac o mică descriere asupră-i, ca să poată fi mai bine cunoscută de amatori.

Valea Mălinului începe din vârful cel mare al Coştilei din partea din spre muntele Omul. Povârnişul la începutul său se urmează pe un brâu nu tocmai aşà greu, acoperit cu o verdeaţă abundentă în flori rare şi cu un caracter cu totul alpin. Nu sunt botanist, ca să pot dà acì şi numele lor, dar mi s'au părut cu totul străine de acelea care le văz şi prin alte locuri. In partea de sus, sub stâncile cari mărginesc această vale de vârful Coştilei, se află zăpezi mai în tot timpul anului, iar puţin mai jos, adeseori, după cum am văzut eu însumi, caprele sălbatice işi fac jocul lor, încurcându-se alergând, sărind şi păscând iarba verde şi fragedă. Pe la începutul lui Iulie, cârduri de potârnichi de munte sboară greoi din loc în loc şi se lasă din sbor la câţiva paşi înaintea noastră, însă noi, nefiind vânători, pot în toată libertatea a-şi urmà drumul lor fără teamă de a le face cel mai mic rău, ba adeseori aruncam cu pietrele în ele, aşà sunt de aproape.

Panta, după cum am spus mai sus, este dulce la început şi din când în când bolovani de piatră pare că ar mai îngreuià mersul nostru, totuşi este plăcut, este frumos! De te uiţi înapoi, vezi vârful impunător al Coştilei, cu stâncile drepte ce-l mărginesc; de priveşti în jos, o vale profundă, care pare că nu se poate descinde. La dreapta şi la stânga, stânci drepte cu pereţii verticali mărginesc valea şi printre ele, pe ici şi colea, de abia se zăreşte câte un brănişiar îngust, cu verdeaţă, făcut înadins poate, pentru caprele sălbatice. Mai jos, mai în depărtare, alte stânci, alţi colţi cu felurite forme şi înălţimi. La fiecare pas te opreşti, şi nu ştii încotro trebuie să te uiţi şi să admiri mai mult! Suntem închişi de toate părţile cu păreţi stâncoşi drepţi şi prăpăstioşi. Dacă s'ar puteà şi aci mi-aşi stabilì pentru câteva zile cuartierul, ca să pot mai cu deamănuntul şi în delete examinà şi cercetà fiecare stâncă şi fiecare colţ, având timp

disponibil spre a-mi dà bine seama de fiecare parte a acestei localităţi. Atât e de frumoasă, atât e de fermecătoare această vale! Edelweissul, miosotisul, rododendrul (trandafirul de ghiaţă sau alpin) cresc acì în toată libertatea lor şi abundă atàt de mult, încât adeseori, fără să vrei, eşti nevoit să le calci, strivindu-le în picioare. Pe aici nu e nici hăţaş de oi (turme de oi), cu atât mai mult de om, nici chiar măgarul, ospitalierul munţilor, nu le străbate, o sălbătecie fără de margini. Numai de sus din înălţime se aud din când în când strigătele ciobanilor, care urmăresc coborîrea noastră, spunându-ne că ráu facem a merge prin nişte locuri, pe cari ei, deprinşi cu greutăţile, nu au curajul de a o face. De acì se vede foarte bine casa noastră de adăpost dela muntele Omul, se pare aşà de aproape, încât ar fi să punem mâna pe ea, însă distanţa de acì până acolo e destul de mare, dar aşà se pare, fiind sus şi o vale mare separându-ne.

Cu cât coborâm mai mult, cu atât sălbăticia creşte, drumul devine din ce în ce mai greu, în loc să se mai amelioreze. Mergând pe brâne nu se prea băgà bine de seamă ce erà în jos, de oarece eram cu totul aţintiţi la privirea magnificenţei naturei din aceste locuri.

După un ceas şi mai bine, drumul se îngreuiază din ce în ce mai mult, până când suntem nevoiţi să lăsăm la o parte brâul, nemai fiind practicabil, căci pereţii verticali de piatră devin imposibil de escaladat, astfel că trebuie să intrăm într'o văgăună strâmtă, acoperită cu bolovani enormi de piatră, pe care cu sforţări mari suntem nevoiţi a-i sări spre a ne târî în jos pe ei.

La începutul acestei văgăune strâmte aveam de trecut un perete de stânci, greu şi periculos. Este un fel de colţ format numai şi numai din piatră, o săritoare. Inainte de a trece această săritoare, trebuie să se observe ce pietre conglomerate sunt eşite afară din ea, pe care din ele să se puie piciorul, şi de care să te ţii cu mâinile până să ajungi la baza ei. Acest loc este foarte anevoios, însă mergând cu multă băgare de seamă, se poate face, fără a se întâmplà nimic. Acì este rolul vestitului şi renumitului Gheorghe al Sandei din Secări, singurul dintre oamenii aflaţi cu cai în Sinaia, în timpul sezonului pentru excursiuni, care cunoaşte această vale; bine înţeles că prietenul Butmăloiu, ca vânător, este incom-

parabil. Cu acest Gheorghe poţi trece orce loc, şi orcât de greu ar fi: cu el dispare orce teamă, orce frică de pericol, atât e de vrednic şi prevăzător. Cu ochiul său ager vede la distanţă şi indică precis pe unde locurile sunt abordabile şi neabordabile. Pe lângă aceasta, e vorbitor şi glumeţ natural, aşà că poţi merge cu el orunde fără a-ţi dà seama de lungimea drumului. Tot aşà buni ca şi ei mai sunt Ioniță cu cei mai buni cai de munte, Megelea, David Turcu, Stănicel, Duţescu, etc.

Odată trecuţi prin acest colţ, intrăm într'o vale şi mai strâmtă, mărginită de amândouă părţile cu ziduri de piatră colosal de înalte, iar fundul ei, ca şi până acì, este astupat cu blocuri enorm de mari, pe care le trecem numai în mâini şi pe spate. Nici vorbă de drum, nici chip de orientare după vreo urmă sau indicii de urmă. Acì numai ochiul aprig conduce pe turist sau pe vânător, aşà că trebuie să aleagă locurile pe care le vede mai uşor de trecut. Chiar prietenul nostru Butmăloiu, cel mai bun cunoscător al tuturor văilor şi vâlcelelor din întreaga culme a Bucegilor, merge mai întâiu înainte, spre a observà pe unde se poate trece mai cu înlesnire şi apoi urmează drumul.

Mergem astfel mai mult timp prin această strâmtoare, şi tot prin bolovani, care cu cât se coboară mai mult, cu atât sunt mai mari şi mai greu de escaladat, aşà că mai tot pasagiul se face mai mult cu mâinile decât cu picioarele. Ajungem la un loc, unde trebue să coborîm drept, fără nici un sprijin, o stâncă de vre-o 23 metri. Cei mai sprinteni, mai tineri, pot să sară, sau să se sprijine şi să ajungă la baza ei, însă cei mai mulţi aleargă la ajutorul frânghiei, sau la spinarea lui Gheorghe al Sandei şi iată cum: Gheorghe, apriga călăuză, se coboară jos, se pune cu spatele în sus; cei, care se dau jos, se reazimă în mâini pe pereţii stâncei şi cu spatele, până ajung la spinarea lui Gheorghe, care suportă orice greutăţi şi astfel îi scapă şi chiar fără fringhie de orice nevoie. Acesta este al doilea şi cel mai mare pericol de pe Valea Mălinului.

De aci se continuă drumul tot pe valea strâmtă şi mărginită de ziduri colosal de înalte, însă seacă şi în timpul lunei August lipsită cu totul de apă; aşà că de abia am găsit în tot lungul său, în nişte bolovani de piatră, închisă

o mică cantitate de apă, pe care o sorbirăm cu multă aviditate. Aceeaş greutate, acelaş coborîş; blocuri enorm de mari astupă valea; astfel tot timpul trebue să ne întindem picioarele, să ne întărim în mâini, ca să ne apăsăm în bolovani, iar partea dorsală să se obişnuiască a suportà tăria şi ascuţişul pietrelor. Nu se află nici iarbă, nici vre-o poeniţă, nici chiar cel mai mic şes, totul e blocuri şi bolovani enorm de mari, pe care suntem forţaţi a-i trece fără încetare.

După un mers oarecare, punându-se înaintea noastră un perete inaccesibil, schimbăm valea principală a Mălinului, cu o alta mai secundară urcând mai întâiu o coastă acoperită cu jnepeni, apoi a o coborî pe partea cealaltă în valea secundară. Atât urcuşul, cât şi coborîşul acestei vâlcele este destul de dificil şi greutatea ar fi şi mai mare, dacă nu ar fi crăcile solide ale jnepenilor, de care ne servim atât la urcuş, cât şi la coborîş. Această vâlcea este şi mai strâmtă şi mai sălbatică; stâncile sunt şi mai drepte, iar bolovanii şi mai mari. Totuşi aci se găseşte un mic indiciu, că au mai fost şi alţi oameni, de oarece dăm de un buştean mare, pus de vânători, cu crăcile uscate, care servesc ca un fel de scară spre a se coborî de pe stânca, de care e rezămat.

Vâlceaua aceasta, care după cum am spus mai sus face parte tot din Mălin, este foarte grea, dar nu periculoasă, având aceeaşi serie de bolovani, de aceeaşi cantitate şi grosime.

La un loc oarecare spre sfârşitul său, dăm din nou de o stâncă înaltă de mai mulţi metri, aşà că suntem din nou forţaţi de a schimbà şi această vâlcea şi a urcà o coastă aproape de 65 gr.—75 gr. înclinaţie, formată de un pământ moale, pe care urcându-o, pământul se sapă, scapă de sub picioare, aşà că cu greu se poate şi aci urcà, mai mult cu mâinile decât cu picioarele. Mi-aduc aminte, că acum câţiva ani, d-l Al. Florescu în societate cu d-nii Paul Catargi, N. Bogdan, Rudi Catargi, etc., urcând această coastă, puseseră de jos până sus o frânghie şi aşà o parte dintre dânşii s'a urcat până în vârful coastei cu ajutorul frânghiei.

Aceste locuri sunt prea puţin umblate, aproape nicidecum, şi ca probă despre aceasta este că d-l N. Bogdan, uitând odată în creasta aceasta mantaua sa de ploaie, a tri-

Echipa Câștigătoare — Anul 1911.

mis pe Gheorghe al Sandei peste vreo 2—3 săptămâni să o caute, şi a găsit-o tocmai în locul unde o uitase.

In această coamă am găsit adeseaori culcuşul caprelor sălbatice.

Ajunşi aci, drumul devine foarte uşor, căci se dă în vâlceaua Coştilei, despre care am vorbit la început şi coborâşul fiind lesnicios, se ajunge numai decât în Poiana-Coştilei.

In general, cu toată truda, oboseala şi nevoile întâmpinate, frumuseţea ei este indescriptibilă şi oricine îşi poate dà seama cât este de impunătoare; căci după noi, turişti, cu cât un urcuş sau coborâş e mai dificil, cu atât e mai interesant, mai plăcut. Cu toate acestea, chiar poziţiunea sa, stâncile şi colţii săi, cu înălţimi colosale şi cu forme variate, blocurile enorme de piatră, cu care este acoperită, mă fac să apreciez foarte mult această vale şi în clasificaţia pentru frumuseţe şi sălbăticia ce prezintă, să o socotesc a doua după Valea-Albă, însă mult mai periculoasă, mult mai anevoioasă, însă cevà mai puţin frumoasă ca Valea-Albă.

Dar să dăm Cesarului ce este al Cesarului şi lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu. Cei d'întâi excursionişti cari au urcat această sălbatică vale, au fost vestitele şi primele excursioniste române, D-na Râmniceanu şi D-ra Fany Seculici, conduse de Gheorghe al Sandei. Nici una dintre dânsele nu cunoşteà această vale, nici chiar unde duce, ci numai după nişte indicii vagi, date de unii ciobani, aşà că cu multă greutate au putut ajunge în vârful Coştilei. După aceasta au urmat d-nii N. Bogdan, fraţii Mihai şi Petre Gold, Paul Catargi, Alex. Florescu, Rudi Catargi, fraţii Grămăticescu, medicul veterinar Eustaţiu Ionescu, Tita Eftimiu, Fany Bogdănescu, Dr. şi inginerul Urechiă, fraţii Costinescu, Dinu Arion, Petrică Ştefănescu, fraţii Turnescu Dan Rădulescu şi sub-locot. Gogu Ionescu-Sinaia.

Dupăce am făcut o descriere asupra acestei faimoase văi făcută în alţi ani, mă reintorc, după o lungă digresiune, la mersul nostru ascendent.

Coborind şeaua, luăm pe stânga văiei în susul ei pe o potecuţă sau mai bine zis, pe nişte urme făcute de caprele sălbatice, după cum ne spune amicul nostru Butmăloiu, şi pentru acest cuvânt, se şi numeşte «Brâul Caprelor».

Uitându-ne în jos, vedem că această vale dă în aceea a Cerbului, mai jos de Piatra-Pârlită.

De acì se distinge foarte bine Culmea Morarului și Valea Cerbului. Stâncile ce mărginesc acest brău sunt foarte înalte şi drepte, iar partea pe care mergem este foarte înclinată şi greu de urcat. Din norocire pentru noi şi ceeace face a ne mai înlesnì drumul, este iarba mare şi groasă, astfel că piciorul călcând-o, găseşte în ea un sprijin puternic. Urcăm, urcăm într'una, încât pare că acest urcuș nu mai are sfârşit în acest loc, pe unde numai caprele sălbatice umblă și după spusele lui Butmăloiu, excursiunea aceasta întreprinsă de noi doi, nu a mai fost făcută de altcineva, afară numai de vânători, pe care interesele ii reclamă de a venì prin aceste locuri, numite «Brăul Caprelor» şi chiar dintre aceştia foarte rari, ca: Nicolae Butmăloiu. Belgeanu, Oancea, Nicolae Jinga.

Cu cât urcăm mai mult, cu atât frumuseţea locului îţi impune, te transportă! Stâncile, cari de jos se păreau colosale, acum te afli în vârful lor, iar la spatele lor se arată altele mult mai mari, mult mai înalte, mult mai frumoase, așà că crezi că nu mai au sfârşit, iar formele lor sunt cu totul bizare și cu vârfuri foarte ascuțite.

Eu unul, admirator pasionat al naturii, mă mir și mă gândesc, cum aşi puteà mai bine descrie farmecul acestei localităţi, cuvintele îmi lipsesc și nu mă simt capabil a povestì într'un mod mai amănunţit splendoarea colţilor gigantici, de cari suntem înconjuraţi din toate părţile. Pare că nu suntem în lumea reală, ci în acea a visurilor, a feeriei, atât e de splendid, atât e de gingaş, atât e de majestos!

Am mers pe acest brău al Caprei, cam vreo 300—400 m., apoi am coborît puţin într'o vale, am eşit în fundul acestei vâlceli; apoi de acì am început lupta cea mai titanică, cea mai uriașă cu natura și cu creaţiunile sale; nu mai păream oameni, ci nişte pigmei, faţă cu greutatea ce se prezintă înainte-ne.

Panta, ce urcam, erà colosală, atingeà în unele părţi pe neexagerate 80 gr. înclinaţiune, şi noi eram siliţi să suim mai mult în patru labe, ca pisicile, acăţându-ne cu mâinile de iarba cea groasă, sau de bolovanii de piatră şi din când în când de câte un trunchiu de jnepeni. După un mers de

aproape 600 m, ajungem la nişte stânci, care tapisează malul drept al văii.

Acì facem un popas de un sfert de oră şi căutăm cu multă aviditate câteva picături de apă spre a ne potolì setea; însă căutcrea noastră rămâne zadarnică: căci tctul e sec şi noi trebue să răbdăm, cum am mai răbdat şi alte dăţi.

Şi acì, ca pretutindeni, vederea este variabilă! In sus, vârfuri, cari ating norii, în jos, vedem Predealul, Piatra-Mare, Postovarul, apoi drumul frontierii dela Dihanul la Predeal, iar jos, la capătul văii, avem frumoasa vale a Cerbului.

Valea, pe care o urcăm acum, se numeşte «Valea Seacă», căci nu e prevăzută cu nici un isvor de apă, ci numai cu bolovani de piatră, care în timpul primăverii şi în timpuri ploioase, picură printre pietre, o mică cantitate de apă, care, îndată ce se iveşte timpul arzător al verii, seacă şi nu se mai găseşte nici o mică picătură de apă.

Urcuşul se face pe partea dreaptă, unde ajunge apogeul său: părete colosal de înclinat şi stânci drepte ne forţează vrând nevrând a urcà mai mult în genunchi şi cu ajutorul mâinilor. Suim, suim mereu, când pe iarbă, când pe stânci, când prin jnepeni, un drum cu totul penibil şi foarte periculos: un picior alunecat, sau o piatră scăpată de sub picior şi nu ştii ce s'ar fi ales de noi; poate că vulturii în sborul lor maiestos, cu ochiul lor aprig, ar fi descoperit cadavrele noastre.

Mărturisesc că de 20—25 de ani, de când merg pe munţi, niciodată nu am făcut o mai grea şi mai penibilă excursiune ca aceasta; chiar acum mă mir, cum am putut-o întreprinde. Nimeni nu-şi poate închipuì şi nici nu-şi poate dà seama de panta grea şi prăpăstioasă, care ar trece peste 80 gr.: aşà că tot mersul nostru ascendent, nu se făceà decât cu mâinile acăţate de pietre şi de iarbă, după ce mai întâi încercam soliditatea ierbei sau a pietrelor de care ne acăţam; numai încredinţaţi de tăria lor, le escaladam. Şi lucru ciudat, când ne credeam scăpaţi cu totul de greutate, alte greutăţi şi mai mari se desfăşurau înaintea noastră, aşà că nu se mai isprăveau! Bastoanele de munte, ajutoarele indispensabile ale unui turist, acì nu mai aveau nici o valoare; din contră ne jenau, ne împiedecau în escaladare; de oarece servindu-ne numai de mâini şi genunchi,

ne veneà foarte greu să mai ţinem şi bastoanele în mâini, ba adeseaori chiar ne împiedicau în suişul nostru. Singurele ajutoare, absolut indispensabile şi fără de care nu s'ar puteà urcà în locuri aşà de grele, sunt ţintele bătute pe toată talpa şi pe tocurile încălţămintelor, căci, călcând, ele se înfig în iarbă sau în piatră, aşà că ne împiedică de a alunecà; sau chiar, dacă călcăm greşit, ţintele ne ţin pe loc. De aceea recomandăm tuturor acelora care ar voì să întreprinză o ascensiune mai grea, să se îngrijească să-şi puie ţinte la ghete şi la Sinaia vor merge la cel mai dibaci cismar pentru puncrea ţintelor: Manole, din stradela Vânătorilor (Furnica), care pentru câţiva gologani, te face să vezi locuri grele, fără nici o frică de vreun accident.

La orele 11 şi jum. ajungem pe o creastă mare şi frumoasă, acoperită de iarbă groasă, mare şi de jnepeni mici.

Apoi ne hotărîm a luà frugalul nostru dejun; căci locul fiind foarte greu, ne-ar fi fost imposibil de a ne încărcà cu multe lucruri de ale mâncărei; astfel că luasem numai atât cât credeam că ne este trebuincios a ne potolì foamea; iar pentru sete, ne erà cu totul peste putinţă a ne mai îngreuià şi cu sticle.

Locul ales fu din cele mai frumoase, de oarece vederea predomină pe toate cele de până acum; căci fiind mult mai înalt, natural că şi privirea se întinde mai departe, astfel că ochiul are înainte-i un orizont aproape nemărginit.

Valea Cerbului şi muntele Omul, de acì ni se par aşà de aproape, încât pare că am pune mâna pe ele.

La Vest, colţii cei mai superiori ai Coştilei, cu care se şi termină, sunt foarte aproape de noi, cum şi brâul cel mare al său, pe care l-am trecut adeseaori. In celelalte părţi suntem înconjuraţi numai şi numai de prăpăstii adânci, al căror fund ne este cu totul imposibil a-l zărì, numai bolovanii de piatră, ce-i aruncăm de pe această creastă, prin căderea lor şi zgomotul ce-l lasă în cădere, ne puteau dà o ideie aproximativă de adâncimea lor.

Frumuseţea şi tabloul ce se arată ochilor noştri, este splendid, este grandios! Ce să vezi? Mulţime de colţi şi colţişori, cu formele cele mai variate şi bizare, spânzuraţi atât deasupra, cât şi dedesubtul nostru; prăpăstii îngrozitoare, cu o pantă dreaptă perpendiculară, se deschid în toate părţile

Echipa Radu Costinescu.

la picioarele noastre; un pas greşit şi te-ai prăvălì, fără greş, în fundul lor. Imprejur vezi lespezi de piatră netede şi lustruite de cursul repede al apelor, iar printre ele iarbă groasă şi grasă, care în acest timp al anului începe a se îngălbenì; un orizont imens, iar în depărtare se văd distinct mai toate satele de pe malul Prahovei. O tăcere sepulcrală domneşte peste tot locul, turburată din când în când de ciripitul vreunei pasări rătăcite pe acì, sau cloncănitul corbilor, or prin căderea pietrelor rostogolite de săriturile caprelor sălbatice; în sus zăreşti în înălţimea cerului zborul cercuit al pleşuvilor, al căror ochiu vigilent caută prin aceste prăpăstii hoitul vreunei oi sau al vreunui berbec căzut de pe o stâncă în prăpastie şi mort.

Şi aici, dacă mi-ar fi posibil, aş stà zile întregi, umblând, colindând şi cercetând cu deamănuntul toţi aceşti colţi şi colţişori, prin locurile pe unde aş puteà umblà, iar noaptea aş petrece-o la dogoarea unui foc, pe care l-aş întreţine cu multele trunchiuleţe de jnepeni ce se găsesc pe această creastă. Aici aş voì să petrec o noapte întreagă, pe o lună frumoasă şi lină, fără nici o umbră de nor, unde în linişțea şi limpezimea sufletului meu să pot contemplà un cer senin înstelat, iar formele colţilor şi colţişorilor să mi se arate la lumina palidă a lunei, întocmai ca într'o feerie teatrală. Acì aş voì să văd într'o dimineaţă revărsatul fermecător al zorilor, un răsărit splendid de soare, cum şi diferite faze de luminare a colţilor şi colţişorilor dela primele indicii de apariţia soarelui până la înălţarea lui pe orizont. Singur apusul soarelui de acì nu s'ar puteà vedeà, fiind împiedicat de pereţii înalţi ce se află în această parte. Acì aş mai dorì să văd, cum înainte de răsăritul soarelui, odată cu revărsatul zorilor, caprele sălbatice îşi părăsesc culcuşurile lor, căci, după cum am spus, acì este locul lor favorit. Am văzut deseori cum trupe de câte 5—6 şi câteodată 20—30, suie şi escaladează într'un mod minunat stâncile cele mai periculoase, spre a-şi căutà hrana lor, şi cum însoţite de micii lor iezi stau aţintite la cel mai mic zgomot, având un auz cu totul particular, aşà că cel mai mic vuet îl aud, îl observă mai întâiu şi apoi se pun la goană spre înlăturarea primejdiei, lăsând în urma lor un fluerat, prin care dau de ştire şi la celelalte, ivirea pericolului, şi în această fugă a lor lasă să

cadă pietre la vale, căzute de sub picioare. Să le vezi, cum se pun de-a curmezişul şi astfel sar din stâncă în stâncă cu o iuţeală vertiginoasă! Acì chiar mi-ar mai plăceà să văd, bine înţeles sub un cort, şi un potop de ploaie, cu trăsnete şi fulgere, după cum am văzut acum câţiva ani pe Valea Albă. Cu câtă plăcere nu aşi privì cursul torenţial ce l'ar face apele în căderea lor prin aceste prăpăstii şi cu cu câtă mulţumire nu aşi ascultà zgomotul infernal produs de căderea torenţilor. Nu m'aş teme nici de bubuitul tunetelor, care acì fiind în vecinătatea norilor, are o uruitură îngrozitoare, nici de puterea trăznetelor, apoi nu m'ar intimidà nici chiar lumina orbitoare a fulgerilor. Aş mai dorì, în fine, să văd şi un viscol teribil, cum mi s'a întâmplat, sunt de atunci vreo 10 ani, pe frontiera între vama Strunga şi muntele Omul, unde infernul cu toate elementele sale predomină totul.

Toate acestea ar face cea mai mare satisfacţiune şi mulţumire sufletească a mea, însă ar trebuì să am un adăpost: un bordeiu, un umbrar, lucruri ce nu se pot face aici, aşà că dorinţa mea nu s'ar putea îndeplini nici odată.

*

După ce terminarăm dejunul, ţinurăm un mic consiliu de trei, dacă trebuia să continuăm înainte urcuşul, care erà aproape făcut, sau să ne întoarcem îndărăt prin alte văi noui, necunoscute de noi şi tot aşà de frumoase ca şi acelea de până acum.

A urcà mai sus, crezurăm de prisos, căci numai decât ajungeam în brâul cel mare al Coştilei, pe care îl cunoaştem foarte bine, fiind făcut de mai multe ori de noi şi de aceea hotărârăm că e mult mai bine şi mult mai nimerit să ne reîntoarcem prin Valea Verde, un drum nou şi cu totul necunoscut de noi.

Astfel la orele 12, luarăm calea înapoi. Coborâm puţin prin nişte jnepeni groşi şi foarte deşi, de care ne acăţăm în tot timpul coborâşului, luăm un brâu şi de acì trecem pe creasta ce mărgineşte la stânga Valea Seacă şi dincolo de ea, se află Valea Verde, pe care avem de coborât.

Această vale se numeşte aşà, căci pe la începtul său este acoperită cu o verdeaţă abundentă; aşà că noi, care

nu o cunoşteam, credeam că acum suntem scăpaţi de orice nevoi, având a face un scoborîş aşà de frumos şi plăcut, dar în curând a urmat decepţiunea noastră.

Ea este o mică vale, aşezată în stânga văiei Mălin, de care este despărţită printr-o mică coastă, cam la vre-o 2100 m. înălţime. De acì se văd în depărtare înaintea noastră munţii: Piatra Mare şi Postovarul din Transilvania; Predealul şi Azuga cu fabricele sale; toţi munţii din stânga Prahovei; iar în fund de tot muntele Tigăile din apropierea apei Teleajenului. Partea cea mai înaltă însă a acestei creste poate să aibă şi 2.200 m. înălţime.

Distanţa parcursă de noi din Poiana Coştilei până acì este, cred, de vre-o 9 km.

La orele 1 p. m., după un mic repaos, începurăm coborîşul Văiei Verde. La început printr'o văgăună, apoi mergem tot în jos pe vale, dăm de dreapta văiei de o pantă verde, luăm brâul acesta şi cu cât coborîm mai mult, cu atâta greutatea şi pericolele se înteţiau, căci încetând iarba, nu întâlnim decât pietre, bolovani şi panta erà aşà de înclinată, încât mai în tot parcursul văiei nu ne mai servim de picioare, decât nnmai de formă, mâinele erau factorul cel mai important al coborâşului; pe când spatele, pe care îl târam pe lespezile de piatră, erà crunt atacat de ascuţişul lor. Din cele scrise se vede, că urcându-ne, cea mai mare parte din drum am făcut în 4 labe ca pisicile; acum, coborându-ne, facem tot pe 4 labe, însă pe spate şi s'a constatat, că un coborâş în modul acesta este mult mai practic ca în picioare, neavând teamă de a alunecà sau a cădeà.

La o distanţă de 100 m. brâul devine extrem de periculos şi de greu. In două locuri este aşà de groaznic, în cât chiar curajul cel mai mare, ce l'ar puteà aveà omul încercat, în faţa acestui pericol eminent, cred, că ar slăbì. Ce să vezi! Un perete drept de piatră, de câţiva metri de înălţime, iar jos o prăpastie adâncă poate de 60—70 metri. Pe aici trebuià să trecem, neavând ca sprijin pentru picior decât nişte mici conglomerate de piatră, care, eşite puţin afară din bloc, ne serveau a pune piciorul pe ele, iar mâinile cu unghiile să le înfigi acolo unde ai vedeà în perete o mică gâurice sau o pietricică eşită afară şi să te ţii bine

de ele. Erà cevà teribil, îngrozitor! Iţi vedeai moartea cu ochii, căci o mică greşală, o punere de picior rău peste aceste petricele şi mormântul adânc de jos te-ar înghiţì pe dată.

Chiar acum, când scriu aceste rânduri, şi mă gândesc la această trecere periculoasă, mă cuprind fiori şi nu ştiu încă, de ce atunci, în acele momente, nu aveam nici o teamă; din contră: cântam, spuneam glume şi râdeam. Se vede că în faţa pericolului se uită orice frică şi înfrunţi orice nevoie.

Scăpaţi de acì, întrebăm pe amicul Butmăloiu dacă mai avem de trecut prin nişte asemenea locuri grele, şi la încredinţarea dată de dânsul, că suntem salvaţi de orice nevoi, plini de curaj, o luarăm cevà mai repede spre valea tot aşà de grea şi înclinată, dar nu periculoasă.

Ajungem la Poiana Mălinului, pe unde am mai trecut şi în urcare. De acì am luat-o la vale, apoi printr'un fel de cheie, foarte înclinată, 60—80 gr., scoborîm mai mult pe spate pe bolovani colosali de mari şi cu multă băgare de seamă ne pomenim jos de tot în fundul văii Mălinului. Drumul se mai amelioreazà, şi deşì panta este tot înclinată, totuşi avem urme de potecuţă, pe care le urmăm cu pas milităresc.

Acì din nou suntem închişi între stânci înalte, acoperite în parte cu jnepeni şi brazi; bolovanii însă continuă a acoperì întreaga vale.

A urmà drumul în jos, până acolo, unde se uneşte cu valea Cerbului, ne este imposibil, căci puţin mai jos, se află o stâncă pusă în cale, şi aşà de înaltă, încât este imposibil de a o descinde cu piciorul, ci poate numai cu frânghia.

Suntem dar nevoiţi a trece pe pantă la dreapta şi a o urcà puţin cam greu, fiind şi aceasta destul de înclinată; aşà că şi acì avem nevoie mai mult de ajutorul mâinilor decât de al picioarelor; dar acì avem de ce ne acăţà mâinile, fiindcă se găsesc bolovani bine fixaţi în pământ; apoi crăci şi trunchiuri puternice de jnepeni, de care ne putem sprijinì în toată siguranţa.

Aproape 10 minute, cât a durat acest urcuş, destul de dificil, am mers în patru labe, până când am ajuns în vârful crestei, care desparte valea Mălin de valea Coştilei.

Echipa Filiti.

In alţi ani, când am făcut valea Mălin, am urcat această creastă printr'alte părţi.

Din creastă la vale se arată o potecuţă, formată de turmele de oi ce vin în păşune până acì. Povârnişul este destul de pronunţat, însă uşor de coborît, căci avem după ce ne orientă, dar nu mai prezintă nici un interes, fiindcă pădurea deasă de brazi ne opreşte orice vedere şi de abia jos se mai zăreşte puţin Poiana Văii Cerbului.

După un coborîş pietros şi acoperit cu pulbere şi frunze vechi şi uscate, peste un sfert de oră ne vedem ajunşi în Poiana Văii Cerbului, având drumul şi excursiunea noastră aproape terminată.

O sete îngrozitoare ne chinuià în mod îngrozitor, când, din norocire, acì în poiană, întâlnim pe bunul şi drăguţul nostru prieten Costică Duport, care îşi stabilise acì cartierul de noapte, spre a pornì din zori de zi la vânătoarea de capre sălbatice. D-sa, cu multă bunătate şi amabilitate, ne pune la dispoziţiune damigeana sa plină cu un vin excelent. Cu mult nesaţiu se repede scriitorul acestor rânduri asupră-i şi-şi potoleşte focul setei cu câteva păhărele de vin, care în acest loc şi în acest timp erà un nectar divin.

Cu toate nevoile şi pericolele întâmpinate, atât la ducere, cât şi la reîntoarcere, şi cu toate peripeţiile prin care am trecut,— noi, în inima şi în sufletul nostru, am fost pe deplin mulţumiţi, căci am văzut nişte locuri splendide, minunate, încântătoare, pe cari nimeni înaintea noastră, ca turişti, nu le-a văzut, afară numai de vânători şi prea puţini dintre ciobani; aşà că noi, după spusa prietenului Butmăloiu, am fost primii turişti cari am escaladat stâncile, colţii şi colţişorii colosului Coştilei.

*

Am spus atât de multe despre frumuseţea Coştilei, în cât ar fi de prisos a mai adăoga cevà, decât atât, că rar munţi se pot găsi în ţară cu aspecte şi vederi aşà de frumoase, fermecătoare şi variate pe ici şi colo cu o vegetaţiune bogată, formată din tot felul de plante rari şi străine. In drum am găsit Edelweiss (Floarea Reginei) de un diametru colosal de mare şi aşà de mult, încât adesea ori îl

călcam în picioare, însă sezonul fiind cam înaintat, mai toate se veștejiseră.

Ajunși acì în Poiana Văiei Cerbului, bucuria noastră fu și mai mare, căci scăpaserăm teferi și sănătoși, fără nici un accident, numai cu oarecare mici sgârieturi pe mâini și cu câteva ferestre pe la haine, făcute de ascuțișurile bolovanilor și de crăcile jnepenilor.

Mulțumim amicului Duport pentru bunătatea sa și luându-ne ziua bună dela dânsul, urându-i succes în vânătoare, (ceeace s'a și întâmplat, căci peste două zile mi-a trimis o pulpă de capră sălbatecă) o luarăm în jos la vale pe cursul apei Văiei Cerbului, urmând al treilea drum arătat la începutul acestei descrieri.

Pădurea de brazi seculari, numită a lui Manuc-Bey, este dată în exploatare pentru fabrica de hârtie din Bușteni. Acì întâlnim multă lume ocupată: unii cu tăierea copacilor, iar alții cu încărcarea lor în care, spre a fi transportate la Bușteni.

Cam pe la orele 5 iată-ne în fine reîntorși la Bușteni, unde de-a dreptul alergarăm pe terasa lui Oancea, mare comerciant de aici, care în anul trecut a deschis lângă vechiul său local o băcănie cu totul modernă, aprovizionată cu toate cele trebuincioase, având alături o terasă, unde se servesc mâncări și băuturi excelente.

Acì băurăm vreo două halbe de bere cu bunul și nepreţuitul nostru coudución Nicolae Butmăloiu, la care se asociază și vestitul și simpaticul vânător Gelipeanu, care cereà să-i povestim drumul.

Mulțumim din toată inima și rămânem recunoscători lui Butmăloiu, de oarece fără ajutorul său nu am fi putut vedeà niște pozițiuni așà de splendide, și niște locuri pe care piciorul turistului nu le călcase încă.

Alergăm la gară spre a luà trenul accelerat, ce tocmai acum soseà, și la orele 6 și un sfert p. m. eram reîntorși în Sinaia, plini de bucurie și cu o bucurie sufletească extraordinară.

LA MUNTELE OMUL

In ziua de 3 Iulie 1910 pe la orele 3 şi jum. p. m., plecarăm din Sinaia patru tovarăşi spre muntele Omul, dintre cari trei turişti bine încercaţi şi experimentaţi, iar al patrulea, D. Ştefan Cesian, un nou adept la frumoasele noastre excursiuni, a dat probe de eminent excursionist, căci mai tot drumul l'a făcut pe jos, ca şi noi.

Timpul erà destul de frumos şi se păru a ne fi favorabil tot parcursul, adică până la «Omul».

Pornirăm destul de încet, luând drumul uşor şi practicabil spre pavilionul Sf. Ana până în apropierea sa. Lăsarăm la stânga noastră această cale şi continuarăm pe aceea, ce conduce spre captarea apelor, sau cum se mai numeşte «la cele şeapte isvoare». S'a numit «Captarea Apelor», căci de acì se alimentează oraşul Sinaia cu apa rece şi curată, strângându-se din şapte mici pârâiaşe ce isvorăsc din coastele munţilor «Furnica». Se vede însă că acest debit de apă nu erà suficient pentru îndestularea trebuinţelor locuitorilor, căci s'au mai captat şi altele ce-şi iau obârşia lor din muntele Vânturişul, aşà că după constatările făcute, apa adusă în Sinaia, e cea mai bună din toată ţara. S'au făcut mai multe încercări de a se alimentà şi Capitala cu o apă tot aşà de bună ca cea de acì, dar aceste lucrări, nu ştim din ce cauză, au fost părăsite. Astfel vedem începuturile unor lucrări la Scropoasa, la Gura Văiei Padina, aproape de Cheiie Tătarului, (Valea Ialomiţei), ba chiar în Cheile muntelui Bătrâna de lângă Peştera Ialomiţei. In toate

aceste localităţi s'au făcut studii costisitoare, dar care acum sunt cu totul părăsite.

După un mic repaos, părăsirăm drumul mare, ce se continuă la stânga spre Vârful cu Dor, spre acea parte care se numeşte «Sfârşitul lumei», şi apucarăm poteca, ce străbate brâul Furnica, urcând şi coborînd mai multe coline şi văi şi după un mers de o jumătate de oră, ajunserăm în Valea Peleşului, hotarul dintre Furnica şi Piatra-Arsă. Această potecă este bine întreţinută de Eforia Spitalelor Civile şi poate ar fi şi maî bună, dacă oile nu ar mai umblà pe aci, căci dărâmă pământul şi cară în potecă bolovani şi pietre, ce cad sub picioarele lor.

Din Valea Peleşului începem urcuşul pe Muntele Piatra-Arsă. Şi acì drumul continuă a fi bun şi fără stricăciuni, oile fiind mai bine păzite şi oprite de a călcà poteca. Ascensiunea pe acest munte este cam anevoioasă, dar având un drum bun şi bine întreţinut, după cum am arătat, nu prezintă aşà mari greutăţi ca acum câţiva ani, când fiind numai o potecuţă făcută de picior, cu mari greutăţi se puteà urcà până în vârful său. Ajungem în apropierea primului bordeiu, construit departe de potecă, şi puţin mai sus dăm de stânca «Varsanufie», unde luăm repaosul obişnuit.

Urcăm mereu şi după o jumătate de oră ajungem în vârful Pietrei.Arse.

După o mică odihnă pornirăm ceva mai repede spre Muntele Caraiman, lăsând în urma noastră munţii Jepii-Mari şi Jepii-Mici, unde văzurăm pe vechiul şi bunul nostru prieten Prunaru, ciobanul şef al târlei cârlanilor (miei) din Jepii-Mici. In gura bordeiului eşise să ne întâmpine femeia sa care venise acì în munţi să-l viziteze.

Cu cât înaintam mai mult, cu atât şi negura înainta spre noi şi prevedeam că ceva neplăcut ne aşteptà.

Din coastele Caraimanului, şi mai cu seamă din spre muntele Omul, nori groşi şi negri veneau şi se repezeau cu o furie teribilă spre noi, par'că voiau să ne înghită. Noi însă, obişnuiţi cu asemenea aventuri, nu ne înfricoşam de fel, şi cu totul hotărîţi înfruntam turbarea lor şi înaintam mereu spre a ajunge în curând la ţinta noastră.

Ajunşi la stânca Baba-Mare, se face cu totul noapte,

Echipa Câștigătoare — 1911.

Membrii Soc. „Săniuța".

nu atât din cauza orei, căci erau 8, ci din aceea a negurei groase.

Această stâncă înaltă este situată în muntele Babele şi are o vedere admirabilă.

Adeseaori când timpul a fost frumos, m'am oprit aci şi ore întregi am contemplat şi am admirat priveliştea măreaţă ce se desfăşură ochilor. Or în ce parte şi-ar aruncă cinevà privirea, spectacolul este sublim; Valea Ialomiţei în jos se arată vederei pe o întindere ce se pierde la orizont, mărginită şi de o parte şi de alta de munţi înalţi şi stânci colosale, formând în tot lungul sàu o mulţime de chei: a Urşilor, a Peşterei, Cheiu Mică şi Mare a Tătarului, Zănoaga, Orzei, numită de noi «Elisa Brătianu». Turme numeroase de oi se văd pe înălţimile şi coastele verzi ale munţilor cum şi o mulţime de stâni: cea din Bătrâna, din Doamnele şi din Obârşia, iar mai în depărtare cea din Podina, din Lăptici, din Blana şi aceea din Tătaru, stâne bogate cu sute şi mii de mânzări (oi capre cu lapte).

Bacii acestor stâne sunt într'o muncă permanentă, fiind ocupaţi toată ziua cu fabricaţiunea caşcavalului şi a diferitelor feluri de brânzeturi.

Aceste stâni aparţin: cea din Obârşia lui Niţă Vlad, un român din Transilvania, iar baciul de acì este prietenul meu Gheorghe, care ordecâteori mă vede, mă cinsteşte cu puţină urdă proaspătă. Cea din Bătrâna este a mai multora. Stâna din Doamnele aparţine fraţilor Seceleanu din Slobozia (Ialomiţa), vestiţii şi bine cunoscuţii economi de vite şi mari proprietari. Mare parte din Bucegi, ca: Piatra-Arsă, Jepii-Mari şi Mici, Doamnele şi o mulţime de alţi munţi sunt arendaţi de d-lor pentru păşunatul oilor, cari întrec pe ale tuturor celorlalţi economi de vite, atât ca rasă, cât şi ca întreţinere.

Dar să mă reîntorc la stânca mea favorită Baba-Mare, unde m'am hotărît a venì altădată şi a stà o zi întreagă; însă acum suntem nevoiţi a luà un marş repede, înoptându-se, şi apoi, spre marea noastră mâhnire, începuse ploaia.

Cu cât înaintam mai mult, cu atât ploaia cădeà mai repede, iar vântul începeà să sufle cu o furie groaznică, par'că voià să ne arunce în prăpăstii; dar noi, deprinşi cu asemenea întâmplări, luptam din toate puterile şi înfrângeam puterea

lui. Ploaia ne izbeà puternic în faţă şi întunericul deveneà din ce în ce mai intens, aşà că deabea puteam distinge potecuţa dinaintea noastră. Cunoscând foarte bine locurile, mergeam cu siguranţă, urcând şi scoborând diferitele văgăuni ce se găsesc dela Baba-Mare până la muntele Obărşia, fără teamă de a perde drumul sau de a ne abate din el.

Apoi aveam cu noi pe vestita călăuză Gheorghe al Sandei. Nici ploaia, nici vântul, nici frigul care ne îngheţase şi mâinile şi picioarele, ca în timpul iernei, nu a putut să ne deà înapoi, ci mereu, mereu înaintăm înfruntând toate intemperiile naturii.

Deşì cu mult mai în apropiere aveam ca adăpost casa şi bordeiul din Caraiman, totuşi noi, zeloşi apărători ai programului făcut şi în dorinţa de a-l îndeplinì întocmai, fără cea mai mică abatere, hotărîm, după o mică deliberare, a merge înainte cu orice preţ. Aceasta pentru unii ar puteà fi socotită ca o imprudenţă, însă pentru nişte adevăraţi turişti, meritul este de a şti şi a puteà luptà cu toate restriştele, ce se pot întâmpinà în drum, căci numai astfel luptând poate devenì cu timpul un bun turist, nefiindu-i teamă de nimic şi înfruntând totul.

Ajungem la poalele muntelui Obârşia. Acì sunt două căi de a merge spre Omul: una pe brâul Obârşiei şi alta aproape de vârful ei. A merge acum în toiul nopţii pe brâu ar fi fost o imprudenţă, căci drumul e greu, fără nici o potecuţă, ci numai cu ochiul se poate conduce, şi cum nu puteam vedeà din cauza beznei groase, furăm siliţi a urcà spre vârful Obârşiei.

Acì vântul suflà cu o putere aşà de mare, încât eram nevoiţi în unele locuri a ne sprijinì de stânci spre a nu fi aruncaţi în prăpăstiile din Valea Sugarilor, ce se aflà în josul acestui munte. Inaintăm greu de tot şi cu multă băgare de seamă. Ploaia şi frigul deveneau din ce în ce maì intense, astfel că aproape îngheţasem, dar n'aveam ce face, trebuià să mergem mereu înainte, fără şovăire. Ajungând aproape de vârful Obârşiei, pe un mic platou ce înconjoară o mică parte din acest munte, şi care e drumul cailor, pare că suntem puşi la un mic adăpost, de oarece ultimele stânci ale Obârşiei, cari sunt ca un fel de zid, opresc întru câtva furia vântului. După un mers destul de penibil prin bolo-

In intervalul concursului.

Un Viraj frumos.

vanii enormi, ce acoper acest drum şi pe care nu-i puteam evită, fiindcă nu vedeam din cauza întunericului, ajungem la podişul ce termină renumita vale a Cerbului.

De acì începem urcuşul anevoios al muntelui Omul. De abia putem zărì la picioarele noastre mica potecuţă, ba încă mergem cu multă băgare de seamă spre a nu ne abate din drum în altă parte şi strânşi unii lângă alţii ajunserăm la poteca Grănicerilor, care conduce până sus la casa de adăpost. In apropierea casei, ne mai fiind protejaţi de adăpostul stâncilor, furăm din nou expuşi la violenţa teribilă a vântului; păreà că cu orice chip nu vrea să ne lase să ajungem la locul destinat, ci să ne arunce departe, iar noi luptam din toate puterile noastre ca să ne ţinem direcţia şi să nu fim duşi după placul vântului. Din norocire pentru noi, locul deschis şi neapărat de stânci fiind scurt, puturăm înfruntà puterea lui şi a ploaei, care acì aveà şi o mare forţă şi la orele 10 şi un sfert noaptea, ajungem în fine la casa de adăpost din vârful Omului.

La strigătele noastre de bucurie că am ajuns şi am scăpat de nevoi, ne întâmpină bătrânul şi simpaticul moş Ion, păzitorul casei, care ne primì cu multă plăcere. Cel d'întâiu lucru, ce-l cerurăm, fù de a ne face foc la sobă, căci îngheţasem de frig.

Această casă este formată din două odăiţe şi un căminar, în care se află instalate câte o mică sobă de fier. Ea servă ca adăpost excursioniştilor. Păzitorii săi sunt obligaţi de a aveà în permanenţă o cantitate suficientă de lemne, apă şi dacă s'ar puteà şi cevà de-ale băuturii.

Vântul suflând cu furie, tot fumul ce eşea din arderea lemnelor, nu puteà eşì afară pe horn, ci-l respingeà îndărăt, aşà că toată odăiţa noastră fiind plină de fum, ne orbeà de tot şi pentru aceasta eram nevoiţi din când în când a deschide fereastra spre a mai gonì fumul afară. Puterea vântului erà aşà de mare, încât păreà că are să dărâme casa pe noi, iar bietul moşneag, păzitorul de acì, nu a încetat până la ziuă de a întreţine focul. Ploaia, însoţită câte odată chiar cu fulgi de zăpadă, isbeà în geamurile şi obloanele ferestrelor. Deşì eram în noaptea de 3 spre 4 Iulie, iarna însă acì erà în toată puterea, iar noi înghesuiţi în odaie, ascultam vuetul vântului îngrozitor şi sgomotul provocat de

ploaia ce cădeà pe casă. Moş Bogdan, ca mai bătrân, şedeà la gura sobei şi-şi încălzeà picioarele amorţite de frig, iar noul nostru tovarăş, d. Cesianu, pregătì frugalul prânz, care acì şi pe un asemenea timp, ni se păreà ca cel mai bogat şi felurit. Din nenorocire că nu-l aveam cu ce udà, căci noi cu nădejdea că acì, ca şi altădată, vom găsì de ale băuturei, nu ne aprovizionarăm cu aşà ceva, dar bietul păzitor nu adusese lucruri de acest fel; aşà că ne mulţumirăm şi cu apa curată şi rece din bota bătrânului Ion.

Nu-şi poate cineva închipuì o noapte de iarnă petrecută în vârful unui munte de 2511 metri altitudine! Căci deşì, după cum am spus mai sus, erà 3 Iulie, iarna erà în toată puterea ei, temperatura poate că ajunsese la 2—3 grade, dacă nu şi mai jos, căci pământul îngheţase; vântul şi vuetul ce-l produceà erà aşà de intens, încât băgà fiori chiar în cei mai curagioşi; ploaia amestecată cu zăpadă izbeà groaznic în ferestrele casei, iar întunerecul erà aşà de mare, încât îţi dai cu degetul în ochi, după cum spune Românul, şi în acest loc, unde văzduhul fierbeà ca într'un infern, singura noastră casă erà adăpostită şi iluminată de flacările focului, bine alimentat, şi de slăba lumină a lumânărilor aprinse în interiorul ei.

Părea ca o barcă părăsită în mijlocul valurilor unui ocean înfuriat. Erà ceva teribil, îngrozitor, dar frumos şi demn de a admirà natura şi în furia şi grozăveniile sale.

După o mică conversaţie, văzurăm pe moş Bogdan că se ridică dela sobă, ia haina lungă şi îmblănită a păzitorului casei şi se trânteşte pe patul numai de scânduri, iar ca pernă îşi pune la cap sacul cu mălai al omului; de acì, ca din infernul de afară, vroiea să treacă în paradisul visurilor şi cu drept cuvânt că toţi meritam să ne aruncăm în braţele lui Morfeu, după o luptă atât de mare cu intemperiile naturei. Moş Ion, după cum am spus mai sus, nu a dormit toată noaptea, întreţinând tot timpul focul sacru al camerei, spre a nu se stinge.

Credem că ar fi bine ca acì să se transporte câteva saltele de paie, după cum se află mai jos în valea Mălăeşti (Transilvania) şi în schimbul a unei mici taxe să se plătească cheltuelile făcute şi astfel toţi vizitatorii să-şi poată odihnì mai comod membrele obosite. Sperăm că rugăciunea noastră va fi satisfăcută de onor. Eforie a Spitalelor Civile şi prin

insistenţele bravului şi energicului inginer silvic I. Sângeorgeanu, care cu o râvnă admirabilă îşi depune toate silinţele pentru ameliorarea tutulor localităţilor dependinte de Eforie, se va face ca în curând atât acest adăpost, cât şi cel din Caraiman, să fie prevăzute cu un minimum de confort.

Dupăce ne odihnirăm câteva ore, când mai bine, când mai rău, cam pe la 5 ore ne sularăm şi prima noastră grije fù de a privì afară; însă, spre marea noastră mâhnire, negura erà în toată vigoarea ei, ploaia încetase, dar frigul nu.

Din cauza negurei foarte groase, pentru prima oară am fost nevoiţi a renunţà la a doua parte a programului nostru; căci dacă am fi urmat-o, ar fi fost o imprudenţă şi nesocotinţă, de oarece de abia ne puteam vedeà unul pe altul, cu atât mai mult împrejurările şi colţurile ce voiam a le vizità. După o mică discuţiune asupra mersului nostru de a doua zi, văzând timpul mohorît şi cu totul nefavorabil, căzurăm cu toţii de acord a ne reîntoarce acasă prin Valea Cerbului şi de acì la Buşteni; acest drum fiind cel mai bun şi mai lesnicios pentru Sinaia.

La orele 7 dimineaţa începem coborîşul pe Valea Cerbului. Pentru astădată, lăsarăm obiceiul nostru de a ne coborî de-a dreptul, neţinând seamă de potecă. Acum urmăm drumul grănicerilor cu toate zigzagurile sale, căci pe alăturea iarba erà udă de tot, apoi noroi şi pe lângă toate acestea de abia pornisem la vale şi ploaia reîncepe cu aceeaş furie.

Pe un asemenea timp, după mine, cel mai bun sistem de a urmà, este de a continuà drumul, fără nici un repaos; căci oprindu-ne, fiind udaţi de ploaie şi poate asudaţi, s'ar puteà să ne îmbolnăvim. Noi, urmând acest sfat bun, nu am făcut nici un popas şi astfel până la Poiana Coştilei, drum de trei ore, nu ne oprisem decât prea puţin la nişte bordeie, unde se tundeau oile.

Acì în Valea Cerbului întâlnim vechile noastre cunoştinţe de ciobani ai prietenului nostru Zernescu, proprietarul acestor oi, vestit şi neaoş Transilvănean.

La valea Coştilei făcurăm repaosul obişnuit de 10 minute, luarăm drumul cel mare de care prin pădurea lui Manuc-Bei. Aci ploaia mai încetase puţin, dar de sus, de prin copaci, crăcile se scuturau şi toată apa cădeà tot pe noi; jos însă erà un noroiu îngrozitor, tot piciorul intrà în ei. Va-

lea mare fiind alunecoasă, cu multă greutate ne puteam ţine pe picioare. Rar mi s'a întâmplat să umblu pe un noroiu aşà mare; nu găseam nici un mic locuşor pe unde îl puteam ferì, aşà că eram nevoiţi să trecem de-a dreptul prin noroiu.

La 11 ore a. m., ajungem la Buşteni, şi ne repezim cu toţii la restaurantul cel nou al lui Oancea. Acì am ales popasul nostru, când ne întorceam din munţi, căci găsim lucruri curate şi bune, apoi totul este în bună regulă şi foarte bine întreţinut, chiar de fiii bătrânului Oancea, care-şi depun toate silinţele spre a satisface pe clienţii lor, fiind serviţi chiar de ei.

La orele 1 p. m., luăm trenul spre Sinaia, şi la 1 jumătate eram fiecare pe la casele noastre.

Chronometrorii la „sosire“.

LA VALEA-ALBĂ

In ziua de 24 August, la orele 6 dimineaţa, pornim din Sinaia: N. Bogdan, secretar la Adunarea deputaţilor; Stemate, institutor în Capitală şi Ştefan Bogdănescu, şef de birou în ministerul finanţelor. Timpul erà întunecat şi nori groşi ne ameninţau, ba încă cevà şi mai mult, la plecarea noastră începuse chiar să plouă mărunt. Cu toate acestea, în ardoarea noastră de a pornì şi a face o plimbare pe munţi, fără un program stabilit, ne hotărîm de a plecà, luând drumul spre stâna regală. In drumul nostru întâlnirăm pe D. şi D-na locotenent Paraschivescu din geniu cu D-şoara Slăvescu (Teleorman), făcând acelaş drum.

Cu cât înaintam mai mult, cu atât ploaia se înţesà şi picături mari şi groase ne izbeau puternic, aşà că timp de o oră discutam şi chibzuiam dacă trebue să mergem înainte sau să ne întoarcem. Primele creste ale munţilor erau în negură, însă printre ele se zăreà din când în când cîte o mică lumină, câte o mică rază de scăpare, dar speranţa de timp frumos nu puteam aveà. Vântul nici nu adià, fie din cauza pădurii dese, unde mai totdeauna vântul este mai neputincios, izbindu-se de crăcile dese şi puternice ale brazilor şi fagilor, fie că în acest moment nu băteà de fel. Aceasta ne făceà să stăm la îndoială dacă trebue să continuăm drumul, căci dacă negura e groasă şi vântul nu bate, cu siguranţă urmează ploaia. Din contra, vântul bătând, mai ales munteanul, negura se împrăştie şi timpul frumos urmează neapărat.

Relativ la cunoaşterea timpului la munte, daţi-mi voie, iubiţi cititori, să mai adaog două observaţii de curând câştigate dela ţărani. Dacă seara oile în loc să vie la târlă o pornesc din nou spre păşunat, se anunţă un timp rău; apoi dimineaţa, dacă la sârmele telegrafice stau sute de lăstuni, încă proorocesc timp urât. Acestea nu le ştiam şi prin experienţă le-am găsit adevărate.

Ajunşi la stâna regală şi văzând că negura perzistă, punem la vot continuarea sau reîntoarcerea; doi au fost pentru continuare, iar unul pentru reîntoarcere, aşà că tre-

buirăm să urmăm votul majorităţii şi prin urmare începurăm ascensiunea muntelui Piatra Arsă. Deocamdată locurile prin cari urcam erau fără ceaţă, însă vântul şi frigul se simte destul de bine, aşà că în noi renăşteà nădejdea unui timp frumos. Ajunserăm la stânca lui Varsanufie, locul nostru de repaos. Acì un tablou măreţ se prezintă ochilor noştri. In jos Sinaia, Poiana-Ţapului şi Buştenii de abia se zăreau printre strălucirile de negură, căci norii fiind mult mai jos ca înălţimea la care ne găseam, lăsau din când în când, despărţindu-se, să întrezărim aceste localităţi şi câteodată slabe raze de soare, ce puteau străbate ceaţa, luminau o mică parte din vale şi îi dădeau un aspect feeric; ba am văzut mănunchiul de raze solare, reflectându-se numai asupra unei mici porţiuni de pământ, în apa Prahovei și în sus asupra unei stânci, prezentându-le sub o formă minunată. Iuţeala negurei purtate de vânt, este colosală. Aleargă mai abitir ca zborul: când se ridică de prin văi, când se coboară de prin culmi, făcând rând pe rând ca unele părţi de munte să fie întunecate, iar altele luminate, fără pic de ceaţă, ba chiar soarele lucind peste ele, unele văi sunt libere, iar la altele negura este strânsă şi oprită de zidurile de munţi şi de stâncile înalte. Adeseori negura fiind slabă, e albă și transparentă, aşà că se pot zărì prin ea colţii stâncilor înalte, iar printre ei vitele ce pasc prin împrejurimi; ciobanii supraveghează de pe vârfuri și la distanţe depărtate se aude lătratul ascuţit al câinilor. Se întâmplă câteodată, ca în jos să avem un fel de mare de nori, prin care, după cum am spus mai des, putem vedeà din când în când vilele, palatul, biserica din Sinaia, iar în sus de noi nori foarte groşi, printre cari nu putem zărì nimic, în dreapta spre Jepi de asemenea iar pe muntele Furnica numai văile erau invizibile din cauza negurei, închisă între ele și vârfurile, iar brâul în care ne aflam, erà lipsit de negura, care se plimbà numai jos și pe înălţimile munţilor. Câteodată ea este așà de deasă şi aşà de întunecoasă, încât se pare că e noapte și chiar micele păsărele de abia pot să simtă apropierea oamenilor, altădată însă este slabă şi străvezie. Dacă se urcă din văi spre vârfuri și nu bate vântul, e semn că în curând va plouà, dacă însă vine de sus în jos și bate vântul, atunci timpul se va îndreptà.

Un alt tablou frumos ni se prezintă atunci, când jos fiind lumină iar vârful munţilor acoperit cu ceaţă, e de admirat lupta ce se dă între nori şi creştetele lor, de cari norii isbindu-se, se desfac în mai multe părţi şi se sfarmă, dispărând cu totul. Din contră, se vede adeseori cum dintr'un fum mic de ceaţă venit din vale şi urcându-se în sus, cu cât înaintează cu atât se măresc şi fiind ajunşi în vârful muntelui devin adevărat nor, care unindu-se cu alții, formaţi tot în asemenea mod din alte văi, acoper în scurt timp tot orizontul.

Din aceasta se poate vedea că în regiunile muntoase nici odată nu poţi fi sigur de un timp frumos, căci deseori plecând pe vreme admirabilă, în scurt timp se înorează, după cum am arătat mai sus; şi vice-versa plecând pe un timp ploios, după cum ni s'a întâmplat nouă acum, e de ajuns să bată vântul şi toţi norii grămădiţi dispar ca prin minune, iar negura e gonită, alungată şi în câteva minute nu mai există nici o urmă din ea. Aşà, cu oricine aşi merge pe munți, nu pot garantà de ploaie şi negură, de oarece acestea vin pe neaşteptate, pe neînvitate şi oricine ar călătorì prin aceste regiuni muntoase trebue să fie preparat cu mantà de ploae.

După un mic repaos, înaintăm spre vârful Pietrei-Arse, care acum erà cu totul pustiu, de oarece cârlanii (berbecii tineri) şi prietenii noştri, ciobanii din acest munte, coboriseră cu ei la câmp şi muntele erà cu totul părăsit.

Ceața deveneà din ce în ce mai deasă şi izbeà cu o violenţă mai groaznică feţele noastre, iar frigul de care erà însoţită făceà să ne îngheţe mâinile şi picioarele şi să ne pătrundă, aşà că furăm nevoiţi a face uz de mantale şi de glugi spre a ne protejà contra frigului şi a umezelei, căci ceaţa lăsà pe noi un fel de bureală rece ca gheaţa.

Câteodată eram puşi la adăpost şi urcând asudam, astfel că eram nevoiţi a scoate mantalele şi numai decât eşind din adăpost, suflarea rece a vântului ne făceà a recurge din nou la mantale, aşà că într'una le scoteam şi le îmbrăcam, par'că am fi fost clovnul Mărculescu, dela circul Sidoli, care se îmbrăcà şi se desbrăcà într'una.

Câteşi trei însă, buni turişti, după un mers de 2 ore şi un sfert ne aflăm în vârful Pietrei-Arse, fără să simţim nici cea mai mică oboseală.

Acì însă fiind vânt şi un curent puternic, nu poposirăm, ca de obiceiu, ci merserăm înainte, căutând un adăpost oricât de mic ca să ne odihnim puţin.

Eram înconjurat de toate părţile de negură, aşà că nu puteam observà nimic, decât drumul dinaintea noastră, care ca prin minune erà apărat. Nici vorbă ca să mai privim frumuseţile culmilor de munţi, ce formează frontiera ţărei noastre, necum Zănoaga şi Lespezile, ba nu puteam vedeà nici vârfurile munţilor din apropierea noastră. Totul erà acoperit de nori.

Urcăm Jepii-Mari, apoi trecem în cei mici, la amicul Prunaru, ciobanul şef al turmei de acì; însă uşa bordeiului erà închisă şi zăream numai prin negură cevà ca nişte bolovani de piatră, aşezaţi prin colţii Jepilor mici, — erau cârlanii lui Prunaru — cari păşteau liniştiţi fără teamă de vreme rea şi fără să simtă frigul ce-l simţeam noi.

La strigătele noastre ne întâmpinară câinii cu lătrăturile lor, dar fie că s'au obişnuit cu lumea, fie că urmează bunătatea stăpânului lor, fapt este că ei nu înaintară până la noi, ci se mulţumiră să ne latre la distanţă.

Aici, iubiţi cititori, permiteţi-mi o mică digresiune. Ciobanii au obiceiul de a se depărtà în timpul zilei cu oile lor foarte mult de bordeiu şi tocmai seara se întorc la culcare, iar acasă rămâne cam până la 10 ore, un cioban spre a le preparà mămăliga şi cele necesare pentru mâncare şi le-o duce acolo, unde se găsesc ei. La bordeiu lasă ca păzitori, câinii, ca să le păzească târhatul (bagajul lor) şi aşà de bine este păzit, încât nimeni nu îndrăzneşte a se apropià de bordeiu. Ziua neivindu-se lupii, oile n'au trebuinţă de câini ci numai în timpul nopţii, când toţi dulăii se aşează în jurul turmii, nu unul lângă altul, ci depărtaţi, aşà ca să poată înconjurà turma; iar ciobanii imitându-i, niciodată nu dorm în bordeiu ci lângă oiţele lor, orice timp ar fi afară: ploaie sau ninsoare, aşà că la cel mai mic zgomot, la cel mai mic freamăt, ei sunt deşteptaţi de câini, cari dau alarma şi gonesc cu o furie teribilă, când vrăşmaşul lup ar aveà curajul şi îndrăzneala să se apropie de oi.

Acì în Jepii-Mici, pare că cerul se mai înseninase, de oarece din timp în timp ne izbeau şi slabele raze ale soarelui, ne mai desgheţă şi ne mai încălzeà corpul amorţit de

frig şi cu cât înaintăm spre Caraiman, ceaţa deveneà mai slabă şi mai alburie.

La 10 şi jumătate a. m., eram la casa de adăpost din Caraiman, la prietenul Roşculeţ şi fiul său Dumitru, păzitorul acestei case. Imediat ne aşezarăm la gura sobei, unde pîlpîia un foc bine întreţinut. Ne cinstirăm unii pe alţii cu câte 1—2 ţuiculiţe şi după un repaos de mai bine de o jumătate oră, luarăm dejunul nostru frugal pe care-l udarăm destul de bine cu un vin bunicel, găsit în depozit la acest păzitor al casei. Afară negura se răreà din ce în ce mai mult, iar razele apăreau mai strălucitoare şi mult mai căldicele.

Către sfârşitul dejunului sosesc acì şi D. şi D-na locot. Paraschivescu, rămaşi în urma noastră şi ceva mai târziu D. Petrică Ştefănescu, profesor particular, cu micul Barozzi şi o domnişoară engleză având cu ei pe vestita călăuză Gheorghe al Sandei. Profitarăm de venirea acestuia şi la moment hotărîrăm a ne coborî la Buşteni prin renumita şi feerica «Valea Albă».

Gentileţa şi amabilitatea bunului meu prieten Petrică Ştefănescu ne înlesnì dorinţa noastră, punându-ne la dispoziţie pe Gheorghe.

După un rămas bun luat dela cei dela casă, începurăm la 12 şi 45 urcuşul spre vârful Caraimanului, nu pe drumul obişnuit, ci pe brâul său.

Un mic hăţaş (drum făcut de picioarele oilor), care adesea ori se pierde în iarba mare şi groasă, sau prin pietrele mari ce-l acoperă, conduce pe sub stâncile gigantice verticale şi imposibile de escaladat şi cu care se termină coasta Caraimanului.

Din dosul casei, pe un plaiu smălţuit cu mii de mii de flori şi floricele, de toate feţele, se urcă spre acest hăţaş, care deabia se zăreşte de jos, unde ajungând, pare că drumul ar fi foarte uşor, însă cu cât înaintăm, cu atâta se îngreuiază, căci, după cum s'a spus, adesea se pierde şi atunci ochiul devine conducător.

E bine, ca să se ţie mereu pe sub stânci şi să nu se lase la vale, de oarece pe acì se dă de stânci, peste care nu se poate trece.

In drum până în vârf, brâul este întretăiat de mai multe văi şi vâlcele, cari în lunile de Maiu şi Iunie sunt pline cu

zăpadă, acum însă erau cu totul seci și fără nicio picătură de apă.

A descrie frumusețea brâului, așà cum merită, mi-ar fi imposibil, de oarece este indescriptibilă! E de ajuns numai să spun că deasupra capului nostru se înalţă stânci şi colţi colosali de mari, cu forme şi poziţiuni variate, iar dedesuptul nostru prăpastii aşà de adânci, încât ochiului îi este imposibil a străbate până în fundul lor.

Parcursul întreg este format numai din plaiuri verzi, cari din distanţă în distanţă sunt mărginite cu colţi ascuţiţi şi separate prin văi adânci, unele acoperite cu iarbă, iar altele pline cu bolovani de piatră. Jos în valea Jepilor se vede din când în când poteca, care conduce dela casa de adăpost până în Buşteni, iar în partea opusă, adică în dreapta văiei Jepilor, se ridică masivul impozant al munţilor Jepii-Mici cu mii și mii de stânci și colţuri înalte pe vârful cărora norii sunt în luptă continuă între ei și cu păreţii stâncilor, iar vulturul falnic predomină pe deasupra cu zborul, pe când ochiul lui aprig străbate fundul prăpăstiilor spre a zărì pe acolo stârvul vreunei oi surpate, căzute de pe stânci.

In depărtare înaintea noastră se desfășură privirilor satele : Buşteni, Poiana-Ţapului, Azuga și mai spre Est Sinaia, cu vilele și casele sale, printre cari Prahova cu apele argintii, văzute de acì, mi se pare ca o bandă argintoasă și șerpuită ce din când în când străluceşte la razele luminoase ale soarelui.

Trenul în mişcare zărit din înălţime, ni se arată ca un șarpe uriaş ce se svârcolește, când spre dreapta, când spre stânga, încovoindu-și trupul cu o iuţeală extraordinară, care când merge în linie dreaptă mi se pare un mic tren de jucării.

Ajunși la baza stâncei, care termină brâul și de unde începe așà zisa «Șeaua Caraimanului», de oarece are forma unei șele, luarăm puţin repaos, voind în acelaş timp a mai privì puţin. Acì iarăși, în adevăr, avem un tablou feeric. Vederea se întinde pe un orizont aproape nemărginit, iar dela picioarele noastre florile se întrec cu culorile lor variate. Edelweissul îl culegi cu multă înlesnire și are un diametru destul de mare.

Sfătuesc pe oricine ar citì aceste rânduri, să facă tot

Drumul Skiurilor.

Cu Skiurile spre Poiana Reginei.

posibilul a ajunge până sub această stâncă şi cred că i-ar fi în destul de a se reîntoarce acasă cu totul mulţumit de frumoasa privelişte.

Buştenii, jos în vale, desfăşură privirilor noastre frumoasele şi veselele sale vile cu diferitele instalaţiuni ale fabricii de hârtie Schiel, iar pe coasta muntelui Zamora, opus cu acela al Caraimanului, se ridică înalt şi majestos măreţul şi vastul palat al d-lui G. Gr. Cantacuzino, care predomină întreg Buştenii.

Tot de acì, de sub piciorul acestei stânci, se poate vedeà foarte bine toată culmea munţilor din stânga Prahovei, aşà că, cu drept cuvânt pot zice, că este un punct de contemplat, admirabil de bine plasat.

Dupăce privirăm îndeajuns frumuseţea şi decorul acestei panorame naturale, urcăm puţin spre Şeaua Caraimanului, unde se găseşte în abondenţă floarea Reginei, dar mult mai mică şi pipernicită.

Această şea se termină în spre Est, adică spre Buşteni, cu nişte colţi în stânci gigantice, care se înclină drept spre sat, iar spre Vest cu un urcuş destul de bine pronunţat spre vârful cel mai culminant al Caraimanului.

Ne mai voind a urcà această din urmă parte, fiindcă drumul e mai lung, apoi şi urcuşul cam greu, hotărîrăm a apucà pe unul din numeroasele brâne ale versantului din Caraiman, care mărginesc Valea Albă.

Valea Albă desparte muntele Caraiman de muntele Coştile.

Vârful celui dintâiu are o altitudine de 2406 m., iar al celui de al doilea 2407 m. (vezi: «In munţii Sinaiei, Rucărului şi Branului», de Michai Gold, Bucureşti, 1910).

Ea începe din vârful lor şi se termină la începutul pădurei, situată deasupra Buştenilor, şi este mărginită pe partea stângă de zidurile colosal de înalte, verticale şi cu totul inaccesibile la începutul ei, ale Coştilei, afară de un mic brâu, care se poate face, însă cu multă greutate, după cum ne-a sp uscelebrul şi primul turist român Dr. Urechiă, drum pe care îl vom încercà şi noi în curând, dacă timpul ne va permite.

Pe partea dreaptă se mărgineşte prin numeroasele văi şi vâlcele ale Caraimanului, cu colţii şi stâncile având formele cele mai variate şi cu povârnişul format din lespezi

întinse de piatră spălăcită de numeroasele ploi și troeni de zăpadă, ce cad peste ele. Panta aceasta e puțin mai dulce și mai accesibilă, totuși destul de grea, dar fără pericol. Mai în jos tot pe coasta aceasta, se găsesc o mulțime de mici copăcei, numiți popular «lilieci», pe când pe cealaltă coastă nu se găsesc decât ziduri verticale de piatră. Vârfurile lor de abia se pot zări, iar pereții lor, în unele locuri, sunt picurate de mici picături de apă isvorîtă nu știu de unde.

Luăm dar un brâu al Caraimanului, după versantul de N. E., în loc de a începe coborâșul din vârful Văei Albe.

Acest brâuleț ocolește coama cea înaltă a Caraimanului și intră mai deadreptul în vale.

Și acest brâu, ca și celalt, urmat până acum de noi până în șea, este admirabil de frumos, cu deosebire că este mult mai sălbatec, de oarece vegetația este mai rară, plaiuri verzi nu mai sunt, ci un fel de povârniș, format mai mult din lespezi foarte întinse de piatră printre cari se află mici brâulețe acoperite cu iarbă și flori, în mare parte Edelweiss mare și frumos.

In jos fundul văei nu se poate zări, de oarece în mijloc fiind o văgăună mare cu marginile de pereți de piatră, este astupată vederei.

Deasupra noastră, stânci sau mai bine zis blocuri colosale de piatră, par'că amenință să ne cotropească cu căderea lor. Urmând acest brâu, scăpăm de o parte de aceste văgăuni care se formează aproape dela începutul văiei și a cărei descindere e puțin cam dificilă, din cauza bolovanilor mișcători cu care în mare parte este acoperită și cari adeseori mișcați de picior, se rostogolesc cu o mare viteză la vale, amenințând cu loviturile lor pe acei ce se vor află înainte, cazuri cari adeseaori ni s'au întâmplat, însă fără consecințe regretabile.

Coborâm cu pașii regulați spre vale, fără nici un drum sau indicație de drum, având drept conducător prin aceste locuri numai ochiul, fiindcă această vale este prea puțin frecuentată, ba chiar după informațiunile luate, în vara anului acesta noi cei dintâi am fost pe acì și poate tot noi vom fi și cei din urmă.

Este de mirat, cum excursioniștii noștri nu au, dacă nu

dorinţa, cel puţin curiozitatea de a vedeà frumuseţea şi splendoarea acestei văi. Vizitatorii săi au fost şi sunt aşà de puţini, încât aş puteà să-i număr.

In adevăr că e cam greu de coborît, dar nu prezintă nici un pericol. In schimbul oboselei însă, ar aveà o satisfacţiune sufletească deplină, văzând minunile cu care natura în toată dărnicia ei, a înzestrat-o. Mie, dacă mi-ar fi cu putinţă, m'aşi stabilì mai multe zile pe aceste brâuleţe şi în societatea caprelor sălbatice şi vulturilor, singurele vieţuitoare, locuitori ai acestei văi, aş contemplà în toată libertatea măreţul tablou şi frumoasa panoramă a văei!

Şi în adevăr că e frumos, e splendid, e magnific!

Cuvintele îmi lipsesc ca să pot arătà în destul de lămurit, ceeace simte şi încearcă sufletul şi întreaga mea fiinţă fiind în contemplarea şi admiraţiunea văiei! La fiecare pas ce facem, stăm şi admirăm în toate părţile: fiecare stâncă, fiecare colţ, fiecare brâu, chiar blocurile, pe cari le escaladăm sunt observate şi examinate de noi, de aceia păşim încet şi cu multă băgare de seamă, însă veseli şi pe deplin mulţumiţi, ocolind din când în când obstacolele şi bolovanii ce-i întâlnim în cale şi peste care nu putem trece.

Ajungem în văgăuna cea mare din mijlocul văei.

A continuà încă drumul pe brâele Caraimanului este imposibil şi cu atât mai mult pe Coştile, aşà că suntem nevoiţi să ne vârîm în văgăună şi pe ea să continuăm la vale.

Ea este apropiată în tot lungul său cu blocuri colosale de piatră şi de zăpadă îngheţată pe cari trebue să le escaladăm, timp de două ore.

Acum suntem închişi de amândouă părţile de pereţi înalţi de piatră, aşà că nu putem trece nici în dreapta nici în stânga, ci mereu în jos, sărind din bolovan în bolovan, târându-ne în jos pe ei pe spate, rezemându-ne când în mâini când în picioare, însă blocurile fiind foarte apropiate unele de altele, putem cu înlesnire sărì dela unul la altul.

Peste puţin dăm de nişte adevărate tunele de zăpadă. Mai în toţi ani anii, de câte ori am coborît pe acì, zăpada îngheţată, groasă de 1—2 metri, acoperea cea mai mare parte a acestei văgăuni, 1—2 km., aşà că povârnişul de zăpadă erà foarte înclinat şi puţin cam periculos, totuşi se

făceà mai uşor, de oarece, fără sâ vrem, ne duceà zăpada aproape în goană.

Anul acesta, nu ştiu cum, sau poate că nu a nins aşà mult ca în alţi ani, sau din cauza ploilor dese, mare parte din zăpadă s'a topit şi numai în două locuri a rămas aşà, încât formează un fel de tunele sau poduri sau copci, după cum le zice în limbagiul vulgar; iar de desubtul lor se găsesc blocuri enorme de zăpadă îngheţată, desfăcute sau căzute din troienele îngrozitoare ce înväleau valea.

Aceste tunele aveau mărginile formate din pereţi de ghiaţă foarte groşi, iar pe deasupra noastră înfăţişau ca un fel de pod de 1—2 m. lărgime; deşì pe dedesuptul lor eram nevoiţi să trecem escaladând, după cum am spus mai sus, bolovani colosali de zăpadă.

Imi pare rău că nu am avut cu noi un aparat fotografic spre a arătà şi altor amatori de excursiune tablourile acestea minunate, cari nu se pot zărì decât în Alpi şi în alţi munţi, plini cu gheţari.

Mărturisesc că niciodată nu am văzut un tablou de felul acesta, adică tunele formate de zăpezi, sub care trecem, nici blocuri aşà marì de zăpadă, pe care eram nevoiţi a le escaladà.

In tot lungul văgăunei, un pârâiaş cu o apă limpede ca cristalul şi rece ca ghiaţa, cade din bolovan în bolovan, formând sub fiecare câte un mic bazinaş, din care se scurge în jos până când dă de un alt bloc de piatră, printre care şerpueşte spre a-şi găsì un mic locşor de scurgere, continuând drumul său mai departe.

Dacă blocul este mai înalt, cu pereţii verticali, atunci apa formează mici cascade cu o şuviţă de apă. Un freamăt dulce şi sonor o însoţeşte, aşà că pe lângă vedere şi auzul se mulţumeşte cu micul şi uşurelul susur, produs de căderea apei.

Acest pârîu merge până la un loc oarecare al văiei, apoi dispare cu totul, intrând în pământ, pe unde îşi urmează drumul său, până când eşind iarăşi la lumină, devine mult mai mare şi este mult mai sgomotos, ba acest sgomot este aşà de tare, încât se aude dela o depărtare foarte mare.

Cu cât înaintează spre vale, cu atât creşte mai mult; trece printr'o parte a Buştenilor, ca un adevărat pârîu, bine

Cu schiuri pe poiana Reginei.

O săritură periculoasă.

format şi alimentat şi se varsă în Prahova, ceva mai sus de gară.

E păcat că oamenii de acì aruncă în el tot felul de murdării şi gunoaie! Această apă poartă numele de «Apa Valea-Albă», după numele văiei pe care o udă.

Trecând tunelele şi blocurile de zăpadă, mai escaladăm câtva timp bolovanii mari de piatră, trecem în partea Coştilei pe un povârniş foarte pronunţat, dăm de o cantitate enormă de pietre, rupte şi prăbuşite din stâncile Coştilei şi în fine ajungem pe piciorul văii, de unde trebue să schimbăm direcţia spre stâncă, căci a continuà la vale este cu totul imposibil, drumul fiind inaccesibil.

Partea aceasta din urmă din spre Coştile, este plină cu tot felul de pietre de diferite mărimi şi forme rupte, se zice din munte, mai acum câţiva ani, din cauza unei mari anvalaşe, provenită dintr'o mare cantitate de zăpadă căzută în acel an.

Să ne oprim puţin acì, pe deoparte fiind locul nostru obicinuit de odihnă, apoi să mai privim odată la zidul gigantic al Coştilei, în care se află o crăpătură întocmai în forma unei mari ferestre şi numită pentru aceasta «la fereastră» şi în fine să mă încerc a dà o mică indicaţie acelor cari îmi vor cetì această descriere, şi cari vor dorì a vedeà şi a vizità Valea Albă.

Vor luà din şeaua Caraimanului brâul cel mai bun şi ceva mai larg, care îl vor găsì mai în apropiere de vârful său; vor merge pe el spre Coştile, până când vor dà de un povârniş, pe care pot coborî, vor merge pe el în jos, conducându-se din ochi: când la dreapta, când la stânga, evitând stâncile ce întâlnesc câteodată în cale şi aşà vor înaintà până când vor întâlnì o vale, pornită tot din şea în jos, vor ţine stânga ei, până când vor găsì nişte mici brăzişori. Acì vor căutà cu băgare de seamă să treacă printre ei, apoi vor descinde deadreptul în jos, până când vor ajunge la văgăună.

Acì ochiul este cea mai bună călăuză, căci numai el poate arătà bolovanii ce se pot escaladà şi aceia ce nu îngădue escaladarea, având ca ţintă piciorul sau plaiul verde ce se găseşte deasupra pădurii, unde trebue să ajungi şi cu

care se termină toate greutăţile scoborîşului acestei frumoase văi.

Ajungând aci, ii sfătuesc să facă ca şi noi, să se odihnească puţin, trântindu-se pe iarba verde şi privind în sus, în dreapta şi în stânga.

După o mică odihnă de un sfert de oră. luăm hăţaşul oilor, făcut chiar anul acesta, urcăm puţin pe coasta Coştilei şi ajungem deasupra pădurii. Ne oprim şi aci câteva momente, căci numai de aci îşi poate cineva dà bine şi exact seama de tot ceeace a coborât, şi aşà privind locurile prin care am trecut, pare ce ne-am îndoi dacă am făcut sau nu acest drum greu,. căci de aci s'ar părea a fi foarte periculos, valea văzându-se în toată întinderea sa, din vârf chiar, cu toate brânele şi bolovanii escaladaţi de noi. Cu toate acestea, cu băgare de seamă se poate face fără nici o teamă de pericol, cum am făcut adeseori.

Aş îndemnà pe toată lumea şi mai cu seamă,pe vilegiatorii din Buşteni, să-şi iea puţină osteneală a urcà cel puţin până în acest loc şi a coborî la plaiul mai sus arătat ca să poată admirà frumuseţea văei şi cu atât mai mult că urcuşul nu este greu pe aicea.

De aci începem coborâşul prin pădure cu paşi repezi, ne mai având nimic de observat şi de admirat.

La orele 4 jum. p. m., eram în Buşteni în faţa gării cu câteva minute în urma pornirii trenului de persoane spre Sinaia şi atunci, spre a ne mai potolì supărarea de această pierdere a trenului, alergăm la restaurantul «Ursul» unde cu câteva halbe de bere foarte rece şi foarte bună, o uitarăm cu totul şi spre a ne răzbunà asupra trenului, ce nu avusese amabilitatea de a ne mai aşteptà puţin, o luarăm iarăşi apostoleşte pe jos, aşà că la 6 ore, odată cu sosirea acceleratului, eram şi noi în Sinaia, foarte mulţumiţi şi satisfăcuţi de frumoasa şi splendida excursiune făcută în Valea Albă, hotărându-ne să o mai facem odată.

IN MUNŢII BUCEGI ŞI IN MUNŢII STRUNGEI

Caraiman, Coştilele, Omul, Strunga, Cetatea Zănoaga şi Lespezi, Scropoasa, Dichiu la Sinaia.

Pornirăm din Sinaia 4 tovarăşi, la ora 6 dimineaţa, pe un timp splendid. Am urmat drumul pe la Foişor, Captări, Piatra Arsă mică, până în vârful Pietrelor Arse mari (2000 m. alt.) unde ajunserăm la ora 8, distanţă dela Foişor 9500 m. Drumul acesta l-am descris altă dată, aşà că trec repede peste dânsul. Din vârful Pietrelor Arse mari am luat poteca la dreapta spre Jepi şi Caraiman (distanţă 4000 m.). Despre această potecă avem puţin de spus; peisagiul nu prea este interesant mergând numai pe partea munţilor, aşà că tot drumul nu suntem înconjuraţi decât de o mulţime de munţi şi de curioasele păduri de jnepeni. Pe alocuri vederea este foarte frumoasă. De aci se vede în depărtare când cetatea Zănoaga şi cetatea Lespezi, când Leaota, iar în faţa noastră tot timpul se ridică falnicii munţi Caraimanul (2300 m. alt.) şi Obârşia (2500 m. alt.). Timpul începe să se înoreze şi vântul să sufle cu furie. Traversăm începutul văei Bahei, urcăm Jepii Mari, traversăm apoi începuturile văilor Urlătoarea mică şi mare, suim Jepii mici, trecând şi dela Claia mare a Jepilor şi în fine pe la 9 şi $^3/_4$ dimineaţa suntem la poalele Caraimanului, în valea Jepilor numai la vreo 200 m. departe de casa Caraiman.

Timpul s'a înorat rău de tot; de o parte vedem nori negri de ploae spre Omul, iar de altă parte spre cetatea Zănoaga, alţii cari par'că voesc să se unească deasupra noastră; totuşi hotărâm să urmăm drumul nostru spre Omul. Pentru a urcà frumosul Caraiman, se oferă două drumuri turiştilor; primul este potecuţa obicinuită care trece pe lângă bordeiul de pe Caraiman şi ese deasupra Văei Albe. Acest drum poate fi urcat şi de cai, aşà că turiştii cari vin pe drumul urmat azi de noi, călări, sue Caraimanul pe aci.

Noi însă preferim un drum cu mult mai greu, puţin periculos, însă de o frumuseţe grozavă. Zic grozavă pentru că, pe lângă splendoarea priveliştei peste Valea Jepilor şi a Prahovei, este şi măreţia muntelui cu stâncile sale as-

cuţite şi prăpăstiile sale fără fund. Drumul acesta este aşà zisul brâu al Caraimanului care ese tocmai în vârful şelei mari a Caraimanului și de unde se văd Buştenii, par'că să pui mâna pe ei. Acì nu este nici un drum, nici potecă și nu ne conducem decât după ochi.

Pe şeaua Caraimanului se află în abundenţă floarea Reginei, iar sus ultimele stânci ale acestei şele se pare că ar fi spânzurate deasupra Buştenilor. Stâncile acestea sunt de diferite forme şi mărimi, iar coborîşul pe acì direct spre Buşteni este aproape imposibil. Numai într'o singură parte, numită pe la «Porţile», pare că s'ar puteà descinde, însă cu multă greutate. Porţile e un fel de gaură într'o stâncă.

Urcăm în vârful mare al Caraimanului, unde suntem la o altitudine de peste 2300 m. Aerul e rece ca iarna, vântul suflă şi negura începe să ne înconjoare; pare că suntem în vis. La orele 11 flx eram în vârf, unde deşi hotărîsem să facem un popas mic, nu ne putem ţine de cuvânt din cauza frigului. Pornim imediat urcând creasta şi alt vârf al Caraimanului, coborând începutul Văiei Albe, foarte grea de parcurs, dar şi dânsa admirabilă, şi începem urcuşul pe creasta şi vârfurile muntelui Coştilele, unul din cei mai frumoşi munţi ai Bucegilor, frate cu Caraimanul, însă mai sălbatic ca dânsul. Format par'că dintr'un singur bloc de stâncă, el se ridică aproape la 2500 m. înălţime, prezintă văi extraordinar de periculoase, cum sunt Mălinul și valea Coştilei, precum şi valea Albă pe care o formează împreună cu Caraimanul. Priveliştea de pe acest munte este admirabilă: stânci şi prăpăstii îngrozitoare, vedere în România şi Austro-Ungaria, iar deasupra acestor prăpăstii planează vulturii maiestoşi. Dintr'un vârf al Coştilelor se vede și valea Prahovei şi valea Ialomiţei fără a-şi schimbà cinevà locul. Caraimanul şi Coştilele sunt foarte interesanţi şi mai cu seamă pentru oamenii de ştiinţă (botanişti), căci acì se găsesc cele mai rare plante alpine şi cu deosebire pe brâul Caraimanului; şi ce frumuseţe! ce drăgălăşenie la aceste mici floricele cu culorile cele mai vii, cari de abia se ridică la vreo 2—3 centimetri dela pământ.

La ora 12 jum. ajunserăm în vârful mare al Costilelor. După ce l-am explorat bine prin toate colţurile şi vârfurile sale, imediat o pornim spre Omul, de oarece timpul devine

D-nul Dickin câştigătorul premiului de Skis.

Skiuri ajutaţi de cai.

cu totul amenințător. Negura, care se ridicase un moment, par'că înadins pentru noi ca să ne putem desfătà privirile cu grandioasa priveliște, devine acum din ce în ce mai densă, iar în depărtare se aude tunetul cum bubue, par'că s'ar sguduì munții din temelii și prin prejurul nostru fug potârnichiile de munte, semn de ploae sau de ninsoare. Coborîm Coștilele, trecem pe lângă valea Priboiului, ajungem de-asupra văiei Sugarilor și în fața noastră avem frumosul munte Obârșia, cu curioasa sa cingătoare stâncoasă. Urmăm potecuța pe sub această cingătoare sau brâu, lucru pe care turiștii călări nu ar puteà-o face, ci ei sunt nevoiți să urce Obârșia pe deasupra brâului pe unde este potecă de cal. In valea Cerbului negura s'a lăsat jos de tot și chiar noi suntem înconjurați de ea; e așà de groasă, că ne găsim drumul cam greu, iar vântul suflă îngrozitor. In fine ajungem la Omul la 2 jum. p. m. pe ninsoare și vânt mare. Despre acest drum n'am ce spune, fiind foarte bun, caii pot merge până la pavilion la vârful Omul. Țin să arăt acì că Omul nu e munte, ci numai un vârf. Vârful Omul, înalt de 2511 m., este un vârf al muntelui Moraru. Acì se află o căsuță cu 2 odăi și cu 2 îngrijitori. Am găsit făcut focul și cald bine în năuntru, așà încât ne-am putut uscà și încălzì. Afară par'că e iarnă și ploaia a stat; vântul însă suflă din ce în ce mai tare. Acì am găsit un profesor din Lemberg, dela școala politechnică, amator botanist, care venise din Râșnov pe valea Mălăești pe jos. Numele său îmi scapă, e în etate de 70—75 ani și cunoșteà din renume pe toți botaniștii noștri. Pe la 8 ore p. m., dupăce am dejunat bine, deșì nu ne înduram să eșim dela căldură, cu toate că eram echipați ca de iarnă, cum însă se făcuse lumină bine, eșim să pornim. Vederea în Transilvania este admirabilă; se văd o mulțime de sate: Branul, Râșnovul, Tohanul vechiu și nou, Zărneștii, etc., în fine întreaga câmpie cu aceste sate presărate pe dânsa, pare a fi o grădină frumos aranjată. In depărtare, către Nord-Vest, se înalță maestos Piatra Craiului și Păpușa, de care vom vorbì altădată. In spre Est și Nord-Est avem o mulțime de văi și munți cari de cari mai admirabili și mai greu de parcurs; așà cităm pe Țigănești cu valea Țigănești, valea Mălăești, Bucșoiu cu valea Bucșoiu, valea Morarului cu Moraru și valea Cerbului. Iar în partea de Vest

avem muntele Doamnele pe care vom continuà drumul, valea Gaurei admirabilă, muntele Gaura şi Ciuvotea, ambii extraordinar de frumoşi şi încă o mulţime de alţi munţi şi văi.

Aci ar trebuì să se facă o sobă bună de zid, de oarece cu soba de fier, care e acuma, nu se poate face nimic, căci cum bate vântul tot fumul îl bagă în casă, aşa că bieţii îngrijitori şi turişti sunt nevoiţi să se chinuiască stând cu ochii în fumărie.

Până la orele 4 p. m. timpul s'a făcut frumos de tot şi chiar cald, astfel că noi o pornim pe drumul frontierei, atât de bun că s'ar puteà merge şi cu bicicleta, spre Strunga. Drumul urmează întâiu muntele Doamnele, care are pe dreapta valea Gaurei în Transilvania, iar pe stânga valea Ialomiţei cu mecetul turcesc; nu ştii ce să faci şi unde să priveşti, atât sunt de încântătoare toate poziţiunile de jur împrejur.

Continuăm drumul, lăsăm valea Doamnelor la stânga şi apoi trecem pe muntele Bătrâna, pe la capătul său, care formează frontiera spre Austro-Ungaria. Această parte a Bătrânei se mai numeşte şi Poiana-Ţapului şi acum câţiva ani erau postaţi acì câţiva grăniceri puşi pentru pază. Cea mai mare parte a acestui munte e acoperit de păduri de jnepeni şi mai jos, în spre peştera Ialomiţei, formează frumoasa vale «Bătrâna». La capătul său, spre ţara noastră, se află şi stâna din Bătrâna, care aparţine învăţătorului Enescu din satul Peştera (Transilvania). Acest munte colosal e compus din 7 mari vârfuri şi frontiera se urcă pe toate, deci şi noi.

In fine, după ce am trecut partea numită Padina Strungei cu colţii Strungei şi Strungele Mari, ajungem pe la orele 8 seara la Strunga, unde este vama. Nicăiri nu pot fi poziţiuni mai admirabile şi mai impunătoare ca aci şi mai cu seamă dacă cineva ar aveà norocirea de a merge pe un timp frumos, cum am avut noi.

In tot cursul acestui drum urcăm munţi foarte stâncoşi şi prăpăstioşi, iar în depărtare se ridică majestos munţii Piatra-Craiului, iar la spatele lor Păpuşa şi Iezerul (jud. Muscel). In partea ţărei noastre se văd ca într'o oglindă toţi munţii şi văile Bucegilor. Panta acestor munţi spre Austro-Ungaria e foarte prăpăstioasă şi aproape imposibilă de scoborît, pe când în spre noi e dulce şi se înclină prin mai multe nenumărate turme de oi. Muntele Doamnele e arendat de fraţii

Săceleni, iar Bătrâna de dascălul Enescu. Mergând drumul (frontiera) până la Strunga, pare că te-ai crede în regiuni cereşti, aşà sunt de frumoase şi încântătoare. Ochiul nesăţios nu se poate îndestul sătură cu priveliştea ce se desfăşoară înaintea sa. Acì natura şi-a depus toată arta sa, iar turistul cu greu se hotărăşte a părăsì aceste încântătoare locuri. Decâteori nu am petrecut nopţi frumoase şi senine, la lumina şi căldura unu foc alimentat în timpul nopţii de trunchiuri de jnepeni, smulşi din desele păduri de aceşti copaci de pe acì, iar lângă noi turme de oi îşi luau repaosul nopţii cu toţii împreună. Câinii dela târlă pe lângă ele se odihneau şi niciodată unul lângă altul, ci la distanţe împrejurul târlei, ca la orce pericol ce s'ar ivì din partea vreunui lup sau urs, din orce parte ar veni el, ei să fie gata a-l atacà. In apropierea lor se află şi un bordeiu unde locuesc ciobanii, însă noaptea, pe orce timp ar fi, fie frumos sau ploios, ei nu dorm înăuntru ci alături cu oile, înveliţi cu sarica lor lăţoasă şi nu tocmai aşà curată, iar în cap cu căciula lor ţuguiată şi nu se tem câtuşi de puţin de timp, orcât de riguros ar fi el. Ei nu ştiu ce este frigul, ce este căldura. Nu cunosc tată, mamă, fraţi, surori, ci toată grija, toată drapostea şi iubirea lor intimă se concentrează în scumpele şi iubitele oiţe. Deşì păzitori a mii de oi, ei le cunosc pe fiecare în parte, le mângâie, le dau nume şi le îngrijesc ca pe nişte copii scumpi ai lor.

La prima ochire ei ştiu dacă sunt toate sau dacă lipsesc; căci adeseori se surpă din ele, adică cad de pe râpe şi se prăpădesc. De două ori pe săptămână le pisează sare şi în anumite locuri sunt aşezate nişte pietre plane numite de ei «Lespezi». Pe aceste pietre le presară sarea pisată şi la un strigăt al lor particular, oile aleargă nebune spre a linge sarea presărată. In dosul bordeiului sau al stânei se află târla, loc unde dorm oile, şi pe care o schimbă de mai multe ori în timpul verei. Veţi ştì că ele se întorc seara la târlă şi pleacă dimineaţa după oile lor. Seara de obiceiu pe la orele 7, iar dimineaţa mai toate sunt leneşe, pornesc pe la orele 8.

Este un tablou din cele mai frumoase să vezi cum pornesc oile din târla lor. In fruntea lor merge ciobanul care le flueră, iar după el batalul, adică cea mai bătrână oaie,

care are atârnat de gât un clopot ce în timpul nopţei, la orice mişcare ar face ele, sau poate speriate de simţirea unui apropiat pericol, clopotul dând alarma, câinii s'ar deşteptà, cum şi ciobanii, iar pericolul s'ar înlăturà.

De mai multe ori am văzut ivirea a câte unui lup în apropierea tărlei; alarma a fost dată la apariţia lui de clopotele oilor, iar la strigătele cu totul particulare ale ciobanilor şi goana ce i se dă de câini, lupul a fost alungat şi pericolul evitat.

După bătaie, urmează în linie dreaptă pe potecuţa strimtă, una după alta, toate oiţele în rând, mai aliniate ca soldaţii în front. In urma lor se află câte un mic ciobănaş, care cântând din fluer, le îndeamnă în mersul lor prin plaiurile înverzite şi înflorite. Ele urcă şi coboara stâncile, păscând în tot timpul iarba fragedă; iar din timp în timp aleargă în galop, una după alta, în regulă, ca şi cum ar fi gonite de cineva de pe urmă. Ce greu, ba chiar imposibil ar fi cuiva ca să le urmeze în drumul lor, atât este de periculos prin multe locuri.

Fiindcă am început cu oile, socotesc că ar fi bine să intru în descrierea obiceiurilor lor şi modul lor de instalaţie.

Ele se suie în munţi prin luna lui Maiu şi se coboară la şes pe la 20 August, ba poate şi mai de timpuriu, când ciobanii au ştirea că la câmp iarba e mai bună, şi până pe la 10 Septembre.

Oile nu stau toate la un loc, ci sunt despărţite după sex şi etate.

Mânzările sau oile cari dau lapte stau noaptea la stână. De obiceiu, prin Bucegi stânele sunt nişte case învelite cu şindrilă, aşezate sau prin văi, pe lângă pârâiaşe şi păduri, sau pe plaiul unui munte. Stâna e formată din două odăi: una unde se fierbe laptele şi se fabrică brânzeturile, iar alta unde se păstrează aceste brânzeturi şi târhatul ciobanilor. Prin târhat se înţelege tot bagajul şi uneltele trebuincioase ciobanilor. Tot în corpul acestei case este şi un fel de intrare acoperită, al cărei dos se află îngrădit cu nuele şi în gardul format de ele se află 3—4 găuri aşà de mari făcute, încât să poată intrà o oaie prin ele. In dosul stânei se află un loc îngrădit de jur împrejur, unde în toiul verei se introduc mânzările de trei ori pe zi: la 6 ore dimineaţa,

la 12 la amiază şi la 7 seara. Câte unul sau doui ciobănaşi forţează oile închise acì de toate părţile, ca să treacă de cealaltă parte a stânei şi negăsind alt loc, ele sunt nevoite a-şi face un drum prin găurile din gard. Alţi ciobani, aşezaţi la intrarea acestor găuri, prind de câte un picior pe fiecare oaie şi mulg, in găleţi de lemn, laptele gros şi plăcut, care aci în munte e mult mai bun ca cel de vacă sau de bivoliţă dela şes. Locul unde ele stau închise înainte de a fi mulse, se numeşte «strungă». Dupăce se termină mulsul, laptele e numai decât fiert, ca să nu se strice; îi dă chiag, îl stoarce bine, apoi îl pune la dospit 2—3 zile spre a face din el brânză. Din zerul rămas se face dulcea urdă.

Cel mai mare dintre ciobanii stânei, cu autoritate asupra lor şi care specialmente se ocupă cu fabricarea brânzeturilor, se numeşte «baciu».

Mai toţi ciobanii din Bucegi sunt români din Transilvania şi foarte rar dela noi. Ca să cunoşti — fără a întrebà de ţara lor — de unde sunt, n'ai decât să cercetezi dacă ştiu sau nu carte. Toţi cari ştiu să citească sunt din Transilvania, pe când, din nenorocire, toţi cari nu ştiu sunt dela noi. Dacă nu te cunosc, ai puteà răbdà mult de foame, căci ei sunt opriţi de a procurà ceva din produsele lor la străini. Pentru noi, însă, care-i cunoaştem şi ne cunosc, au o deosebită consideraţiune şi ne pun cu multă amabilitate totul la dispoziţie. I-am auzit adeseori recitându-ne cu multă inimă o mulţime de poezii d'ale lui Alexandri, Bolintineanu, etc. şi povestindu-ne fapte de-ale haiducilor noştri. Ei sunt vioi, deştepţi, rumeni la faţă, plini de sănătate şi iuţi în mişcările lor, însă avari şi foarte puţin prietenoşi, afară numai de cazul când vor fi bine răsplătiţi pentru serviciile aduse.

Cei mai îndatoritori şi gata dispuşi la orice servicii ai cere dela ei sunt: ciobanii din Doamnele (Seceleanu), cei din Colţii Bătrânei (Puşcaşiu) şi baciul Gheorghe dela Stâna din Obârşie.

E o oarecare distanţă dela stână la vârf, unde e mai răcoare şi unde se află târla cârlanilor. Prin cârlani, la munte se înţelege mieii cari sunt născuţi în primăvară; ei umblă prin locurile cele mai periculoase, fiind uşori şi copita lor se înfige aşà de tare în piatră pe unde calcă, încât foarte rar se pot surpà. Ei urcă şi coboară în rând unul după al-

tul, sau în grupe, stâncile cele mai dificile şi în tot timpul sunt păziţi de 2—5 ciobani. La câmp însă numele de cârlani se dă la caii de 2—3 ani.

La o altă distanţă, şi cu totul separată de cea de sus, se află târla mioarelor. Prin mioare se înţelege vitele de un an. Ele nu pot călcà în drumul cârlanilor sau cârlanii în drumul lor. Aşà sunt de bine păzite.

In altă parte sunt sterpele, adică oile, care în anul prezent nu au avut miei.

In fine în alte părţi sunt berbecii cei bătrâni.

Toate aceste oi, după cum am spus mai sus, sunt bine păzite de ciobani şi toate, afară de mânzări, pornesc din târlă de dimineaţă şi nu se reîntorc în târlă decât în amurgul serii. In mijlocul târlii, unde se odihnesc noaptea, se află înfipt în pământ un lemn spintecat în două şi în care spintecătură se pune câte un bolovan mare de sare spre a linge oile. Acest lemn se numeşte «cleşte pentru sare». Câteodată, când oile pornesc împreună cu câinii şi ciobanii, pe furiş vin şi caprele sălbatice spre a gustà din această sare.

*

Colosul munte Bătrâna este format din 7 vârfuri mari, cu colţi (aşà numesc oamenii pe acì stâncile) şi seninări (locuri foarte grele pe stânci de urcat şi coborît), numeroase. Trecem prin locul numit Padina Strungei cu colţii Strungei şi Strungele-mari şi tocmai pe la orele 8 seara ajungem la Strunga, unde se află şi vama cu acelaş nume (jud. Dâmboviţa).

Dela vârful Omul şi până acì se află un drum lucrat de grănicerii care urmează frontiera, câteodată chiar pe culmea cea mai înaltă a munţilor, iar mai adeseori pe coasta lor; ceeace face să se piardă mult din farmecul acestor localităţi. Noi însă nu am urmat niciodată acest drum, ci conform obiceiului luat, ţinem regulat creasta cea mai de sus a lor urcând şi coborînd toţi colţii şi colţişorii de care sunt prevăzute aceste creste şi nu lăsăm nimic, care să nu fie cercetat cu deamănuntul. Şi ar fi şi păcat ca să-ţi scape cevà din vedere de pe acì, căci cum am mai spus, nicăeri nu poţi aveà o privelişte mai frumoasă şi mai impunătoare ca aceea de pe frontieră. De acì ai înaintea ochilor mun-

tele Piatra Craiului, la spatele căruia se vede predominând : Păpuşa cu vârful Păpuşei-mari şi Iezerul, iar în vale satele din Transiivania: Zârneşti, Afundate, Moieciul de Sus, Moieciul de Jos, o parte din Bran, Tohanul-Nou şi Vechiu şi alte sate al căror nume îmi scapă din memorie. Tot de acì se distinge foarte bine şoseaua care merge din Braşov, Bran spre vama Pajerea-Giuvala şi care conduce spre Rucăr şi Câmpulung.

Munţii de pe întregul acestei părţi din frontieră sunt foarte stâncoşi şi prăpăştioşi, iar distanţa dela Omul până la Strunga e de 12 km. şi timpul de 2 jum.—3 ore.

Soarele, care în timpul când noi ne apropiem de Strunga apuneà, se oglindeà întocmai ca într'un lac, aşà că ne făceà impresia de a vedeà jos în fundul văiei, unde noaptea se ivise, un glob electric imens.

La Strunga se află o casă construită anul trecut de ministerul de finanţe, care, pentru locul, unde se găseşte, este mare, frumoasă şi bine construită. Această casă, după câte ni s'a spus, s'a zidit pentru a se instalà vama şi postul de grăniceri, puşi pentru paza frontieril, cum şi pentru acei cari ar voì să petreacă o noapte acì. Vama funcţionează, pasagerii repauzează din când în când, dar grănicerii sunt tot jos la Peşteră. După câte am aflat, casa nu ar fi dată încă în primire. Vameşul, cum şi grănicerii stau acì, din Martie până în Noembrie, iar în timpul ernei se coboară la Petroşiţa (Dâmboviţa), căci această vamă este numai o sucursală a aceleia. Traiul lor este cam greu, fiind departe de centre locuite, astfel că numai cu greu se pot aprovisionà cu cele necesare; în schimb aerul curat al munţilor îi întăreşte şi le dă sănătate mai mult ca ori unde.

Dela Strunga drumul se continuă în jos în nişte poziţiuni minunate spre Bran, având în tot drumul în dreapta şi deasupra capului munţii prăpăstioşi, de cari am pomenit mai sus. La distanţa de o oră dăm de vama ungurească Gutan, a cărei descriere o vom dà altădată.

In drumul acesta spre Bran, acum câţiva ani, se aflà puţin spre stânga, o stâncă plină cu tot felul de fosile, însă acum nu se mai găsesc decât urme, căci toate s'au scos şi s'au luat.

Mai departe şi în linie dreaptă cu poteca parcursă până acum, calea continuă urmând frontiera spre vama Giuvala.

Din Strunga, noaptea fiind înaintată, pornirăm pe un drum foarte bine întreţinut, în jos spre Peştera Ialomiţei, o distanţă de 4 km., unde sosim în 25 minute. In dreapta acestui drum, cum coborîm, se află aşà numita stână din Padina, unde se odihnesc o mulţime de vaci de adunătură strânse de pe la locuitorii din satele româneşti de prin Transilvania, iar puţin mai în sus spre stânga este o altă stână a d-lui Puşcariu, un român de dincolo foarte cum se cade şi bun patriot.

Ajungând la Peşteră preferim a luà repausul de noapte în casa cea nouă din pădure, aşezată în partea stângă a Ialomiţei într'o livadă smăltată cu mii şi mii de flori şi floricele. Stariţul Ieronim, un tânăr preot, superior al acestui schit, nu ştie cum să ne primească mai bine. Tot ce are mai bun pune la dispoziţiunea noastră: sarica sa, fânul său, ni le oferă ca aşternut; ne improvizează paturi şi tot ceeace poate spre a petrece o noapte plăcută. Vrednicia acestui preot şi cuvioşia sa impune tutulor acelor cari îl cunosc. Imbrăcaţi simplu, aproape ca ciobanii, toată ziua muncesc şi se îndeletnicesc cu tot felul de lucruri. Unul dintre dânşii, Ioil, un bătrân de 60—65 ani, e dogar, lucrează tot felul de putini, putinele, hârdaie şi hârdăiaşe pentru ciobanii de pe la stâni. Lor le place singurătatea, sgomotul îi supără şi le turbură liniştea vieţii, mai cu seamă în timpul verii, când mulţime de vizitatori, care trec pe aici, mai mult sau mai puţin sgomotoşi îi neliniştesc. Traiul lor e simplu şi vegetarian. Ei se hrănesc cu brânză, fasole, varză, cartofi şi altele; de pâine foarte puţin fac uz, hrana lor principală este mămăliga. Ei sunt închişi acì din Noembrie până în Maiu şi foarte rar se întâmplă ca stariţul Ieronim să vie la Sinaia în timpul iernii pe nişte mici săniuţe pe care le leagă de picioare, căci nămeţi mari astupă toate văile şi le face imposibilă scoborîrea. Toată avuţia lor mobilă, constă în câteva găini, un cal bătrân alb şi 3—4 berbeci, dăruiţi de ciobani.

Pe aceşti berbeci, călugării îi întreţin tot timpul anului până la Sf. Petru. In această zi, fiind hramul schitului, ei taie berbecii, îi gătesc cu varză acră sau pilaf şi fac praznic

la toţi ciobanii din munţi sau oamenii veniţi de pe la Moroeni şi Petroşiţa. In fiecare seară, la orele 12, în mijlocul unei tăceri sepulcrale, auzi în vale sunetul lugubru al clopotului, care chiamă pe cei 5 — 6 fraţi călugări la serviciul religios de noapte, care durează până aproape spre ziuă. In totdeauna m'am sculat din pat şi am asistat la acest serviciu împreună cu ei, ba chiar am citit o parte din rugăciuni. E un tablou impozant să vezi pe aceşti oameni împovăraţi de etate şi de suferinţi, aplecaţi pe străni, ascultând rugăciunile ce se fac; iar dacă vreunul din ei este împiedecat de a asistà în biserică, atunci îl vezi în chilia sa aplecat pe cartea de rugăciuni, citind şi îndeplinindu-şi conştiincios datoria sa. — Incă din timpul verei ei se aprovizionează fiecare în parte cu lemne, căci venind iarna, le-ar fi cu greu ca să le caute prin nămeţii colosali de zăpadă, care adeseori ajung până la straşinele caselor. Prin Septembrie ei caută a se aproviziona şi cu de ale mâncării pentru timpul iernei, căci în timpul iernei, le-ar fi cu totul imposibil de a transportà din vale cele necesare pentru traiul lor; de aceea mai în fiecare zi vezi calul bălan venind la Sinaia, Moroeni sau Petroşiţa şi reîntorcându-se împovărat cu proviziuni. Venitul lor este minim, însă prin bunătatea şi milostenia vizitatorilor din timpul verei, pot scăpà de mizerie şi pot petrece o iarnă mediocră. Mici subvenţii de pe la diferite autorităţi li se acordă din timp în timp, dar acestea sunt aşa de mici, încât deabia pot preîntâmpinà cele absolut indispensabile.

După cum am spus în rândul trecut, repet şi acum, dacă se pot întreţine şi îndurà toate suferinţele şi nevoile, aceasta se datoreşte activităţii lor neobosite, căci mărturisesc, că ori de câteori am fost pe aci şi aceasta de sute de ori, nu i-am văzut odată odihnindu-se, ci mereu muncind o muncă brută: cosind, lucrând la case, săpând, cărând lemne şi îngrijind de micile lor grădini, care cu toată munca depusă, nu produc aproape nimic, fiind în piatră. Am văzut fire de ceapă, usturoiu, puţini cartofi şi salată. Ciobanii de pe la stâni le dăruesc la plecare câte puţină brânză şi nu toţi, ci numai o parte din ei, care sunt mai evlavioşi sau cărora le fac servicii. Stariţul Ieronim, pentru

energia, activitatea şi felul său religios şi de abnegare, merită toată stima şi iubirea noastră.

*

Timpul a devenit foarte plăcut, însă un frig simţitor indică ziua viitoare şi mai frumoasă. Mai în totdeauna în regiunile muntoase nopţile friguroase asigură pe excursionişti de un timp frumos Pişcătura muştelor şi învârtirea fumului la un foc făcut afară, arată apropierea unui timp urât. De asemenea vântul ce suflă dinspre munţi prevesteşte o zi frumoasă, pe când băltăreţul o zi ploioasă.

Acì la Peşteră petrecem noaptea tolăniţi pe fân proaspăt cosit chiar în acee zi de călugări şi oferit cu multă graţiositate, în loc de saltele. După un drum cam de vreo 40 km. făcut pe jos, erà natural ca să găsim acest aşternut ca cel mai confortabil şi astfel să putem gustà un repaos până la orele 5 dim. Calea aceasta se poate face cu multă înlesnire, chiar călări pe cai de munte, de aceia ce doresc a o face.

Luăm o mică gustare şi pornim cu toţii în josul Ialomiţei pe valea numită a Ialomiţei. Această vale este o adevărată minune dumnezeiască. Apa râului curge cu o iuţeală vertiginoasă şi din distanţă în distanţă întâlnind bolovani de piatră, se svârcoleşte printre ei şi în căderea sa dă un sgomot asurzitor, care se aude la distanţe mari.

In această vale şi în apropierea schitului se găseşte instalată fabrica de brânzeturi.

In drumul nostru în jos trecem mai întâiu prin cheile Tătarului. Prin vorba cheie (în franţuzeşte gorges) se înţelege curgerea unei ape prin două rânduri de munţi înalţi şi stâncoşi. Cheile Tătarului sunt formate de două ziduri de munţi formaţi din stânci enorme. Lungimea lor e dela 10 - 100 şi mai bine de metri, înălţimea dela 10—200 m. iar lăţimea sau depărtarea între aceste două ziduri este de 5—20 m. Aceste chei sunt două rânduri mai mici şi mai mari. Apa Ialomiţei curge acì prin nişte blocuri colosale de piatră, formând la fiecare pas cascade, unele mai înalte şi altele mai mici, cum şi bazinuri adânci şi din cauza acestei căderi, sgomotul ce-l face este îngrozitor. Drumul prin aceste chei este foarte greu, chiar cu piciorul, cu atât mai mult

pentru cai. Cu piciorul fiind făcut, trebue ca trecătorul să fie cu băgare de seamă, căci în unele locuri apa se trece sărind de pe un bolovan pe altul, sau pe câte un trunchiu de copac, trântit acì ca un fel de puncte, ba adeseaori în lipsa acestora, eşti nevoit a trece deadreptul prin apă neavând alt mijloc. Totuşi sunt călăuze curagioase şi îndrăsneţe care trec chiar cu caii, cum este de ex. Gheorghe al Sandei, cel mai vestit şi cel mai vrednic dintre toţi, escaladând cu caii săi aceste locuri grele. Acest om mic de statură, dar de o vrednicie exemplară, merită a i se sacrifică în aceste descrieri câtevà rânduri. El este de felul său din Secării, un cătun al Comarnicului; are trei cai de care se serveşte în excursiuni. Este înzestrat cu o deşteptăciune originală; bun vorbăreţ şi povestitor de tot felul de glume şi vorbe de spirit, te face să nu observi obstacolele ce ai de întâmpinat, iar noaptea la foc prin povestirile sale plăcute şi hazlii, te face să uiţi chiar repaosul de care ai nevoie. In locurile cele mai grele şi câteodată periculoase, alături cu el le poţi trece fără teamă.

Dacă l'ar vedeà cinevà împovărat peste măsură cu desagii încărcaţi cu proviziuni şi dând ajutor la toţi şi toate prin văile cele mai grele, ca: Valea Albă, Mălin şi Moraru], ar admirà bărbăţia şi vrednicia sa. Cu el poţi merge oriunde şi înfruntà ori ce nevoi, fără teamă de pericol. Este modest în pretenţiunile sale, sobru şi gata a face ori ce ai cere dela el. L-am văzut adeseori urcând cu caii săi munţii cei mai grei de urcat, cum Şotilele ce duce la Leaota şi de adreptul Colţii ce conduc spre Strunga. El este foarte cunoscut de toţi excursioniştii, care îl iubesc şi-l caută.

Trecem aşà dar prin primele chei ale Tătarului, cari au o mărime potrivită, apoi prin cele din urmă, cari sunt mult mai mari, iar distanţa între ele este cam de vre o 1000 m.

Lăsăm pe dreapta munţii Deleanu şi Lucacilă, iar pe stânga Cocora, Lăptici, Nucet şi Oboarele şi înaintând în jos, ajungem pe la orele 9 a. m. la primele chei Zănoaga, ceva mai mari decât cele din urmă ale Tătarului şi care se mai numeşte şi Cheia frumoasă. In drumul făcut am lăsat în urma noastră mai multe herăstrae, valea Tătarului cu muntele cu acelaş nume şi cu o frumoasă peşteră şi chiar destul de măricică, cum şi o casă ce actualmente se con-

strueşte pe Ialomiţa pentru locuinţa funcţionarilor funicularului D-lui Schiel, proprietarul fabricei de hârtie din Buşteni. D-sa a întreprins încă din primăvara anului acesta construirea unui funicular care pleacă dela fabrica de hârtie din Buşteni, urcă Jepii-Mari, puţin mai pe deasupra cascadei dintre Jepii numită «Urlătoarea», trece prin Blana, Nucet, coboară spre Zănoaga şi se termină în valea Brateşului. Sute de lucrători lucrează la construirea acestui drum care se speră a fi terminat în toamnă. Scopul său este de a exploată pădurile seculare de brazi şi molifţi din valea Ialomiţei şi Brateşului.

Inainte de a ajunge la cheile Zănoaga, se ridică falnic înaintea noastră muntele: «Cetatea Zănoaga» sau «Poiana Florilor», munte stâncos, format în mare parte din piatră calcaroasă, albă ca zăpada. Se numeşte Cetate pentrucă are exact forma unei cetăţi, înconjurată de jur împrejur cu o poeniţă smălţată cu mii şi mii de floricele.

Primele chei ale Zănoagei, acum câţiva ani, se puteau trece foarte uşor călare şi chiar pe jos, când apa erà mai mică, dar acum este cu totul imposibil în amândouă modurile, deoarece din partea de jos s'a construit un herăstrău mare de către D-nii Grigorescu din Petroşiţa şi Bunescu din Rucăr şi au astupat intrarea dinspre herăstrău a cheiei, astfel că apa ne mai putând curge cu înlesnirea de mai înainte, cheia întreagă cu apa conţinută într'însa, a format un fel de lac de toată frumuseţea şi care, după cum se vede, pare a fi cam adânc, şi noi care altă dată treceam cu atâta înlesnire dela o parte până la cealaltă a cheiei, acum ne mulţumim să privim şi să fotografiem de pe zăgazul herăstrăului frumuseţea tabloului format de zidurile stâncoase şi de apa conţinută între aceste ziduri. Nişte mici luntre lăsate acì de lucrători, pare că ne-ar îndemnă să facem o mică plutire pe acest lac, dar neprezintând destulă garanţie, renunţăm la această plăcere hazardoasă.

Vizităm în trecere herăstrăul, vedem că lemnele sunt tăiate în mod sistematic şi apoi transportate de acì cu căruţele spre Moroeni şi Petroşiţa, un drum destul de greu pentru sărmanele dobitoace. Puţin mai departe şi pela orele 10 a. m. ajungem la ultimele chizănoage. Aceste chei gigantice, lungi cam de vreo 300—400 m., sunt admirabil de

frumoase, dar şi foarte greu de parcurs pe lângă apă, având în tot cursul său bolovani mari de piatră de escaladat şi nici urmă, nici punţi de trecut; în anii trecuţi însă, noi am reuşit de a merge şi pe acì.

Cheile acestea sunt formate pe dreapta de zidul Poenarii Florilor, iar pe stânga de acela al Dichiului, care pare a fi puţin mai înclinat ca cel dintâiu.

Spre a urmà drumul şi a ajunge la Scropoasa, situată mai jos de Ialomiţa şi dincolo de aceste chei, avem de ales următoarele două drumuri: primul, cu totul impracticabil pentru cai şi chiar pentru măgari, este pe sub brâul Poenii-Florilor, un drum cam greu, dar de o frumuseţe admirabilă prin priveliştea ce oferă la fiecare moment asupra apei Ialomiţei care curge în jos şi asupra Dichiului din faţa noastră. Deocamdată ai crede că este peste putinţă de a cunoaşte pe unde cineva ar puteà merge, nefiind nici o urmă de drum. O piatră albă mare însă, aşezată sus, sub brâu, indică locul pe unde are să meargă, apoi din distanţă în distanţă se văd urme mici şi greu de observat, făcute de lucrători ce trec dintr'o parte într'alta a brâului. Pot zice că şi acì ochiul este indicatorul cel mai bun al drumului de luat, căci chiar lucrătorii dela herăstrău mai niciodată nu trec pe acì.

Secundul, practicabil chiar pentru cai, este deasupra Poenei Florilor. Se face pe o cale, mai mult un fel de şanţ, săpat de ploi şi în tot timpul noroios şi pentru aceasta numit chiar «Şanţurile», iar deoparte şi dealta a şanţului pădurea e plină cu tot felul de ciuperci otrăvitoare, cu formele şi culorile cele mai variate.

Drumul acesta este cam greoi pentru cei ce umblă pe jos şi nu prezintă până la sfârşitul său nici un interes, un şipot însă cu o apă rece ca ghiaţa ne mai potoleşte setea ce ne doboară şi tempereazà căldura ce o simţiam la urcuş. Pădurea aceasta încă de vreo 2 ani a început a fi tăiată pentru herăstraele de jos, căci pe ambele părţi ale drumului, vedem copacii colosali trântiţi la pământ de toporul tăetorului aprig. In fine iată-ne sus, de unde începem a merge spre Poiana Florilor.

Cetatea Zănoaga sau Poiana Florilor se află la dreapta văiei Lucacilă. Ea are forma unui cerc. Partea sa din stânga

este terminată prin stânci repezi şi înalte, cam jumătatea cercului, având de jur împrejur un mic platou verde, care se vede din depărtări foarte mari. Cealaltă jumătate a cercului este prevăzută cu pietrişuri şi rupturi de bolovani de piatră; iar centrul este ocupat de o stâncă mare şi înaltă, care predomină pe toate celelalte. De aici ai o vedere minunată, ori încotro ţi-ai întoarce privirea rămâi înmărmurit de frumuseţea tabloului ce se desfăşură înaintea ochilor. Astfel avem înaintea noastră masivul Leaotei în toată măreţia lui. Sutilele Jugureanu cu văile sale Mitărcea, etc., apoi mai îndepărtate întreagă culme a Bucegilor.

Dupăce urcăm toate vârfurile şi stâncile acestui munte, care de care mai frumoase şi mai interesante, ne întoarcem pe povârnişul accidentat al muntelui spre valea Brătu, lângă fosta exploatare de cărbuni. Acì se văd săpături din care se găsesc scoase mai multe bucăţi de cărbuni. Imi aduc aminte că acum câţiva ani s'au făcut studii asupra terenului din aceste localităţi spre a se extrage cărbuni. Se văd şi acum urmele acestor încercări de exploatare, însă părăsite. Motivele de a abondonà aceste lucrări, nu le cunoaştem, căci nu ştim dacă s'au găsit sau nu cărbuni în cantităţi mari. Asemenea lucrări s'au mai făcut şi în apropierea Strungei, dar şi acolo s'au abandonat. Acì se află şi o stână aşezată lângă mai multe pârâiaşe ce ne potolesc setea mare, şi unde adeseaori am luat dejunul, când am făcut acest drum spre Zănoaga într'o zi.

Timpul fiind foarte frumos, continuăm mai repede drumul nostru, urcând spre muntele Cetatea Lespezi (1700 m. înălţime) şi după 30 minute de umblat sosim la stâna lui Panţuroiu, situată pe acest munte. Aspectul acestei cetăţi este aproape ca acela al Zănoagei, o stâncărie goală, colosal de multă, pădurea din spre povârnişul despre SE. este în mare parte arsă. In mijlocul acestei cetăţi sunt două stânci, una mai înaltă şi alta mai mică, cari nu se pot escaladà. Şi acì ca şi dincolo vederea este minunată, cu o singură deosebire că din partea din spre Sud, din vârful stâncilor, se vede foarte bine vechia capitală a ţărei, Târgovişte, şi toate satele de prin prejurul său. Suim şi coborîm toţi colţii şi colţişorii care înconjoară de jur împrejur această cetate şi cu multă părere de rău suntem nevoiţi a părăsì şi acest fru-

mos munte, şi cu paşi repezi începem a coborî spre Scropoasa situată în valea Ialomiţei care se poate foarte bine distinge, dela aceste înălţimi şi după un coborîş nu tocmai aşă de grav de 20 minute, iată-ne ajunşi şi în această localitate.

La orele 12 ajungem la Scropoasa, unde ne aşezarăm la masă. Inălţimea acestei localităţi este de 1200 m. iar distanţa dela Peşteră până acì pe drumul urmat de noi este cam de vreo 15 km. şi se poate parcurge toată cu caii; afară de pasagiul prin cheile Tătarului, unde rari călăuze pot trece cu caii şi cea mai mare parte dintre ei, afară de Gheorghe al Sandei şi Megelia, trebuie să ocolească mult pe deasupra pentru a le înconjură.

Dela Scropoasa până la Sinaia, drumul este iarăş bun pe cai şi are cam vreo 20 km.

Pe apa Scropoasa, un pârâu ce se varsă în Ialomiţa. se află instalate 3 herăstrae foarte sistematice, proprietate a fraţilor ingineri Ionescu şi care lucrează cu o activitate extraordinară. Lemnele sunt transportate în care, deşì cam greu pentru vite, la Moroeni sau Petroşiţa.

Aceşti ingineri au acì instalaţiuni foarte confortabile, ceeace nu se vede nicăeri în munţii noştri. Ei au stabilit în mijlocul munţilor o sârmă telefonică legată cu Petroşiţa sau Moroeni. Ei sunt de o amabilitate neauzită. Pe orice vizitator îl primesc cu o deosebită bunăvoinţă, punându-i la dispoziţie orice ar aveà nevoie. Intr'una din zilele verii anului trecut, înoptând în aceste locuri, am fost întâmpinaţi de fraţii Ionescu cu atâta bunătate şi bunăvoinţă, în cât am rămas uimiţi, ne-au oferit tot ce am dorit; ba cevà şi mai mult, ne-au pus la dispoziţie paturile lor cu somiere, neauzit şi nepomenit prin munţii noştri.

Inaintea casei au un chioşc construit artistic, unde adeseaori am luat dejunul.

La ora 1 p. m. vizitarăm toate herăstraele în număr de trei, conduşi fiind cu multă amabilitate de către d. Ionescu care ne explică şi ne dă toate desluşirile ce noi îi ceream. De acì merserăm puţin mai departe şi ajunserăm în faţa izvoarelor Scropoasei, cari au fost oarecum captate pe vremuri de Primăria Capitalei, pentru a li se măsură debitul ca să se ştie dacă va ajunge pentru alimentarea Ca-

pitalei cu apă de munţi. Cu aceasta au fost însărcinaţi fraţii Ionescu, însă nu ştim pentru ce acest studiu a fost părăsit şi lucrarea începută abandonată. O broşură a d-lui inginer-şeı al primăriei, Orăscu, descoperitorul acestei surse, poate dà doritorilor desluşiri amănunţite asupra acestor izvoare cu o cantitate de apă abundentă şi de o calitate superioară. Fraţii Ionescu văzând că de acì, prin muncă, se poate scoate cevà, au început a construì herăstraele mai sus arătate.

Ne întoarcem îndărăt spre a vizità admirabila şi gigantica cheie a Orzei. Lungimea zidurilor de stânci printre care curge Ialomiţa şi deoparte şi dealta, este cam de vreo 500 metri, înălţimea lor poate atinge şi chiar trece, dacă nu ne înşelăm, peste 200 m., iar distanţa între ele variază între 5—20 metri. In această colosală cheie, nimeni poate nu ar puteà pătrunde, de oarece blocuri enorme de piatră sunt grămădite unele peste altele, iar Ialomiţa, într'o cantitate de apă colosală, se svârcoleşte, când într'o parte, când într'alta, şi căzând de pe înălţimea lor, formează tot felul de cascade, dând nişte sgomote îngrozitoare.

Acum însă, graţie d-lor Ionescu, un pod de lemn făcut în lungul acestei chei, înlesneşte oricui vizitarea sa. Acest pod a fost făcut cu scopul de a transportà prin vagonete lemnele tăiate de herăstrae până la Moroeni. Lucrarea e colosală şi costă, după părerea noastră, enorm, însă până acum nu este încă terminată. Dacă cineva s'ar coborî sub pod, rămâne uimit de galeriile făcute de cursul repede al apei, s'ar păreà ca un fel de feerie.

In această cheie este frig şi umezeală continuă, iar soarele foarte rar poate pătrunde.

De câtva timp mulţi vilegiatori din Sinaia, urmând exemplul nostru, care am fost primii excursionişti la aceste chei, găsesc o plăcere nespusă de a le vizità. Aceste chei pot zice că sunt unice în ţară prin frumuseţea lor, comparabilă numai cu aceea dela Prăpăstii de lângă satul Zărneşti (Transilvania), cu deosebire însă, că pe când aceasta e seacă, acelea urlă din depărtare de sgomotul făcut de Ialomiţa.

Anul trecut, d. I. Brătianu, fostul prim-ministru, s'a instalat pentru mai multe zile acì împreună cu familia şi singur d-sa, cu fraţii Ioneşti, sunt în măsură de a cunoaşte importanţa acestei localităţi.

Dupăce vizitarăm cu deamănuntul tot ceeace ni se prezintă vederii şi ne interesă, isprăvirăm cu cercetările, fără, bine înţeles, să ne săturăm de a le mai privì, căci cine s'ar sătură privindu-le? Apoi pornirăm spre Sinaia.

Ţinem a arătă că toţi munţii urcaţi de noi până la Omul, fac parte din culmea munţilor Bucegi; iar cei parcurşi azi, adică dela Omul până la Scropoasa, formează culmea munţilor Strungei. Acum, dela Scropoasa pentru a ajunge la Sinaia, intrăm din nou în culmea Bucegilor.

Eşind din Scropoasa, urcuşul muntelui Orzea este destul de tare şi penibil pentru aceia cari merg pe jos, iar nu călare, şi cu atât mai greu pentru vitele cari urcă la mal (aşà zic ţăranii pe aci la deal), cu carele încărcate cu scânduri tăete la herăstrae, spre a fi transportate spre Moroeni sau Isvor (cătun al Sinaei). La o distanţă de o jumătate oră şi deasupra unei stâni părăsite, drumul se bifurcă, la dreapta duce spre Moroeni, iar la stânga spre Sinaia; deci noi o luăm la stânga. Panta pare a se mai îndulcì, iar drumul devine mult mai practicabil şi lesnicios. Se urmează această cale bună şi frumoasă făcută între munţii Dichiu şi Păduchiosul (1900 m. înălţime), urcând şi scoborînd alternativ mai mult timp şi după un mers de o oră şi jumătate dela Scropoasa se ajunge lângă o cruce mare de lemn înfiptă în pământ, se coteşte puţin la dreapta pe drumul cel mare, căci dacă s'ar continuă înainte drept pe potecă, atunci s'ar îndreptă spre schitul Ialomiţei şi suind şi coborînd timp iarăşi de aproape două ore, se ajunge deasupra unei păduri.

Părăsim acest drum, care duce spre şoseaua Moroeni, ce se vede foarte bine puţin mai jos, apucăm înainte pe o mică potecuţă care se zăreşte în pădure.

Dela Scropoasa până acì, poziţiunile sunt foarte frumoase, cu toate acestea nu sunt aşà de sălbatice şi prăpăstioase ca în partea de sus a culmei. Mai întotdeauna întâlnim pe acest drum care încărcate cu scânduri, ce coboară la vale, iar în anul acesta altele urcând la mal cu tot felul de ferării grele, necesare la construirea funicularului Schiei, căci tot materialul acestui drum se transportă din Sinaia pe acì.

In porţiunea de drum ce o parcurgem pe Dichiu, ne

aflăm în apropiere de regiunea dealurilor, cari se disting destul de bine spre sud.

In tot timpul acestui drum nu se găseşte în vecinătatea sa decât un mic pârâiaş cu apă cam caldă şi o fântână cu apă rece şi foarte bună de băut, dar câte odată turbure. Prin fântâniţă se înţelege un mic isvoraş înconjurat de toate părţile cu pietre puse de ciobani spre a nu se risipì apa, ci păstrată ca într'un fel de cisternă.

Tot cevà mai sus de pădure se poate vedeà localitatea Zgabura şi pe coastele de jos ale muntelui Vânturişul, captarea apelor pentru alimentarea oraşului Sinaia. Acì în Zgabura se află fâneaţă abundentă, iar locul este plin de fragi şi zmeură.

Prin pădure drumul este destul de plicticos, de oarece când plouă noroiul este mare, apoi bolovani de piatră puşi în cale, face coborâşul neplăcut. Peste 20 minute dăm de şoseaua Moroeni, pe care o lăsăm la o parte, luând o mică potecuţă spre a mai tăia din drum şi cam pe la orele 7 ajungem la «Podul Isvor» de pe sus zisa şosea.

De pe acest pod uitându-ne în sus spre vârful Vânturişului, vedem curgând cascada cea mare, formată acolo în apa «Valea Isvorul Dorului», de o frumuseţe incomparabilă şi despre care vom vorbì într'o altă descriere.

Dela pod se ia spre vale şoseaua Moroeni, spre strada Isvor, distanţă de 3 km., treeem prin această stradă şi la orele 8 seara iată-ne sosiţi în Sinaia.

Cum se vede din cele arătate mai sus, această splendidă excursiune, cam de vr'o 75 km. de lungă, reclamă două zile de mers zdravăn, parcurgându-se în acest timp două culmi de munţi, cei mai importanţi din ţară după masivul Negoiului.

Sfătuim încă odată pe acei cari doresc a face acest drum pe jos, să aibă ghetele prevăzute cu ţinte de munte şi un baston având jos un vârf ascuţit, nu înalt, ci potrivit, de oare ce le sunt de mare folos, uşurându-le colosal mersul.

N. BOGDAN

DARE DE SEAMĂ

ASUPRA

FUNCȚIONĂRII S. T. R. IN ANUL 1910

citită în Adunarea Generală dela 25 Martie 1911.

Domnilor membri,

Conform statutelor, Comitetul D-Voastre are onoarea de a vă face o dare de seamă asupra mersului Societății pe anul 1910.

Numărul membrilor societății a crescut în mod simțitor, fie prin înscrieri directe, fie prin societățile afiliate societății noastre.

Cu cea mai mare bucurie vă anunțăm înscrierea în societatea noastră a A. S. R. Principele Carol. Alteța Sa este cel mai aprig apărător al aviațiunii în țara noastră și un mare iubitor al tuturor sporturilor. De trei ani Alteța Sa ià parte la organizările concursului sporturilor de iarnă, oferind în toți anii mai multe premii pentru aceste concursuri. Unul din cei mai abili conducători ai Bobsleighului, va devenì în curând unul din cei mai tari skiori din țara noastră.

Până acum școalele secundare din întreaga țară n'au răspuns la apelul nostru și la circulara D-lui Ministru al instrucțiunii cu privire la marele folos al excursiunilor prin țară. Acuma de curând s'au trimis din nou tuturor școalelor din țară explicațiuni și îndemnări ca în fiecare oraș să se formeze secțiuni școlare cari, pentru o contribuțiune anuală minimă, vor puteà beneficià de însemnate înlesniri aduse de S. T. R. Avem toată încrederea că D-l Ministru al instrucțiunii va dà tot concursul său în sensul acesta.

In darea de seamă a anului trecut am arătat stricăciunile făcute cabanelor noastre. Din nenorocire şi în anul acesta s'au făcut stricăciuni la aceleaşi cabane. Nu putem în destul vesteji asemenea obiceiuri nedemne şi pline de laşitate.

Cabana de sub Piatra Craiului a fost chiar în anul acesta readusă în stare bună de către activa noastră secţiune din Câmpulung. Poteca care duce la Cetatea lui Ţepeş-Vodă în Argeş sperăm că e terminată şi în stare bună, graţie sumelor trimise de noi Prefecturii de Argeş care şi-a luat însărcinarea de a o face.

Excursiuni s'au făcut multe în anul acesta, dar în mare parte în grupuri restrânse, în special cele organizate de secţiuni De altfel suntem cu totul partizani ai excursiunilor făcute de grupuri restrânse, în cari toţi membrii aceleiaşi expediţiuni se cunosc bine între ei, ştiu valoarea turistică a fiecăruia, astfel că reuşita expediţiunii este aproape matematiceşte prevăzută de înainte; acest lucru este atât de adevărat, încât în expediţiunea în Macedonia, de care vorbim mai jos, una din preocupările de căpetenie a fost judecarea valoarei turistice a celor înscrişi, dându-se comitetului dreptul de a alege din persoanele cari se vor înscrie un număr restrâns, capabil de a resistà în timp de 17 zile unei expediţiuni obositoare.

In anul acesta s'a făcut o excursiune pitorească şi ştiinţifică cu întreaga societate la Salinele din Slănic (Prahova), condusă de D-nul Prof. Dr. Popovici-Hatzeg şi de D-nul Dr. Meruţiu. Iată descrierea ei:

Soc. T. R. a aranjat pe ziua de 14 Noembre 1910 o excursie la ocnele Slănicului din Prahova.

Deşi erà un timp de toamnă înaintată, au luat parte vreo 16 membri, între cari şi câteva doamne.

Excursia s'a făcut în condiţiuni bune. Timpul înnourat la Bucureşti ne-a fost totuşi prielnic.

Cu trenul de dimineaţă (7.55) am străbătut câmpia română, ajungând după mai puţin de două ceasuri în regiunea colinelor, cari ne apar mai întâiu în apropiere de Ţintea. Coastele cu sonde resfirate prin rarişti de păduri şi livezi,

ne oferă o priveliște frumoasă. La Plopeni întâlnim rafineria soc. Columbia, la Poiana nouile sonde din malul Vărbilăului și din sus de Trajani, după un ceas jumătate călătorie dela Ploești, ne facem intrarea în Slănic.

Primii fulgi ai iernei i-am întâlnit printre colinele dela Țintea; printre Poiana și Slănic ei formau un strat subțire de zăpadă, iar spre N. spre Obârșia Teleajenului apăreau munții înălbiți, Clăbucetu, Bobu mare, Babeșu, Bratocea și în spre W. spre Valea Prahovei, puternicul masiv al Bucegilor.

Ajunși la Slănic am vizitat numai decât ocnele, împreună cu stabilimentele lor. Coborîrea în ocne se face cu ascensorul. La 110 m. adâncime, am avut ocazie să admirăm în interiorul său frumosul masiv de sare, a cărui importanță e în deobște cunoscută.

Patru galerii înalte de 60 m. și lungi unele până la 200 m. îl străbat în lung și în lat. Alături de acestea se găsesc ocnele vechi (din deal și din vale), astăzi abandonate, cari au ajuns pe vremuri adâncimea de 150 m. De remarcat sunt pereții înalți cari dau galeriilor înfățișarea unor temple, figurile și încovăerile, caracteristice masivelor de sare. In realitate sunt încrețiturile straturilor de sare, indicate prin intercalațiunile străine din masiv, marne argiloase cenușii și dungi subțiri de praf eolian, din timpul depunerii sărei.

După masă (care în condițiuni modeste ni s'a servit foarte bine) am vizitat celelalte iviri ale masivului de sare, precum și—pe urmă—penitenciarul din localitate.

In acest timp, pe lângă explicările date, am putut să ne facem o idee generală despre felul cum se comportă zăcământul de sare dela Slănic.

Intr'adevăr acesta—precum am avut ocazie să vedem—își trădează prezența prin numeroase fenomene saline de suprafață, stânci de sare, pâlnii, isvoare, lacuri sărate, precum și eflorescențe saline.

In cea mai mare parte acoperit. Invălișul îl formează marnele argiloase cenușii, pe alocuri roșiatice, cari caracterizează zona saliferă subcarpatică (din Galiția de W până în Oltenia). Stâncile de sare pe alocuri au eșit totuși la

iveală, fie prin roaderea învelişului (săvârşite de ape), fie prin prăbuşire.

Găsim astfel la Slănic stâncile de sare dela Voinoaia, eşite la iveală prin acţiunea apelor. Cel mai frumos însă — care poate fi considerat ca un punct celebru — e dealul de sare dela Baia Baciului, desvălit pe urma prăbuşirii unei ocne vechi. Stâncile de sare se ridică aici la o înălţime de 40—50 m. dela tunel, deasupra unei ocne vechi impunătoare scobită în formă de clopot. Interesante sunt formele de eroziune imprimate pe piscurile de sare ca nişte suliţe; de asemeni stalactite şi carunculi frumoşi de sare. Aceste (Voinoaia şi Baia Baciului) sunt în dreapta Slănicului.

Mai întâlnim urme de ocne vechi în stânga Slănicului, la Baia verde, deasupra parcului comunal. Din aceste au rămas astăzi câteva lacuri, ce servă la băi.

Masivul de sare se întinde în direcţiunea NE—SW. Punctele extreme cunoscute, trec de 5 km. In adâncime nu e explorat suficient. Sondajele din urmă au pătruns până la 218 m., oprindu-se tot în sare. Sarea de Slănic este, în mod general, de calitatea cea mai bună. Exploatarea se face de către Regie. Se scoate anual aproximativ 100.000 tone (după cum sunt cererile). Lucrează aproximativ 500 oameni (ţărani din localitate şi dimprejur), cam 280 ciocănaşi, cari taie sarea, şi restul măglaşi, cari o cară cu vagonetele. Salina are actualmente în acţiune un singur puţ de extracţie. Un al doilea aşteaptă să fie inaugurat. Instalaţiunile externe sunt conforme cu cerinţele.

Aceste ne sunt—pe lângă partea distractivă, ce oferă excursiunile — impresiile şi cunoştinţele noui, ce am putut obţine din vizitarea Slănicului. Ele recompensează pe deplin puţinele osteneli şi pot servì de îndemn şi altora.

In iarna aceasta, cu toate că zăpada a căzut în cantitate mică, am avut norocul să găsim la Sinaia o zăpadă de 40 cm. grosime, care a permis ca timp de aproape o lună să se poată practicà sporturile de iarnă. Societatea noastră a organizat pentru zilele de 23 şi 24 Ianuarie un concurs de sporturi de iarnă, dând şi un premiu pentru acest concurs. Premii au mai fost date pentru acest concurs de Alteţa Sa Regală şi Imperială Principele Wilhelm al Ger-

maniei, Alteţa Sa Regală Principele Carol, Principele Bibescu, Leon Leonida, D. Darvari, D. Bădulescu şi Dr. Costinescu.

Concursul a fost pus sub Inalta Protecţiune a Alteţei Sale Regale Principele Ferdinand, Augustul nostru Preşedinte, care a luat chiar parte la aceste concursuri. Alteţa Sa Regală Principesa Maria a început practicarea skiurilor, făcând progrese uimitoare într'un timp foarte scurt. După concurs, Alteţele Lor Regale au binevoit a invită la un ceaiu persoanele cari au luat parte la concurs, împărţindu-se premiile chiar de graţioasa noastră Principesă.

Concursul a fost astfel organizat: 2 zile de sărbătoare, 23 şi 24 Ianuarie, sunt a lese. Se obţine dela C. F. R. reducerea de preţ la jumătate pentru toate aceste două zile. Se formează un singur juriu al concursului, sub preşedenţia A. S. R. Principele Ferdinand, compus din Principele Schoenburg, Colonel G. Văleanu, Prof. Murgoci, D. Darvari şi Al. Bellu. Sunt delegaţi la cronometru D-nii Colonel Văleanu la plecare, D. Darvari, Murgoci şi al Al. Bellu la sosire. Posturile «plecare» şi «sosire» sunt legate cu o linie telefonică.

Bobsleighuri şi săniuţe 'şi fac parcursul pe drumul care pleacă dela bucla de lângă cascada I-a, trece pe lângă Foişor, Pelişor, de acì pe un drum artificial prin faţa corpului de gardă, prin faţa castelului Peleş, reiea din nou drumul şi ajunge în şoseaua Ploieşti-Predeal în dreptul localului Oppler.

Skiurile se practicau pe poiana înclinată din faţa palatului, unde a foct aranjată o pistă pentru sărituri. Aceste sărituri cu skiuri, pentru întâia dată practicate în ţară, sunt foarte frumoase şi au avut mult succes.

Rezultatul technic a fost următorul:

ZIUA I-a

Ora 3 ½ după amiazi.

A. **Cupa A. S. R. Prinţului Carol al României** (pentru bobsleighuri conduse de o doamnă sau de o domnişoară).

I) Doamna *Natalia Darvari*, în 4 minute. II) Domnişoara *Michaëla Ghyka*, în 4 m. 13 sec.

B. **Cupa Prinţului George V. Bibescu** (pentru echipe individuale de bobsleigh, de câştigat de două ori consecutiv. Deţinător: *Nicolae N. Filitti*, câştigător în 1910.

I) D. Dr. *Ion E. Costinescu,* în 3 min. 41 sec. II) D. *Nicolae N. Filitti,* în 4 min. 15 sec. III) D. *Radu E. Costinescu,* în 4 min. 20 sec. IV) *A. S. R. Prinţul Carol,* în 4 min. 27 sec. V) D-ra *Michaela Ghyka,* în 4 min. 29 sec. VI) D. *Dorel Davila,* în 4 min. 33 sec. VII) D. *E. Priboianu,* în 4 min. 38 sec. VIII) D. *Constantin C. Arion,* în 4 min. 46 sec. IX) D. Dr. *C. Constantinescu,* în 4 min. 57 sec. X) D. *Harvey,* în 5 min. 32 sec. XI) D. *P. Vârnav,* în 5 min. 35 sec.

C. **Marele Premiu de Ski** (individual pe percursul de bobsleigh).

I) D. *Dikin,* în 7 min. 41 sec. II) D-ra *Bilkington,* în 8 min. 50 sec. III) Contele *Török,* în 9 min. 5 sec. IV) D-na *Smaranda Rosetti,* 9 min. 10 sec. V) Prinţul *von Schönburg,* în 9 min. 12 sec. VI) D. *Nicolaescu,* în 9 min. 43 sec. VII) D. *Dorel Davila,* în 10 min. 13 sec. VIII) D-ra *Boerescu,* în 10 min. 23 sec. IX) D. *Râmniceanu,* în 11 min. 54 sec.

ZIUA II-a.

Ora 10 $^1/_2$ dimineaţa.

A. **Cupa A. S. R. şi I. Prinţului moştenitor al Germaniei** (interclub, pentru echipe oficial recunoscute, de câştigat doi ani consecutiv. Deţinător: *Clubul Sportiv Român,* câştigător în 1910).

I) Societatea «*Săniutza*», echipa A, condusă de D. Dr. Ion E. Costinescu, în 3 min. 55 sec. II) «*Clubul Sportiv Român*», echipa B, condusă de D. Nicolae N. Filitti, în 4 min. 26 sec. III) Societatea «*Săniutza*», echipa B, condusă de D. Radu E. Costinescu, în 4 min. 34 sec. IV) «*Clubul Sportiv Român*», echipa A, condusă de A. S. R. Prinţul Carol, în 4 min. 54 sec.

B. **Exerciţii şi sărituri cu Ski**.

I) D. *Dikin.* II). D-ra *Bilkington.* III) Contele *Török.*

C. **Premiul Săniutza** (individual *pentru sănioare* de o singură persoană).

I) D. *Gussi,* în 6 min. 23 sec. II) Prinţesa *von Schön-*

burg, în 6 min. 24 sec. III) D. *N. Filitti*, 6 min. 52 sec. (10 concurenţi).

Ora 3 după amiază.

D. **Premiul Touring-Clubului Român** (individual pentru bobsleighuri mari şi mici).

D-nii *Dr. Ion E. Costinescu* şi *E. Priboianu* sunt calificaţi pentru a alergà finala, ziua nefiind încă fixată.

III) D. *C. Constantiuescu* şi D. *Radu E. Costinescu*, în 3 min. 56 sec. V) D. *Nicolae N. Filitti*, în 4 min. 6 sec. $^{3}/_{10}$. VI) A. S. R. *Prinţul Carol*, în 4 min. 14 sec. (10 concurenţi).

In acest premiu, d. E. Priboianu a egalat timpul de 3 min. 41 sec. recordul stabilit în ajun de d. Dr. Ion Costinescu.

Timpul D-lui Dr. Costinescu n'a putut fi luat de data asta din cauza unei greşeli de cronometraj.

Echipele principale erau compuse după cum urmează:

Bobsleighul A. S. R. Prinţului Carol: I) A. S. R. Prinţul Carol. II) D-ra Julie de Reineck. III) D-ra Valentina Boambă. IV) A. S. R. Prinţul Ferdinand al României. V) D-ra Michaëla Ghyka.

Bobsleighul D-lui Dr. Ion E. Costinescu: I) D. Dr. Ion E. Costinescu. II) D-na Alina I. Costinescu. III) D. Leon Leonida. IV) D-na Natalia Darvari. V) D. Pascu.

Bobsleighul D-lui Nicolae N. Filitti: I) D. Nicolae N. Filitti. II) D. Colonel P. Greceanu. III) D. Ion Tresnea Greceanu. IV) D. Carol Davila, senior. V) D. Barbu B. Păltineanu. VI) D. George Văleanu.

Comitetul D-voastră, prin iniţiativa şi munca D-lui Prof. Murgoci, a organizat o excursiune din cele mai interesante în Macedonia. Programul acestei excursiuni este cât se poate de important şi bine chibzuit, graţie înţelegerii avute cu diferite persoane cari cunosc bine Macedonia şi toate locurile ce se vor vizità. Plecarea va aveà loc la 1 Aprilie c., întoarcerea la 17 Aprilie.

Rezultatul acestei excursiuni va fi descris de amicul nostru D-l Prof. Murgoci în Anuarul din 1911. In Anuarul din anul acesta se găseşte programul excursiunii şi sperăm

să organizăm cât mai multe din aceste excursiuni în anii viitori.

Secţiunile noastre au făcut toate excursiuni numeroase şi le îndemnăm să facă cât mai multe, în interesul membrilor lor.

Situaţiunea financiară a Societăţii la finele anului 1910, este următoarea:

La venituri: Incasări . . .	1.357,00	
Ale depozitului.	180,20	
Total. . .	1.537,20	
La cheltueli	1.358,95	
Rezultă deci un excedent de	178,25	care adăogat la
soldul din 1909 de . .	108,00	
Şi la depozitul în numerar la Banca Dacia-Traiană 1 Ianuarie 1910. . . .	1.340,—	
Reprezintă averea în numerar a Societăţii pe 1 Ianuarie 1911.	1.626,25	

Din această sumă 1.505,70 se află depusă la Banca Dacia-Traiană, iar restul de 30 lei, 55 bani în casa Societăţii. Afară de aceasta mai sunt depuse la Banca Dacia Traiană 2.000 lei, în rente de 4%, aşà că averea Societăţii este actualmente de:

2.000+1.626,25=3.626 lei, 25 bani.

De astă dată Anuarul nostru apare mai curând ca în toţi anii şi sperăm că va puteà fi de folos membrilor noştri prin interesantele descrieri pe cari le conţine.

Augustul nostru Preşedinte se interesează în de aproape de mersul Societăţii noastre şi suntem fericiţi de a-i puteà aduce acì mulţumirile noastre pentru protecţiunea activă ce binevoeşte a ne dà.

Secretar General, **Dr. I. Costinescu**

DARE DE SEAMĂ

ASUPRA

ACTIVITĂȚII SOCIETĂȚII TURIȘTILOR ROMÂNI

SECȚIA MUȘCEL

DIN ANUL 1910

Al IV-a an al funcționării sale

Societatea Turiștilor Români, secția Mușcel, a organizat în vara anului 1910 excursia Câmpulung, Curtea de Argeș, Călimănești, Valea Lotrului, Horez, Râmnicul-Vâlcea.

Pentru acest scop, s'a făcut următoarea publicație:

«Se aduce la cunoștința Domnilor membri S. T. R. «că în zilele de 19, 20, 21, 22, 23 și 24 August 1910, «Comitetul Secțiunii Mușcel a organizat o excursiune cu «programul următor:

«*Joi 19 August.*— Plecarea din Câmpulung la orele 5 «a. m. la Curtea de Argeș—Călimănești, cu trăsura.

«*Vineri 20 August.*—Plecarea din Călimănești la orele «6 a. m. la mânăstirea Cozia, Brezoiu, cu trăsura.

«*Sâmbătă 21 August.*—Plecarea la ora 6 dimineața din «Brezoiu la Voineasa, 9 ore călare.

«*Duminecă, 22 August.*—Plecarea la orele 6 dimineața «dela Voineasa la Vidra, 8 ceasuri călare și pe jos.

«*Luni, 23 August.*—Plecarea la orele 5 dimineața călare «dela Vidra la Purul, Petrimacul, Curmătura Oltețului, Ne-«deieul, Horez, 12 ore călare și pe jos.

«*Marți, 24 August.*—Plecarea la orele 6 dimineața din «Horez la Râmnicul-Vâlcea, cu trăsura, 5 ore. Din Râmnicul-

«Vâlcea (staţiune de cale ferată) *fiecare îşi ia direcţiunea ce «voeşte.*

«Costul excursiunii, în care se cuprinde numai caii, tră-«sura şi oamenii de serviciu, dela Câmpulung pe tot circuitul «muntos până la Râmnicul-Vâlcea, va fi aproximativ de 50 lei.

«Proviziunile alimentare se pot procurà la Călimăneşti «şi la cantinele Soc. Lotru, ce se întâlnesc în mersul excur-«siunii.

«Adeziunile însoţite de costul transportului şi orce in-«formaţiuni, se vor adresà D-lui farmacist Gabriel Dimitriu, «la Câmpulung, până la 15 August curent».

In limitele acestui program, excursia a fost condusă de D. Gabriel Dimitriu şi D. Aurel Ilarian Velculescu. Cu această ocaziune, aducem mulţumiri Societăţii Lotru şi D-lui Doctor L. Sepianu, pentru concursul dat cu cea mai mare bunăvoinţă.

In campania anului curent, ne vom ocupà cu repararea stricăciunilor ce s'au făcut de rău-voitori cabanei de sub Piatra Craiului.

Dorinţa comitetului secţiei Muscel, este ca îndată ce va dispune de un fond potrivit proectului, să se clădească o a doua cabană pe Ezer.

Intr'o broşură specială ce suntem hotărîţi a scoate, vom căutà a face pe lângă o descriere amănunţită a activităţii secţiei Muscel, şi o expunere a celor mai frumoase şi pitoreşti poziţiuni a Muşcelului.

Situaţia financiară a societăţii pe anul 1910 se repartizează astfel:

La venituri.	Lei	307.30
La cheltueli	»	51.85
Excedent	Lei	255.45

Secretar-Casier, **Ioan P. Ionescu**

SOCIETATEA ROMANEASCA DE SPORT

DIN BUCUREŞTI

Domnule Vice-Preşedinte,

Potrivit regulamentului Secţiunilor S. T. R. avem onoare, a vă face cunoscută activitatea din anul 1910 a Societăţii noastre.

Cu începerea anului 1911, Societatea noastră păşeşte în al 7-lea an al existenţei sale. Activitatea ei, conform statutului şi după cum am avut onoarea a arătà şi în trecut, se desfăşoară în două ramuri: 1) activitatea secţiunii de sport şi 2), acea a secţiunii excursiunilor.

Prima secţiune a întrunit pe membrii ei în timpul ernei la 21 şedinţe. Activitatea secţiei de excursiuni, în acest an, nu s'a putut desfăşurà prea mult din mai multe împrejurări şi mai cu deosebire din cauza timpului nefavorabil în sezonul Martie-August, fapt care n'a permis realizarea tuturor excursiunilor proectate.

Pătrunşi însă de idealul pe care-l aveau vechii Elini, că corpul omenesc este un organism în care sănătatea, puterea şi frumuseţea nu pot să existe decât dintr'un perfect echilibru şi că acest organism nu s'ar puteà desvoltà perfect, dacă nu va fi pus în mişcare cu armonie, recunoscând că singur excursiunile pot să procure această armonie, pentru a pune în practică şi de aci înainte acest adevăr, vom căutà, ca anul acesta să compensăm lipsa excursiunilor din anul trecut cu un număr îndoit, având proecte minuţios studiate şi cari cu uşurinţă se vor puteà realizà.

Deşi nu am avut o activitate atât de intensă în anul 1910, totuşi vom arătà mai jos excursiunile cari s'au organizat şi efectuat, pe lângă cea îndeplinită de D. G. Ştefănescu-Galaţi, profesor şi membru al Societăţii noastre, cu

elevii claselor superioare a liceelor din ţară, şi a cărei expunere v'o alăturăm acì în copie.

1. Excursiunea făcută în zilele de 28, 29 şi 30 Martie pe traseul Bucureşti-Predeal cu trenul, de acì pe valea Temeşului prin Braşov la Râşnov şi Zărneşti, dupăce s'au vizitat împrejurimile până la poalele Pietrei Craiului s'a revenit în Râşnov. Intoarcerea s'a făcut cu trăsura până la Cheia Carpaţilor, trecătoare tăiată în stâncă cu pereţii înalţi şi drepţi ca două ziduri, printre care şerpueşte pârâul cu acelaş nume. Dealungul acestui pârâu, drum ca o jumătate oră cu piciorul, dă în luminiş de unde peste munte la Predeal.

Au luat parte patru membri.

2. Excursiunea făcută în zilele de 21, 22 Mai 1910 cu itinerariul Ploeşti-Sinaia-Moroeni-Pietroşiţa-Pucioasa-Bucureşti. Au luat parte doi membri.

3. Participarea câtorva membri la excursiunea organizată de S. T. R. (Centrala) la Slănic, Prahova.

4) In fine o serie de mici excursiuni prin împrejurimile Capitalei şi anume la Comana, Ţigăneşti, Pasărea, Buftea, etc.

La toate aceste excursiuni s'a beneficiat de reducere pe C. F. R. etc.

Sperăm că în anul acesta, pe lângă vizitarea localităţilor din judeţele Mehedinţi, Gorj şi Vâlcea, care nu s'au putut face anul trecut din împrejurările mai sus arătate, deşì erau în deajuns pregătite, să străbatem sălbaticele şi încântătoarele poziţiuni ale judeţelor Putna şi Buzău, puţin cunoscute chiar turiştilor reputaţi.

De asemenea, am luat măsuri, ca pe viitor să însoţim descrierea excursiunilor făcute cu vederi luate de prin locurile ce vom vizità.

Cu această ocaziune ne permitem a vă rugà, să binevoiţi, de este posibil, a ne trimite, ca şi în anii precedenţi, un exemplar din Anuarul S. T. R. pe anul 1910 ce-l vom păstrà în arhiva noastră.

Alăturăm totdeodată şi o listă de membrii ce compun Societatea noastră.

Primiţi, vă rugăm, Domnule Vice-Preşedinte, asigurarea deosebitei noastre consideraţiuni.

Preşedinte, **S. ŞTEFĂNESCU-GALAŢI**

Secretar, **N. Gheorghiu-Chinopsy**

AVANTAGIILE ACORDATE S. T. R.

Pentru a înlesnì facerea de excursiuni, S. T. R. a obținut însemnate avantagii.

Pentru a se bucurà de aceste avantagii, membrii S. T. R., trebue să se legitimeze cu carta de membru a anului în curs. Cărțile vor fi învestite cu fotografia titularului și cu iscălitura vice-președintelui și a casierului.

Pe fotografie se va aplicà ștampila S. T. R.

1. Reducere pe C. F. R.

Direcțiunea generală a binevoit a fixà următoarele înlesniri acordate prin adresa sa din 3 Aprilie 1909 și Ordinul de serviciu No. 29804/10478 C^2 din 25 Martie 1909.

Pentru călătoria în grupuri de cel puțin trei persoane a membrilor Societății Turiștilor din Romània (S. T. R.) *dela orice stațiune care deservește o comună urbană la oricare stațiune balneară sau climaterică din țară* și întoarcere la aceeași stațiune de plecare, *se acordă o reducere de 50%₀ din taxele de călătorie tarifare întregi ale trenurilor de persoane*, *la ori ce clasă*, afară de trenurile exprese (P. și C.) și cele de marfă.

Această reducere se acordă pe orice timp al anului și se va aplicà de stațiuni pe baza prezentării cărții de membru al S. T. R.

Ca legitimație de călătorie se va eliberà un buletin de transport *valabil pentru ducere și întoarcere.*

Buletinul de transport va fi valabil pentru întoarcere cel mai târziu până la 15 zile dela emiterea sa.

Dacă la pornire turiștii vor indicà stațiunea de înapoiere, care poate fi aceeaș sau altă stațiune balneară sau climaterică de cât aceea pentru care pornesc, atunci taxa redusă pentru întoarcere va fi socotită pe baza distanței dela stațiunea de întoarcere indicată, iar în buletin se va înscrie stația de pornire și

de destinație pentru ducere precum și cele de pornire și de destinație la întoarcere, de exemplu:

Ducere: București-Sinaia.
Intoarcere: Predeal-București; sau
Ducere: București-Sinaia.
Intoarcere: Câmpulung-București.

In cazul însă când întoarcerea urmează să aibă loc la o stațiune balneară sau climaterică nedeterminată la plecare, atunci se va eliberà un buletin de transport la ducere și altul la întoarcere.

In acest caz buletinul ce va servi la ducere va rămâneà în mâinile turiștilor spre a-l prezentà stației de întoarcere pentru a dovedì că se întorc în termenul de 15 zile menționat mai sus, adică, că nu au trecut 15 zile dela emiterea buletinului ce a fost valabil pentru ducere.

Casierul stației de întoarcere va reține acel buletin și-l va înaintà cu comptul buletinelor eliberate.

In buletine se va înscrie, pe lângă celelalte date necesare, încă și N-rul de pe pagina 3-a a fiecărei cărți de membru, prezentat, precum și inițialele S. T. R.

Buletinele de transport se vor considerà ca valabile în tren numai dacă împreună cu ele se vor prezentà și cărțile de membru.

Organele de control sunt în drept să constate identitatea turiștilor după fotografia din carta de membru.

Intreruperea călătoriei în stațiuni intermediare nu este admisă nici la ducere, nici la întoarcere.

Ordinul de serviciu No. 54385/2900 M^{10} din 22 Iulie 1903 și No. 42913/13612 C^{3} din 24 Aprilie 1908 se anulează.

Afară de stațiunile balneare și climaterice indicate în regulamentul biletelor de băi, se vor considerà ca stații de destinație și de întoarcere pentru călătoria turiștilor cu taxe reduse încă următoarele stațiuni:

Târgul-Jiu, Lotru, Câineni, Curtea de Argeș, Palanca, Piatra-N., Burdujeni și Fălticeni.

2. Scutire de pașaport.

Pentru înlesnirea trecerii graniței, Ministerul Financelor prin ordinul No. 35221 din 4 Iulie 1903 invită șefii vămilor de pe fruntaria Carpatină să libereze membrilor S. T. R. atàt individual cât și în grupuri, bilete de trecere de 5 zile, plătind în loc de 20 lei taxa unui pașaport, numai 1 L. 15 b. taxa aferentă a acestor bilete. Ministerul de Interne a dat un ordin analog șefilor de poliție dela punctele de frontieră, unde biletele se liberează de dânșii, pentru ca astfel membrii Societății să se poată bucurà de favoarea acordată pe întreaga fruntarie Carpatină.

3. Inlesnirea excursiilor pe Negoiu.

Prin adresa No. 365/13 Ian. 1905, Societatea «Argeş» acordă membrilor S. T. R. liber parcurs pe trenurile Societăţii dela Curtea de Argeş până la Cheile Argeşului (40 km. aproximativ). De asemenea se pun la dispoziţie cabanele dela Piscul Negru şi Valea Caprei.

Membrii S. T. R. sunt ţinuţi a semnà o declaraţie care degajează Societatea Argeş de orice accidente ce s'ar puteà întâmplà călătorilor pe acea linie. Trenurile de dimineaţa şi seara, cari transportă personalul Societăţii, vor fi la dispoziţia membrilor S. T. R.

4. Cabanele, drumurile şi potecile S. T. R.

Membrii S. T. R. se pot folosì de adăposturile construite de societate şi de drumurile şi potecile însemnate.

Cabanele construite până acum sunt:

I. Cabana de pe muntele Piatra Craiului (Muscel). Chei se găsesc la secţia S. T. R. Muscel şi la Centrala S. T. R.

II. Cabana de pe muntele Podeanu, sub Negoiul, în judeţul Argeş. Cheia se află la Centrala S. T. R.

III. Cabanele dela Piscul Negru şi Valea Caprei, pe Negoiul, ale societăţii Argeş, puse la dispoziţia membrilor S. T. R.

Drumurile însemnate şi îmbunătăţite de S. T. R. până acum sunt:

In jud. Argeş. Drumul Lespezi-Negoi.

In jud. Muscel. Poteca până la Stâna din Grindu şi de aci în vârful Petrei Craiului.

In jud. Neamţu. S'a însemnat şi potrivit drumul Buhalniţa (Isvorul alb) — Ceahlăul şi Schitul Durău — Ceahlăul.

5. Cartelul cu Siebenbuerger Karpathen-Verein din Sibiu.

Ministerul de Finanţe, prin adresa No. 127599/3 Mart. 905. «permite intrarea în ţară a excursioniştilor din Transilvania, membrii ai S. K. V., scutind-i de orice drepturi şi formalităţi pentru bicicletele, aparatele şi bagajele ce vor duce cu dânşii».

Ministerul de Interne prin circulara No. 15759/8 Martie 1905, permite aceloraşi membrii intrarea în ţară «fără a li se mai pretinde paşaport sau alt document de călătorie».

In schimbul acestor înlesniri S. K. V. pune la dispoziţiunea membrilor S. T. R. următoarele cabane, de cari vor beneficià întocmai ca membrii ei:

a) Cabana cu aprovizionare din Valea Mălăeşti pe masivul Omului;

b) Cabana cu aprovizionare de pe Schuler (Cristianu-mare);
c) Cabana închisă «Vlădușca», fără aprovizionare de pe muntele Craiului (Koenigstein);
d) Casa turiștilor pe Hohe Rinne;
e) Cabana «Preșbe»;
f) Cabana «Bulea»;
g) Cabana «Negoiu» și
h) Cabana închisă «Buleasca», lipsită de aprovizionare.

Membrii S. T. R., cari se vor adăpostì în aceste cabane, sunt ținuți a se conformà tuturor dispozițiunilor luate de S. K. V. Ei vor beneficià însă de reducerile acordate membrilor S. K. V.

6. Alte avantagii.

1. Iau parte la excursiunile organizate de societate, beneficiind de variate înlesniri.
2. Primesc gratuit publicațiile societății și intră gratuit la expozițiile și conferințele societății.
3. Beneficiază de reducerile acordate la diferite restaurante și prăvălii.

Au consimțit până acum la reduceri membrilor S. T. R.: d-l C. Sfetea reduceri de 20% membrilor S. T. R. cari se vor adăpostì în vila sa dela Tismana. Aceeași reducere și la restaurantul acelei vile. Restaurantul gării de nord. București, 25% după lista zilei grupurilor de 3 seteriști; restaurantul gării Predeal individual 20%; restaurantul gării Vârciorova, individual 25%; restaurantul gării Buzău 30% la grupurile de 3 seteriști.

In afară de aceste avantagii, Comitetul se ocupă de procurarea altor înlesniri.

Itinerarii însoțite de hărți detaliate pentru principalele excursiuni se găsesc în «*Anuarul S. T. R.*» din care au apărut opt volume frumos ilustrate.

STATUTE

I.

Art. 1. — Sub Inalta protecțiune a A. S. R. Principelui României, se înființează *Societatea Turiștilor din România.*

Art. 2 — Scopul Societății este de a desvoltà sportul excursiunilor, de a înlesnì cunoașterea frumuseților țării românești și de a înlesnì astfel iubirea de patrie și neam.

Art. 3. — Acest scop Societatea își propune să-l ajungă:

a) Organizând excursiuni în țară și în ținuturile vecine;

b) Inlesnind excursiuni, prin însemnarea de drumuri, întreținere de poteci, clădirea de adăposturi, organizare de călăuze, publicații de itinerarii și călăuze, etc.;

c) Lățind în public simțul pentru natură, atât prin excursiunile pe cari Societatea le va organizà, cât și prin publicații, conferințe, expoziții de vederi, reprezentând subiecte pitorești, și prin alcătuirea de colecții:

d) Intreținând relații cu societățile similare din străinătate.

II.

Art. 4. — Societatea numără trei categorii de membri:

Membri de onoare,
» donatori,
» activi.

Art. 5 — Membrii de onoare se proclamă de Adunarea generală.

Art. 6. — Membrii donatori sunt acei care vor fi făcut Societății o donație de cel puțin 200 lei, ce se pot plătì în decursul unui an.

Art. 7. — Ca membru activ poate face parte orice persoană, care, fiind prezentată de către doi membrii ai Societății, este admisă de Comitet.

Comitetul decide asupra admiterii prin majoritatea membrilor prezenți. La cererea unui membru, votul va fi secret.

Art. 7. Ad. — Comitetul, cu majoritatea membrilor săi, poate decide excluderea din Societate a unui membru care ar lucrà în contra intereselor ei, sau s'ar face pasibil de vre-o călcare gravă a Regulamentului, a legilor onoarei sau ale bunei cuviințe.

Art. 8. — Fiecare membru plătește o cotizație anuală de 12 lei, fiind de drept scutiți: membrii de onoare și membrii donatori.

Orice înscriere trebue însoțită de cotizația pe primul an.

Art. 9. — In virtutea cărții de legitimare, membrii Societății se bucură de următoarele avantagii:

a) Pot luà parte la excursiunile, conferințele și expozițiile organizate de societate;

b) Primesc gratuit publicațiile periodice ale Societății;

c) Au dreptul la reducerile și înlesnirile ce se vor acordà Societății ca corporațiune;

d) Profită de înlesnirile oferite de societățile străine, cu cari Societatea va fi în relațiune;

e) Se folosesc de instalațiunile și colecțiunile Societății.

III.

Art. 10. — Sediul central al Societății este în București. Se vor puteà înființà secțiuni în orice localitate[1]).

Art. 1. — Conducerea și administrarea Societății este încredințată, sub Inalta protecțiune a A. S. R. Principelui României, unui Comitet central compus din 15 membrii, aleși pe trei ani.

Art. 2. — Comitetul alege în sânul său o delegațiune compusă din doi vice-președinți, un casier și doi secretari, cari conduc și administrează Societatea sub sancțiunea Comitetului.

Art. 3. — Comitetul se convoacă de câte ori delegațiunea va crede de cuviință; membrii cari nu răspund la trei convocări consecutive, se consideră ca demisionați din Comitet.

Art. 4. — Deciziunile Comitetului se iau cu majoritatea membrilor prezenți; în caz de paritate de voturi, președintele de ședință decide. Procesele verbale se iscălesc de toți membrii prezenți.

Art. 5. — Comitetul va elaborà regulamente speciale pentru înființarea secțiunilor[2]), pentru organizarea excursiunilor, alcătuirea colecțiunilor, etc.

---

1) Vezi Regulamentul Secțiunilor.
2) Publicat în anexă.

IV.

Art. 6. — In fiecare an, între 15 și 31 Ianuarie se va ține în București o adunare generală, în care se va prezentà de către Comitet darea de seamă asupra mersului Societății și se vor discutà chestiunile trecute în ordinea de zi.

Art. 7. — Adunarea generală alege, pe termen de trei ani, o comisiune de verificare a gestiunii financiare a Comitetului.

Art. 8. — Convocările adunărilor generale se fac de delegații Comitetului.

Art. 9. — In afară de adunarea generală din Ianuarie, se pot convocà adunări generale extraordinare, sau de către Comitet, sau pe baza unei cereri iscălită de cel puțin douăzeci membri în afară de comitet.

Art. 10. — Deciziunile adunărilor generale se iau cu majoritatea membrilor prezenți.

Art. 1. — Ordinea de zi se fixează de Comitet; nu se pot pune în discuție decât chestiunile cuprinse în convocare.

V.

Art. 2. — Averea Societății va fi depusă în numerar sau în efecte la Banca Națională a României.

Art. 3. — Fondurile se administrează de către Casierul Societății, conofrm deciziunii Comitetului.

VI.

Art. 4. — Modificarea acestor statute precum și dizolvarea Societății nu se poate face decât în adunare generală, anume convocată într'unul din aceste scopuri, și cu majoritate de cel puțin două treimi a membrilor prezenți.

In caz de dizolvare, averea și colecțiunile Societății se vor trece unei Instituțiuni a Statului.

Art. 5. — Aceste statute, votate în ședința din 24 Ianuarie 1903, au fost învestite cu Inalta aprobare a A. S. R. Principelui României.

REGULAMENTUL SECȚIUNILOR

1. Conform art. 10 și 15 din Statute și în vederea unei propășiri cât mai mare a turismului,

Comitetul decide ca, în afară de Centrala din București, să se înființeze secțiuni în diferite regiuni ale țării.

2. Secțiunile vor aveà îndatorirea ca prin facerea și întreținerea drumurilor și potecilor și însemnarea lor, prin construirea de adăposturi, prin înființarea călăuzelor sau orice alte îmbunătățiri, să înlesnească excursiunile în regiunile din raza lor, făcându-le cunoscute prin publicațiuni, conferințe, etc.

3. Secțiunile se vor constituì și organizà după statute proprii, care să fie însă în concordanță cu normele și scopurile prevăzute în statutele S. T. R.

Comitetul central își rezervă aprobarea statutelor și regulamentelor secțiunilor, cari se vor publicà în Anuarul S. T. R.

4. Președintele sau delegatul special al fiecărei secțiuni va face de drept parte din Comitetul central al S. T. R.

El va servì drept intermediar între secțiune și centrală.

5. Secțiunile vor fixà cotizațiile potrivit intereselor lor, cu singura restricțiune, ca pentru fiecare membru să se verse Casei Centrale o quotă parte de 3 (trei) Lei din cotizația anuală.

6. In schimbul cotizației de trei Lei, membrii secțiunilor primesc carta de legitimare a S. T. R., în virtutea căreia se bucură de toate drepturile și avantagiile acordate Societății, prevăzute la art. 9 din statute.

7. Orice clădire, însemnare de drum, etc., efectuate de secțiuni cu mijloacele lor proprii, se vor comunicà Centralei și vor purtà insignele S. T. R. împreună cu indicarea secțiuni respective.

8. Pentru lucrările mai importante și de un interes general, secțiunile vor puteà fi eventual ajutate de Centrală.

9. Fiecare secțiune este ținută a înaintà până la 31 Decembrie al fiecărui an o dare de seamă către adunarea generală ea se va publicà în Anuar.

10. In condițiunile acestui regulament vor puteà fi primiți în S. T. R. fie individual, fie în bloc, membrii altor Societăți dejà constituite, cari vor înaintà cererea prin președintele lor.

DIRECȚIA GENERALĂ A CĂILOR FERATE ROMÂNE

SERVICIUL COMERCIAL

No. 29804/10478 C²

ORDIN DE SERVICIU

Personalului serviciului de expedițiune.

Călătoria membrilor Societății Turiștilor Români.

Pentru călătoria în grupuri de cel puțin 3 persoane, a membrilor Societății Turiștilor din România (S. T. R.) dela oricare stațiune, care deservește o comună urbană la ori-care stațiune balneară sau climaterică din țară, și întoarcerea la aceeași stațiune de plecare, se acordă o reducere de 50°/₀ din taxele de călătorie tarifare întregi ale trenurilor de persoane, la orice tren și orice clasă, afară de trenurile exprese (P și C) și de cele de marfă.

Această reducere se acordă pentru orice timp al anului și se va aplică de stațiuni pe baza prezentării cărții de membru a S. T. R.

Carta de membru este de carton alb și subțire, în forma unei cărți de vizită frântă în două și este întocmită după modelul de mai jos.

In interiorul cărții, pe pagina din stânga, trebue să se afle fotografia membrului, investită cu marca S. T. R. aplicată prin perforare, precum și cu timbrul uscat al C. F. R.

Pe pagina din dreaptă trebue să se afle semnăturile Vicepreședintelui și al cassierului societății.

Pe partea exterioară din dreapta (pagina a patra a cărții) va trebui să se afle semnătura posesorului (titularului) și sa fie indicată profesiunea și locuința sa.

Carta de membru nu este valabilă decât în anul în care a fost emisă.

Fiecare cartă de membru poartă câte un număr deosebit indicat de societate și câte un număr deosebit indicat de serviciul comercial al C. F. R. Aceasta din urmă se indică pe a treia pagina a cărții.

Ca legitimație de călătorie se va eliberà un buletin de transport *valabil pentru ducere și intoarcere.*

Buletinul de transport va fi valabil pentru întoarcerea cel mai târziu până 15 zile dela emiterea sa.

Dacă la pornire turiștii vor indicà stațiunea de înapoere, care poate fi aceeași sau altă stațiune balneară sau climaterică decât aceea pentru care pornesc, atunci taxa redusă pentru întoarcere va fi socotită pe baza distanței dela stațiunea de întoarcere indicată, iar în buletin se va înscrie stația de pornire și de destinație pentru ducere precum și cele de pornire și de destinație la întoarcere, de exemplu;

Ducere: București-Sinaia.

Intoarcere: Predeal-București, sau

Ducere: București-Sinaia.

Intoarcere: Câmpulung-București.

In cazul însă când întoarcerea urmează să aibă loc la o stațiune balneară sau climaterică nedeterminată la plecare, atunci se va eliberà un buletin de transport la ducere și altul la întoarcere.

In acest caz buletinul ce va servì la ducere va rămâneà în mâinile turiștilor, spre a-l prezentà stației de întoarcere, pentru a dovedì că se întorc în termenul de 15 zile menționat mai sus, adică că nu a trecut 15 zile dela emiterea buletinului ce a fost valabil pentru ducere.

Cassierul stației de întoarcere va reține acel buletin și-l va înaintà cu comptul buletinelor eliberate.

In buletine se va înscrie, pe lângă celelalte date necesare, încă și N-rul de pe pagina 3 a fiecărei cărți de membru prezentate, precum și inițialele S. T. R.

Buletinele de transport se vor considerà ca valabiie în tren numai dacă împreună cu ele se vor prezentà și cărțile de membru întocmite în felul arătat mai sus.

Organele de control sunt în drept să constate identitatea turiștilor după fotografia din carta de membu.

Intreruperea călătoriei în stațiuni intermediare nu este admisă nici la ducere nici la întoarcere.

Ordinul de serviciu No. 54385/29900 M[10] din 22 Iulie 1903 și No. 42913/13612 C[3] din 24 Aprilie 1908 se anulează.

Afară de stațiunile balneare și climaterice indicate în regulamentul biletelor de băi, se vor considerà ca stații de destinație și de întoarcere climaterice pentru călătoria turiștilor cu taxe reduse încă următoarele stațiuni:

Târgul-Jiu, Lotru, Curtea de Argeș, Azuga, Palanca, Piatra-N., Burdujeni și Fălticeni.

Director General, **Al. Cottescu.**

p. Șeful Serv. Comercial, *A. Caracoste.*

București, 25 Martie 1909.

MEMBRII S. T. R., 1910

A.

Albrecht G.
Alexandridi A.
Alexandridi D-na
Alexianu I.
Appel Alfred

B.

Balş G , Inginer
Balş, D-na G.
Balş M.
Balş, D-na M.
Barozzi, General
Berindey A. I.
Berindey, Maior
Berindey Nicu
Bibescu Em.
Bogdan N.
Boerescu Locot.
Brătianu Dinu D-r
„ „ „ D-na
Brătianu I. I.
Brătianu E. D-na
Brătianu Vintilă
Brătianu D-na

C.

Cantacuzino C. D r
Cantacuzino, D-na D-r. C.
Cantacuzino I. D-r
Cantacuzino, D-na D-r. I.
Cantacuzino D-na
Catargi Oscar, Inginer
Catzian I.
Catzian D-na
Cezianu N.
Cioranu C.
Costinescu Emil
Costinescu E' Emil
Costinescu I. D-r
Creţianu G.
Creţianu D-na
Culoglu Emil

D.

Dărăscu Virgiliu
Davila Alexandru
Demarat P.
Dimopol Cezar
Djuvara T. Marcel,
Drummer Alfons
Drummer Ema D-na

E.

Edeleanu D-r

F.

Filipescu N.
Flaişlen G.

G.

Gălăşescu P. D-r
Gaster M.
Găvănescu Pompiliu
Ghiţescu D.
Golescu B.
Golescu A G
Greceanu Colonel

H.

Haret Spiru

I.

Iannescu G., General
Iliescu N., Piteşti
Iliescu Ioan
Iordănescu G., Colonel
Iuga D. G.

K.

Kassowitz F.
Kepich Albert
Kepich Richard
Kiriacescu Oscar

L.

Lahovari Scarlat
Lakmann G.
Locusteanu Nd.

M.

Manu G. G.
Mărgăritescu I.
Mehedinţi S.
Mircea Ig.
Morandini, I.
Morţun G. V.
Mrazec L.
Munteanu-Murgoci G.

N.

Naghel I.
Niculescu-Dorobanţu
Niculescu-Dorobanţu D-na
Niculescu D. Kristofor

O.

Osiceanu Inginer

P.

Pangrati Ermil
Pennescu-Kertz
Petrescu Zoe D-na
Pffeir G.
Popa-Burcă I.
Popper A.
Popovici Al.
Popovici D-na
Popovici-Hatzeg
Puşcariu Ion

R.

Râmniceanu, Colonel
Rădulescu C., D-r
Rădulescu Elefterie
Robin, D-r
Rosetti Radu, Căpitan
Rosetti Z. D-na

S.

Şaabner-Tuduri, D-r
Saita I.
Saita N.
Salay Franz
Sărăţeanu Const.
Satmari C.
Stănculeanu I.
Staub W.
Semo L. L.
Ştefănescu-Brăila C.
Ştefănescu-Brăila D-na
Ştefănescu Gr.
Ştefănescu N. Al.
Ştirbey G.
Ştirbey B. D-na
Sturdza Elena D-na

T.

Toroceanu, Inginer
Tzigara-Samurcaş Al.

W.

Weinlich Carol
Wolff E.
Wolff Ernest

Societatea studenţilor în litere din Bucureşti, Secţia S. T. R.

A.

Alinescu Cecila D-ra
Atanasiu M.

B.

Bâsceanu Andrei
Bâsceanu I.
Bâsceanu Dim.
Bening Alfred
Brătescu Constantin

C.

Ciuchi Eugen
Constantinescu A. N.

D.

Dinculescu I.
Dobrescu Valeria D-ra

E.

Enescu Athena D-ra

G.

Gheorghiu N.
Giuglea Gheorghe

H.

Haneş Vasile

I.

Ionescu Sachelarie
Isbăşeanu Ioan

K.

Klier Ioan
Klier Aurelia D-na
Kohen Max

L.

Lăzărescu Theodor
Lefteriu Gheorghe
Lupan Nicolae

M.

Manolescu M.
Mircea Temistocle
Mironescu Cristofor

P.

Pârvan E. D-ra
Paşa Natalia D-ra
Pavelescu Ioan
Perianu Radu
Puissi Cristina D-ra
Puissi Eufemia D-ra
Popescu Pantele
Popescu Emanoil
Popescu Nicolae
Popescu Petre
Popovici Olimpia D-ra

R.

Raşcu M. G.

S.

Simulescu V.
Stănescu St.
Serba Gheorghe
Stoica St. Gheorghe

T.

Tănăsescu Ion

Tănăsescu A.
Teohar Olga D-ra

U.

Ursoiu I.

V.

Vâlsan Gheorghe
Vasiliu Titus

Societatea Românească de Sport din Bucureşti. Secţia S. T. R.

A.

Alessandrescu-Stâlpeanu I. I.

B.

Boţan Paul

C.

Constantinescu G.

D.

Dragu George
Damian Emil

G.

Gheorghiu-Chinopsy N.
Gheorghiu D.

H.

Hărjeu A. C.

P.

Popescu Ştefan

S.

Stefănescu-Galaţi An.
Ştefănescu Galaţi S.
Stefănescu-Galaţi G.

Societatea Vereingung der Reichsdeutschen din Bucureşti. Secţia S. T. R.

A.

Ahlsorf

B.

Bargiel Robert
Baumgarten
Birr
Bloos
Blümel Margnus D-r.
„ D-r. D-na
Boos Herm. Ing.
Boos D-na
Breitner Etmund
Breyer Lazar
Brüning Elsa D-ra
Büsing

C.

Canisius, Prof.

D.

Dickin Walter seu
Dickin Walter jun.
Dickin Werner
Dickin Auguste
Dickin Martha D-na

E

Egenolf Prof.
Egenolf, Prof. D-na

F.

Feldten, Prof.

G.

Gasser I.
Gasser Prof. D-na

H.

Heinrich D-na
Helmstetter D-ra
Henning D-r
Henning D-r D-na
Hertwig
Horowitz Em.
Horst, Prof.

Hennenvogel Prof.
Hiezold, Prof.
Hüdepohl D-r

K.

Klecmayer, Prof.
Krause, Prof.
Kremer Constanța D-na

L.

Lazarides Basile
Leipheimer Paul

M.

Meise
Meise D-na
Meisner Prof.
Mörder W. Prof.
Mörder Ana D-na
Müller Hermann

R.

Richter D-r D-na
Röhler D-r Prof.
Rodehorst Prof.

S.

Schieferdeker
Schirmer Prof.
Siebrecht Adolf, Ing.
Steinmetz Prof.
Steinmetz D-na
Stock, Prof.

T.

Thierolf
Tominscki D-r

U.

Ulex D-ra

W.

Wehowski D-r D-ra
Westermann
Wetter D-ra

Z.

Zschau D-r Prof.

Secția S. T. R. Muscel (Câmpulung)

A.

Antonescu S.

B.

Begenau Victor
Biju Traian

C.

Costea G. D-r.
Cristodulo I.

D.

Dimitriu Emanuel
Dimitriu Gabriel

G.

Golescu Basile
Golescu Maria D-na
Golescu Estera D-na
Golescu D.
Goursaut
Goursaut D-ra

I

Ionescu N. I.

M.

Mirea Apostol
Mușetescu Al.

N.

Negrutzu I.

O.

Orăşeanu Gr.

P.

Patrăşescu N. Căpit.

Pfob F.
Predoiu St.

S.

Scureiu D.

R.

Raianu I. D-r.

Secţiunea S. T. R. Iaşi

A

Andrei Costin, Cl. VIII Seminar

C

Cădere D., Profesor
Cornelsohn G., Industriaş
Costin-Velea Gh., Prof.

G.

Ghervescu Nic., Cl. VIII, Seminar

M.

Munteanu, Cl. VIII Seminar

P.

Prajă V. I., Prof.

R.

Rafail Ştefan, Cl. VIII Seminar
Reinecke Jul., Architect
Rogus Emil, Electrician

T.

Taşcă Ioan, Cl. VIII Seminar

V.

Vasilescu Dumitru, Ing.
Vasilescu Clara D-na

Membrii Societăţii de Sporturi de iarnă „Săniuţa"

A. S. R. Principele Carol

A.

Arion Dinu
Arion Ioan

B.

Bădulescu D.
Bădulescu D. D-na
Balaciu P.
Balaciu Zoe D-na
Belu Al.
Bibescu V. G. Prinţ.
Bibescu Prinţesă
Blondel Jeane D-na

C.

Cămărăşescu Ion
Cămărăşescu Yvoenea D-na
Cerkez Dodel
Constantinoscu C.
Costinescu J. Dr.
Costinescu Dr. D-na
Costinescu Radu
Chrissovelony Ion
Chrissovelony Ion D-na
Czernin G.
Czernin, Conte
Czernin, Contesă
Czurczin G.

D.

Darvari D.
Darvari Elena D-na
Darvari Natalia D-na
Darvari Nicole Marie D-na
Davila Cita
Duca Ion
Durma P.

G.

Greceanu R., Colonel

L.

Lahovary Emma D-na
Leonida Leon
Leonida Nina D-na

N.

Negulescu D.

P.

Pascu G.
Patzouris C.
Patzouris C. D-na

R.

Reineck de E., Baron
Reineck de Baroneasă
Reineck de Julia D-ra
Rosetti Smaranda D-na

S.

Severeanu Dr.
Şuţu Nella D-na

T.

Toroceanu V.
Toroceanu H. D-na

V.

Văleanu, Colonel

Z.

Zara L.

DIN BIBLIOTECA TURISTULUI

Anuarul societății turiștilor pe anii 1903, 1904, 1905, 1906, 1907 și 1908, 1909, 1910, 7 vol.
Arbore Z. — Dicționar geografic al Basarabiei.
Augustin Paul. — Intre Someș și Prut.
Bart, Jean (E. Botez). — Jurnal de bord.
Bogdan N. — Orașul Iași.
Buletinul monumentelor istorice.
Calmuschi C. — In munții Neamțului.
Cantilli C. — Pe velociped dela București la Brașov.
Carmen Sylva. — Poveștile Peleșului.
Carmen Sylva. — Robia Peleșului.
Carmen Sylva. — Pietrele Doamnei.
Constante C. S.—Spre Albania.
Dicționarul geografic al României, publicat de Societatea Geografică Română.
.*Dinescu N. Gh.*— Târgoviște-Iași-Ceahlău.
Drăgulănescu. — In Orient. Descrierea drumului dela Constanța la Constantinopol, Bosfor, descriere asupra întregului Orient.
Dimitriu Gabriel.—Insemnătatea și efectul excursiunilor.
Enăceanu. — Sinaia.
Găleşescu A. G. — Dunărea dela Obârșie până la Marea-Neagră.
Găleşescu A. G.— Sinaia și împrejurimile.
Gold, Mlchai. — In munții Sinaei, Rucărului și Branului.
Greceanu St. — Dela București la Sarmisegetuza, o excursie în Ardeal.
Grigorovitza. — Dicționarul geografic al Bucovinei.
Harta României, lucrată de Institutul geografic al Armatei, $^1/_{50\cdot000}$ $^1/_{20\cdot000}$.
Hărțile județelor.
Ionescu D. M., Căpitan. — Dobrogea pe pragul veacului XX.
Ionescu Ch.—Note de drum. Putna, Bucov, Maramureș, Ardeal.
Iorga N. — Neamul Românesc în Basarabia.
Iorga N. — Amintiri din Italia.
Iorga N. — Neamul românesc în Bucovina.
Iorga N. — Neamul românesc în Ardeal, 2 volume.
Iorga N. — Prin Bulgaria la Constantinopol.
Iorga N. — Drumuri și orașe din România.
Iorga N. — Pe drumuri depărtate.
Iorga N. — Sate și preoți din Ardeal.
Iorga N. — Cevà despre Ardealul românesc.
Istrati C. Dr. — București-Cairo, note de călătorie.
Kolbe Iosef. — Radfahrer-Tourenbuch für Siebenbürgen.

Leon Dr. — Excursiuni zoologice.
Manoliu Emil.—Rolul istoriei și al vizitării localităților și monum. istorice în desvoltarea sentimentului naț. și patriotic.
Moldovan Silivestru. — Țara noastră.
Moldovan Silivestru. — Munții apuseni și țara Zarandului.
Martonne Em. de La Valachie.
Mrazec L. Une excursion à la Saline de Slănic (district de Prahova). București 1909. Tipografia I. St. Rasidescu, o broșură in-8⁰ cu 6 ilustrațiuni.
Mrejeriu Leon: *O călătorie în Transilvania.* București 1905. Tipografia I. St. Rasidescu. O broșură de 16 pag.
Murgoci și Popa Burcă. — Geografia României.
Nigrim. — Constantinopole.
Nigrim. — Londra.
Popescu Teodor Romul.—Sibiul, călăuză ilustrată p. excursioniști.
Rosetti D. Radu. — Dincolo de hotare.
Rosetti D. Radu. — Din Egipt.
Rosetti D. Radu. — Din largul lumii.
Sandu Aldea. — Drumul Bărăganului.
Scărișoreanu R. Căp. — Călare dela București la Constantinopol și dela Constantinopol la Constanța.
Silvan Gh. — Tainele Bucegilor.
Sigerus Bielz. — Siebenbürgen.
S. K. V. — Führer durch Hermannstadt und dessen Umgeburg.
Sevastos Elena. — Călătorii în țara românească.
Sinaia. — Harta statului major cu împrejurimile.
Simionescu I. Dr. — Ce se poate învața dela un drum lung.
Ștefănescu Gr.—Niagara, o excursie pe râul Potomac.
Ștefulescu Al. — Mănăstirea Tismana.
Ștefulescu Al. — Gorjul istoric și pitoresc.
Ștefulescu Al. — Istoria Târgu-Jiului.
Ștefănesc-Galați A. — Govora și împrejurimile. Excursiuni în jud. Vâlcea.
S. T. R. Secția Muscel: Câmpulungul cu împrejurimi. Publicată prin îngrijirea Comitetului. Câmpulung 1907. O broșură de 40 pag. cu mai multe ilustrațiuni.
Stroescu P. — Excursiune în Moldova de Sus.
Tabelele kilometrice ale României, indicând distanțele dela o comună la alta.
Tonegaru. — Pe apă, jurnal de bord, povestiri marine.
Urechiă Nestor — In Bucegi.
Urechiă Nestor — Zânele din Valea Cerbului.
Urechiă Nestor — Dans les Carpates Romains.
Urechiă Nestor — Les Bucegi.
Urechiă Nestor — Căruța Poștei.
Velichi I. H. — Studiul naturei în școală.
Vlahuță Al. — România pitorească.
Xenopol D. A. — Amintiri din călătorie.

ANUARUL S. T. R.

PE ANII

1903, 1904, 1905, 1906, 1907—1908 şi 1909

DE VÂNZARE IN LIBRĂRII

Depositul la sediul Societăţii: Fuundaţiunea Universitară Carol I

Coprinde:

1903

1904

1909

CUPRINS:

ILUSTRAȚIUNI

O excursiune prin Rusia:

Odessa: Scara cea mare. — *Yalta:* Vedere generală. Vila imperială Massandra. — *Tiflis:* Vedere generală. O altă vedere generală. Altă vedere generală. Mahalaua lângă grădina botanică. Biserica garnizoanei cu calea ferată funiculară și Mănăstirea Sf. Gheorghe. — *Kaukaz:* Un punct interesant al șoselei Tiflis—Wladikawkas. — *Șoseaua Gruziană:* Serpentinele dela Mlety la Gudaur: — *Kaukaz:* Galeria lângă Gudaur pentru apărarea șoselei contra lavinelor; Scenerie de pe șoseaua Tiflis—Wladikawkas; Șoseaua gruziană. Punctul de culminare: In fund muntele Kasbek; Șoseaua gruziană. Schit lângă stația Kasbek. Vederea muntelui Kasbek dela stația poștală cu acelaș nume. Sat lângă șosea. Muntele Kasbek. Valea Terekului. Tipuri. — *Moscova:* Poarta sfântă și Mănăstirea Sf. Inălțări. Mănăstirea Tsudow din Kreml. Biserica Sf Vasile Blajenoi. Catedrala Incoronărilor. Turnul Ivan Weliki și clopotul țarilor din Kreml; Kreml. Piatra imperială; la mijloc turnulețul lui Ivan Teribilul; la dreapta, în fund, biserica Sf. Vasile Blajenoi. Capela Maicii Domnului din Iberia. Clopotul cel mare din Kreml. Tunul cel mare. Catedrala mântuirii. Biserica Nașterii Maicii Domnului. Intrarea noului bazar.—*St. Petresburg:* Catedrala Sf. Isac. Catedrala de Kazan. Biserica în amintirea lui Alexandru II, lângă canalul Newei. Palatul de iarnă; piața Dworzowy, monumentul Mântuirii și, în fund, turnul Admiralității. Monumentul lui Petru cel Mare. Alexandru Newski, Prospect.

Excursiunea în Macedonia:

Valea Dunării: (Turnu-Severin — Temișoara — Belgrad — Kraguevaț) *Belgrad. Valea Moravei:* (Niș — Lescovaț — Vrania). *Salonic. Macedonia:* (Salonic — Monastir — Uscub — Ohrida). *Strâmtoarea Dardanelelor.*

Din carnetul unui turist:

In Bucegi. Negoiul. Masivul Negoiului. A. S. R. Principele Carol. Echipa câștigătoare — anul 1911; Echipa Radu Costinescu; Echipa Filiti; Echipa câștigătoare — 1911. Membrii Soc. „Săniuța". In intervalul concursului. Un viraj frumos. Chronometrorii la „Sosire". Drumul Skiurilor. Cu Skiurile spre Poiana Reginei. O săritură periculoasă. D-nul Dickin câștigătorul premiului de Skis. Skiuri ajutați de cai.

C. 8467. — Tipografia Profesională, Dimitrie C. Ionescu, str. Câmpineanu, 9.

TIPOGRAFIA PROFESIONALĂ, DIMITRIE C. JONESCU
BUCUREŞTI
No. 9. — STRADA CÂMPINEANU. — No. 9